

เส้นทางสายหิน : แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา

วิทยานิพนธ์
ของ
พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

กรกฎาคม 2552

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เส้นทางสายหิน : แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา

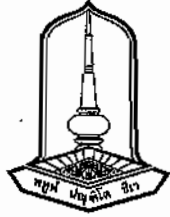
วิทยานิพนธ์
ของ
พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

กรกฎาคม 2552

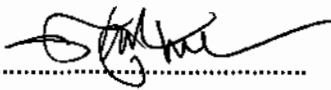
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางสาวพรวิไล วงศ์ไครพิพัฒน์
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทอง)

ประธานกรรมการ

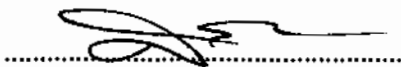
(กรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

(รศ.ดร.นิยม วงศ์พงษ์คำ)

กรรมการ

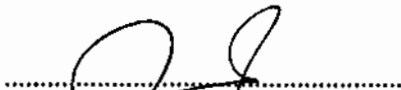
(ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

(ดร.สุเนตร โพธิสาร)

กรรมการ

(กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

(ดร.นอมสิด แปงถ้อย)

กรรมการ

(อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

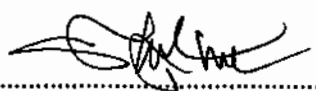

(ร.ที่ พ.ด.ดร.เทอดชัย พันระไชย)

กรรมการ

(ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทอง)

(รศ.ดร.ไพฑูรย์ สุขศรีงาม)

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน

Mahasarakham University

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ๒๕ เดือน ๑๑ พ.ศ. 2552

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้รับทุนอุดหนุนโครงการวิจัยของนิสิตปริญญาโท
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีการศึกษา 2551

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณา การให้คำปรึกษาแนะนำ และความช่วยเหลือจาก รองศาสตราจารย์ ดร.นิยม วงศ์พงษ์คำ ประธานกรรมการควบคุม วิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร.สุนทร โภธิสาร กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทจร ประธานกรรมการสอบ และ อาจารย์ ดร.โฆษิต แพงสร้อย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.นิยม วงศ์พงษ์คำ และอาจารย์ ดร.สุนทร โภธิสาร ที่ให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขอขอบพระคุณ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ให้ทุนสนับสนุน การทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ บิดา มารดา ผู้ให้กำเนิด ที่มอบความรัก ความห่วงใย อบรมสั่งสอน และมอบสิ่งดีที่สุดแก่ลูกตลอดมา และขอขอบคุณเพื่อนร่วมเรียน เพื่อนร่วมงาน ที่เป็นกำลังใจให้ เสมอมาจนสามารถทำให้การศึกษาสำเร็จ

พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์

ชื่อเรื่อง เส้นทางสายหิน : การจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา

ชื่อผู้วิจัย นางสาวพรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์

กรรมการควบคุม รองศาสตราจารย์ ดร.นิยม วงศ์พงษ์คำ และอาจารย์ ดร.สุนทร โภธิสาร

ปริญญา ศศ.ม. สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2552

บทคัดย่อ

การเดินทางท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมธรรมชาติของมนุษย์ที่มีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และเป็นแนวทางกระจายรายได้สู่ภาคประชาชน การวิจัยเรื่อง เส้นทางสายหิน : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา ครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมา สภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการ และศึกษาแนวทางการจัดการเส้นทางสายหินเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) จำนวน 13 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จำนวน 15 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) จำนวน 20 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสำรวจ การตรวจสอบข้อมูลใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบ 3 เสา ในการสร้างข้อสรุปร่วมกับการจำแนกชนิดของข้อมูล และการวิเคราะห์เปรียบเทียบ และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า เส้นทางสายหินที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจในจังหวัดนครราชสีมาได้แก่ แหล่งหินตัด ตั้งอยู่ในเขตอำเภอสีคิ้ว ปรางค์ร่องรอยการตัดหินไว้เป็น 2 แห่ง คือ บ้านมอจะบก ตำบลลาดบัวขาว และ วัดเขาหินตัด บ้านคลองตะแบก ตำบลลาดบัวขาว ซึ่งหินเหล่านี้จะนำไปใช้ในการสร้างปราสาทในเขตอำเภอสูงเนิน และอำเภอใกล้เคียง ร่องรอยการสร้างโบราณวัตถุสถานในเขตอำเภอสูงเนิน เป็นการสะท้อนถึงวิถีของความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนาของมนุษย์ในยุคประวัติศาสตร์ แสดงถึงผลงานด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรมบนแผ่นหิน ซึ่งบ่งบอกถึงการรวมกลุ่มที่ชัดเจนของวัฒนธรรมชุมชนด้วยผลงานทางวัฒนธรรม เช่น ยุคสมัยทวารวดี ในเขตเมืองเสมา ซึ่งเป็นเมืองโบราณของจังหวัดนครราชสีมาในยุคแรก ๆ และผลงานทางวัฒนธรรมยุคสมัยขอม ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน ซึ่งถือเป็นเมืองโบราณของจังหวัดนครราชสีมาในยุคหลัง ปัจจุบันคนในท้องถิ่นได้ใช้ศาสนสถานดั้งเดิมเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน จัดพิธีกรรมบวงสรวง เช่น ไหว้เทพยดา จัดประเพณีกินเขาค้ำ

และประเพณีลอยกระทงพระราชทาน ซึ่งกลายเป็นกิจกรรมที่มีชื่อเสียงโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของ
อำเภอสูงเนิน สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาสัมผัสกับบรรยากาศย้อนยุค และเพิ่มรายได้ให้กับ
นักท่องเที่ยวเป็นประจำทุกปี สถานการณ์ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละตำบล จะเริ่มต้น
ดำเนินการด้วยกรมศิลปากรเข้ามามีบทบาทในการขุดแต่งตามหลักวิชาการ และมอบหมายให้ชุมชน
ท้องถิ่นดำเนินการดูแลสถานที่ดังกล่าว ปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ ขาดการ
ประชาสัมพันธ์ในการนำเสนอข้อมูลให้นักท่องเที่ยวทราบโดยเฉพาะแผ่นป้ายแสดงประวัติ
ความเป็นมา และความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการด้านนโยบาย การสารสนเทศ
เพื่อวางแผนการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีไม่เพียงพอ และโครงสร้างของการจัดการยังไม่เป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกัน ศูนย์กลางของหมู่บ้านยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ในด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งการส่งเสริม
การค้า การบริการชุมชน ปัญหานโยบายการท่องเที่ยวของจังหวัด และอำเภอ เน้นส่งเสริมประเพณี
มากกว่าการท่องเที่ยว ขาดการประสานงานเพื่อการร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น
กรมศิลปากร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวไม่เป็นไปในทิศทาง
เดียวกัน ความพร้อมของบุคลากรเพื่อการท่องเที่ยวมีจำกัด โดยเฉพาะงานวิชาการของบุคลากร
ในตำบลเป็นคนนอกเขตพื้นที่ จึงทำให้ขาดการสื่อความหมายให้เห็นคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว
ของท้องถิ่น

แนวทางในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวจึงต้องเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้เห็นคุณค่าของ
ร่องรอยอารยธรรมทางประวัติศาสตร์ ควบคู่ไปกับประเพณีท้องถิ่น และนำธรรมชาติเข้ามาเป็น
บริบทในการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น โดยความร่วมมือของคน และหน่วยงานในท้องถิ่น นอกจากนี้
หน่วยงานของรัฐ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด และองค์กรบริหารส่วนตำบลควรให้การสนับสนุน
และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ตลอดจนการจัดสรรงบประมาณในการปรับปรุง
ดูแลรักษา และพัฒนาองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว เช่น จัดทำป้ายบอกทาง สิ่งอำนวยความสะดวก
ความสะอาด ป้ายประชาสัมพันธ์ข้อมูลสารสนเทศ จัดทำเอกสารหรือแผ่นพับแนะนำแหล่ง
ท่องเที่ยว ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ให้มากขึ้น จัดอบรมมัคคุเทศก์ ให้ความรู้แก่เยาวชน
อาสาสมัครในหมู่บ้าน และบุคลากรผู้ดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้มีศักยภาพ
ในการบริหารจัดการ และนำนักท่องเที่ยวเข้าชมได้

โดยสรุป การจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตามเส้นทางสายหินที่สำคัญ ได้แก่
การจัดการความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้กับชุมชนท้องถิ่น และการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบ
ต่าง ๆ โดยอาศัยเทคโนโลยีที่ทันสมัยให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความมีสำนึก และร่วมกันอนุรักษ์
แหล่งท่องเที่ยว เพื่อความเข้มแข็งที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

TITLE The Stone Ruins Routes : A Guideline for Cultural Tourist Attraction Management for Community Economic Promotion in Nakhon Ratchasima Province

AUTHOR Miss Pornwilai Wongtraipipat

ADVISORS Assoc.Prof. Dr.Niyom Wongpongkum and Dr.Sunetr Potisarn

DEGREE M.A. **MAJOR** Cultural Sciences

UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2009

ABSTRACT

Traveling is a natural activity of human that plays an important role on economic development and a method for distribution incomes to people sector. The research entitled “The stone ruins routes : A Guideline for Cultural Tourist Attraction Management for Community Economic Promotion in Nakhon Ratchasima Province” had its purposes to study backgrounds, current conditions and problems as well as to find methods for managing the stone ruins routes: for cultural tourism location and for promoting economy of communities in Nakhon Ratchasima by documents and field information. The samples of this research consisted of 13 key informants, 15 casual informants and 20 general informants selected by the purposive sampling technique. Interviewing, observation and surveying record were used as tools to collect data while were analyzed by a triangulation technique to create conclusion and classify data type for comparison analysis.

The research found that the stone ruins routes that should be cultural tourism location for promoting economy of communities in Nakhon Ratchasima province was 2 cutting stone sites in the area of Sikhio district; Ban Mor Jaboke, Lad Bua Kao Sub-district and Wat Kkao Hin Tud, Ban Klong Tabak, Lad Bua Kao Sub-district. These stones were taken to construct stone sanctuaries in the area of Sung Noen district and adjacent districts. Traces of ruin archeological sites reflected ways of thought and religious faith of human in pre-history period. They also showed architectural, scriptural and painting works that indicated explicit gathering of community culture by their cultural works such as; Muang Sema, an ancient town of Dhavaravati Kingdom in Nakhon Ratchasima and cultural works of Khmer Kingdom in Korat Sub-district, Sung Noen District. Nowadays local people utilize these old religious places as a center of people in

the community for worship ceremony, Gin Kao Kum (Dinning) Festival and Loi Kratong Royal Festival. These are famous and unique activities of Sung Noen District that can attract tourists to meet retrospective atmosphere and annually increase incomes for local people. Situation of management on cultural tourism location at each district began when Department of Fine Arts played roles on restoration according academic principles and delivered to local communities for take caring such places. Significant problems of tourism were lacking of public relation to present tourists with information, especially boards showed with history and importance of each place, lacking of policies on information management for sustainable development planning and management structure has not been harmonized. Village's center has not been utilized in aspect of tourism, commercial promotion and community services. Tourism policies of the province and district focused their promotion on traditions rather than tourism and lacks of coordinating among related state agencies, i.e. Department of Fine Arts and Tourism Authority of Thailand. These caused tourism development was not in the same direction. Another important problem was shortage of readiness on tourism personnel, especially persons in charge of district academic affair were not local people, and this made lacking of meaning conveyance in values of local tourism locations.

Guidelines for management on cultural tourism location were to increase public relation to publicize values of historical civilization along with Local traditions and utilized nature in context of tourism by collaboration of community members and local state agencies. Moreover, state agencies, Provincial Administrative Organization and Sub-district Administrative Organization should actually support and give advice on tourism as well as allocate budgets for improving, maintaining and developing components of tourism locations such as; guide posts, facilities, information boards, documents or brochures, public relation via electronic media, guide training for transferring knowledge to youths and volunteers in villages as well as training personnel for tourism location development to have management capability and can guide all visitors.

In conclusion, the important managements on cultural tourism location along the stone ruins routes were providing knowledge about tourism for local communities by relying on knowledgeable personnel and people in communities including various forms of public relation by using more modern technologies for creating awareness and conserving tourism locations for further sustainable development.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	6
คำถามการวิจัย	6
ความสำคัญของการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	7
กรอบแนวคิดในการวิจัย	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอีสาน	11
องค์ความรู้เกี่ยวกับหิน	21
องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการจัดการ	32
บริบทของพื้นที่ที่ศึกษา	89
แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	105
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	116
งานวิจัยในประเทศ	116
งานวิจัยต่างประเทศ	125
3 วิธีดำเนินการวิจัย	132
ขอบเขตการวิจัย	132
ด้านเนื้อหา	133
ด้านวิธีวิจัย	133
ด้านระยะเวลา	133
ด้านพื้นที่วิจัย	133
ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	134

บทที่	หน้า
วิธีดำเนินการวิจัย	134
เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล	135
การเก็บรวบรวมข้อมูล	137
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล	138
การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	138
4 การวิเคราะห์ข้อมูล	139
ประวัติความเป็นมาของเส้นทางสายหิน : แหล่งท่องเที่ยว	
ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา	139
สภาพปัจจุบันและปัญหาของเส้นทางสายหิน : แหล่งท่องเที่ยวทาง	
วัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา	165
แนวทางการจัดการเส้นทางสายหิน : แหล่งท่องเที่ยวทาง	
วัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา	184
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	198
ความมุ่งหมายของการวิจัย	198
สรุปผล	198
อภิปรายผล	201
ข้อเสนอแนะ	210
บรรณานุกรม	211
ภาคผนวก	222
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	223
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	231
ประวัติย่อของผู้วิจัย	235

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 รายได้จากการท่องเที่ยว ปี 2544-2548	65
2 ข้อมูลสถิติการท่องเที่ยวปี 2549 (9 เดือน) มกราคม-กันยายน 2549 ของจังหวัดนครราชสีมา	66
3 จำนวนผู้เยี่ยมชมเยือน ปี 2544-2548	67
4 ข้อมูลที่พักทางวัฒนธรรม (Home Stay) ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา	179
5 แสดงข้อมูลผู้เข้าร่วมจัดที่พักทางวัฒนธรรม (Home Stay) ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา	180

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	9
2 โครงสร้างของหินอัคนี	22
3 โครงสร้างของหินชั้น	22
4 โครงสร้างของหินแปร	23
5 วัฏจักรของหิน (The Rock Cycle)	24
6 เส้นทางสายซั้วรมันที่ 7	26
7 อโรคยาศาล : ปราสาทเมืองเก่า อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา	27
8 เส้นทางสายหิน	28
9 ปราสาทตาเมือนโต๊ต กิ่งอำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ (อโรคยาศาล)	31
10 แผนที่อำเภอสีแก้ว จังหวัดนครราชสีมา	95
11 องค์การบริหารส่วนตำบลมิตรภาพ	98
12 แหล่งหินตัด	99
13 หินตั้งบ้านหินตั้ง อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา	103
14 สภาพพื้นที่ และทางขึ้นแหล่งหินตัด ตำบลมิตรภาพ	140
15 แหล่งหินตัด ถนนมิตรภาพ ตำบลมิตรภาพ กิโลเมตรที่ 203	141
16 ร่องรอยบ่อรูปหม้อหรือ หลุมที่พื้นดิน	142
17 แหล่งหินตัด วัดเขาหินตัด	143
18 พระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาท ปางแสดงธรรม ศิลปะทวารวดี พุทศศตวรรษที่ 13-15	144
19 สถูปจำลอง สัมฤทธิ์พุทศศตวรรษที่ 13-15	145
20 อาคารประดิษฐานองค์พระพุทธรูปไสยาสน์วัดพระนอนธรรมจักรเสมาราม	146
21 พระพุทธรูปไสยาสน์ วัดพระธรรมจักรเสมาราม	146
22 เสาหินคู่ ลานในอาคาร	147
23 ธรรมจักรศิลา	149
24 โบราณสถานภายในเมืองเสมา หมายเลข 1	150
25 โบราณสถานภายในเมืองเสมา หมายเลข 2	151
26 โบราณสถานภายในเมืองเสมา หมายเลข 3	152

ภาพประกอบ	หน้า
27 โบราณสถานภายในเมืองเสมา หมายเลข 4	152
28 โบราณสถานภายในเมืองเสมา หมายเลข 5	153
29 โบราณสถานภายในเมืองเสมา หมายเลข 6	153
30 โบราณสถานภายในเมืองเสมา หมายเลข 7	154
31 โบราณสถานภายในเมืองเสมา หมายเลข 8	154
32 โบราณสถานภายในเมืองเสมา หมายเลข 9	155
33 ศิลจารึกป้ออิกาทุศตวรรษที่ 15	156
34 หินตั้ง บ้านเลขที่ 62/2 บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน	157
35 หินตั้งกลุ่มที่ 1	158
36 ปราสาทโนนกู่	160
37 แผนผังที่ตั้งปราสาทโนนกู่	161
38 ปราสาทเมืองแขก	161
39 ปราสาทเมืองเก่า	163
40 แผนผังที่ตั้งโรงพยาบาลปราสาทเมืองเก่า	164
41 สภาพแหล่งหินตัด ณ วัดป่าเขาหินตัด	166
42 โบราณสถานที่ถูกทำลายเนื่องจากการลักลอบขุดหาโบราณวัตถุ ณ เมืองเสมา ทำให้โบราณสถานเสื่อมสภาพยกแก่การบูรณะ	170
43 หินตั้ง บ้านเลขที่ 62/2 บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา	171
44 เส้นทางสู่โบราณสถานเมืองโคราชปุระ	177
45 ศูนย์สาริตการตลาดบ้านเมืองเก่า	184
46 ร้านค้าชุมชนในวัดธรรมจักรเสมาราม	188
47 ปราชญ์ชาวบ้าน นายหล้า ลาสูงเนิน อายุ 87 ปี บ้านเลขที่ 86 หมู่ 5 บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา	189
48 ป้ายนิเทศประวัติความเป็นมาของวัดธรรมจักรเสมาราม	190
49 ลินค้าของที่ระลึกวัดธรรมจักรเสมาราม อำเภอสูงเนิน	191
50 แผนที่การท่องเที่ยวตำบลโคราช	193

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การเดินทางท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมธรรมชาติที่มีมาแต่โบราณกาล และได้มีการพัฒนาการมาเป็นลำดับ ยิ่งมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยเฉพาะการคมนาคมขนส่ง ยิ่งทำให้การเดินทางท่องเที่ยวขยายวงกว้างออกไป โดยมีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน เช่น เพื่อการธุรกิจ เพื่อนันทนาการ และเพื่อศึกษาหาความรู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้เคยเห็น (มบุญ วงศ์คำดี. 2541 : 100)

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในโลกปัจจุบัน ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยจัดเป็นอันดับต้น ๆ ของแต่ละประเทศ กำหนดเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำหรับประเทศไทยนับว่าการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ ทำให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ กระตุ้นให้เกิดการใช้จ่ายสำหรับการซื้อสินค้า ซื้อของที่ระลึก ค่าอาหาร และค่าที่พักของนักท่องเที่ยว เป็นการสร้างงาน สร้างอาชีพ ให้กับชุมชน เช่น งานด้านการให้บริการ การโรงแรม ภัตตาคาร บริษัทนำเที่ยว ทั้งยังเป็นแหล่งที่มาของรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศที่มีส่วนช่วยสร้างเสถียรภาพให้กับดุลการชำระเงินของประเทศ เพราะการซื้อบริการของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศถือได้ว่าเป็นการส่งสินค้าออกที่มองไม่เห็น จากข้อมูลของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พบว่า ปี พ.ศ. 2546 มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าประเทศจำนวน 10 ล้านคน สร้างรายได้ให้กับประเทศ จำนวน 309,269 ล้านบาท (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2546 : 3) นับเป็นรายได้เข้าประเทศมากเป็นอันดับสอง รองจากการส่งออกคอมพิวเตอร์และอิเล็กทรอนิกส์ ด้วยเหตุนี้รัฐบาลไทยจึงใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายขององค์การการท่องเที่ยวโลกที่สนับสนุนให้ประเทศกำลังพัฒนาใช้ประโยชน์จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ เพราะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในเรื่องของการผลิตและการจำหน่าย นับวันประชากรโลกมีแต่จะเพิ่มขึ้น การคมนาคมขนส่งมีการพัฒนาก้าวหน้า ทำให้การเดินทางเป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็วเหมือนคำกล่าวขององค์การสหประชาชาติ ที่ประกาศว่า “การเดินทางท่องเที่ยวเป็นสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่งที่รัฐพึงสนับสนุน”

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ของไทย (พ.ศ. 2550-2553) กล่าวถึง การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวว่า จะฝากอนาคต “ประเทศไทย” ไว้กับ “อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว” ซึ่งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้กำหนดยุทธศาสตร์ท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ และในปี 2550 ได้ตั้งเป้าหมายจากตลาดต่างประเทศ (Inbound) 6 แสนล้านบาท เป็นเงินรวม 100,008 ล้านบาท (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ของไทย พ.ศ. 2550-2553. 2549 : เว็บไซต์) กำหนดพันธกิจหลักมุ่ง เสริมสร้าง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันระดับภูมิภาคและระดับโลก นำประเทศไทยไปสู่ศูนย์กลางการท่องเที่ยวในเอเชียอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาการท่องเที่ยว ด้วยการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศ สามารถกระจายรายได้แก่ชุมชนอย่างทั่วถึง โดยเน้นเอกลักษณ์วัฒนธรรมอันดีงามของไทย (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2546 : 34-36)

เมื่อ 26 มีนาคม 2547 องค์การการท่องเที่ยวโลกประเทศไทยได้มอบโล่ประกาศเกียรติคุณพร้อมทั้งสคูติ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน มีคุณภาพและได้มาตรฐานระดับโลก และเป็นการเผยแพร่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสู่ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในฐานะเป็นแม่แบบในการ พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและให้การท่องเที่ยวเป็นสาขาหนึ่งที่ช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2551 : เว็บไซต์) และนายอิสรา สุนทรวัฒน์ โฆษกกรุงเทพมหานคร แจ้งว่า กรุงเทพมหานครได้รับเลือกให้เป็นเมืองท่องเที่ยว ที่ดีที่สุดในทวีปเอเชีย (Asia s Best City) ติดต่อกันเป็นปีที่ 5 ด้วยมีทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งหมายถึงสิ่งดึงดูดใจที่จะก่อให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวมากมายทั้งทรัพยากรท่องเที่ยวประเภท ธรรมชาติ ทรัพยากรการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ และทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภท กิจกรรม และศิลปวัฒนธรรม ประเพณี (ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัด นครราชสีมา. 2549 : 29)

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมามอง ตนเองอย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสรรพสิ่งในโลกที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ดังบทความ **ที่นักวิชาการชาญวิทย์ เกษตรศิริ (กุลธิดา สามะพุทธิ. 2540 : 36-38) อธิบายว่าสิ่งสำคัญ** ประการแรกของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือการศึกษา เช่น เมื่อจะไปเที่ยวนครวัด เราจำเป็นต้องศึกษาทั้งประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติ วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อของ ผู้คนในอดีต ซึ่งจะทำให้เราทราบถึงแรงบันดาลใจในการสร้างสถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่ นอกจากนี้ การเรียนรู้สิ่งที่เป็นวิถีชีวิตปัจจุบัน ทั้งภาษา วัฒนธรรม อาหาร ความเป็นอยู่ของประชาชน ชาวแกมพูชา ที่เราไปเยือนก็เป็นเรื่องจำเป็นเช่นกัน การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) จึงถูกเสนอขึ้นมาพร้อม ๆ กับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecological Tourism)

เพื่อฝ่าวงล้อมของการท่องเที่ยวในรูปแบบเดิม โดยเน้นที่การพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและไม่มีการนำวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นมา ทำให้ เป็นสินค้า

การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จะต้องทำให้คนเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมดั้งเดิม ต้องไม่ตามใจนักท่องเที่ยว และคนภายนอกไม่ควรเข้าไปปรับเปลี่ยนอะไร ควรเข้าไปอย่าง ผู้มาเยือน รักษาสัดส่วนระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยวกับการรักษาความเป็นตัวของตัวเองของคน ในท้องถิ่นจะต้องให้ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการทั้งในแง่ของการจัดรูปแบบ การท่องเที่ยว และเรื่องราวได้ที่คนในท้องถิ่นจะได้รับ เพื่อนำกลับไปบำรุงรักษาต้นทุนทาง วัฒนธรรมนั้นให้คงอยู่ต่อไป ดังนั้น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงเป็นทางเลือกใหม่ในการ ท่องเที่ยวเพื่อลดผลกระทบทางลบต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งมีมิติของการศึกษา ประวัติศาสตร์แฝงอยู่ด้วย การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการเดินทางทางภูมิปัญญา เพื่อศึกษา ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของไทยผ่านการเดินทางท่องเที่ยวและการศึกษาวัฒนธรรมของเพื่อนบ้าน ซึ่งมีอดีตที่เกี่ยวข้องกับไทย ดังนั้นรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงครอบคลุมถึงการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี การท่องเที่ยวทางศาสนา การท่องเที่ยวทางเกษตร และการท่องเที่ยวในชุมชน รวมทั้งองค์ประกอบด้านวัฒนธรรม ของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม วรรณกรรม และประติมากรรม ซึ่งล้วนแต่มีเรื่องราวทางวัฒนธรรมเกี่ยวข้องอยู่ทั้งสิ้น สิ่งเหล่านี้เป็นผลงานของมนุษย์ที่รังสรรค์ ขึ้นจากความเชื่อ ความศรัทธา และภูมิปัญญาที่มีเพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมั่นคงของผู้คน ในแต่ละสังคม การศึกษาที่เดินทางไปกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงทำให้เกิดแนวความคิด ที่จะบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบเพื่อเป็นแบบอย่าง เป็นแนวทางสำหรับการจัดการ ท่องเที่ยวเพื่อคงไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมให้แก่ท้องถิ่นประเทศชาติอย่างยั่งยืนต่อไป (ธีรภาพ โลหิตกุล. 2540 : 36-38)

ปี พ.ศ. 2551 กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กำหนดให้ปี พ.ศ. 2551 เป็น “ปีท่องเที่ยวไทย” และให้ความสำคัญกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยกำหนดเป็น “ปีท่องเที่ยว อีสาน” ซึ่งมีบทบาทด้านการตลาดการท่องเที่ยว จัดทำสินค้าเสนอขายเพื่อส่งเสริมตลาด การท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เน้นภาพลักษณ์อีสานให้เป็น “แหล่งเรียนรู้...อู่อารยธรรม” มีทิศทางการดำเนินงานนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวใหม่เป็นจุดขาย โครงการที่เกี่ยวข้องกับ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ “Amazing Isan Maga Fam Trip” กิจกรรมสำคัญ คือ Table Top Sale เพื่อเสนอขายสินค้า 14 เส้นทาง เส้นทางปราสาทขอม ซึ่งเป็นเส้นทางหนึ่ง ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เน้น ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

จังหวัดนครราชสีมา เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่บนที่ราบสูงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (อีสานใต้) เป็นเมืองใหญ่และเป็นเมืองหน้าด่านสู่ภาคอีสาน มีความสำคัญยิ่งในสมัยโบราณ เคยเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณในยุคก่อนประวัติศาสตร์ เช่น เขาจันทร์งาม ที่มีอายุ 2700 ปี มีผู้คนอาศัยอยู่และมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ดังหลักฐานที่ปรากฏถึงการแผ่อิทธิพลของอาณาจักรทวารวดี โบราณสถาน โบราณวัตถุของขอมที่กระจุกกระจายอยู่ในเขตอำเภอสูงเนิน และอำเภอต่าง ๆ ในเขตจังหวัดนครราชสีมา ความรุ่งเรืองของโคราชต่อเนื่องมาถึงยุคสมัยอยุธยา ชนบุรี และรัตนโกสินทร์ ความหลากหลายจากการสร้างสรรค์ผลงานของมนุษย์แต่ละยุคแต่ละสมัยจึงเป็นเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ไปเยี่ยมชมอยู่เสมอมิได้ขาด นอกจากแหล่งท่องเที่ยวอันเป็นผลงานในอดีตแล้ว จังหวัดนครราชสีมายังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเพณี อีกทั้งยังเป็นแหล่งผลิตภูมิปัญญาด้านอาหาร งานฝีมือ การทอผ้าไหม งานหัตถกรรม อันหลากหลาย ที่ยังคงการผลิตแบบดั้งเดิม และประยุกต์ให้เหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบัน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2544 : 3-5) จากสถิติการท่องเที่ยวปี 2549 (9 เดือน) ของจังหวัดนครราชสีมา มีจำนวนผู้มาเยือนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จำนวน 3,672,201 คน คิดเป็นรายได้จากการท่องเที่ยวทั้งสิ้น 5,740.05 ล้านบาท (ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการ จังหวัดนครราชสีมา. 2549 : 18) ดังนั้นจังหวัดนครราชสีมา จึงให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยปรัชญาศาสตร์และกลยุทธ์ ให้ทันกับสถานการณ์ ตามแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา ของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างที่ 7.1 (นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์) มีนโยบายนำอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างรายได้ พร้อม ๆ กับการบริหารจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ของเส้นทางสายหินที่เป็นแหล่งอารยธรรมอำเภอสีคิ้ว คือ แหล่งหินตัด ที่มีการค้นพบร่องรอยของการตัดหินเพื่อนำไปสร้างปราสาทต่างๆ ในอำเภอสูงเนิน ได้แก่ ปราสาทโนนกู่ ปราสาทเมืองแขก ปราสาทเมืองเก่า ในอำเภอสูงเนิน และแหล่งหินตัดในอำเภอสีคิ้ว นับว่าเป็นมรดกทางปัญญาอันทรงคุณค่าของคนในสมัยก่อนที่มีความสามารถในการสร้างประวัติศาสตร์น้อย อีกทั้งชุมชนบริเวณเส้นทางสายหินเขตอำเภอสูงเนินส่วนใหญ่ยังคงรักษาระดับความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือกันทางเศรษฐกิจ และพิธีกรรมร่วมกันรักษาไว้ซึ่งความเชื่อและประเพณีของท้องถิ่น เช่น ประเพณีกินเขาคำ ประเพณีลอยกระทงพระราชทาน พิธีบุญช่าอะผี พิธีเลี้ยงภูมิบ้านหรือผีปู่ตา ดังนั้น เส้นทางสายหินล้วนแต่มีประวัติและความเป็นมาที่น่าศึกษา มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ถ่ายทอดสืบต่อกันมา

ซึ่งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งที่มีโอกาสดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มาก สถานการณ์ปัจจุบันของแหล่งท่องเที่ยวนี้ยังเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติน้อย เนื่องจากการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ยังขาดการประชาสัมพันธ์ในการนำเสนอข้อมูลให้นักท่องเที่ยวทราบ โดยเฉพาะแผนป้ายแสดงประวัติความเป็นมา ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว การบริการจัดการด้านนโยบายการสารสนเทศเพื่อวางแผนการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีไม่เพียงพอ เช่น การพัฒนาแนวความคิดเพื่อส่งเสริมความเป็นชุมชน ศูนย์กลางของหมู่บ้านยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ในด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งการส่งเสริมการค้า การบริการชุมชน และการประสานงานเพื่อการร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมศิลปากร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย วัฒนธรรมอำเภอ อำเภอ อบต. และโรงเรียนในท้องถิ่น มีการกำหนดนโยบายดำเนินการจัดการ หากแต่ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือวางแผนดำเนินการไปด้วยกัน เช่น การดูแลแหล่งท่องเที่ยว โครงสร้างของการจัดการยังไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น งบประมาณในการดูแลใช้ของ อบต. แต่ต้องดำเนินการตามที่กรมศิลปากรกำหนด และปัญหาบุคลากรในท้องถิ่นที่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการมีจำนวนน้อย โดยเฉพาะหน่วยงานของ อบต. มีเจ้าหน้าที่วิชาการเพียง 1 คน และเป็นคนนอกพื้นที่ ทำให้ไม่ชัดเจนในความเป็นมาของท้องถิ่น นโยบายของการท่องเที่ยวจังหวัด และอำเภอ เน้นส่งเสริมประเพณีมากกว่าการท่องเที่ยว บทบาทของอำเภอ และวัฒนธรรมอำเภอด้านการท่องเที่ยว คือ การแทรกข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเข้าเป็นส่วนประกอบของงานโดยจัดกิจกรรมแสง สี เสียง ประกอบงานกันเข้าค่า การถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องแหล่งท่องเที่ยวตามเส้นทางสายหินของท้องถิ่นในโรงเรียนได้รับการสนับสนุน และเปิดโอกาสแก่เยาวชนน้อย เช่น มีการอบรมยุวชนมัณฑุเทศก์ แต่ขาดโอกาสลงสู่ภาคปฏิบัติจริง

ดังนั้น เส้นทางสายหิน จึงเป็น อีกเส้นทางหนึ่ง สำหรับการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจของจังหวัดนครราชสีมา โดยเฉพาะเป็นเส้นทางสายปราสาทหินของขอมที่มีร่องรอยของอิทธิพล ความเชื่อ และความงดงามทางศิลปะให้ได้ชื่นชมในฐานะเป็นมรดกของชุมชน หากได้รับการดูแล และมีการบริหารจัดการที่ดี จัดระบบประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบข้อมูล ความสะดวกในการเดินทาง และการบริการต่าง ๆ ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวด้วยจุดเด่นของสถานที่พร้อมทั้งประวัติศาสตร์อารยธรรมโบราณ และร่องรอยประวัติศาสตร์การเมืองไทยอย่างเหมาะสม (ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดนครราชสีมา. 2549 : 15)

ซึ่งตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 และฉบับที่ 10 กำหนดให้เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ โดยการสร้างความตระหนักให้ชาวท้องถิ่นเห็นคุณค่าในการร่วมมือกันอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการสร้างงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มเติมจากอาชีพหลัก อันจะส่งผลให้คนในท้องถิ่นตระหนัก

ถึงคุณค่าของวัฒนธรรมและอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่นไว้สืบไป (หน่วยอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมา. 2541 : 19-24)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการจัดการแหล่ง
ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตามเส้นทางสายหิน เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา
ทั้งนี้เพื่อที่จะได้นำผลการศึกษามาใช้ประโยชน์ด้านข้อมูลให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
และบุคคลที่สนใจนำไปปรับใช้เป็นแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การศึกษารึ้นนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเรื่อง เส้นทางสายหิน : แนวทางการจัดการแหล่ง
ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา โดยกำหนดประเด็น
การศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของเส้นทางสายหิน แหล่งท่องเที่ยวทาง
วัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการเส้นทางสายหิน แหล่งท่องเที่ยว
ทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเส้นทางสายหิน : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา

คำถามการวิจัย

1. ประวัติและความเป็นมาของเส้นทางสายหิน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
จังหวัดนครราชสีมา เป็นอย่างไร
2. สภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการเส้นทางสายหิน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
จังหวัดนครราชสีมา เป็นอย่างไร
3. แนวทางการจัดการเส้นทางสายหิน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา เป็นอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

1. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเส้นทางสายหิน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา
2. ทำให้ทราบสภาพปัญหาการจัดการเส้นทางสายหิน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา
3. ทำให้ทราบแนวทางการจัดการเส้นทางสายหิน : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. เส้นทางสายหิน หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตามแหล่งอารยธรรมขอมและอารยธรรมทวารวดี จากตำบลมิตรภาพ ตำบลลาดบัวขาว อำเภอสีคิ้ว คือแหล่งหินตัดที่มีการค้นพบร่องรอยของการตัดหินเพื่อนำไปสร้างศาสนสถาน สมัยทวารวดี และขอมในเขตตำบลเสมาและตำบลโคราช เช่น พระพุทธไสยาสน์ ธรรมจักรศิลา บ้านหินตั้ง และปราสาทต่างๆ ได้แก่ ปราสาทโนนกู่ ปราสาทเมืองแขก ปราสาทเมืองเก่า ในอำเภอสูงเนิน นับว่าเป็นมรดกทางปัญญาอันทรงคุณค่าของคนในสมัยก่อนที่มีความสามารถในการสร้างประวัติศาสตร์
2. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา หมายถึง โบราณสถานที่เกิดจากการสร้างของมนุษย์ในอดีตที่ทรงคุณค่าแก่คนในท้องถิ่น เป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาศึกษาเรียนรู้อย่างมีปฏิสัมพันธ์กับมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อให้สัมผัสกับรากเหง้าทางวัฒนธรรม
3. การจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง แนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในด้านการวางแผน การจัดบุคลากร การจัดการ การจัดสรรงบประมาณ เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตามเส้นทางสายหิน จังหวัดนครราชสีมา
4. เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสมตามความต้องการของชุมชน และชุมชนยอมรับในผลประโยชน์ที่จะได้รับ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ของชุมชน จากการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ ให้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาคน ให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี
5. ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การเพิ่มมูลค่าทางสังคม วัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่นให้สูงขึ้น

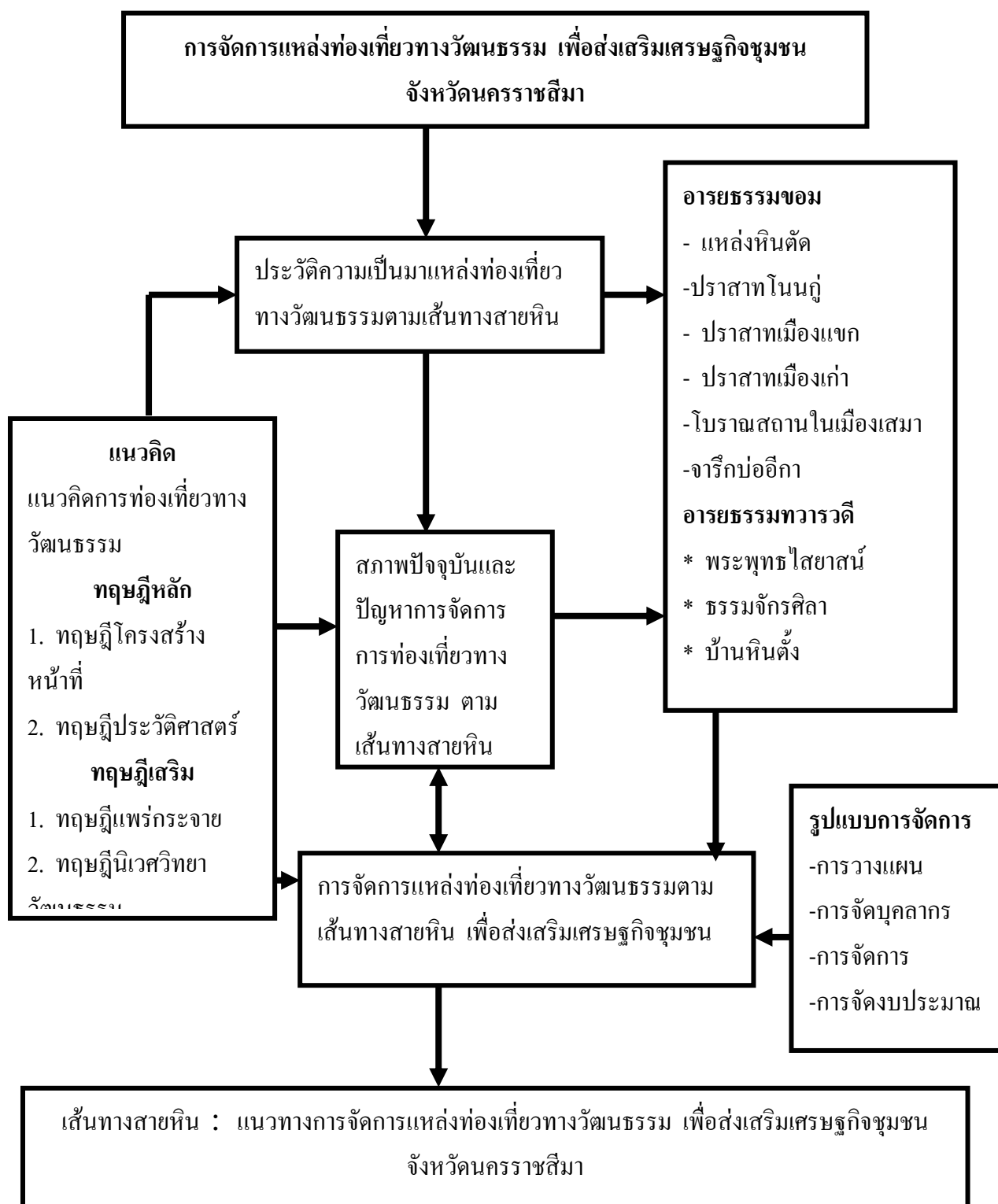

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตามเส้นทางสายหิน เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา ได้ใช้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ทฤษฎีประวัติศาสตร์ แนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และทฤษฎีการแพร่กระจาย ในการวิเคราะห์ข้อมูล

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง เส้นทางสายหิน : แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอีสาน
 - 1.1 ประวัติศาสตร์อีสาน
 - 1.2 สังคมและวัฒนธรรมอีสาน
 - 1.3 ความหมายและองค์ประกอบของวัฒนธรรม
2. องค์ความรู้เกี่ยวกับเส้นทางสายหิน
 - 2.1 กำเนิดหิน ประเภทและโครงสร้างของหิน
 - 2.2 ปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์กับหิน
 - 2.3 เส้นทางสายหิน
3. องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการจัดการ
 - 3.1 การท่องเที่ยว และโครงสร้างการบริการด้านการท่องเที่ยว
 - 3.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
 - 3.3 แผนพัฒนาจังหวัดและยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

จังหวัดนครราชสีมา

- 3.4 การท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา
- 3.5 การจัดการเชิงธุรกิจ เศรษฐกิจชุมชน และแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน

ในประเทศไทย

4. บริบทพื้นที่ศึกษา
 - 4.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดนครราชสีมา
 - 4.2 บริบทพื้นที่และขอบเขตในการศึกษา
5. แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย
 - 5.1 ทฤษฎีหลัก
 - 5.1.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่
 - 5.1.2 ทฤษฎีประวัติศาสตร์
 - 5.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และการจัดการท่องเที่ยว

- 5.2 ทฤษฎีเสริม
 - 5.2.1 ทฤษฎีแพร่กระจาย
 - 5.2.2 ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม
- 6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอีสาน

1. ประวัติศาสตร์อีสาน

คูสิต ทุมมาภรณ์ (2546 : 45-46) ได้กล่าวถึงสมัยทางประวัติศาสตร์ของภาคอีสานว่า เป็นช่วงเวลาที่แสดงให้เห็นพัฒนาการของมนุษย์จากสังคมระดับชุมชนขนาดเล็กเป็นมนุษย์สังคมเมืองเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 12 โดยรับเอาอารยธรรมทางศาสนา ภาษา การเมือง การปกครองจากอาณาจักรใกล้เคียง เช่น อาณาจักรเขมรทางทิศใต้ วัฒนธรรมทวารวดีทางทิศตะวันตก มาหล่อหลอมผสมผสานกับวัฒนธรรมของตนเองสร้างเป็นชุมชนเมืองที่เจริญรุ่งเรืองได้ตามลำดับสมัย ดังนี้

1. สมัยทวารวดี ราวพุทธศตวรรษที่ 12-15
2. สมัยอาณาจักรเขมรโบราณ ราวพุทธศตวรรษที่ 12-18
3. สมัยอาณาจักรลาว ราวพุทธศตวรรษที่ 19-25
4. สมัยอาณาจักรอยุธยา ราวพ.ศ. 1893-2310
5. สมัยธนบุรี ราวพ.ศ. 2311-2324
6. สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตอนต้นรัชกาลที่ 1 พ.ศ. 2325-2352

คูสิต ทุมมาภรณ์ (2546 : 35-46) กล่าวว่า ความรุ่งเรืองของดินแดนภาคอีสานปรากฏเป็นหลักฐานทางโบราณคดี ที่รับเอาอารยธรรมจากเขมรโบราณ และอาณาจักรทวารวดี เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปารักษ์ต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่น เมืองเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมืองฟ้าแดดสูงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมืองพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา เมืองฝ้าย อำเภอหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ เมืองพนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ ภายหลังอาณาจักรเขมรโบราณและอาณาจักรทวารวดีเสื่อมลง อาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรลาวได้เข้าครอบครองดินแดนแถบนี้สืบมา โดยเฉพาะอาณาจักรลาวได้ครอบครองดินแดนส่วนใหญ่ของภาคอีสาน ตั้งแต่แถบจังหวัดชัยภูมิ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดร้อยเอ็ด ไปจนถึงจังหวัด

หนองคาย จังหวัดนครพนม จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ขณะที่สมัยอยุธยาครอบครองอีสานใต้ เขตจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น

2. สังคมและวัฒนธรรมอีสาน

คุณิต ทูมมาภรณ์ (2546 : 35-46) กล่าวว่า อิทธิพลอารยธรรมลาวรุ่งเรืองอย่างมากในภาคอีสาน และที่สำคัญ ในสมัยกรุงธนบุรีได้แผ่อำนาจเข้าครอบครองอาณาจักรลาวเป็นเมืองขึ้น จึงมีชาวลาวอพยพผู้คนจากเมืองเวียงจันทน์ และบริเวณเมืองใกล้เคียงข้ามแม่น้ำโขงมาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ตั้งเป็นบ้านเป็นเมืองในภาคอีสานหลายแห่ง จนกระทั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ก่อให้เกิดบ้านเมืองชาวลาวมากมาย โดยขึ้นตรงต่อเมืองนครราชสีมา ดังนั้นจึงไม่ต้องแปลกใจว่าทำไมคนอีสานส่วนใหญ่ในปัจจุบันจึงมีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับชาวลาวในประเทศลาว จะเห็นได้ว่าดินแดนในภาคอีสานสมัยประวัติศาสตร์แม้จะไม่ได้เป็นที่ตั้งของศูนย์กลางอาณาจักรเขมรโบราณ อาณาจักรทวารวดี อาณาจักรอยุธยา อาณาจักรลาวก็ตาม แต่ก็ถือได้ว่าเป็นดินแดนที่บ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรืองของมนุษย์มาโดยตลอด แสดงให้เห็นถึงความเป็นมนุษย์ที่ทรงภูมิปัญญา รู้จักนำวัฒนธรรมจากภายนอกมาผสมผสานกับวัฒนธรรมของตนเอง ให้มีความรุ่งเรืองได้อย่างยาวนาน

อมรา พงศาพิชญ์ (2524 : 18) กล่าวว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมของชาวอีสานคือ การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรมระหว่าง 2 กลุ่มคน ที่มีวัฒนธรรมต่างกัน และรับวัฒนธรรมของกันและกัน ถ้าสังคมวัฒนธรรมที่มีปฏิสัมพันธ์มีพลังไม่เท่ากัน คนกลุ่มหนึ่งจะมีแนวโน้มที่จะยอมรับวัฒนธรรมของอีกกลุ่มหนึ่ง กลุ่มที่มีวัฒนธรรมพลังน้อยจะถูกผสมผสานกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่วัฒนธรรมมีพลังมากกว่า แล้วเกิดการแลกเปลี่ยนกันจนทำให้เกิดการผสมผสานกลมกลืนทางวัฒนธรรม

นฤมล ปิยวิทย์ (2546 : 67-70) การผสมผสานทางวัฒนธรรมของชาวอีสาน มีการผสมผสานในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การผสมผสานทางชาติพันธุ์ เช่น

1.1 ชาติพันธุ์อีสาน หรือชาติพันธุ์ไทย-ลาว เป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานมาตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ มีจำนวนมากที่สุดในภาคอีสาน มีพื้นที่อยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ร้อยเอ็ด หนองคาย นครพนม เป็นต้น

1.2 กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร จากอาณาจักรขอมที่ไทยกวาดต้อนเข้ามาที่เมืองนครราชสีมา เมืองสุรินทร์ ตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ใช้ภาษาในต้นตระกูลมอญ-เขมร

1.3 ชาติพันธุ์กูย (โกย กวย ลัวะ ละว้า ข่า) ใช้ภาษาตระกูลมอญ-เขมร เหมือนกลุ่มชาติพันธุ์ เขมร เป็นชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และบางส่วนของนครราชสีมา มีความเชี่ยวชาญในการคล้องช้าง

1.4 ไทย-จีน สมัยต้นรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะรัชกาลที่ 3 ซึ่งเป็นยุคการค้า ไทย-จีน ขยายตัว ชาวจีนอพยพเข้ามาหลายกลุ่ม เช่น กวางตุ้ง ฮกเกี้ยน ไหหลำ เต้าจิ๋ว ฮักก้า (จีนแคะ) ซึ่งมีความชำนาญในวิชาชีพแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกันไป เช่น จีนแคะเป็นช่างทอง ช่างเจียรไน เป็นพ่อค้า จีนกวางตุ้งเป็นช่างเหล็ก จีนเต้าจิ๋วเป็นชาวนา ค้าขาย การอพยพ ของชาวจีนสู่ภาคอีสานมากขึ้นเมื่อเปิดเส้นทางรถไฟสาย กรุงเทพฯ-โคราช ในปีพ.ศ. 2443

1.5 ไทย-ญวน ชาวอีสานเรียกว่า แกว คนญวนเรียกชื่อชนชาติตนว่า เหวียด ไทย-ญวน อพยพสู่ภาคอีสาน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มญวนเก่า เข้ามาก่อน พ.ศ. 2474 ซึ่งบุตรหลานได้สัญชาติไทย กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มญวนสวามิภักดิ์ เป็นกลุ่มที่ช่วยไทยรบ ในสงครามอินโดจีน เมื่อเสร็จสงครามจึงได้สัญชาติไทย ที่ 3 คือ ญวนอพยพ เป็นกลุ่มที่เข้ามา หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวนญวนต้องถือใบต่างด้าว หลัง พ.ศ. 2518 เมื่อมีการรวมเวียดนาม เหนือ และเวียดนามใต้เข้าด้วยกัน ชาวเวียดนามได้อพยพเข้ามาอีกระลอก เรียกว่า เวียดนาม อพยพ ซึ่งประเทศไทยแก้ปัญหาโดยส่งเข้าศูนย์อพยพรอไปประเทศที่ 3 และปัจจุบันมีไทยใหม่ หมายถึง บุตรหลานของชาวนญวนอพยพที่ได้สัญชาติไทย และนิยมเปลี่ยนชื่อแซ่เป็นไทย เป็นกลุ่มชนที่ผสมผสานกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัฒนธรรมภาคอีสาน

1.6 ชาวบ่น (เนียะกูร) เป็นกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร ภาษาชาวบ่นเนียะกูร แปลว่า คนภูเขา ปัจจุบันตั้งชุมชนอยู่ที่จังหวัดชัยภูมิ เพชรบูรณ์ นครราชสีมา มีอาชีพ ทำนา ทำไร่

1.7 โซ้ (กะโล้) เป็นชนกลุ่มน้อยที่อพยพมาจากเมืองคำม่วน เมืองเซกอง เมืองอ่างคำ เมืองเซโปน ประเทศลาว ปัจจุบันตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดมุกดาหาร หนองคาย นครพนม สกลนคร กาฬสินธุ์ อุบลราชธานี ชาวโซ้เชื่อว่าบรรพบุรุษมาจากน้ำเต้าปู้ง โดยมีโซ้ เป็นเป็นพีคนโต ย้อเป็นพีรอง ผู้ไท และลาวเป็นน้องคนวุดท้อง โซ้มีวัฒนธรรม ความเชื่อของตนเอง เช่น ประเพณีการเซ่นผี ที่เรียกว่า โว้ทั้งบั้ง

1.8 แสก เป็นชนกลุ่มน้อย แสก หมายถึง สว่าง ชาวแสกพูดภาษาแสก ซึ่งเป็นภาษาตระกูลไทย แต่มีความผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่าง เวียดนาม และไทยลาว ไทยแสกอพยพมาจากชายแดนเวียดนาม บริเวณเทือกเขาบรรทัด ปัจจุบันอยู่ที่จังหวัดนครพนม มุกดาหาร มีวัฒนธรรมความเชื่อของตนเอง เช่น การละเล่นแสกเต้นสาก เป็นต้น

1.9 ย้อ หรือไทยย้อ เป็นชนกลุ่มหนึ่งอยู่ที่สกลนคร นครพนม หนองคาย ภาษาย้อเหมือนภาษาไทยลาว แต่สำเนียงต่างกัน คือเสียงสูง และอ่อนหวาน ชาวย้ออพยพมาจาก ประเทศลาว มีอาชีพการเกษตร มีประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อของตนเอง

1.10 ไทยเบ็ญ ไทยเค็ง หรือไทยโคราช เป็นชนกลุ่มน้อยซึ่งอยู่ในจังหวัด นครราชสีมา บางส่วนอยู่ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และลพบุรี มีภาษาโคราช เพลงโคราช มโหรีโคราช มีพิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีแบบโคราช

1.11 ผู้ไทย เป็นกลุ่มชนมีภาษาพูดของตนซึ่งคล้ายภาษาอีสาน แต่ไม่มีเสียง อัว เอือ เอีย เสียงอัว จึงเป็น โอ เสียงเอือ เป็น เอ เอือ เป็น เออ ชาวผู้ไทยอยู่จังหวัดนครพนม กาฬสินธุ์ มุกดาหาร สกลนคร บางส่วนในจังหวัดอุบลราชธานี อุรธานี อละเลย อันเป็นกลุ่ม ใหญ่รองจากไทยลาว ผู้ไทยมี 3 กลุ่ม คือ ไทยดำ ไทยแดง ไทยขาว บางครั้งเรียกไทยดำว่า ลาวโซ่ง (เพชรบุรี) ผู้ไทยในภาคอีสานเป็นผู้ไทยขาวเป็นส่วนใหญ่ มีไทยดำที่บ้านนาป่าหนาด จังหวัดเลย และจังหวัดอุดรธานี ผู้ไทยแดง (ผู้ไทยลาย) อยู่ที่อำเภอขวาง อำเภอคำม่วง จังหวัด กาฬสินธุ์

1.12 กะเลิง เป็นข่าเผ่าหนึ่ง ถิ่นฐานเมอยู่ในแขวงสุวรรณเขต แขวงคำม่วน ปัจจุบันตั้งบ้านเรือนบริเวณเทือกเขาภูพาน สกลนคร อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร อำเภอ ท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ปัจจุบันพูดภาษาไทย-ลาว

1.13 กุลา คองสู หรือคองซู กุลา กุหล่า คือไทยใหญ่ผสมพม่า ชอบการค้าขายจากมะละแหม่งผ่านภาคกลางสู่อีสานทางช่องตะโก ช่องดงพระยากลาง ผ่านทุ่งกุลาร้องไห้ สินค้าสำคัญ เช่น เครื่องเทศ ผ้าแพรพรรณ เครื่องทองเหลือง เครื่องเหล็ก เมืองโคราชใกล้วัดแจ้ง ตรอกตีเหล็กเคยเป็นชุมชนกุลา ลูกหลานยังประกอบอาชีพตีมีด เครื่องเหล็ก

1.14 พวน อยู่ที่อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี อพยพมาจากเมืองพรวน ประเทศลาว

1.15 ชาวขวน หรือชาวโยนก เป็นชาวเชียงแสนที่ถูกด่อนมาตั้งแต่พ.ศ. 2347 และตั้งบ้านเรือนที่อำเภอสาวไห้ จังหวัดสระบุรี ต่อมากู้ใช้ให้มาตั้งกองเลี้ยงโคที่สี่คิ้ว ด้วยความอุดมสมบูรณ์ ครั้งเสร็จภารกิจจึงตั้งหลักแหล่งอยู่ต่อมา ครั้นสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวปราบเมืองเวียงจันทน์ได้ กวาดด่อนเขลมาจำนวนมาก ชาวขวนเมืองเชียงแสน ที่ถูกแบ่งไปอยู่เวียงจันทน์สมัยรัชกาลที่ 1 คงถูกกวาดด่อนมาด้วย เมื่อมาถึงสี่คิ้วพบคนเชื้อสาย เดียวกัน จึงขออนุญาตลงหลักปักฐานอยู่ร่วมกันกับชาวขวนที่สี่คิ้วต่อไป

1.16 ชาวมอญ ที่นครราชสีมา อพยพมา 2 ครั้ง ครั้งแรก สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีที่พระราชทานครัวมอญแก่พระยานครราชสีมา ครัวศรีอะแซหวุ่นกี้ โดยมี พระศรีราชามัญเป็นหัวหน้ามอญกลุ่มหนึ่งตั้งบ้านเรือนที่บ้านพลับพลา อำเภอโชคชัย ส่วนพระศรีราชามัญกับเครือญาติตั้งบ้านเรือนในเมืองนครราชสีมา ซึ่งต่อมาเรียกบ้านมอญ (ปัจจุบัน เหลือชื่อตรอกมอญที่บริเวณถนนมหาชาติไทยไปออกถนนจอมพล) ครั้งที่สอง สมัยพระบาทสมเด็จพระ

พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์ในพ.ศ. 2336 รัชกาลที่ 3 โปรดให้พระยามหาโยธา (ทอเรียะ) คุมกองมอญมาสมทบกับทัพของกรมพระราชวังบวรศักดิพลเสพย์ที่เมืองนครราชสีมา และร่วมลาดตระเวนในรัศมี 30 กิโลเมตร ถึงเมืองปักธงชัย เห็นท่าเลออุดมสมบูรณ์เมื่อเสร็จภารกิจจึงจับจองที่ดินทำมาหากินที่บ้านพระเพลิง ตำบลนกออก

2. การผสมผสานทางความเชื่อ

กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสาน จะนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่แต่ความเชื่อดั้งเดิม คือ การนับถือผี ได้แก่ ผีแถน ผีเหสักข์หลักเมือง ผีปู่ตา (ตาปู่) ผีตาแฮก ผีปอบ ผีแม่ม้าย

3. การผสมผสานทางประเพณี

ชาวอีสานส่วนใหญ่จะยึดมั่นใน ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ คือ ประเพณีไทยในรอบ 12 เดือน โดยเริ่มต้นตั้งแต่เดือนห้า บุญสงกรานต์ (สงกรานต์) เดือนหกบุญบั้งไฟ เดือนเจ็ดบุญเลี้ยงผีเหสักข์(ผิตาปู่) เดือนแปดบุญเข้าพรรษา เดือนเก้าบุญข้าวประดับดิน เดือนสิบบุญข้าวสาก (สลากภัต) เดือนสิบเอ็ดบุญออกพรรษา เดือนสิบสองบุญกฐิน เดือนอ้ายบุญเข้ากรรม เดือนยี่บุญคูณลาน เดือนสามบุญข้าวจี เดือนสี่บุญพระเวส นอกจากนี้ยังมี การผสมผสานทางประเพณีเกี่ยวกับชีวิต และประเพณีส่วนรวม

4. การผสมผสานทางอาหาร

อาหารของกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานที่เป็นกลุ่มใหญ่ คือ ไทยลาว เป็นอาหารที่แพร่หลายกระจายไปมาก นอกจากนี้อาหารจีน อาหารญวน ก็เป็นที่รู้จัก เช่น จ้อหย่อ (ปอเปี๊ยะทอด) แหนมเนือง หมูยอ ไช้กระทะ เป็นต้น

5. การผสมผสานทางภาษา

ภาษาไทย-ลาว (อีสาน) เป็นภาษาของคนกลุ่มใหญ่ที่มีอิทธิพลครอบคลุมภาษาชาติพันธุ์อื่น ๆ ไม่ยกเว้นแม้ภาษาโคราช ตัวอักษรของคนอีสานที่ใช้บันทึกภูมิปัญญา คือ อักษรตัวธรรม ตัวไทยน้อย และตัวอักษรไทย

6. การผสมผสานทางภูมิปัญญา

ภูมิปัญญา คือ องค์ความรู้ในการดำรงชีวิตของคนอีสาน เกิดจากการคิดพิจารณา ไตร่ตรอง (โยนิโสมนสิการ) อย่างรอบคอบ ผ่านการทดลอง การทำซ้ำจนเกิดเป็นองค์ความรู้ที่นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ชาวอีสานมีองค์ความรู้หลากหลาย เช่น ด้านการทำมาหากิน การประดิษฐ์หัตถกรรมต่าง ๆ เช่น ทอผ้า จักสาน การรักษาแบบแพทย์แผนไทย ฯลฯ บุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาของอีสานมีมากมาย เช่น พ่อชาติ มาระแสลง พ่อผาย สร้อยสระกลาง พ่อประคอง มนต์กระโทก พ่อจันทิ หลวงพ่อบุญญ์ดี วัดป่าธรรมดา หลวงพ่อเฉลิม วัดโนนเมือง หลวงพ่อนานสุรินทร์ ฯลฯ

จากการศึกษา จะเห็นได้ว่า บ้านเมืองในแถบภาคอีสาน ก่อร่างสร้างเป็นบ้าน เป็นเมืองมาราวพุทธศตวรรษที่ 12 โดยรับอารยธรรมทั้งของอาณาจักรเขมรโบราณและอาณาจักร ทวารวดี การผสมผสานทางวัฒนธรรมจึงเป็นความเคลื่อนไหวในการปรับตัวของชุมชนต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตาม อิทธิพลของสังคมและวัฒนธรรมของคนกลุ่มใหญ่ย่อมส่งผลให้สังคม และวัฒนธรรมของคนกลุ่มน้อยต้องแปรเปลี่ยนไป ผสมกลมกลืนจนกลายเป็นคนที่มีเอกลักษณ์ ร่วมกันคือ คนอีสาน นั่นเอง

3. ความหมายและองค์ประกอบของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นมรดกที่มีการสืบทอดกันมายาวนาน ในการวิจัยเรื่องเส้นทางสายหิน : แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัด นครราชสีมา ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม นักวิชาการและหน่วยงานของรัฐได้ให้กรอบ ความหมาย และแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมไว้ต่างกันออกไป แนวคิดเหล่านั้นต่างมองวัฒนธรรม เป็นทุนที่สำคัญยิ่งของสังคมไทย และกำลังมีบทบาทเป็นที่กล่าวถึงอย่างกว้างขวางในการพัฒนา ประเทศในลักษณะองค์รวม โดยถือว่าวัฒนธรรมเป็นทุนที่สำคัญของไทยในการพัฒนา

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2547 ให้คำนิยามไว้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมกลืนว ก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน นี่คือความหมายของคำว่าวัฒนธรรม ซึ่งแบ่ง องค์ประกอบดังกรมศิลปากร จัดได้ 5 หมวด ดังนี้

1. ร่างกายและชีวิต
2. สังคม
3. จิตใจ
4. สุนทรียภาพ
5. ภาษา

กรมศิลปากร (2550 : 4) กล่าวว่า วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์คิด ประดิษฐ์ สร้างสรรค์ขึ้น มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต พฤติกรรม การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมนั้น ทุก ๆ เรื่อง ทำให้สังคมมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นระเบียบเรียบร้อย สามารถแบ่งได้เป็น

2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. วัฒนธรรมทางด้านวัตถุ หรือรูปธรรม เป็นวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้ อันได้แก่ วัตถุสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวก
2. วัฒนธรรมทางด้านจิตใจหรือนามธรรม ไม่สามารถจับต้องได้ แต่มีคุณค่า ทางด้านจิตใจ เช่น คติความเชื่อ ศาสนา จริยธรรม กฎหมาย เป็นต้น

ซึ่งแต่ละสังคมย่อมมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่สามารถถ่ายทอดให้กันได้จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง และสามารถถ่ายทอดจากสังคม หนึ่งไปอีกสังคมหนึ่งได้ และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

วิโรต ศรีสุโร (2548 : 20-25) ในวัฒนธรรมอีสานกับการพัฒนา กล่าวว่า แผ่นดิน อีสานน่าจะถูกล่อลวงร้าง ผู้คนและเมืองใหญ่ จนกระทั่งมีการอพยพถ่ายเทผู้คนจากฝั่งซ้าย แม่น้ำโขง เข้ามายังฝั่งขวา ถิ่นอาศัย กลายเป็นชุมชนเล็กกระจุกกระจายอยู่ทั่วไป ซึ่งเป็นอิทธิพล อารยธรรมจากกลุ่มล้านช้างผสมล้านนา (เป็นกลุ่มวัฒนธรรมไต-ลาว) ราวพุทธศตวรรษที่ 12 มีวิถีชีวิตอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของฮีด 12 คอง 14 ระยะเวลาเหลื่อมล้ำต่อมาอิทธิพลจากอาณาจักร กรุงศรีอยุธยาได้แผ่เข้ามา ครอบงำดินแดนอีสาน ราวพุทธศตวรรษที่ 23 จนปัจจุบันเป็นการ ผสมผสานกลมกลืนวัฒนธรรม ไต ลาว (พุทธ-ผี) กับวัฒนธรรมสยาม (พุทธ-พราหมณ์) ความเชื่อของชุมชนอีสานกลายเป็นวิถีของชาวอีสานตราบนานเท่านาน

นิยพรรณ วรณศิริ (2540 : 44-45) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นระบบพฤติกรรม ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เป็นอันดับแรก และสรุปลักษณะ ของวัฒนธรรมออกได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นผลผลิตของระบบคิดของมนุษย์
2. วัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ไม่คงที่
3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลได้มาด้วยการเรียนรู้ซึ่งมีประสิทธิภาพ โดยการใ้ ภาษเป็นเครื่องมือ
4. วัฒนธรรมเป็นสมบัติส่วนรวม มีระบบครรลอง จารีต เป็นแนวทางในการ ดำเนินชีวิตร่วมกัน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2544 : 44-45) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตและเป็นเครื่องมือ สำคัญที่ทำให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเหมาะสม วัฒนธรรมมีหน้าที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. เป็นตัวกำหนดรูปแบบสถาบัน เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิก และสังคมยอมรับ
2. กำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม บทบาท และความสัมพันธ์
3. กำหนดค่านิยมของคนในสังคม การแสดงออก การศึกษา
4. เป็นแนวทางในการใช้อบรมเลี้ยงดูจนพัฒนาเป็นบุคคลิก การถ่ายทอดความรู้
5. เป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ในการอยู่ร่วมกัน เช่น ภาษา
6. เป็นวิธีควบคุมทางสังคม การสร้างกฎเกณฑ์ ระเบียบ ประเพณี ฮีดคอง

7. ช่วยกำหนดเป้าหมายชีวิตการพัฒนาตนเอง

จิระ หงส์ระดมภ์ (2548 : 5) กล่าวว่า ทูทางวัฒนธรรมเป็นทุนแห่งความสุข เป็นทุนทางจริยธรรม และเป็นทุนแห่งความยั่งยืน การสร้างความสามารถในการแข่งขัน การทำงานขององค์กรจะถูกอิทธิพลของวัฒนธรรมต่าง ๆ หล่อหลอมกับการทำงานของคนไทย ตลอดจนการมองวัฒนธรรมของผู้อื่น เพื่ออยู่ร่วมกัน และเข้าใจ และทำงานให้ได้ผล

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (2549 : 3-5) กล่าวว่า ทูทางวัฒนธรรมเป็นมรดกตกทอด และเป็นทุนในรูปแบบที่สัมพันธ์กับชีวิต เช่น ความรู้และความชำนาญ การฝีมือช่าง ภาษาคติความเชื่อ และคำสั่งสอนที่มีลักษณะเป็นนามธรรม ช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันสงบสันติ ด้วยความนับถือซึ่งกันและกัน (ครู ผู้ใหญ่ เด็ก) มีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ทั้งนี้ทูทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปราะบางที่สุด กล่าวคือ มีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพทางสังคม เพราะโลกปัจจุบันมีการแลกเปลี่ยน และถ่ายทอดทูทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นตลอดเวลา ผู้คนมีโอกาสเรียนรู้ ซึมซับวัฒนธรรมข้ามประเทศ

ธีรยุทธ บุญมี (2548 : 34) ในการเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรม การเมืองครั้งที่ 2 ของไทย ได้กล่าวถึงลักษณะความหลากหลายวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมไทยมีการพัฒนาบทบาท ในการสร้างเสถียรภาพให้แก่สังคม ทั้งทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว ศิลปะ และงานฝีมือ ตลอดจนการเกิดการสร้างอัตลักษณ์ให้แก่ท้องถิ่น และคนไทยชาวบ้านทั่วไป

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2541 : 112-113) กล่าวไว้ในเศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีตว่า ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ เป็นลักษณะโครงสร้างจิตสำนึกของชนเผ่า ยังคงดำรงอยู่หนาแน่น ในภาคอีสาน ในหมู่บ้านพวกเขาที่จังหวัดศรีสะเกษไม่มีความเชื่อเรื่องศาสนาพุทธเลย

ไพฑูริย์ มีกุล (2548 : 7) วัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนการดำเนินชีวิต ทั้งมวลของมนุษย์ที่สร้าง หรือประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2544 : 13) วัฒนธรรม หมายถึง วิธีแห่งการดำรงชีพ ที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งระบบคิด และความเชื่อ จนมีการยอมรับปฏิบัติกันมา มีการอบรม และถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมาตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อม

วีระ อัมพันสุข (2532 : 365) กล่าวว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านได้มีการสืบทอด เป็นมรดกถึงคนไทยในยุคปัจจุบัน โดยไม่ขาดตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบท และจะสืบทอดเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านในเวลานี้ ในอนาคตด้วยอย่างแน่นอน แต่เราคนไทยก็ไม่ควร ประมาทเพราะอาจมีคนไทยบางกลุ่มเข้าใจวัฒนธรรมพื้นบ้านว่าเป็นเรื่องดิดีตีเป่า หรือเป็นวัตถุ ที่ไม่มีคุณค่าอะไร ไม่ทันสมัยไม่มีประโยชน์ ซึ่งแท้ที่จริงแล้วคนไทยกลุ่มนั้นยังเข้าใจวัฒนธรรม พื้นบ้านไม่ถ่องแท้ก็เป็นได้ เป็นหน้าที่ของผู้เข้าใจวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างแท้จริงจะต้องช่วยกัน ทำให้เขาเหล่านั้นเข้าใจอย่างถูกต้อง เพื่อว่าชีวิตคนไทยทั้งชีวิตครอบครัว ชีวิตการทำงาน

และชีวิตบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม จะมีค่าสมกับที่เกิดเป็นคนไทย ไม่ว่าคนไทยในภาคใด เพราะวัฒนธรรมพื้นบ้านดังกล่าวเป็นของทุก ๆ ภาค นั่นเอง

พระธรรมปิฎก (2537 : 25) กล่าวว่า วัฒนธรรมมีความต่อเนื่องเป็นกระแส คือ มีการสั่งสม ถ่ายทอดอย่างต่อเนื่องไม่หยุดนิ่ง เป็นที่สืบเนื่องมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน และต่อไปยังอนาคต ซึ่งเป็นเรื่องของกาลเวลาที่เป็นอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

สุรจิต นิตย์คำหาญ (2540 : 13-21) กล่าวเกี่ยวกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคม ว่า สถาบันมีความสำคัญอย่างยิ่งในการถ่ายทอดวัฒนธรรมประกอบด้วย ครอบครัว ศาสนา โรงเรียน และสถาบันอื่น ๆ ของสังคม เพื่อให้สังคมมีความสุข และสืบสานประเพณีปฏิบัติที่ดีงามของชุมชนต่อไป

กรมสามัญศึกษา (2541 : 12) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 46 ได้บัญญัติเอาไว้ว่า บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2531 : 58) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับการส่งเสริมและเผยแพร่ วัฒนธรรมพื้นบ้าน มีสาระสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน คือ การก่อให้เกิดผลดีที่สนองตอบต่อกลุ่มชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ โดยตรง ทั้งในระยะสั้น และระยะยาว ตลอดจนเกิดความร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติกิจกรรม เพื่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้าน และสืบทอดกันต่อไป

ปัญญา รุ่งเรือง (2531 : 84) ได้กล่าวถึงแนวทางในการส่งเสริม และเผยแพร่ วัฒนธรรมพื้นบ้านไทย มีเป้าหมายหลักในการส่งเสริมและเผยแพร่ 2 ประการ คือ

1. เพื่อให้รู้จัก เข้าใจ รัก และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมพื้นบ้าน
2. เพื่อให้สามารถปรับใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านกับสังคมและเทคโนโลยี

สมัยใหม่เพื่อการดำรงชีวิตที่สะดวกสบายอย่างพอเหมาะพอดี และสอดคล้องกับสภาพสังคม และวัฒนธรรมในท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2531 : 1-2) ได้กล่าวถึงเรื่อง การส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านสรุปสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. สภาพความสนใจและการปฏิบัติการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านในปัจจุบันอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนพอสมควร
2. เป้าหมายหลักของการส่งเสริมเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน ควรมุ่งให้เกิดประโยชน์โดยตรงต่อกลุ่มผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ ให้มากที่สุด

3. การประยุกต์และพัฒนา รูปแบบหรือเนื้อหาของวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อปลูกเร้าให้คนทั่วไปสนใจวัฒนธรรมพื้นบ้านมากยิ่งขึ้น ควรให้ความรอบคอบประณีต ไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อวัฒนธรรมพื้นบ้านในระยะยาว
 4. การส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านต้องการกระทำควบคู่กันไปกับ การพัฒนาองค์กรและบุคลากรทางวัฒนธรรม เช่น ศูนย์วัฒนธรรม ต่าง ๆ ควรกระทำอย่างมีระบบและต่อเนื่อง
 5. การจัดการศึกษาในระบบตามหลักสูตรของการศึกษาทุกระดับควรให้การตอบสนองเป้าหมายในการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน คือ เน้นคุณค่าใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน และสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
 6. การเก็บรวบรวมข้อมูล และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอย่างเป็น ระบบตลอดจนการศึกษาวิจัยเป็นวิ้งจำเป็นจะต้องทำคู่กัน
 7. การเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน ผู้เผยแพร่ส่วนใหญ่ยังขาดการนำเทคนิค อื่น ๆ มาช่วยในการเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน ทั้งตัวศิลปิน และช่างเทคนิคต่าง ๆ ควรเรียนรู้ ชึ่งกันและกัน เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรม
 8. ควรมีมาตรการในการควบคุมการเผยแพร่วัฒนธรรมที่ผ่านสื่อมวลชน เพื่อไม่ให้ทำลายวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม
 9. การทำนุบำรุงวัฒนธรรมพื้นบ้านยังขาดงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล ตลอดจนระเบียบวิธีการใช้เงิน
- ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม (2535 : 6) ได้แสดงทรรศนะในการอนุรักษ์และพัฒนา มรดก วัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ว่า การอนุรักษ์และพัฒนาเป็นเรื่องของบุคคลที่เป็นเจ้าของ เพราะย่อมรู้ว่า อะไรควรอนุรักษ์และพัฒนามากกว่าคนภายนอก โดยเหตุนี้เวลาที่มีการพัฒนาและอนุรักษ์จาก หน่วยราชการที่มาจากส่วนกลาง คนในสังคมท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของจึงไม่เข้าใจ และเลยนี้กว่า นั้นเป็นของทางราชการและของรัฐบาลชาติบ้านเมืองไป ผลที่ตามมาจึงทำให้สิ่งที่มี การอนุรักษ์ และพัฒนาเหล่านั้น กลายเป็นเพื่อการรีนเริง และการท่องเที่ยวไป เพราะฉะนั้นการอนุรักษ์และ พัฒนามรดกทางวัฒนธรรมท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่รุนแรงจนเกิด ความเสียดุลในการดำรงชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนในสังคม ขณะนี้จำเป็นที่จะต้อง พยายามให้เกิดจิตสำนึกในเรื่องความเป็นท้องถิ่นให้จงได้ โดยมีข้อแม้ว่าอยู่ว่าต้องจัดการให้แต่ละ ท้องถิ่นตระหนักถึง ความสำคัญทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นในลักษณะที่เท่าเทียมกัน ไม่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นใดเหนือกว่ากัน เพราะวัฒนธรรมที่ดั้นขึ้นขึ้นอยู่กับว่าทำให้สังคมท้องถิ่น ที่เป็นเจ้าของมีความมั่นคงสงบราบรื่นหรือไม่เป็นสำคัญ

จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรม สรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในสังคม ที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม ที่ยึดถือ ปฏิบัติร่วมกัน มีการสืบทอด มีการเรียนรู้ และมีพัฒนาการ ปรับปรุง ยืดหยุ่น และปรับเปลี่ยน เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ และก่อให้เกิดความเป็นระบบ ระเบียบ มีความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งตอบสนองความต้องการของสังคม วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นแนวคิด ร่วมกับค่านิยมทางสังคม เป็นเครื่องกำหนดมาตรฐานพฤติกรรม ที่สามารถช่วยเพิ่มมูลค่าทาง เศรษฐกิจได้ในฐานะที่เป็นมรดก ที่แตกต่างกันแต่ละท้องถิ่น มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม พบว่า วัฒนธรรม มีการผสมผสานและรับวัฒนธรรมอื่น ขณะเดียวกันยังคงวัฒนธรรมเดิมของคน มีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

องค์ความรู้เกี่ยวกับเส้นทางสายหิน

1. กำเนิดหิน ประเภทและโครงสร้างของหิน

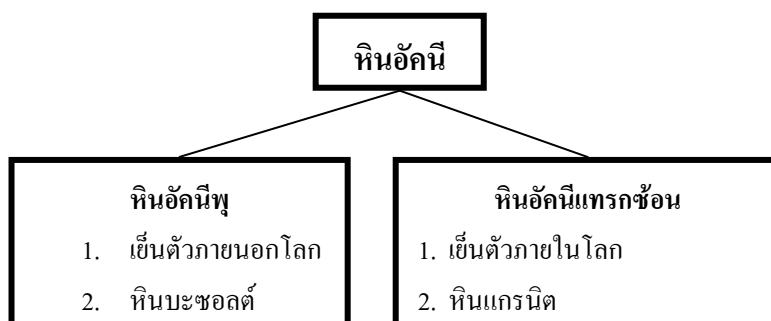
สมมต สมบูรณ์ และนิก ทองมีเพชร (2548 : 40) กล่าวว่า โครงสร้างของโลก ประกอบด้วย แก่นโลก คือ ส่วนของโลกชั้นในสุด เนื้อโลก คือ ส่วนที่อยู่ถัดจากแก่นโลก ออกมา และเปลือกโลก คือ ส่วนที่เป็นของแข็งชั้นนอกสุด จะพบทั่วไปบริเวณเปลือกโลก ส่วนที่เป็นทวีป ลักษณะภูมิประเทศ และวัตถุที่ประกอบเป็นเปลือกโลก ประกอบด้วยวัตถุ 3 ประเภท คือ ของแข็ง ของเหลว และ ก๊าซ ส่วนที่มีลักษณะเป็นของแข็ง ได้แก่ หิน แร่ธาตุ ดิน

ประเภทและโครงสร้างของหิน

เสรีวัฒน์ สมิทธิ์ปัญญา (2543 : 28-29) ตามพจนานุกรมศัพท์ธรณีวิทยา พ.ศ. 2530 กล่าวว่า หิน(Rock) เป็นมวลแข็งที่ประกอบด้วยแร่ชนิดเดียว หรือหลายชนิดรวมตัวกันอยู่ตามธรรมชาติ แบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ คือ หินอัคนี หินชั้น และหินแปร

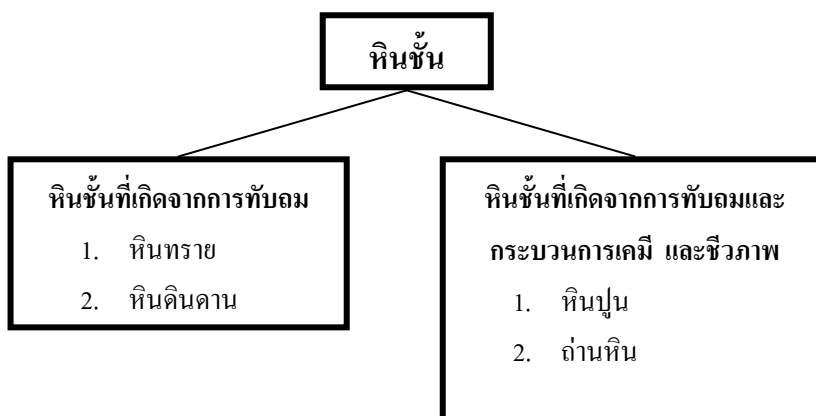
1. หินอัคนี (Igneous Rock) เกิดจากการเย็นตัวและแข็งตัวของหินละลาย หรือหินหนืด (Magma) ที่ไหลแทรกขึ้นมาจากข้างใต้พื้นผิวโลก หากแข็งตัวอยู่ในเปลือกโลก เรียกว่าหินอัคนีแทรกซ้อน (Intrusive Igneous Rock)หรือพุพ่นเปลือกโลกออกมาแข็งตัวอยู่บนผิวโลก เรียกว่า หินอัคนีพุ (Extrusive Igneous Rock) หินอัคนีที่พบมากมี 2 ชนิดคือ หินแกรนิต และหินบะซอลต์

ภาพประกอบ 2 โครงสร้างของหินอัคนี

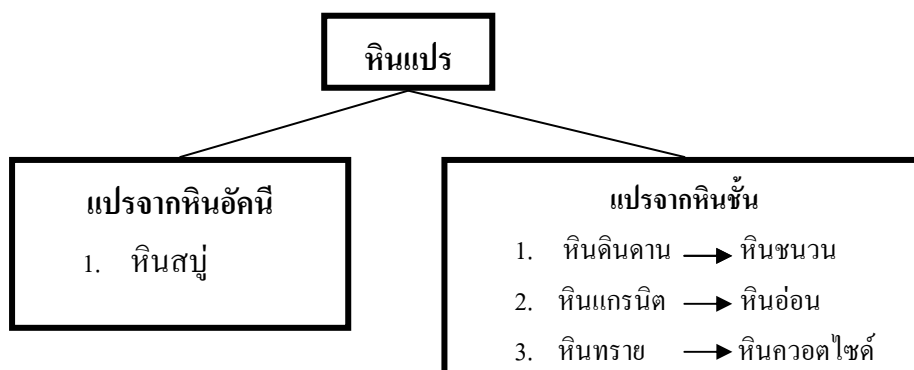
2. หินชั้น เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หินตะกอน (Sedimentary Rock) เป็นหินที่เกิดจากการทับถมของสารต่าง ๆ ซึ่งสลายตัวมาจากหินที่มีอยู่ก่อน(หินอัคนี หินแปร หรือหินชั้น) อายุเก่ากว่า สารเหล่านี้จะตกจมทับถมกันในท้องทะเล หรือในแอ่งเปลือกโลก และต่อมาจับตัวกันแน่นจนกลายเป็นหิน ที่เรียกว่า หินชั้น มีหลายชนิด เช่น หินทราย หินดินดาน และหินปูน

ภาพประกอบ 3 โครงสร้างของหินชั้น

3. หินแปร (Metamorphic Rock) เป็นหินที่แปรสภาพมาจากหินอัคนี หรือหินชั้น เนื่องจากได้รับความกดดัน ความร้อนสูงมาก และปฏิกิริยาเคมี ทำให้คุณสมบัติของหินเปลี่ยนไปจากเดิม เช่น หินอ่อน หินชนวน หินซิสต์ หินควอร์ตไซต์ และหินไนส์

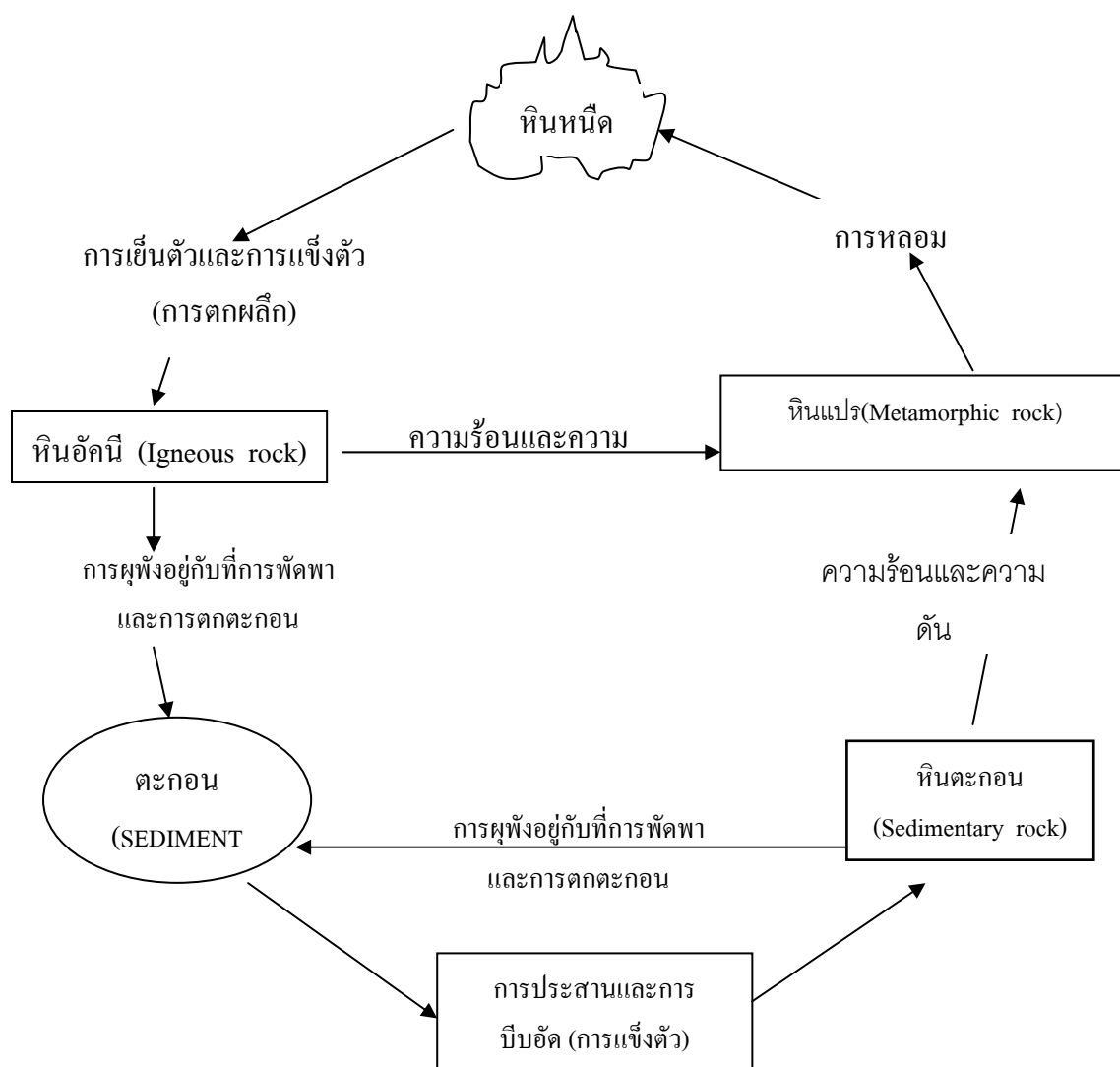

ภาพประกอบ 4 โครงสร้างของหินแปร

วัฏจักรของหิน (The Rock Cycle)

เสรีวัฒน์ สมินทร์ปัญญา (2543 : 29-31) ให้ความหมายของวัฏจักรของหินว่า หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของหิน หินที่เป็นองค์ประกอบของเปลือกโลกที่จัดออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ นั้น หินประเภทหนึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงไปเป็นหินอีก 2 ประเภทได้ ภายใต้สภาวะที่เหมาะสม โดยเป็นไปตามขั้นตอนต่าง ๆ อย่างมีระเบียบ และในที่สุดสามารถกลับกลายมาเป็นหินประเภทเดิมได้นั่นเอง

ภาพประกอบ 5 วัฏจักรของหิน (The Rock Cycle)

แหล่งหินในประเทศไทย

สมมต สมบูรณ์ และนีก ทองมีเพชร (2548 : 97-98) โครงสร้างทางธรณีวิทยาของประเทศไทยปรากฏหินสำคัญ 3 ชนิด ได้แก่ หินอัคนี (Igneous Rock) หินชั้น เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หินตะกอน (Sedimentary Rock) และหินแปร (Metamorphic Rock) ตามภูมิภาคต่าง ๆ ตามกำเนิดโดยกรรมวิธีตามธรรมชาติ ดังนี้

1. หินอัคนี ที่ปรากฏให้เห็นเป็นแบบเย็นตัวภายในโลกที่สำคัญได้แก่ หินแกรนิต ส่งผลทำให้เกิดแร่ต่าง ๆ ที่เป็นส่วนผสมหลัก ได้แก่ แร่ควอตซ์ แร่เฟลด์สปาร์ แร่ไมกา และอื่น ๆ เช่น ทองคำ เหล็ก ตะกั่ว สังกะสี ดีบุก ทังสแตน พลวง แบไรต์ และฟลูออไรด์ จะพบมากในภูเขาภาคทางเหนือ และบางส่วนของภูเขาในภาคใต้ของประเทศไทย

ส่วนหินอัคนีที่เย็นตัวบนผิวโลก หรือภูเขาไฟจะพบแร่รัตนชาติสีต่าง ๆ เช่น ทับทิม ไพลิน บุษราคัม และเขียวส่อง พบอยู่ในจังหวัดกาญจนบุรี จันทบุรี ตราด แพร่ สุโขทัย เพชรบูรณ์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี

2. หินชั้นหรือหินตะกอน ที่พบในประเทศไทย ที่สำคัญได้แก่ หินทราย (Sand Stone) ซึ่งพบมากในบริเวณเทือกเขาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมถึงหินปูน (Limestone) ซึ่งพบได้โดยทั่วไปในเขตภูเขาแทบทุกภาคของประเทศไทย

3. หินแปร ในประเทศไทยพบหินแปรหลายชนิด แต่มักจะพบเป็นหย่อม ๆ ไม่มีบริเวณที่ต่อเนื่องกัน เช่น หินควอร์ตไซต์ (Quartzite) ที่แปรมาจากหินทราย พบในแถบภูเขาเขตจังหวัดน่าน เชียงราย และในหินชั้นล่างของเขตที่ราบสูงโคราช นอกจากนี้ยังมีหินชนวน หรือหินกาบ (Slate) ที่แปรมาจากหินดินดาน (Shale) พบในแถบภูเขาที่อยู่รอบเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

2. ปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์กับหิน

ในประเทศไทย หินประเภทต่าง ๆ กระจายอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ ทำให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้มากมาย ทั้งในด้าน ภายภาพ ด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เช่น แหล่งแร่รัตนชาติประเภทต่าง ๆ มีความสำคัญในฐานะสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน และเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศเป็นอันดับต้น หินแกรนิตในอดีตจะใช้ทำครก ส่วนปัจจุบันจะนำไปใช้ปูพื้นอาคารและฝาผนัง หินตะกอนจะถูกนำไปเป็นวัสดุในการก่อสร้างโดยตรง หินตะกอนบางชนิด เช่นหินปูนนำไปผลิตปูนซีเมนต์ หินทรายจะนำไปแกะสลักทำหินประดับ รูปต่าง ๆ หินดินดานและหินอ่อนนิยมใช้เป็นวัสดุตกแต่งอาคาร นอกจากนี้อาจจะนำไปแกะสลักเป็นรูปสัตว์ หรือทำเป็นภาชนะต่าง ๆ ได้ และแร่ต่าง ๆ ที่แทรกอยู่ในหินก็ทำประโยชน์ทางการอุตสาหกรรมได้อย่างมากมาย เช่น ดินบุกใช้ในการเคลือบโลหะ ตะกั่วทำขั้ว และเซลล์แบตเตอรี่ เหล็กใช้ทำกระป๋อง อุตสาหกรรมแปรรูปเหล็กและเหล็กกล้า แมงกานีส ทำถ่านไฟฉาย เป็นต้น (อภิสิทธิ์ เอี่ยมหน่อ และคณะ. 2548 : 86-87)

สมมต สมบูรณ์ และนิก ทองมีเพชร (2548 : 128-129) กล่าวว่า หินที่สำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่พบและนำไปใช้ประโยชน์ในงานต่าง ๆ เช่น

1. หินอัคนี พบน้อยมากประเภทหินบะซอลต์ นำไปใช้ในการก่อสร้าง ส่วนหินแกรนิต มีแร่ธาตุสำคัญที่สุดของภาคคือ แร่เหล็ก แมงกานีส ทองแดง และทองคำ ใช้ในการอุตสาหกรรม

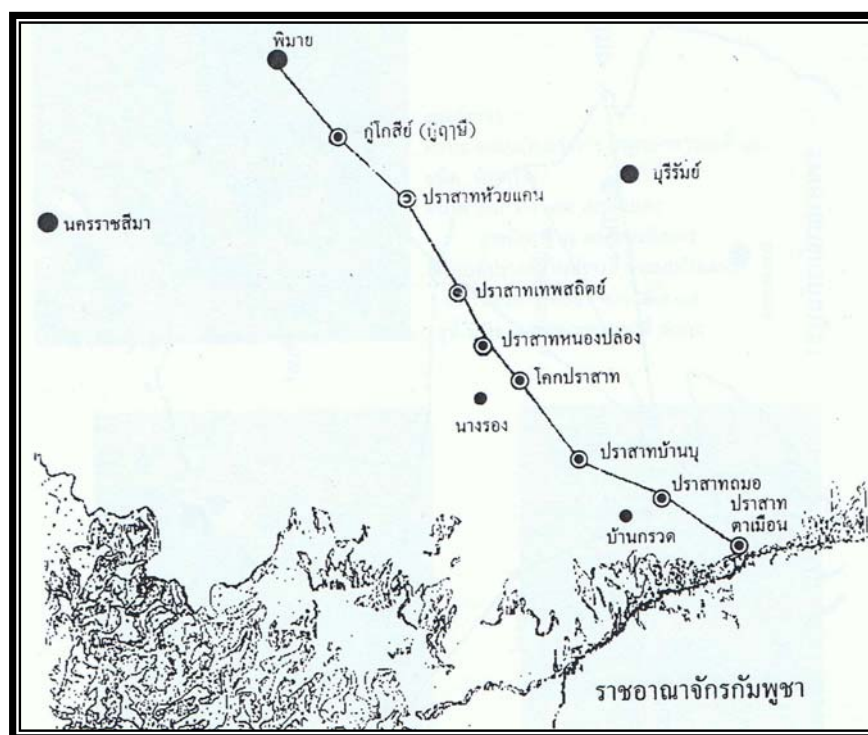
2. หินชั้นหรือหินตะกอน ประเภทหินทราย เป็นหินที่รองรับแผ่นดิน ทำให้เป็นภาคแห้งแล้ง หินดินดานไม่มีการนำมาใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ หินกรวด ถูกนำมาใช้

ในการก่อสร้าง หินแปร พบน้อยมาก ชนิดที่สำคัญได้แก่ หินฟิลไลต์ และหินควอร์ตไซต์ เป็นหินแข็งที่ใช้ในการก่อสร้าง

ในด้านสังคมและวัฒนธรรม หินทราย ในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเป็นรากฐานการก่อกำเนิดและสืบทอดความเชื่อทางวัฒนธรรมของมนุษย์ เป็นแหล่งอารยธรรมที่มีพัฒนาการตั้งแต่ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ต่อเนื่องกันมา ดังปรากฏหลักฐานทั้งที่เป็นหลักฐานทางโบราณคดี โบราณสถาน และโบราณวัตถุจำนวนมาก โดยเฉพาะดินแดนภาคอีสานตอนใต้ซึ่งมีชื่อเสียงในเรื่องของปราสาทหิน เส้นทางปราสาทหินถิ่นอีสาน จะเริ่มจากจังหวัดนครราชสีมา ไปตามทางหลวงหมายเลข 24 ก็จะเป็นการเดินทางสู่ปราสาทหิน เส้นทางสายนี้เคยเป็นเส้นทางเดินเท้าสู่นครวัดของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (พ.ศ. 1724-1761)

3. เส้นทางสายหิน

ภาพประกอบ 6 เส้นทางสายชัยวรมันที่ 7

นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีเชื่อว่าพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงปราบปรามพวกจามที่รุกรานกัมพูชาได้อย่างราบคาบแล้วแผ่ขยายอำนาจมาทางภาคอีสานของไทย ด้วยความมั่งคั่งและอิทธิพลของอาณาจักรขอมไปในดินแดนรอบข้างของอาณาจักรขอม

จึงได้ปรากฏโบราณสถานขนาดใหญ่ และถนนหลายเส้นทางที่ถูกสร้างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลา ยาวนาน หลายยุคสมัย เป็นการติดต่อระหว่างอาณาจักรขอมกับภูมิภาคอีสาน ทอดจากเมือง พระนครแห่งเขมรไปยังหัวเมืองต่างๆ ทั่วทุกสารทิศ หนึ่งในถนนในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่สร้างขึ้นจากเมืองพระนครผ่านหัวเมืองน้อยใหญ่ก็คือถนนโบราณที่มุ่งตรงมาถึงเมืองพิมาย ซึ่งเป็นชุมชนโบราณขนาดใหญ่ ตลอดเส้นทางดังกล่าวจึงปรากฏโบราณสถานต่าง ๆ ที่ล้วน ประดับประดาไปด้วยศิลปกรรมอันงดงามมากมาย เปรียบเสมือนสมบัติอันล้ำค่าแห่งดินแดน อารยธรรมโบราณอีสานได้มายาวนาน เช่น ธรรมศาลา หรือที่พักของคนเดินทาง จำนวน 121 แห่ง อโรคยาศาล ซึ่งเป็นโรงพยาบาลชุมชน จำนวน 102 แห่ง (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย. 2551 : 15-16) ตลอดเส้นทาง เส้นทางดังกล่าวในประเทศไทยยังหลงเหลือให้เห็นเป็น โบราณสถานจำนวนมากมาย เช่น บริเวณกุฎิถายี่ ซึ่งมีการบูรณะให้เห็นสภาพถนนได้ชัดเจน ขึ้นแล้ว (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ม.ป.ป. : 4-6)

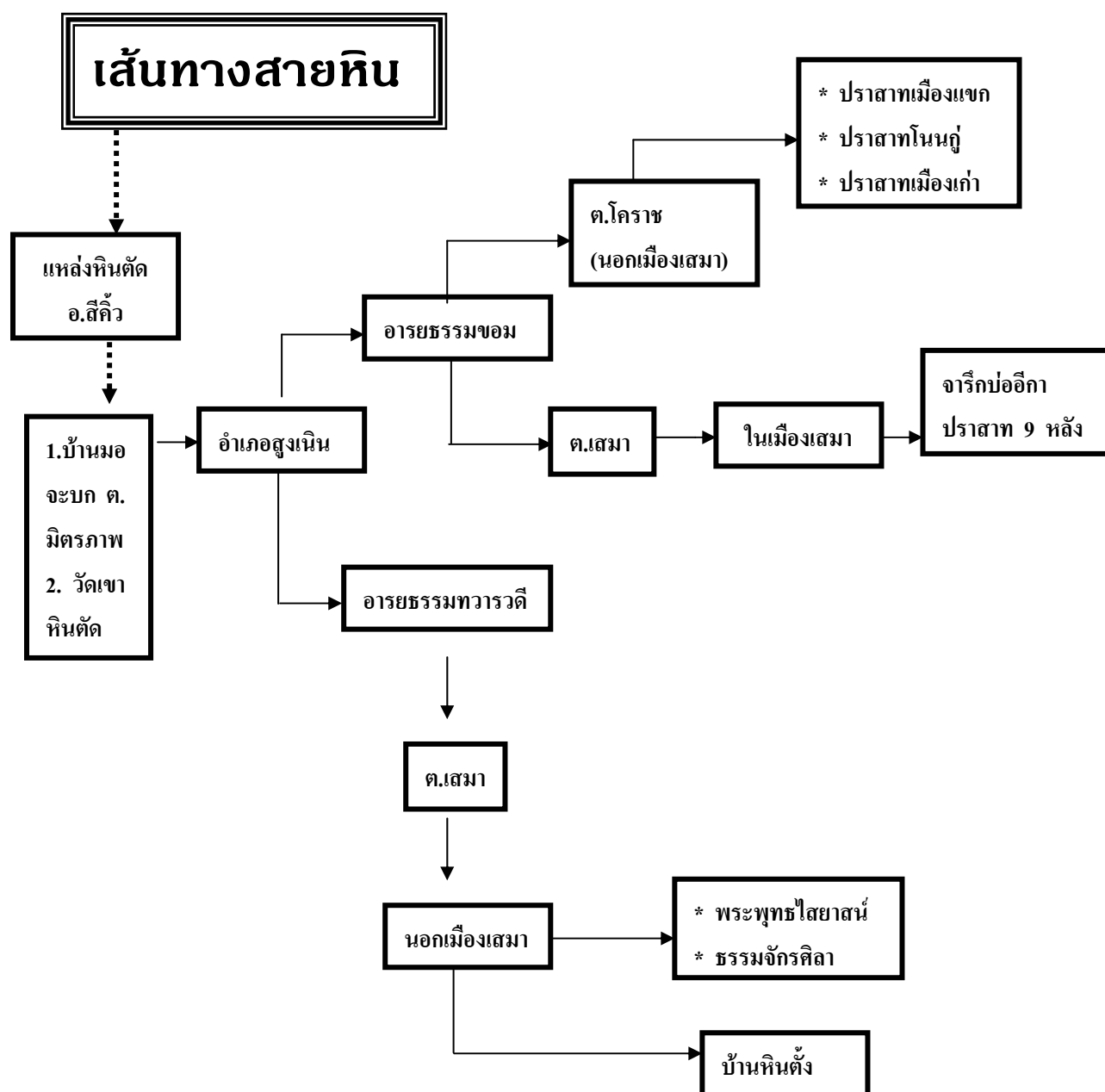

ภาพประกอบ 7 อโรคยาศาล : ปราสาทเมืองเก่า อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

บนเส้นทางสายนี้จะมีปราสาทที่ปรากฏความยิ่งใหญ่ ความอลังการของลวดลาย จำหลัก ศิลปะเก่าแก่ของชนชาติขอม มีศิลาจารึกบอกเล่าเรื่องราวของปราสาทเป็นสถานที่ สักดิ์สิทธิ์ใช้ในการประกอบพิธีกรรม เส้นทางปราสาทหินของภาคอีสานตอนใต้ เริ่มจากปราสาท หินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา สู่อำเภอบุรีรัมย์ เมืองปราสาทหินของอีสาน (ปราสาทเมืองต่ำ และปราสาทหินพนมรุ้ง) ต่อไปถึงจังหวัดสุรินทร์ มีปราสาทเด่นคือ ศิรชรมุมิ และกลุ่มปราสาท ตาเมื่อน จนถึงสุดเขตแดนไทยที่จังหวัดศรีสะเกษ (ปราสาทพระวิหาร) เชื่อมต่อกับปราสาทนคร วัตในประเทศกัมพูชา (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ม.ป.ป. : 7-9)

เส้นทางสายหินอำเภอสีคิ้ว และอำเภอสองเนิน จังหวัดนครราชสีมา

ภาพประกอบ 8 เส้นทางสายหิน

เส้นทางสายหินจากอำเภอสีคิ้ว สู่อำเภอสองเนิน จังหวัดนครราชสีมา เป็นร่องรอยอารยธรรมขอม และทวารวดี ที่นำหินทรายขาวจากแหล่งหินตัด (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป. : 4-6) ทั้งที่เป็นงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรมที่ทรงคุณค่า ดังเช่น ปราสาทหินพิมาย อำเภอพิมาย และปราสาทพนมวัน ในเขตอำเภอเมืองแล้ว ยังมีเส้นทางสายเล็ก ๆ ที่ปรากฏร่องรอยปราสาทเล็กปราสาทน้อยรายทาง ภายในเมืองเสมา บ้านเสมา ตำบลเสมา อำเภอสองเนิน

ที่ปรากฏศาสนสถานที่สูงขึ้นตามรูปแบบสถาปัตยกรรมขอม มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 16-18 (สำนักงานศิลปากรที่ 12 : แผ่นพับ) และ ที่บ้านกุดหิน บ้านกกกอกตำบลโคราช เขตอำเภอสูงเนิน ได้แก่ ปราสาทโนนกู่ ปราสาทเมืองแขก ปราสาทเมืองเก่า ซึ่งจะมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ตามเส้นทางสายหินสายนี้ยังมีร่องรอยของอารยธรรมทวารวดีปรากฏในท้องถิ่นนี้และมีชื่อเสียงเป็นพระนอนที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยได้แก่ พระพุทธไสยาสน์มีธรรมจักรศิลา ที่สมบูรณ ปรากฏให้เห็นการแสดงออกถึงความเชื่อความศรัทธา และพิธีกรรมของคนในยุคประวัติศาสตร์โบราณ อีกทั้ง หินตั้ง ที่บอกเล่าเรื่องราววัฒนธรรมหินใหญ่ของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ที่มีอยู่ในเขตจังหวัดนครราชสีมา

แหล่งหินตัด

แหล่งหินตัด อำเภอสีคิ้ว จ.นครราชสีมาเป็นเนินเขาเตี้ย ๆ มีลานกว้างด้านซ้ายมือเป็นเนินเขาที่เต็มไปด้วยหินทรายสีขาว มีเนื้อละเอียดและแข็งแกร่ง คุณภาพดีนิยมนำไปก่อสร้างส่วนที่สำคัญของปราสาท เช่น ปราสาทประธาน เสาประดับกรอบประตู เสาติดผนัง ทับหลัง และกรอบหน้าต่าง เป็นต้น (นายรอบรู้. ม.ป.ป. : 80)

ปราสาทเมืองแขก

ปราสาทเมืองแขกเป็นศาสนสถานแบบศิลปะเขมร ก่อด้วยอิฐปนหินทราย ประกอบด้วยปรangk 3 หลัง ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน หันหน้าไปทางทิศเหนือ ปัจจุบันเหลือเพียงมณฑปด้านหน้าล้อมรอบด้วยกำแพงแก้วและคูน้ำคันดินอีกชั้นหนึ่ง มีซุ้มประตูทิศเหนือเป็นทางเข้า-ออก นอกประตูซุ้มบนคันดินชั้นนอกสุด มีซากปราสาทขนาดเล็กอีกสองหลัง (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมา. 2541 : 24)

ปราสาทโนนกู่

เป็นศาสนสถานแบบศิลปะเขมร ก่อด้วยอิฐปนหินทราย ประกอบด้วยปรangk หลังเดียวบนฐานสูง ด้านหน้ามีวิหารหันเข้าหาปรangkประธานอยู่ 2 หลัง ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว มีซุ้มประตูทิศตะวันออกและทิศตะวันตกเป็นทางเข้า-ออก และที่ลานระหว่างวิหารทั้งสองนั้นพบโคนนทิหมอบในอาคารเคารพปราสาทประธาน อันเป็นที่สถิตของพระศิวะมหาเทพ ตามคติความเชื่อของศาสนาฮินดู (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมา. 2541 : 19)

ปราสาทเมืองเก่า

เป็นอโรคยาศาลหรือสถานพยาบาลที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 มหาราชองค์สุดท้ายแห่งราชอาณาจักรเขมร ทรงสร้างขึ้นระหว่าง พ.ศ. 1724-1763 ตามที่กล่าวไว้ในจารึกปราสาทตาพรหม ประเทศกัมพูชา อโรคยาศาลมีแผนผังประกอบด้วยปรangkประธานรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง มีบรรณาลัยอยู่ทางมุมขวาด้านหน้า ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้วซึ่งมีซุ้มประตูทางเข้า

(โคปุระ) อยู่ด้านหน้าเพียงด้านเดียว ด้านนอกกำแพงแก้วมีสระน้ำรูปสี่เหลี่ยม(บาราย) กรุด้วยศิลาแลง (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมา. 2541 : 22)

โบราณสถานในเมืองเสมาเดิม

เป็นศาสนสถานที่ยังคงเหลืออยู่ตามรูปแบบสถาปัตยกรรมขอม และทวารวดี อายุราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 ก่อสร้างด้วยหินทรายและอิฐ (สำนักงานศิลปากรที่ 12 : แผ่นพับ)

ศิลาจารึกบ่ออีกา

ศิลาจารึกบ่ออีกา จารึกด้วยอักษรอินเดียได้ กล่าวถึงค่านมัสการพระเจ้าทั้งสามองค์ในศาสนาพราหมณ์ ค่านมัสการพระเทวี กล่าวนามพระเจ้าชัवरมันที่ 5 หรือพระบาทบรมวีรโลก และพระกรณียกิจ สดุดีกล่าวถึงข้าราชการผู้ใหญ่ได้สร้างพระพุทธรูป และเทวรูป พร้อมทั้งถวายทาสและสิ่งของต่าง ๆ ได้แก่ ศาสนสถาน จากจารึกนี้ทำให้ทราบว่า ช่วงพุทธศตวรรษที่ 15 ดินแดนที่ราบสูงโคราช มีอาณาจักรศรีจะนาสะเป็นศูนย์กลางของดินแดนทางอีสานใต้ที่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งอาณาจักรขอมในสมัยเดียวกันนี้นับถือศาสนาพราหมณ์ แม้แต่อิทธิพลมาถึง ศรีจะนาสะ หรือ จนาสะปุระ จึงเป็นดินแดนอิสระอยู่นอกอาณาจักรกัมพูชา (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย . 2542 : 233)

พระพุทธไสยาสน์ วัดพระนอนธรรมจักรเสมาราม

พระพุทธไสยาสน์ ประดิษฐานอยู่ในวัดพระนอนธรรมจักรเสมาราม บริเวณเมืองเสมาซึ่งเป็นเมืองโบราณสมัยทวารวดีคู่กับเมืองโคราชปุระ ชุมชนโบราณแห่งแรกของเมืองโคราชปัจจุบัน คือ บ้านคลองขวาง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน

พระพุทธไสยาสน์ เป็นพระพุทธรูปปางเสด็จปรินิพพาน มีพุทธลักษณะแบบทวารวดี สร้างขึ้นราว พ.ศ. 1200 พระพักตร์หันไปทางทิศตะวันออกตามขนบของศาสนสถานในศาสนาพุทธ ก่อสร้างด้วยหินทรายแดงที่มีความเก่าแก่ และใหญ่ที่สุดในประเทศไทย พระวรกายประกอบด้วยหินทรายขนาดใหญ่หลายก้อน (สำนักงานศิลปากรที่ 12 : แผ่นพับ)

ธรรมจักรศิลา

เป็นศิลปะสมัยทวารวดี ซึ่งนิยมสร้างธรรมจักรคู่กับกวางหมอบเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า ธรรมจักร หมายถึง พระธรรมคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่สาวกทั้งห้า หรือปัญจวัคคีย์ นับเป็นการแสดงธรรมครั้งแรกหลังการตรัสรู้ ที่เรียกว่า ชัมจักกัปวัตนสูตร (นายรอบรู้. ม.ป.ป. : 83)

บ้านหินตั้ง

บ้านหินตั้งเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณ อยู่ที่บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน สภาพแวดล้อมโดยรอบเป็นชุมชนโบราณที่ตั้งอยู่ใกล้กับเมืองเสมา โดยอยู่ทางทิศใต้ของเมืองเสมา ภายในหมู่บ้าน จะพบเสมาหินปักเรียงรายอยู่เป็นระยะ ๆ ตามรั้วบ้าน หน้าลานบ้าน ทิว ๆ ไป

ในหมู่บ้าน (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมา. 2541 : 12-25, มุขนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมอีสาน เล่ม 6, เล่ม 11, เล่ม 13. 2542)

จะเห็นได้ว่า เส้นทางสายหิน จากอำเภอสีคิ้ว ถึงอำเภอสูงเนิน จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ของจังหวัดนครราชสีมาที่สามารถให้คุณค่าที่เป็นองค์ความรู้ เป็นความงดงามของศิลปกรรมขอม และทวารวดี อันเป็นมรดกของชุมชน และเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

ภาพประกอบ 9 ปราสาทตาเมือนโต๊ต กิ่งอำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ (อโรคยาศาล)

องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการจัดการ

1. การท่องเที่ยว และโครงสร้างการบริการด้านการท่องเที่ยว

องค์การสหประชาชาติให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อความบันเทิงใจ เยี่ยมญาติ หรือการไปร่วมประชุมแต่มิใช่เพื่อประกอบอาชีพเป็นหลักฐาน หรือไปพำนักอยู่เป็นการถาวร และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้นิยามหรือให้ความหมายของคำว่า “ทรัพยากรการท่องเที่ยว” ว่า หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยวที่มีลักษณะเด่นที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ จากการสำรวจของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นการประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวเบื้องต้น สามารถสรุปจำนวนแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดของประเทศไทยไว้ได้ 2,637 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ จำนวน 1,200 แห่ง ประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนา จำนวน 1,040 แห่ง และประเภทศิลปวัฒนธรรม จำนวน 397 แห่ง และต่อมาได้สำรวจแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติมขึ้นอีก 220 แห่ง รวมเป็น 2,857 แห่ง ซึ่งอยู่ในการควบคุมดูแลรับผิดชอบของภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2531 : 11)

มนัส สุวรรณ (2539 : 13-16) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวจัดว่าเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งสำหรับชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบัน ยิ่งมนุษย์มีจำนวนมากขึ้น ทำให้ทุกคนต้องดิ้นรนเพื่อชีวิตความเป็นอยู่มากขึ้น แน่นนอนว่าความต้องการในการพักผ่อนก็เพิ่มมากขึ้นตามตัว ผนวกเข้ากับความสะดวกสบาย และรวดเร็วของการสื่อสาร และการเดินทางของยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้การท่องเที่ยวขยายตัวรวดเร็ว มนุษย์ต้องการการท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์หลาย ๆ อย่าง เช่น ต้องการแสวงหาความสุข ความสนุกสนาน และความเพลิดเพลิน ต้องการหามิตรในต่างแดน ต้องการเป็นสิ่งแปลกใหม่ในดินแดนต่าง ๆ และสุดท้ายคือ ต้องการเปลี่ยนแปลงบรรยากาศจากพื้นที่อยู่ และที่ทำงานจำเจ

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว

ความต้องการการท่องเที่ยวของแต่ละบุคคลย่อมเป็นไปด้วยเหตุผลส่วนตัวหลาย ๆ ประการ ฉลองศรี พิมลสมพงษ์ (2531 : 88-90) กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้บุคคลตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวประกอบด้วย

1. เงินหรือค่าใช้จ่าย ซึ่งเป็นสิ่งแรกทีผู้เดินทางท่องเที่ยวจะต้องคิดทันที เพราะการเดินทางท่องเที่ยว ไม่ว่าจะใกล้หรือไกล จำเป็นต้องมีเงินหรืองบประมาณ เพื่อใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ เช่น ค่าพาหนะ ค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าบริการสำหรับสิ่งอำนวยความสะดวก และการใช้จ่ายซื้อของเป็นต้น

2. เวลา เป็นสิ่งที่มีความหมายสำคัญสำหรับผู้เดินทางท่องเที่ยว เพราะแต่ละบุคคลย่อมอยู่ในสถานภาพทางการประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน บางคนอาจใช้เวลาวันหยุดสุดสัปดาห์เพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น

3. ความตั้งใจที่จะไป ปัจจัยข้อนี้เกิดจากเหตุผลและความรู้สึกนึกคิดส่วนตัวอย่างแท้จริง การมีเงินและมีเวลา คงไม่สามารถกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวได้ ถ้าไม่ตั้งใจที่จะไป นักท่องเที่ยวแต่ละคน มีความตั้งใจในการเดินทางท่องเที่ยวแต่ละครั้งไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ ความตั้งใจในการเดินทาง การท่องเที่ยวอาจถูกกระตุ้นได้จากสิ่งต่าง ๆ เช่น ความต้องการที่จะเดินทางท่องเที่ยวการเก็บรวบรวมข้อมูล การเสริมสร้างทัศนคติที่ดีให้เห็นคุณค่าของการท่องเที่ยว ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมเสถียรภาพทางการเมือง ฤดูกาล สิ่งอำนวยความสะดวกความปลอดภัยและภาพพจน์ทางการท่องเที่ยว เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้ความตั้งใจที่จะเดินทางท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงได้อย่างตลอดเวลา

จากการที่ฉลองศรี พิมลสมพงษ์ ได้กล่าวว่า ความตั้งใจในการเดินทางท่องเที่ยว มีสิ่งต่าง ๆ เป็นตัวกระตุ้น ซึ่งมีหลายประการด้วยกัน จากการศึกษาของแมคอินทอช และเกลด์เนอร์ พบว่า ตัวกระตุ้น (Motivator) ให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวเกิดขึ้น มี 4 ประการ คือ (ฉลองศรี พิมลสมพงษ์. 2531 : 88-90 ; อ้างอิงมาจาก Mc Intosh and Goeldner. 1980 : 124-125)

1. ตัวกระตุ้นทางกายภาพ (Physical Motivator) เป็นตัวกระตุ้น เพื่อผ่อนคลายทางกายภาพ หรือเพื่อร่างกาย เช่น การไปพักผ่อนร่างกาย กิจกรรมทางกีฬา การไปตากอากาศ ชายทะเล การบำบัดรักษาตามคำแนะนำของแพทย์เพื่อการรักษาสุขภาพ เป็นต้น

2. ตัวกระตุ้นทางวัฒนธรรม (Culture Motivator) เป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้เกิดการเดินทาง เพื่อการเรียนรู้วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของคนในประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในลักษณะของคูริยางค์ศิลป์ นาฏศิลป์ เป็นต้น

3. ตัวกระตุ้นทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Motivator) เป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้เกิดความจำเป็นต้องเยี่ยมเยียนญาติ เพื่อน เพื่อพบปะกับคนแปลกหน้าใหม่ ๆ หรือ คนที่มีความคิดใหม่ ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงจากงานประจำที่จำเจ เป็นต้น

4. ตัวกระตุ้นทางด้านฐานะและชื่อเสียง (Status and Prestige Motivator) เป็นตัวกระตุ้นที่ต้องการยกฐานะของตนเองให้สูงขึ้น เพื่อเกียรติยศและชื่อเสียง เป็นการเดินทางประกอบธุรกิจในประเทศ การไปประชุม การศึกษา ฯลฯ เพื่อให้เป็นคนที่มีเกียรติยศและความสำเร็จในการทำงานของตนเอง

ผลการศึกษาของ แมคอินทอช และเกลด์เนอร์ ที่พบว่า มีการกระตุ้น 4 ประการ ที่ทำให้เกิดการเดินทาง จี มาเกนส์ และชอย (Gee, Markens and Choy. 1989 : 16) ได้นำไป เป็นข้อกำหนดวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวของบุคคลทั่วไป แบ่งได้เป็น 7 ประการ คือ

1. เพื่อการเยี่ยมชมเพื่อน / ญาติมิตร
2. เพื่อการประชุม สัมมนา และการพบปะสังสรรค์
3. เพื่องานธุรกิจการค้า
4. เพื่อการนันทนาการกลางแจ้ง เช่น การล่าสัตว์ การตกปลา การเล่นเรือ
แคมป์ปิ้ง
5. เพื่อความบันเทิง เช่น การเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ การชมภาพยนตร์ การชม
การแข่งขัน กีฬา
6. เพื่อเหตุผลส่วนบุคคล เช่น เพื่อครอบครัว เพื่อสุขภาพ งานพิธีต่าง ๆ เช่น
งานศพ งานแต่งงาน

7. เพื่อกรณีอื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจาก 6 ข้อที่กล่าวมาแล้วข้างต้น
ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource)

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อมวลมนุษย์ด้วยกันเอง การท่องเที่ยวจึงเป็นกิจกรรมที่กว้างขวาง เป็นกิจกรรมที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่แทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติหรือผลผลิตที่มนุษย์ดำเนินสืบต่อหรือสร้างขึ้นใหม่

วินิจ วีรยางกูร (2532 : 70) ได้ให้ความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยวว่า หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรมและวัฒนธรรม ประเพณี ที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่นสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์ (2532 : 10) กล่าวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา ซึ่งจะหมายรวมทั้งสิ่งที่กำเนิดตามธรรมชาติอันได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ ป่าเขาลำเนาไพร น้ำตก แม่น้ำลำธาร หาดทรายชายทะเล และเกาะแก่ง กับสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์และสืบทอดมาตามกาลเวลา ได้แก่ แหล่งโบราณคดี และประวัติศาสตร์สถาน วัฒนธรรมประเพณี วัฒนธรรมที่เป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชม ซึ่งคล้ายกับการจำแนกทรัพยากรการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่จำแนกออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2529 : 22)

1. ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึง สภาพทางกายภาพของธรรมชาติที่มีความสวยงามหรือน่าสนใจ อาทิ ภูเขา ป่าไม้ น้ำตก แม่น้ำ ลำธาร ทะเลสาบ หาดทราย ทะเล เกาะแก่ง เป็นต้น

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนา หมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นตามวัตถุประสงค์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งนี้เป็นมรดกของอดีต และที่สร้างขึ้นในปัจจุบันซึ่งมีลักษณะเป็นวัตถุ พื้นที่หรือสิ่งก่อสร้าง แต่มีผลดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว อาทิ อนุสรณ์สถาน เมืองโบราณ ศาสนสถาน พระราชวัง โบราณวัตถุสถาน พิพิธภัณฑสถาน เป็นต้น

3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม และการประพฤติปฏิบัติที่ยึดถือสืบทอดกันต่อมา ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว อาทิ สภาพชีวิตริมแม่น้ำ ลำคลอง ตลาดน้ำ เรือนแพ หมู่บ้านชาวเขา ศูนย์วัฒนธรรม สวนสนุก งานเทศกาล ประเพณีต่าง ๆ การแข่งขันเรือยาว การฟ้อนรำ และศิลปะการแสดง เป็นต้น

ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้ง 3 ประการที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น เป็นปัจจัยดึงดูดที่สำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านั้น นอกจากนี้ยังมีปัจจัยสนับสนุนอื่น ๆ ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีความเห็นว่ามีส่วนที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจและตัดสินใจเลือกซื้อบริการ ซึ่งมีดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2529 : 6-7)

1. การคมนาคม เมื่อผู้ซื้อเดินทางซื้อบริการถึงที่ผลิต การคมนาคมขนส่งทั้งจากต่างประเทศและภายในประเทศจะต้องสะดวกรวดเร็วและปลอดภัยทั้ง 3 ทาง คือ ทางบก มีสถานที่ พานะต่าง ๆ ผ่านเข้า-ออกได้สะดวก หรือมีบริการรถไฟ ทางน้ำมีท่าเทียบเรือ และอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทางอากาศมีท่าอากาศยานสมัย มีสายการบินมาลงมาก
2. พิธีการเข้าเมือง และการบริการข่าวสาร มีการผ่อนคลากระเบียบพิธีการเข้าเมืองได้สะดวกรวดเร็วมีบริการให้ข่าวสาร บริการจองที่พัก บริการขนส่งผู้ที่พัก เป็นต้น
3. ที่พักแรม มีโรงแรมระดับต่าง ๆ ให้เลือก มีอัตราที่พักที่เหมาะสมกับคุณภาพสะอาดและบริการตามมาตรฐานสากล
4. ร้านอาหาร นอกจากจะมีอาหารให้เลือกหลายชนิดแล้ว จะต้องถูกสุขลักษณะมีบริการที่สุภาพและมีการกำหนดราคาอาหารให้แน่นอน
5. บริการนำเที่ยว มีบริการจัดนำเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ โดยมีมัคคุเทศก์ที่มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีอัธยาศัยไมตรี และมีความรับผิดชอบต่อนักท่องเที่ยว
6. สินค้าของที่ระลึก ต้องมีการควบคุมคุณภาพ กำหนดราคา รวมทั้งการส่งเสริมการใช้วัสดุพื้นบ้าน การออกแบบสินค้าให้มีเอกลักษณ์ รวมทั้งการบรรจุหีบห่อที่สวยงาม

7. ความปลอดภัย ในการตัดสินใจเลือกจุดหมายการเดินทางท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะคำนึงถึงความปลอดภัยและทรัพย์สินเป็นประการสำคัญ มาตรการรักษาความปลอดภัยจึงต้องมีประสิทธิภาพ และทั่วถึงทุกแหล่งท่องเที่ยว

8. การโฆษณาเผยแพร่ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นกรรมวิธีที่จะทำให้แหล่งท่องเที่ยว เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งจากต่างประเทศ และภายในประเทศ

1. โครงสร้างพื้นฐานและโครงสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการด้านการท่องเที่ยว (Infrastructure and Tourist Superstructure)

โครงสร้างพื้นฐานและโครงสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของการพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพราะความสะดวกในการเข้าถึงและความสะดวกในการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ ย่อมขึ้นอยู่กับโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องหลายประการ อาทิ ท่าอากาศยาน ท่าเทียบเรือ ระบบถนน ทางรถไฟ ระบบการสื่อสาร ระบบคมนาคม ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ระบบการขนส่งภายในประเทศ ระบบการกำจัดของเสีย เป็นต้น โครงสร้างพื้นฐานดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่รัฐสร้างขึ้นมาเพื่อบริการแก่ประชาชน แต่ก็เป็นประโยชน์อย่างมากต่อการเดินทางท่องเที่ยว สำหรับโครงสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ ได้แก่ โรงแรมและที่พักประเภทต่าง ๆ ภัตตาคาร ร้านอาหาร สถานที่จัดการประชุมและสถานที่จัดนิทรรศการและงานแสดงสินค้าต่าง ๆ ร้านขายสินค้าและบริการอื่นๆ เอกชนเป็นผู้ลงทุนพัฒนาเพื่อบริการให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายและปลอดภัย

1. โครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งดำเนินการโดยรัฐเป็นตัวกำหนดที่สำคัญที่จะบันดาลให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวขยายตัวเติบโตขึ้นได้ การก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานโดยปกติต้องใช้งบประมาณของรัฐดำเนินการในปริมาณที่สูง แต่รัฐจำเป็นต้องดำเนินการเพื่อความผาสุกของประชาชน รวมทั้งค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้ในการควบคุมมลพิษอันเกิดจากการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมการท่องเที่ยวได้มีส่วนกระตุ้นการลงทุนด้านโครงสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น และรวดเร็วขึ้น ซึ่งในหลายกรณีไม่ได้ให้ความระมัดระวังเรื่องสิ่งแวดล้อม จึงเกิดผลกระทบต่อคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว เช่น การบุกรุกที่สาธารณประโยชน์โดยการถมที่หรือถมทะเล การสร้างถนนริมชายหาด การขุดตักหน้าดินไปขายซึ่งก่อให้เกิดการพังทลายของหน้าดิน และก่อให้เกิดตะกอนในทะเล รวมทั้งการก่อสร้างที่พัก ร้านค้าต่างๆ ที่สิ่งก่อสร้างและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมไม่กลมกลืนต่อบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมทั่วไป การสร้างเมืองใหม่ในเมืองเก่า ทำให้เกิดการลุกล้ำพื้นที่ที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์และศิลปกรรม และในหลายกรณี การติดตั้งเสาไฟฟ้า หรือเสาไฟฟ้าแรงสูง

เสอากาศ หรือป้ายโฆษณา ล้วนแล้วแต่เป็นการทำลายทัศนียภาพ นอกจากนี้ การที่จำนวนนักท่องเที่ยวขยายตัวอย่างรวดเร็ว ปริมาณของมลพิษก็ขยายตัวตามไปด้วย เช่น กรณีของขยะพบว่า นักท่องเที่ยวก่อให้เกิดขยะในอัตรา 2.56 ลิตรคน/วัน หากระบบเก็บและกำจัดขยะไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ย่อมมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว หรือในกรณีแหล่งท่องเที่ยวชายทะเล และเกาะต่าง ๆ ที่มีการประกอบการเกี่ยวกับที่พัก และร้านอาหาร ซึ่งมีปริมาณน้ำเสียค่อนข้างมาก หากไม่มีระบบบำบัดน้ำเสีย หรือน้ำโสโครก ก็จะมีผลทำให้คุณภาพของน้ำทะเลเน่าเสีย สัตว์ พืชทะเล และนักท่องเที่ยวย่อมพลอยได้รับผลกระทบไปด้วย

2. โครงสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ ซึ่งดำเนินการลงทุนพัฒนาโดยภาคเอกชน ได้ขยายตัวเติบโตขึ้นมากในหลายสาขา อาทิ ที่พักประเภทต่าง ๆ สนามกอล์ฟ Marina สำหรับจอดเรือ Yacht ห้างสรรพสินค้า และร้านค้าของที่ระลึก สวนสนุก ศูนย์การประชุม ศูนย์การแสดงสินค้าและนิทรรศการ โรงพยาบาล ภัตตาคาร ร้านอาหาร สถานบันเทิง ฯลฯ

ทั้งโครงสร้างพื้นฐานและโครงสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกมีความสำคัญอย่างมากต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาท่องเที่ยว การเข้าถึงที่สะดวก เช่น มีสายการบินหลายสายและมีความถี่ของเที่ยวบินให้เลือก ความสะดวกที่ท่าอากาศยาน โดยเฉพาะระเบียบและพิธีการเกี่ยวกับการเข้าเมืองและศุลกากร โครงข่ายการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศที่สะดวกทั้งทางอากาศ ทางถนน และทางทะเล หรือแม่น้ำลำคลอง ที่พัก อาหารการกิน ระบบสื่อสารคมนาคม ระบบสาธารณูปโภค บริการท่องเที่ยว ระบบรักษาความปลอดภัย ฯลฯ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีความพร้อมที่จะรองรับนักท่องเที่ยว

ความสำเร็จของการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว ขึ้นอยู่กับความพร้อมและความมีคุณภาพและมาตรฐานของโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การใช้น้ำประปา ท่อประปาต้องมีขนาดที่จะรองรับปริมาณการใช้น้ำประปาที่จะมีมากขึ้นในอนาคตเช่นเดียวกับเรื่องการบำบัดน้ำเสีย การติดตั้งระบบสื่อสารคมนาคม ระบบน้ำใช้เพื่อการบริโภค จะต้องมีการวางแผนเพื่อสามารถใช้น้ำได้ในระยะยาว ไม่เช่นนั้นก็จะเกิดปัญหา เช่น ต้องรื้อของเก่าออกและทำของใหม่ทำให้เกิดลักษณะการขาด การฝังและการกลบอยู่ตลอดเวลา หรือทางวิ่งของท่าอากาศยานต่าง ๆ ก็ควรออกแบบไว้สำหรับรองรับการพัฒนาอากาศยานแบบใหม่ได้ในอนาคต โรงแรมหรือที่พักประเภทต่าง ๆ ก็เช่นเดียวกัน หากสามารถทำให้เห็นความมีลักษณะเด่น เช่น การออกแบบทางสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์แสดงให้เห็นถึงคุณภาพของการก่อสร้าง วัสดุที่นำมาใช้ และความสามารถในการตกแต่งย่อมจะทำให้เห็นความแตกต่างซึ่งเป็นจุดขายที่ดีอย่างหนึ่ง ตัวอย่างที่ไม่เหมาะสมอย่าง เช่น การสร้างโรงแรม หรือสถานที่ตากอากาศที่มีรูปทรงเป็นกล่องริมหาด

ทรายชายทะเลท่ามกลางดงมะพร้าว ไม่น่าจะเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เพราะความจริงแล้ว นักท่องเที่ยวประสงค์จะสัมผัสบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างไปจากของตนอย่างสิ้นเชิง

โครงสร้างพื้นฐานยังหมายรวมถึงระบบการขนส่งและอุปกรณ์การขนส่ง เช่น อากาศยาน เรือโดยสาร รถบัส รถไฟ แท็กซี่ รถรางลอยฟ้า และพาหนะขนส่งผู้โดยสารอื่น ๆ เป็นต้น

1) การขนส่งทางอากาศ เพื่อการเดินทางท่องเที่ยวที่มีสัดส่วนสูงที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับระบบขนส่งอื่นๆ ดังนั้นหากจะพัฒนาการท่องเที่ยวให้ดีขึ้น จำเป็นต้องพิจารณาถึงความเพียงพอของการขนส่งทางอากาศ เช่น ความถี่ของเที่ยวบิน ขนาดและแบบของเครื่องบิน ความสะดวกของการเข้ามาและออกไปของสายการบินต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การเก็บค่าธรรมเนียมแต่ละประเภทของท่าอากาศยาน ลานจอด และการขนผู้โดยสารขึ้นลง ท่าอากาศยานที่สร้างใหม่ในระยะหลัง จะมีการออกแบบที่สามารถแก้ไขปัญหาคาความไม่สะดวกต่างๆ ได้ดีขึ้น เช่น การให้ระยะเวลาการเดินทางของผู้โดยสารสั้นลง หรือมี Shuttle bus หรือ Monorail ให้บริการในท่าอากาศยาน หรือระหว่างท่าอากาศยานนานาชาติกับท่าอากาศยานในประเทศ

2) การท่องเที่ยวโดยรถบัส ก็ต้องให้ความสำคัญแก่นักท่องเที่ยว เช่น การใช้รถบัสหน้าต่างกว้างเพื่อการชมทัศนียภาพ มีเครื่องปรับอากาศ ที่นั่งสบาย หรือมีห้องสุขาในรถบัส และมีระบบที่มีความสั้นสะดวกขึ้นน้อย มีบริการมัคคุเทศก์หรือความสะดวกในการฟังภาษาผ่านทางเครื่องบันทึกเสียง

3) การท่องเที่ยวโดยเรือเดินสมุทร หรือเรือโดยสารขนาดใหญ่อื่น ๆ จำเป็นต้องมีท่าเทียบเรือที่สามารถรองรับเรือที่กินน้ำลึกในขนาดต่าง ๆ ได้ และมีระบบการขนส่งผู้โดยสารจากท่าเทียบเรือไปยังสถานที่ท่องเที่ยว เรือขนาดเล็ก เช่น เรือ Yacht ต้องการข้อมูลด้านสภาพอากาศและบริการซ่อมแซม หรือแม้แต่เรือแคนู คายัค ก็ต้องการการบริการที่ดี

4) การเดินทางโดยทางรถไฟ นักท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญสูงในเรื่องความปลอดภัยจะเลือกเดินทางโดยทางรถไฟ นอกจากนั้น ก็มีความสะดวกสบายในการชมทัศนียภาพ ถ้าตารางการเดินทางมีความถี่ จะมีโอกาสดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มาก รถไฟความเร็วสูงในปัจจุบันได้รับความนิยมสูง และมีบริการที่มีคุณภาพและผู้โดยสารควรได้รับความสะดวกที่สถานีรถไฟ เช่น บริการขนสัมภาระและแท็กซี่ เป็นต้น

5) การบริการรถแท็กซี่ ต้องมีคุณภาพ ที่นั่งผู้โดยสารควรมีที่คลุมที่ถอดไปซักได้ เพื่อแสดงให้เห็นความสะอาด คนขับแท็กซี่ควรช่วยยกสัมภาระให้ผู้โดยสาร และมีกิริยาจาสุภาพ คนขับแท็กซี่ที่สามารถใช้ภาษาได้ จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังนั้นการฝึกอบรมการใช้ภาษาให้คนขับแท็กซี่จึงควรดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ

2. องค์กรภาครัฐ (The Government of the Host Community or Area)

การบริหารอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศส่วนใหญ่จะมีองค์กรของรัฐเข้ามาทำหน้าที่ควบคุมกำกับดูแลและกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว ยกเว้นบางประเทศ ซึ่งมีรูปแบบการบริหารโดยองค์กรเอกชน เช่น กรณีของสิงคโปร์ และฮ่องกง ในกรณีของประเทศไทยมีการจัดองค์กรบริหาร โดยองค์กรภาครัฐที่มีอำนาจหน้าที่กำกับดูแล ด้านการพัฒนาและด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยตรง หรือที่เรียกว่า องค์กรภาครัฐในระบบหลัก ซึ่งมีโครงสร้างหลักอยู่ 4 โครงสร้าง ได้แก่

1. โครงสร้างองค์กรภาครัฐในระบบราชการส่วนกลาง
2. โครงสร้างองค์กรภาครัฐในระบบราชการส่วนภูมิภาค
3. โครงสร้างองค์กรภาครัฐในระบบราชการส่วนท้องถิ่น
4. โครงสร้างองค์กรภาครัฐในระบบการบริหารแบบรัฐวิสาหกิจ

เหตุผลที่รัฐบาล โดยองค์กรภาครัฐต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้ อธิบายไว้แล้วในบทนำ กรอบการบริหารอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแตกต่างกันไปตามขนาดและ โครงสร้าง ประเทศใดก็ตามที่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวมาก รูปแบบการบริหารจะเป็นถึง ระดับกระทรวง และมีองค์กรส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งชาติ (NTO) เป็นเหมือนแกนของการบริหาร ซึ่งในหลักการควรจะมีอิสระจากระบบการเมือง แต่ในทางปฏิบัติไม่สามารถเป็น องค์กรอิสระได้ เพราะยังต้องพึ่งพางบประมาณของรัฐ หรือประธานกรรมการบริหารของ องค์กรส่งเสริมการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ก็คือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยว ซึ่งในกรณี ของประเทศไทย ได้วางโครงสร้างการบริหารในระบบราชการส่วนกลางเป็นรูปการบริหาร 2 องค์กร คือ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ดูแลด้านนโยบาย ด้านยุทธศาสตร์การพัฒนา การวางแผน การพัฒนาบุคลากร การควบคุม และจัดระเบียบในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งเป็นองค์กรรัฐในระบบการบริหารแบบรัฐวิสาหกิจ ดูแลด้านยุทธศาสตร์ทางการตลาด การโฆษณา และประชาสัมพันธ์ ความร่วมมือด้าน การท่องเที่ยวกับองค์กรนานาชาติ และพันธกรณีที่มีต่อประเทศที่มีข้อตกลงความร่วมมือ ด้านการท่องเที่ยวระหว่างกัน ทั้งข้อตกลงทวิภาคี และพหุภาคี

โครงสร้างองค์กรรัฐในระบบราชการส่วนภูมิภาค ได้แก่ จังหวัด อำเภอ และราชการส่วนภูมิภาคอื่นๆ เช่น สำนักงานทะเบียนธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ และศูนย์ การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการ ซึ่งเป็นองค์กรภาครัฐภายใต้กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (สำนักงานทะเบียนธุรกิจนำเที่ยวฯ อยู่ในระหว่างการส่งมอบงานระหว่าง ททท. กับกระทรวง การท่องเที่ยวฯ) และมีองค์กรภาครัฐในระบบการบริหารแบบรัฐวิสาหกิจในจังหวัดต่าง ๆ คือ สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งตั้งอยู่ใน 22 เขตพื้นที่ เป็นองค์กรสนับสนุนด้าน

การพัฒนา การตลาด การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ ซึ่งในปัจจุบัน ได้มีการพัฒนาการด้านการบริหารในรูปแบบของยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดแบบบูรณาการ ภายใต้การนำของผู้ว่าราชการจังหวัด CEO

โครงสร้างองค์กรรัฐในระบบราชการส่วนท้องถิ่น มีภาระงานบางส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น องค์กรบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์กรบริหารส่วนตำบล สภาตำบล กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา จะเห็นได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวส่วนใหญ่อยู่นอกเหนือจากพื้นที่ที่กฎหมายกำหนดให้อยู่ในการควบคุมดูแลขององค์กรภาครัฐ ในระบบราชการส่วนกลาง เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตสงวนและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า ซึ่งอยู่ในการดูแลของสำนักอุทยานแห่งชาติ และสำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อุทยานประวัติศาสตร์ แหล่งโบราณคดี ซึ่งอยู่ในการดูแลของสำนักโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ฯลฯ แล้ว จะอยู่ในการดูแลรับผิดชอบขององค์กรบริหารส่วนตำบล แลการปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ เช่น กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยาดังนั้น หากองค์กรดังกล่าวขาดประสิทธิภาพในการบริหาร ไม่มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารทรัพยากรการท่องเที่ยว ขาดบุคลากร และงบประมาณดำเนินการ หรือมีปัญหาทรัพยากรการท่องเที่ยวทับซ้อนอยู่ในพื้นที่ที่รับผิดชอบ เช่น อาณาบริเวณของแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่ของ อบต. 2 พื้นที่ ก็อาจมีปัญหาในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นต้น

โครงสร้างองค์กรรัฐในระบบการบริหารแบบรัฐวิสาหกิจ ในขณะนี้มีอยู่องค์กรเดียวที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยตรง ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 22 เขต ซึ่งมีขอบเขตหน้าที่ครอบคลุมทุกจังหวัด (นอกจากกรุงเทพมหานคร) ทั่วประเทศ และสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในต่างประเทศ 17 แห่ง บทบาทขององค์กรดังกล่าวนี้ นับตั้งแต่มีพระราชกฤษฎีกา จัดตั้ง องค์กรส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อ.ส.ท.) ขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ. 2503 จนถึง 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2522 อ.ส.ท. ได้มีบทบาทนำในการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวและการเผยแพร่โฆษณาประชาสัมพันธ์ให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ จนถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2522 จึงได้มีพระราชบัญญัติ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 คราขึ้นเพื่อที่จะให้ ททท. มีขอบข่ายอำนาจหน้าที่เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว แต่เนื่องจากอำนาจ ภารกิจกรรมต่างๆ ของ ททท. มีข้อจำกัด กล่าวคือ ในมาตรา 9 วรรค (5) แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้ให้อำนาจ ททท. ในการสำรวจ กำหนดพื้นที่ และสถานที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่ต้องสงวนไว้เป็นของรัฐ และให้อยู่ในความควบคุมดูแลของ ททท. โดยให้จัดทำเป็นพระราชกฤษฎีกา นั้น ไม่สามารถดำเนินการได้

เนื่องจากในมาตราเดียวกัน ในวรรค (6) กำหนดไว้ว่า การสำรวจวางแผนและดำเนินการจัดสร้าง ส่งเสริม อนุรักษ์ พื้นฟู บูรณะ หรือพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว ตลอดจนทรัพยากรทางการท่องเที่ยวและคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะต้องดำเนินการภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยกรณี ๆ ซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวส่วนมากจะอยู่ภายใต้การดูแลขององค์กรภาครัฐอื่น ๆ ตามกฎหมาย เช่น วัด อยู่ในการดูแลของกรมการศาสนา แหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์ อยู่ในการดูแลของกรมศิลปากร อุทยานแห่งชาติอยู่ในการดูแลของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นต้น

เป็นที่ตระหนักดีว่า การนำเที่ยวเป็นกลไกที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ จึงเห็นได้ว่ารัฐบาลทุกรัฐบาลในโลกย่อมมีนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวด้วยเหตุนี้ จึงได้มีการจัดตั้งองค์กรของรัฐขึ้นมาเพื่อดูแลรับผิดชอบเรื่องนี้ และโดยที่ในภาคการท่องเที่ยวเองไม่สามารถควบคุมปัจจัยหลายอย่างซึ่งส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่น่าสนใจหรือไม่สามารถควบคุมผลกระทบในทางลบที่จะเกิดขึ้นกับประชากรของประเทศได้ ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องได้รับการพิจารณาจากรัฐบาลและต้องมีมาตรการการบริหารที่เหมาะสม กล่าวคือ ยิ่งการท่องเที่ยวนำประโยชน์ทางเศรษฐกิจมาให้มากขึ้นเท่าไร ภาครัฐย่อมต้องเข้ามาข้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมากขึ้นเท่านั้น

นอกจากภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวแล้ว ยังมีองค์กรนานาชาติอีกมากที่เข้ามาช่วยเหลือสนับสนุน เช่น องค์กรการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization–WTO) ธนาคารโลก (World Bank) สหประชาชาติ (United Nations) สมาคมการขนส่งทางอากาศระหว่างประเทศ (International Air Transport Association–IATA) องค์กรการบินพลเรือน (International Civil Aviation Organization–ICAO) องค์กรเพื่อความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Cooperation and Development–OECD) สมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวเอเชียแปซิฟิก (Pacific Asia Travel Association–PATA) กรรมาธิการด้านการเดินทางของยุโรป (European Travel Commission–ETC) โครงการเงินทุนเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจโพ้นทะเล (Overseas Economic Cooperation fund–OECF) และธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank–ADB) และความร่วมมือด้านเศรษฐกิจเอเชียแปซิฟิก (Asia Pacific Economic Cooperation–APEC) เป็นต้น ซึ่งองค์กรนานาชาติต่าง ๆ เหล่านี้ ได้อธิบายบทบาทหน้าที่ไว้ในภาคผนวกส่วนหนึ่งแล้ว

3. องค์กรภาคเอกชน (The Private Sector of the Host Community or Area)

การดำเนินธุรกิจด้านการเดินทางและท่องเที่ยวและธุรกิจบริการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการลงทุนเพื่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการเพื่อการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่

ดำเนินการโดยองค์กรเอกชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยทำให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยรวมของประเทศขยายตัวเติบโตขึ้น

องค์กรเอกชนที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำแนกได้ ดังนี้ :

1. องค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องโดยตรงต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้แก่ สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สมาพันธ์ธุรกิจการท่องเที่ยวส่วนภูมิภาคแห่งประเทศไทย สมาคมและชมรมธุรกิจท่องเที่ยวและธุรกิจที่เกี่ยวข้องและองค์กรเอกชนอื่น ๆ ที่ดำเนินธุรกิจท่องเที่ยว

2. องค์กรเอกชนที่สนับสนุนการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้แก่ สภาหอการค้า หอการค้าไทย หอการค้าจังหวัด สมาคม สโมสร ชมรมธุรกิจ และธุรกิจต่าง ๆ ที่มีภารกิจเกี่ยวเนื่องสนับสนุนและเกื้อหนุนต่อการท่องเที่ยว

การดำเนินงานและความพยายามของภาคธุรกิจท่องเที่ยวเอกชนที่รวมตัวกัน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว และความพยายามแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวในอดีต ภาคเอกชนได้มีการรวมตัวกันเป็นครั้งแรก เพื่อผลักดันการจัดตั้งสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 เพื่อจะให้เป็นตัวแทนที่แท้จริงของเอกชนในการส่งเสริม พัฒนา แก้ปัญหา ยกกระดับมาตรฐานการบริการท่องเที่ยว และประสานงานกับภาครัฐเพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศ โดยได้รวมตัวกันในรูปแบบคณะกรรมการ เรียกว่า “คณะกรรมการร่วมสถาบันอุตสาหกรรมท่องเที่ยว” ประกอบด้วยสมาคมหลักที่ดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวในระบายนั้น 8 สมาคม คือ สมาคมพาด้าไทย สมาคมโรงแรมไทย สมาพันธ์ธุรกิจท่องเที่ยวส่วนภูมิภาคแห่งประเทศไทย สมาคมส่งเสริมการประชุมนานาชาติ สมาคมไทยธุรกิจการท่องเที่ยว สมาคมผู้ประกอบการนำเที่ยวภายในประเทศ สมาคมไทยบริการท่องเที่ยว และสมาคมมัคคุเทศก์อาชีพ และได้แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อยกร่าง ร่างพระราชบัญญัติสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยขึ้น โดยมีที่ปรึกษาจากสภานายกความให้ความช่วยเหลือ ซึ่งใช้ระยะเวลาดำเนินการทั้งสิ้นถึงเก้าปี

อย่างไรก็ตาม ในระหว่างที่เตรียมการยกร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ภาคเอกชนได้เกิดความคิดที่จะนำเอาหลักเกณฑ์บางประการจากร่างพระราชบัญญัติมาทดลองใช้ จึงนำไปสู่การสถาปนา “สถาบันอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism Society) ขึ้นเมื่อ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2538 ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างแล้ว ซึ่งบทบาทหลักของสถาบันฯ คือ มุ่งผลักดันการจัดตั้งสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พร้อมกับสะท้อนปัญหาความต้องการของภาคเอกชนที่ต้องการเร่งรัดให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศ ทั้งในเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อม วิกฤตจราจร การล่อกลวงเอาโรคเอาเปรียบ

นักท่องเที่ยว ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์และความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ปัญหาภาพลักษณ์ในทางลบ ความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยและความไม่สะดวกบริเวณท่าอากาศยาน และได้เสนอให้รัฐบาลแต่งตั้ง คณะทำงานร่วมภาครัฐกับเอกชน เพื่อแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยว การเตรียมความพร้อมด้านการเปิดเสรีการค้าและบริการ นโยบายการบินพาณิชย์ที่ยังไม่เอื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว ระบบการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ การยกระดับมาตรฐานและคุณภาพของบุคลากรและการพัฒนาสนามบินในภูมิภาคในแหล่งท่องเที่ยวสำคัญให้เป็นสนามบินนานาชาติอย่างแท้จริง

สถานภาพและบทบาทขององค์กรภาคเอกชนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

ประชาชนในท้องถิ่น (The host Community) หรือในแหล่งท่องเที่ยวเป็นผู้มีส่วนได้เสียในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านการต้อนรับขับสู้ และวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึงท่าทีและทัศนคติของประชาชนในท้องถิ่น หรือในบริเวณใกล้เคียงที่ยินดีให้การต้อนรับนักท่องเที่ยว มีความเป็นมิตร มีความจริงใจ หรือเต็มใจที่จะให้บริการ หรือมีความต้องการที่จะทำความคุ้นเคยกับนักท่องเที่ยว เรื่องของชาติพันธุ์ทางด้านมนุษยวิทยา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ศิลปกรรม วรรณคดี ประวัติศาสตร์ ดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะพื้นบ้าน การเดินร่ำ งานหัตถกรรม การซื้อของ กีฬาพื้นบ้าน ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว

กล่าวได้ว่า การต้อนรับขับสู้และความมีอัธยาศัยไมตรีอันดีของคนพื้นเมืองเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามา บรรดาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ หรือแม้แต่ความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยวย่อมไม่มีความหมาย หากนักท่องเที่ยวรู้สึกว่ามีใครยินดีต้อนรับ หรือมีท่าทีเป็นศัตรู ด้วยเหตุนี้จึงได้มีป้ายต้อนรับเกิดขึ้นในสถานที่ต่างๆ เพื่อแสดงไมตรีจิตของเจ้าของท้องถิ่น ท่าอากาศยานบางแห่งในบางประเทศถึงกับจัดพื้นที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวพร้อมทั้งบริการเครื่องดื่ม ดังนั้น ความจำเป็นที่จะต้องประชาสัมพันธ์ให้คนท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวจึงต้องดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ สถาบันการศึกษาต่างๆ ที่มีหลักสูตรการเรียนการสอนเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว จึงมีส่วนช่วยเหลือได้มากในการปรับทัศนคติของผู้ที่จะเข้ามาใช้ชีวิตในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

การซื้อของ (Shopping) เป็นกิจกรรมสำคัญอีกอย่างหนึ่งของนักท่องเที่ยว และมีผลต่อความสำเร็จของแหล่งท่องเที่ยว สินค้าที่มีคุณค่าในความรู้สึกของนักท่องเที่ยว คือ สินค้าพื้นเมือง โดยเฉพาะสินค้าหัตถกรรมซึ่งเป็นผลผลิตของคนท้องถิ่นแท้ๆ (Authentic Native Handicraft) นอกจากนั้น สถานที่ซื้อของหรือย่านซื้อของเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ช่วยดึงดูดความสนใจ

ของนักท่องเที่ยว หากสถานที่นั้น เป็นแหล่งหรือเป็นตลาดของคนพื้นเมือง (Native Market Places) เพราะมีสีสันและควมมีชีวิตชีวาของวิถีชุมชน ในกรณีนี้ถึงแม้คนท้องถิ่นจะไม่มี ความเข้าใจในเรื่องภาษาก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคแต่ประการใด

2. ผลกระทบของการท่องเที่ยว

จากการสำรวจของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นการ ประเมินทรัพยากรการท่องเที่ยวเบื้องต้น สามารถสรุปจำนวนแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดของประเทศไทยไว้ได้ 2,637 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ จำนวน 1,200 แห่ง ประเภท ประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนา จำนวน 1,040 แห่ง และประเภทศิลปวัฒนธรรม จำนวน 397 แห่ง และต่อมาได้สำรวจแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มเติมขึ้นอีก 220 แห่ง รวมเป็น 2,857 แห่ง ซึ่งอยู่ในการควบคุมดูแลรับผิดชอบของภาครัฐเป็นส่วนใหญ่

เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นตัวกำหนดสำคัญที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ดังนั้น การบำรุงรักษาและพัฒนาให้อยู่ในสภาพและคุณภาพ ที่ดีอยู่เสมอ จะช่วยขยายระยะเวลาของวงจรชีวิตของแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละแห่งให้สามารถใช้ ประโยชน์ในระยะยาวต่อไปได้ จากการสำรวจสภาพแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยของ ททท. เมื่อปี พ.ศ. 2540 ได้พบว่ามีแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งในหลายจังหวัด กำลังตกอยู่ในสภาพ เสื่อมโทรมและหลายแห่งอยู่ในสภาวะวิกฤติ สาเหตุสำคัญก็คือ การหย่อนประสิทธิภาพในการ บริหารขององค์กรที่มีอำนาจควบคุมดูแลพื้นที่หรือสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว หรือในบางกรณี ไม่สามารถหาเจ้าภาพเข้ามาดำเนินการแก้ไขปัญหา เนื่องจากมีอำนาจตามกฎหมายทับซ้อนอยู่ใน พื้นที่เดียวกัน หรือมีปัญหาด้านการประสานงาน และปัญหาด้านงบประมาณเพื่อการอนุรักษ์ และพัฒนา

ปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวที่มีผลทำให้คุณค่าและความนิยมลดลง ส่วนใหญ่เป็น ปัญหาทางด้านกายภาพ เช่น อาคารสิ่งปลูกสร้างแออัดและทำลายทัศนียภาพและสภาพแวดล้อม การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ไม่เหมาะสม โครงสร้าง พื้นฐานที่เอื้อต่อการเดินทาง เช่น ระบบการคมนาคมขนส่งเพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวไม่สมบูรณ์ มีปัญหาด้านมลพิษ ทั้ง น้ำ อากาศ เสียง และกลิ่น รวมทั้งขยะและสิ่งปฏิกูล เป็นต้น ฉะนั้น เมื่อการท่องเที่ยวได้เจริญเติบโตมากขึ้นย่อมมีการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และกระจาย การใช้ไปทั่วทุกหนทุกแห่งผลกระทบจึงเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

แต่ขณะเดียวกัน การท่องเที่ยวก็ได้ผลักดันให้ประชาชนเจ้าของท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงคุณค่า แลความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว ในสภาพแวดล้อมที่ดีทำให้เกิดมาตรการทางการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อการทํานุบำรุงรักษา และการพัฒนาปรับปรุงหรือเสริมแต่งทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ทางการท่องเที่ยวไปในทิศทาง

ที่ถูกต้องเหมาะสมตามหลักการอนุรักษ์และเพื่อประโยชน์ทางการท่องเที่ยวต่อไป

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์ (2531 : 2-3) ได้จำแนกผลกระทบที่อาจพึงมีต่อการทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็น 3 ประการ คือ

1. ผลกระทบต่อสภาพของสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเกิดทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น โบราณวัตถุ ผลกระทบที่เกิดขึ้น คือ การบุกรุกทำลาย และการกระทำให้เกิดความเสื่อมโทรมเสียหาย เป็นต้น

ขณะเดียวกัน การท่องเที่ยวจะทำให้เจ้าของท้องถิ่น หรือผู้เกี่ยวข้องเริ่มตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยว ทำให้เกิดมาตรการอย่างใดอย่างหนึ่งในการบำรุงรักษา

2. ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ กล่าวคือ เกิดแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรมเพราะหวังรายได้ที่ดีกว่า ทำให้มีปัญหาการโยกย้ายถิ่นฐานจากชนบท เข้ามาแออัดอยู่ในชุมชนเมืองแอ่งกันใช้สาธารณูปการ ทำให้เกิดปัญหาค่าครองชีพสูงตามขึ้นมาในที่สุด

แต่ในอีกทางหนึ่ง การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่สามารถให้ผลตอบแทนต่อการลงทุนได้ในระยะเวลาไม่นาน และทำรายได้เป็นผลกำไรค่อนข้างสูง เกิดธุรกิจต่อเนื่องหลายประการ ทำให้เป็นการกระจายรายได้ และการสร้างงานสร้างอาชีพเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำเป็นต้องใช้แรงงานคนทุกระดับเป็นจำนวนมากในการให้บริการ

3. ผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจะเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่น เกิดความเข้าใจอันดี มิตรภาพและการแลกเปลี่ยนทางศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนกระตุ้นเตือนให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูผลงานทางศิลปวัฒนธรรมขึ้นด้วยความภาคภูมิใจ และความต้องการให้ก่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอีกทอดหนึ่ง

ส่วนผลกระทบที่ต้องพึงระวังและเตรียมการป้องกันแก้ไข คือ การเอาอย่างวัฒนธรรมที่แข็งกว่าของนักท่องเที่ยว ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นมีลักษณะอ่อนไหวกว่าเสื่อมสลายไป เกิดค่านิยมเอาอย่างทางการบริโภค และวิธีการดำรงชีวิตอย่างสังคมเมือง ตลอดจนเป็นปัญหาสังคม หรือแม้กระทั่งการทำผิดกฎหมาย เพื่อหวังรายได้จากนักท่องเที่ยว

จะเห็นได้ว่า แม้การท่องเที่ยวจะก่อประโยชน์ในส่วนรวมได้มาก แต่ก็มีผลกระทบในทางลบที่ควรตระหนักเช่นกัน ดังนั้น เพื่อให้การใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเกิดประโยชน์สูงสุด และสนับสนุนให้บทบาทของการท่องเที่ยวได้อำนวยคุณประโยชน์ต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทางประวัติศาสตร์ หรือทางศิลปวัฒนธรรม จึงต้องส่งเสริมวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การจัดทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอย่างมีระบบระเบียบ

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism)

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นอีกแขนงหนึ่งของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ในปี ค.ศ. 2001 ของคณะกรรมการอำนวยการด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประจำเมืองบลูมิงตัน (Position Blooming) ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่าเป็นวิธีการหนึ่งในการเผยแพร่ศิลปะ วัฒนธรรม มรดก สิ่งแวดล้อม และประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นอันเป็นส่วนเติมเต็มให้กับประชาชนภายใต้ความกลมเกลียวของคนในพื้นที่นั้น ๆ ทั้งยังสามารถนำมาใช้เป็นยุทธศาสตร์อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้นอกจากการสร้างความกลมเกลียวกันของมนุษย์แล้วยังส่งผลให้มีการใช้วัฒนธรรมเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวที่สำคัญเพื่อสร้างเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2546 : 19-22) ให้ความหมายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นการเรียนรู้ความแตกต่างในแต่ละพื้นที่ของประเทศที่ไม่มีในตำราแนะนำ การท่องเที่ยวเพื่อให้เห็นความเป็นหนึ่งเดียวภายใต้ความหลากหลายของการดำเนินชีวิตของคนไทย นอกจากนี้ยังได้จำแนกการประเภทการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของประเทศไทยเอาไว้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (กรุงเทพฯ) เป็นการเที่ยวเมืองชมวัฒนธรรมที่หลากหลายในเมืองหลวงที่จะพบว่าเป็นสยามเมืองยิ้ม
2. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (ภาคเหนือ) เป็นการเที่ยวเมืองที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานถึง 700 ปี อุดมไปด้วยตำนาน และเรื่องเล่าต่าง ๆ ของล้านนา
3. ชาวเขา (Hill Tribes) พบได้เขตพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงราย เชียงใหม่ ตาก ที่รวมกลุ่มเป็นเผ่าต่าง ๆ และมีวัฒนธรรมประเพณีเป็นของตนเอง อันเป็นสิ่งชนวนหลงใหลมาหลายทศวรรษ
4. การล่องแม่น้ำ (River Cruises) เป็นการล่องเรือตามแม่น้ำลำคลองซึ่งเป็นการดำเนินชีวิตของไทยในอดีต เที่ยวชมตลาดน้ำ การสักบาตรพระสงฆ์ที่พายเรือบิณฑบาต การเล่นน้ำของเด็ก ๆ

วาลเลน แอล สมิท (1989 : 37) อธิบายความหมายของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีการ “แต่งแต้ม (Picturesque)” หรือ “ละเลงสีสันแก่ท้องถิ่น (Local Culture) ที่การดำเนินชีวิตแบบเก่า ๆ (Old Style) ได้สูญหายจากความทรงจำของมนุษย์ไปแล้ว ไม่ว่าจะเป็นบ้านเรือน การมุงหลังคาด้วยใบไม้ การใช้ม้าหรือวัวไถนา ตลอดจนการประดิษฐ์ของใช้ด้วยมือมากกว่าเครื่องจักร กิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเห็นได้จากการรับประทานอาหาร และพำนักในบ้านแบบชนบท การชมการแสดงท้องถิ่น การร่วมงานเทศกาลด้วยการแต่งกายหรือดื่มสุราท้องถิ่น กระทั่งการนำปศุสัตว์กลางป่าด้วยตนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ คือ วัฒนธรรมของชาวนาชนบทที่ถูกสร้างขึ้น

การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2549 ข : 5-23) ดังนี้

1. ความหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การนำทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเช่น แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน วิถีชีวิต งานประเพณี เป็นต้น มาใช้เพื่อประโยชน์ทางการท่องเที่ยว โดยต้องกระจายผลประโยชน์ให้ทั่วถึง การใช้วิทยาการสมัยใหม่เพื่อเสริมสร้างปัจจัยและบริการต่าง ๆ ด้านการท่องเที่ยว และเน้นการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นหลักฐานสำคัญในการเรียนรู้เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบต่อไปถึงชนรุ่นหลัง

2. ประเภทของการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากคติความเชื่อหรือการประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์ ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นตามสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในเชิงนันทนาการได้ กล่าวคือ

2.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ หมายถึง สิ่งปลูกสร้างหรือวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้นและสามารถนำมาใช้ประโยชน์เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้โดยแบ่งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทแหล่งประวัติศาสตร์ (1) เมือง เมืองเป็นพื้นที่ที่สามารถกำหนดขอบเขตได้จากกำแพงเมืองและคูเมือง ที่แบ่งพื้นที่ของเมืองออกจากพื้นที่โดยรอบทางกายภาพซึ่งเมืองที่มีความสัมพันธ์ทางช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ ได้แก่ เมืองร้าง แต่ปัจจุบันนำกลับมาใช้ใหม่ เมืองที่มีความต่อเนื่องนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและเมืองร้าง แต่ได้นำกลับมาใช้ในอดีตสืบเนื่องถึงปัจจุบัน (2) ย่านประวัติศาสตร์ เป็นพื้นที่ส่วนใดส่วนหนึ่งของเมืองที่ประกอบด้วยอาคารและองค์ประกอบอื่นที่เหมาะสมกับกิจกรรมของย่านนั้น โดยแบ่งตามลักษณะของกิจกรรม คือ ย่านประวัติศาสตร์อุตสาหกรรม ย่านประวัติศาสตร์พาณิชยกรรม และย่านประวัติศาสตร์ชุมชน (3) แหล่งโบราณคดี เป็นพื้นที่ซึ่งมีหลักฐานทางโบราณคดีอยู่ร่วมกันหรือใกล้เคียงกัน มีความสัมพันธ์ทางเนื้อหา เรื่องราวต่อเนื่องกัน สามารถกำหนดพื้นที่ให้เป็นย่านที่มีความต่อเนื่องกันทางเนื้อหาได้ เช่น กลุ่มภาพเขียนสีตามเพิงผา พื้นที่อยู่อาศัย และประกอบกิจกรรมของชุมชนโบราณบ้านเชียง เป็นต้น ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน โบราณวัตถุ โบราณสถาน หมายถึง สิ่งปลูกสร้าง หรือสิ่งของโบราณที่เคลื่อนที่ไม่ได้ อาจสร้างด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน เช่น พระราชวัง ถนน คลอง คูเมือง กำแพงเมือง อุทยานประวัติศาสตร์ เป็นต้น ส่วนโบราณวัตถุ หมายถึง สิ่งของโบราณที่เคลื่อนย้ายได้ เช่น ศิลากาญจนาภิเษก เทวรูป เครื่องมือเครื่องใช้โบราณ เป็นต้น ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน

และปูชนียวัตถุ หมายถึง สิ่งปลูกสร้างหรือสิ่งของโบราณที่ยังคงใช้ประโยชน์ในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา เป็นที่พึ่งทางใจ เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นสถานที่ศึกษาทางศาสนา เช่น วัด โบสถ์ มัสยิด เทวาลัย ศาลเจ้า พระพุทธรูป เป็นต้น ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ หมายถึงสถานที่ท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นและใช้ประโยชน์เพื่อการพักผ่อน สนุกสนาน ศึกษาหาความรู้อื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว เช่น สวนสนุก เขื่อน อ่างเก็บน้ำ พิพิธภัณฑ์ สถานที่ตากอากาศ สวนสัตว์ เป็นต้น

2.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ หมายถึง กิจกรรมหรือแนวทางปฏิบัติที่มนุษย์คิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการด้านจิตใจให้เป็นที่ยึดเหนี่ยว ซึ่งอาจเกี่ยวกับเรื่องความรื่นเริง ความหวาดกลัว การบำรุงขวัญของสมาชิกในสังคม คือ

(1) วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อ ด้วยเหตุผลความเชื่อทางด้านศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติจึงทำให้มีการกำหนดพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้น และในปัจจุบันได้มีการนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวด้วย เช่น การแห่เทียนพรรษา การแห่ผีตาโชน บุญบั้งไฟ พิธีดำบาตรเทโว เทศกาลกินเจ เป็นต้น

(2) วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับประเพณี การละเล่นและการฉลองประเพณี เป็นเรื่องของการปฏิบัติในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งสืบเนื่องมาเป็นเวลาช้านาน จนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในชุมชนหรือสังคมส่วนใหญ่ ประเพณี มักเป็นเรื่องที่ก่อให้เกิดความเบิกบานใจ รื่นเริงมีความสุข และปัจจุบันก็นิยมนำประเพณีมาใช้ประโยชน์เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวด้วย เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง การแข่งเรือ ไหลเรือไฟ เป็นต้น

(3) วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตเป็นการศึกษาเรียนรู้สัมผัสดำเนินชีวิตของชาวบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ หรือศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เช่น การเที่ยวชมวิถีชีวิตลาวโซ่ง กะเหรี่ยงปาด่อง (กะเหรี่ยงคอยาว) และชาวละ เป็นต้น

3. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอาจเสื่อมสภาพ ถูกทำลาย สูญหายได้เนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ ดังนี้

1) ภัยธรรมชาติ เช่น อัคคีภัย วัตภัย เป็นต้น ภัยธรรมชาติเหล่านี้สามารถเกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือจากการกระทำของมนุษย์ก็ได้ เมื่อเกิดขึ้นแล้วมักส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และศาสนสถานให้พังทลายลงอย่างรวดเร็ว

2) การเสื่อมสภาพตามกาลเวลา แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และศาสนสถานเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น บางแห่งเก่าแก่มากมีอายุกว่าพันปี ย่อมเกิดการเสื่อมสภาพซึ่งจำแนกการเสื่อมสภาพเนื่องจาก

(1) วัสดุเสื่อมสภาพ เนื่องจากวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง เช่น ศิลาแลง หิน ดิน อิฐ ไม้ เป็นต้น มีความคงทนต่อสภาพแวดล้อมต่างกัน

(2) สภาพแวดล้อม เช่น สภาพภูมิอากาศที่แตกต่างกันย่อมส่งผลต่อการเสื่อมสภาพของโบราณสถาน ศาสนสถาน เช่น ความร้อน ความแห้งแล้ง แสงแดด ความชื้น น้ำฝน เป็นต้น หรือเสียง ซึ่งระดับเสียงและความสั่นสะเทือนที่มากเกินไป ทำให้โบราณสถานทรุดตัว แตกร้าวได้ง่าย

(3) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม ซึ่งมนุษย์เป็นตัวการที่สำคัญทำให้เกิดผลกระทบที่ดี และผลกระทบทางด้านลบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีสาเหตุหลายประการ เช่น การบูรณะซ่อมแซมโดยไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการเพื่อการท่องเที่ยว การสงคราม การทำลาย เพื่อนำเอาวัสดุเดิมไปใช้งานอื่น เป็นต้น

(4) การกระทำของสัตว์ สัตว์หลายชนิดมีส่วนทำลายมรดกทางประวัติศาสตร์ เช่น การกัด เจาะ ขุดรู ทำให้โบราณสถานหักพังได้

กล่าวโดยสรุปว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ เป็นการศึกษาวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนที่ต้องปรับตัวเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่คุ้มค่า ชุมชนมีรายได้กระจายอย่างทั่วถึง วัฒนธรรมท้องถิ่นได้รับการคุ้มครองดูแลอย่างเห็นคุณค่า ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง การท่องเที่ยวมีความเจริญรุ่งเรือง แต่การที่จะทำให้เกิดประโยชน์ต่าง ๆ นั้น ชุมชนควรที่จะต้องมีความเข้าใจ และรู้จักการจัดการท่องเที่ยวให้ถูกต้อง รู้จักการจัดการวัฒนธรรมของชุมชนให้เหมาะสม และมีความร่วมมือกันในชุมชนอย่างเข้มแข็ง มีเป้าหมายในการจัดการการท่องเที่ยวที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างแท้จริง โดยสามารถตอบสนองความต้องการทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนที่ยังคงไว้ซึ่งวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชน

3. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 คู่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2540 - 2544) เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนประเทศ นับเป็นแผนปฏิรูปความคิดและคุณค่าใหม่ของสังคมไทย และประสบความสำเร็จเชิงกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ซึ่งการทบทวนผลการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ถึงฉบับที่ 7 ร่วมกันได้ข้อสรุปว่า แม้เศรษฐกิจขยายตัวดี แต่การพัฒนาคานและสังคมและการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมยังเป็นไปได้ช้า ส่งผลให้การพัฒนาไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน จึงนำไปสู่

การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนาใหม่ที่เน้น “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาคนให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม และเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการพัฒนากระบวนทัศน์การพัฒนาใหม่นี้มีพื้นฐานมาจากแนวทางการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงใช้เป็นหลักการทรงงานมาตลอดเวลาหกทศวรรษนับตั้งแต่เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับชีวิตของสังคมไทยและนำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม ในปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เมื่อประเทศไทยต้องเผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจอย่างรุนแรงและส่งผลกระทบต่อคนและสังคมเป็นอย่างมาก การดำเนินนโยบายจึงให้ความสำคัญกับการแก้ไขฟื้นฟูเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพและมั่นคง และลดผลกระทบจากวิกฤตที่ก่อให้เกิดปัญหาการว่างงานและความยากจนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว พร้อมทั้งปฏิรูประบบการบริหารจัดการทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานยุทธศาสตร์สำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 กระทำได้ไม่เต็มที่ อย่างไรก็ตาม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 นับเป็นจุดเริ่มต้นของการขับเคลื่อนพลังทางสังคมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวาง และนำไปสู่การสร้างแนวคิดพื้นฐานในการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งถือเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมที่สำคัญและเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาประเทศ

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2550) ได้ัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางการพัฒนาประเทศ ควบคู่ไปกับกระบวนทัศน์การพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 โดยให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาจากวิกฤตเศรษฐกิจให้ลุล่วงและสร้างฐานเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็งและการเชื่อมโยงกับตลาดโลกให้มีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกและสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น เพื่อให้เศรษฐกิจสามารถกลับมาขยายตัวได้อย่างมั่นคง ขณะเดียวกันมุ่งการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย

ผลการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ประสบความสำเร็จที่น่าพอใจ กล่าวคือ เศรษฐกิจของประเทศไทยมีเสถียรภาพและขยายตัวได้อย่างต่อเนื่อง ในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 5.7 ต่อปี รายได้เฉลี่ยต่อหัวเพิ่มจาก 86.3 พันล้านบาทในปี 2545 เป็น 109.2 พันล้านบาทในปี 2548 และยังมีเสถียรภาพที่มั่นคงตามกรอบเป้าหมายการบริหารนโยบายเศรษฐกิจส่วนรวม แม้เผชิญปัญหาต่างๆ เช่น การระบาดของโรคอุบัติใหม่หรือโรคระบาดซ้ำ ธรณีพิบัติภัย และราคาน้ำมันที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ เสถียรภาพทางเศรษฐกิจที่เป็นปัญหาสำคัญ

ในช่วงวิกฤตก็ปรับตัวสู่ความมั่นคง โดยอัตราเงินเฟ้อเฉลี่ยต่ำ อยู่ในกรอบเป้าหมายที่ร้อยละ 3.0 ต่อปี สัดส่วนหนี้สาธารณะต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ หนี้ต่างประเทศ และหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ในระบบการเงินลดลงมาก คุลบัญชีเดินสะพัดเฉลี่ยเกินคุลร้อยละ 3.1 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายที่กำหนด และทุนสำรองระหว่างประเทศเพิ่มขึ้น ขณะที่ฐานการผลิตมีความหลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 8 ต่อปีสูงกว่าเป้าหมายที่กำหนด ทั้งนี้เป็นผลจากประสิทธิภาพการผลิตที่เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพยังช้ากว่าเป้าหมาย โดยที่การขยายตัวด้านปริมาณเร่งตัวเพิ่มขึ้นได้มากกว่าการปรับตัวด้านประสิทธิภาพและคุณภาพ ระบบเศรษฐกิจไทยจึงยังมีฐานการขยายตัวทางเศรษฐกิจและความสามารถในการแข่งขันที่ต้องพึ่งพาวัตถุดิบและค่าแรงราคาถูก และการใช้ทรัพยากรที่เข้มข้น โดยอาศัยความต้องการในตลาดส่งออกเป็นกลไกขับเคลื่อนที่สำคัญ ขณะเดียวกันการพึ่งพิงปัจจัยภายนอกทั้งวัตถุดิบ ทุนและเทคโนโลยียังมีสัดส่วนสูง เศรษฐกิจไทยจึงยังไม่เข้มแข็งพอและอ่อนไหวต่อปัจจัยภายนอกและความผันผวนของเศรษฐกิจโลก สะท้อนถึงความไม่สมดุลในเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจและการขาดระบบการบริหารความเสี่ยงที่ดี เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีของระบบเศรษฐกิจไทย

ในด้านคุณภาพชีวิตของคนไทยดีขึ้น ส่งผลให้ความอยู่ดีมีสุขโดยรวมมีทิศทางดีขึ้น สัดส่วนความยากจนได้ลดลงมากจากร้อยละ 15.6 ในปี 2545 เหลือร้อยละ 11.3 ในปี 2548 และความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างคนจนกับคนรวยมีแนวโน้มดีขึ้น ขณะเดียวกันการส่งเสริมการมีงานทำส่งผลให้การจ้างงานอยู่ในระดับค่อนข้างเต็มที่และสูงกว่าเป้าหมาย ระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้นมากอันเนื่องมาจากการดำเนินการเสริมสร้างคุณภาพอนามัย ทำให้คนไทยร้อยละ 96.3 มีหลักประกันสุขภาพ รวมทั้งคนส่วนใหญ่ได้รับบริการ โครงสร้างพื้นฐานและบริการของสังคมมากขึ้น สำหรับศักยภาพคนไทยโดยรวมดีขึ้น แต่ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษายังต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ไม่ต่ำกว่า 9 ปี โดยในปี 2548 คนไทยมีการศึกษาเฉลี่ย 8.5 ปี การยกระดับการศึกษาของแรงงานไทยที่มีการศึกษาระดับมัธยมต้นมีเพียงร้อยละ 39.8 ต่ำกว่าเป้าหมายร้อยละ 50 ที่กำหนด ขณะที่การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดอย่างจริงจัง ส่งผลให้ความรุนแรงของปัญหาลดลง ประเด็นปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพคน การแก้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชาชน การสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การบริหารจัดการภาครัฐในเรื่องความโปร่งใส เพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขของคนไทย

การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความก้าวหน้ามากขึ้น แต่ยังไม่สามารถรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ได้เท่าที่ควร ยังมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติไปในกระบวนการผลิตค่อนข้างมาก การฟื้นฟูบูรณะยังทำได้น้อย ส่งผลกระทบและเกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ซึ่งจะนำไปสู่การขาดภูมิคุ้มกันของระบบนิเวศ ผลการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 พบว่า พื้นที่ป่าชายเลนมี 1,570,000 ไร่ เพิ่มขึ้นสูงกว่าเป้าหมาย 1,250,000 ไร่ แต่การลดปัญหาเรื่องดินยังคงดำเนินการได้ต่ำกว่าเป้าหมาย ขณะที่การรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อมและการลดมลพิษยังมีปัญหาแหล่งน้ำเสื่อมโทรมมากขึ้น การจัดการของเสียอันตรายยังทำได้ต่ำกว่าเป้าหมายในระยะต่อไปจึงจำเป็นต้องเร่งฟื้นฟูและรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงความสมบูรณ์ เพื่อเป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ และเพื่อการดำรงชีวิตของคนไทยอย่างยั่งยืน

แนวโน้มในช่วงต้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ประเทศไทยจะยังคงต้องเผชิญปัญหาการขาดน้ำ ซึ่งสร้างแรงกดดันต่อภาวะเงินเฟ้อและดุลบัญชีเดินสะพัด แต่สถานการณ์โดยรวมเมื่อเทียบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ถือว่าเอื้ออำนวยต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่จะสามารถให้ความสำคัญกับเป้าหมายระยะยาวของการพัฒนาที่มุ่งไปสู่การพัฒนาที่มีความสมดุลและคนมีความสุขได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ที่จะมีผลต่อการพัฒนาในอนาคต แสดงว่าเศรษฐกิจและสังคมไทยจะต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท และส่งผลกระทบต่อ การพัฒนาในมิติต่างๆ รุนแรงขึ้น ดังนั้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จึงเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตเพื่อปรับตัวและแสวงหาประโยชน์อย่างรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์ และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกภาคส่วนตาม “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พบว่ามีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเรื่องยุทธศาสตร์การสร้างเสริมเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลยั่งยืนจะต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ ทั้งที่เป็นทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทาง ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากยิ่งขึ้นและเชื่อมโยงกันเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งนี้การเสริมสร้างทุนทางสังคมจะเป็นพื้นฐานหลัก โดยต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพคนให้เป็น คนที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การพัฒนา ชุมชนให้มีความเข้มแข็งช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชน และเป็นพลังของ การพัฒนาประเทศ

ชุมชนเกิดจากการรวมตัวของผู้คนทั้งในชนบทและในเมืองในหมู่บ้านและระหว่าง หมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด ในอาชีพหนึ่งหรือในความสนใจร่วมกันของคนหลายอาชีพจากหลายแห่ง หลายพื้นที่ การรวมตัวกันดังกล่าวมีทั้งที่เป็นมูลนิธิ เป็นสหกรณ์ สมาคม หรือรูปแบบอื่น ๆ ที่ไม่ได้จดทะเบียนรวมกันเป็นกลุ่มอาชีพ เป็นชมรม มีกติกาหลักการและกฎเกณฑ์ของ การอยู่ร่วมกัน การเสริมสร้างให้ชุมชนมีการรวมตัวอย่างเข้มแข็งมาร่วมคิดร่วมเรียนรู้สู่การปฏิบัติ

มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบที่หลากหลายตามภูมิสังคมที่เหมาะสม สอดรับกับการดำเนินชีวิตบนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา และวิถีวัฒนธรรมชุมชนด้วยความ รอบคอบและระมัดระวัง มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรักความเอื้ออาทร มีความสามัคคี เสียสละ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและผู้อื่น จึงเป็นการอัญเชิญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็น หลักในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อมุ่งไปสู่ความสุขที่เกิดจากความสมดุล ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้ ชุมชนสามารถบริหารจัดการ ใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมีคุณภาพสอดคล้องเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ชุมชน เพิ่มพูนความสัมพันธ์อันใกล้ชิดทางสังคมระหว่างผู้คนที่ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้ การรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชนนอกจากจะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหา ที่ยาก และสลบซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนที่มีความเป็นองค์รวมเกี่ยวพัน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครอง ซึ่งต้องอาศัยชุมชนที่เข้มแข็งเป็นเสาหลัก ในการร่วมมือร่วมใจดำเนินการให้หลุดพ้นจากความยากจนตลอดไปแล้ว ยังช่วยให้ชุมชนสามารถ พัฒนาอนาคตของชุมชนได้อีกด้วย

การพัฒนาที่ผ่านมาได้มีการกระจายอำนาจให้ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนา มีมากขึ้น โดยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดทำแผนชุมชนแล้วจำนวน 3,657 ตำบล ส่งเสริม กระบวนการประชาคมในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและแผนพัฒนา อำเภอทุกชั้นตอน รวมทั้งมีส่วนร่วมตรวจสอบติดตามการดำเนินงานควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพ ของผู้นำชุมชน มีวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนทั่วประเทศ ขณะนี้จำนวน 28,296 แห่ง รวมทั้ง มีการโอนเงินให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแล้ว 77,508 ล้านบาท สำหรับประชาชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การสร้างงานสร้างอาชีพให้แก่ชุมชน อันเป็นความก้าวหน้าของ การเตรียมความพร้อมแก่ท้องถิ่นและชุมชนรองรับการกระจายอำนาจการบริหารจัดการ ไปสู่ ท้องถิ่นซึ่งจักต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง

วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นสะท้อนถึงความไม่สมดุลของกระบวนการพัฒนาประเทศ ประกอบกับการที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว ขณะที่กระแสโลกาภิวัตน์ ได้นำพาระบบเศรษฐกิจยุคใหม่และการสื่อสารไร้พรมแดนเข้ามา ความรวดเร็วของการ เปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ภาวะความเป็นเมืองมากขึ้น และพฤติกรรมการบริโภคเลียนแบบ โลกตะวันตก ล้วนส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนทั้งสิ้น ปัจจัยดังกล่าวจะเป็นภัยคุกคาม หากชุมชนขาดความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกันอาจเป็นโอกาส ในการพัฒนาของชุมชนได้เช่นกัน หากชุมชนสามารถปรับตัวและใช้ประโยชน์จากบริบท การเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม

เพื่อเสริมสร้างให้สังคมไทยอยู่เย็นเป็นสุข ด้วยวิถีปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนที่เข้มแข็งจึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน โดยที่ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาจะช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมที่เป็นองค์รวม มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ร่วมกันของคนในชุมชนด้วยทุนทางทรัพยากรศักยภาพของชุมชน มีการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองอย่างพอเพียงพึ่งพาตนเองได้ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกชุมชนบนพื้นฐานการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิดความสมานฉันท์ มีการอนุรักษ์พัฒนาและใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสมยั่งยืนนำไปสู่ภาวะดินค่าน้ำชุ่ม ป่าไม้พืชพรรณ สัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์ และสิ่งแวดล้อมน่าอยู่ปลอดภัยอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสันติและเกื้อกูลเกิดความสงบสุขร่มเย็น สามารถแก้ปัญหาความยากจนอย่างมีบูรณาการ มีภูมิคุ้มกันสามารถต้านรับและใช้ประโยชน์จากกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อย่างรู้เท่าทัน และมีบทบาทที่เข้มแข็งในการพัฒนาประเทศ

วัตถุประสงค์และเป้าหมาย

1. วัตถุประสงค์

1.1 เสริมสร้างศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ด้วยกระบวนการเรียนรู้ และการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ พัฒนาเป็นแผนชุมชนเพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชนบนฐานของการพึ่งตนเองและการพึ่งพาซึ่งกันและกันในท้องถิ่น

1.2 พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและคุณภาพชีวิตบนฐานความเข้มแข็งของชุมชนและการใช้ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคมและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีคุณภาพเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันลดรายจ่าย สร้างรายได้ และการแก้ปัญหาความยากจนอย่างบูรณาการ

1.3 เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับระบบนิเวศได้อย่างเกื้อกูลสามารถอนุรักษ์ ฟื้นฟู เข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนนำไปสู่สังคมที่น่าอยู่สงบสุขและสมานฉันท์

2. เป้าหมาย

เป้าหมายเชิงคุณภาพให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข มีกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตและการจัดสวัสดิการชุมชน มีความมั่นคงด้านอาหาร มีคุณภาพในการดำรงชีวิตภายใต้ศักยภาพของฐานทรัพยากรและวิถีวัฒนธรรมที่ดำรงในชุมชน มีการบริหารจัดการที่ดี มีความสามารถในการพึ่งตนเอง มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงในบริบทสังคมไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และนำไปสู่การลดปัญหาความยากจน

เป้าหมายเชิงปริมาณให้ทุกชุมชนมีแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำแผนชุมชนไปประกอบการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งขยายโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุนที่ชุมชนมีส่วนร่วมตัดสินใจ

แนวทางการพัฒนา

1. การบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการส่งเสริมการรวมตัวเรียนรู้ร่วมคิดร่วมทดลองปฏิบัติจริง รวมทั้งการเสริมหนุนกลุ่มที่มีการรวมตัวอยู่แล้วให้เข้มแข็ง เน้นศักยภาพความพร้อมของชุมชน เชื่อมโยงกับการทำมาหาเลี้ยงชีพตั้งแต่ระดับปัจเจก ระดับครอบครัวจนถึงระดับชุมชน คำนึงถึงความพอประมาณและความพออยู่พอกินเป็นลำดับแรก ก่อนที่จะเชื่อมต่อกับชุมชนและสังคมภายนอก มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดย

1.1 การส่งเสริมการรวมตัวของคนในชุมชนทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชนในรูปแบบที่หลากหลายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งในเชิงพื้นที่หรือประเด็น ความสนใจ และเสริมหนุนชุมชนที่มีการรวมตัวเป็นกลุ่มต่างๆ อยู่แล้วให้มีขีดความสามารถในการพัฒนามากขึ้น โดยการเปิดพื้นที่สาธารณะในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ผ่านสื่อบุคคล สื่อการศึกษา สื่อท้องถิ่นและสื่อระดับชาติ รวมถึงการปรับปรุงกลไกทางกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับและมาตรการการเงินการคลังเพื่อเอื้ออำนวยให้ภาคส่วนต่างๆ เข้าร่วมสนับสนุนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

1.2 การจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างครบวงจร โดย

1.2.1 พัฒนารฐานข้อมูลชุมชนให้เป็นระบบและปรับให้ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลศักยภาพชุมชนในประเด็นต่างๆ อาทิ สถานะของกลุ่มต่างๆ กิจกรรมของชุมชน ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือปราชญ์ หรือผู้นำตามธรรมชาติในชุมชน การสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น โดยจัดทำเป็นแผนที่ทุนของชุมชนที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้สะดวกและนำไปใช้เป็นฐานในการจัดการทรัพยากรของชุมชน และกำหนดทางเลือกการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต

1.2.2 จัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมกำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ด้วยศักยภาพทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยนำข้อมูลชุมชนมาวิเคราะห์หาปัญหาและสาเหตุ ค้นหาทางออก นำไปทดลองปฏิบัติจริง มีเครือข่ายการศึกษาฐานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการต่อยอดปรับใช้ประโยชน์ โดยใช้แหล่งทุนในชุมชน อาทิ ธนาคารประชาชน สหกรณ์เครดิตยูเนียน และกองทุนต่างๆ ของหมู่บ้าน / ชุมชน เป็นต้น พัฒนา

ความต้องการของชุมชนให้เป็นแผนชุมชนไปเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาท้องถิ่น แผนยุทธศาสตร์จังหวัด และแผนอื่นๆ ตามความเหมาะสม

1.2.3 ส่งเสริมให้กลุ่มปราชญ์ กลุ่มแกนนำและผู้รู้ ถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน โดยเชื่อมโยงความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่จริง ควบคู่กับการค้นหาผู้นำตามธรรมชาติรุ่นใหม่ที่เข้มแข็ง มีคุณธรรม จริยธรรม มีความเพียร และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมให้เป็นพลังขับเคลื่อนและขยายผลกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนในวงกว้างและระยะยาว

1.2.4 สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้และการทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับความหลากหลายของทุนในชุมชน ควบคู่กับการฟื้นฟูความรู้พื้นบ้าน โดยสนับสนุนบทบาทนักวิจัยท้องถิ่นร่วมกับนักวิจัยของสถาบันการศึกษาในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม เช่น การทำเกษตรผสมผสาน และการทำหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น โดยรวบรวมความรู้ต่างๆ อย่างเป็นระบบ เผยแพร่สู่ชุมชนและมีกระบวนการพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์สู่การพึ่งตนเองและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

2. การสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ด้วยการส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัว การจัดบริการทางสังคมในชุมชน การปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม การสร้างระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของชุมชนและระหว่างชุมชนอย่างเท่าเทียมด้วยบริบททางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน และการให้ความคุ้มครองสิทธิชุมชน รวมถึงการเฝ้าระวังช่วยเหลือเยียวยาเมื่อชุมชนเผชิญกับภัยพิบัติต่าง ๆ โดย

2.1 เสริมสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคง มีสัมพันธภาพที่ดี มีความเข้มแข็งทางคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัว โดยจัดกิจกรรมปลูกสัมพันธภาพอย่างต่อเนื่อง ใช้สื่อชุมชนและสื่อสาธารณะให้ข้อมูลข่าวสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต เช่น ความรู้ด้านโภชนาการ คำปรึกษาการใช้ชีวิตสมรสและการเป็นพ่อแม่ที่ดี วิธีการเข้ารับบริการจากรัฐ ราคาผลิตภัณฑ์การเกษตร ช่องทางการตลาด เป็นต้น รวมถึงการสร้างค่านิยมครอบครัวอบอุ่นผ่านบทบาทชายหญิง การจัดกิจกรรมเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถานศึกษา และสถาบันทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

2.2 เสริมสร้างโอกาสและสภาพแวดล้อมในชุมชนให้เอื้อต่อการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งในระบบและนอกระบบอย่างต่อเนื่อง เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ศูนย์สาธิตของหน่วยงานรัฐ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน เป็นต้น รวมทั้งอำนวยความสะดวกให้ชุมชนเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ภายนอกอย่างสม่ำเสมอด้วยสาระและเครื่องมือ

ที่หลากหลายในราคาถูกลง เช่น การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม รายการวิทยุโทรทัศน์ที่สร้างสรรค์ อินเทอร์เน็ตประจำชุมชน สื่อสิ่งพิมพ์และอื่น ๆ

2.3 เสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ทั้งการสร้างหลักประกันชีวิต สวัสดิการสังคม ความมั่นคงด้านอาหาร ความมั่นคงด้านสุขภาพและที่อยู่อาศัย การคุ้มครองผู้บริโภค และความมั่นคงในสิทธิมนุษยชน โดย

2.3.1 สนับสนุนการระดมทุนในชุมชนเพื่อการออมทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สหกรณ์ออมทรัพย์ การออมวันละบาท เป็นต้น เพื่อเป็นแหล่งทุนในการพัฒนาอาชีพและจัดสวัสดิการขั้นต้นของชุมชน ควบคู่กับการสร้างวินัยในการใช้จ่าย รวมไปถึงการส่งเสริมให้มีการออมสินทรัพย์อื่นๆ ของคนในชุมชน เพื่อช่วยลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต เช่น การออมความอุดมสมบูรณ์ของดิน น้ำ ป่า พืชผัก ผลไม้ และสัตว์ เป็นต้น

2.3.2 สร้างประชาคมสุขภาพของชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์จากหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยการทำเกษตรผสมผสานให้มีกินตลอดปี การใช้สมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่นทดแทนการใช้สารเคมีและเพื่อความปลอดภัยของอาหาร ควบคู่กับการเสริมสร้างให้ชุมชนมีบทบาทในการส่งเสริมและเฝ้าระวังสุขภาพของชุมชนทั้งโรคอุบัติใหม่ โรคระบาดซ้ำ การมีสุขอนามัยที่ดีและสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ปลอดภัย

2.3.3 เตรียมความพร้อมและยกระดับการพัฒนาคุณภาพบริการ ให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสามารถในการจัดบริการทางสังคมขั้นพื้นฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนแต่ละช่วงวัยและวิถีชีวิตในชุมชน เช่น การจัดศูนย์เด็กเล็กในชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเอื้อต่อการส่งเสริมบทบาทพ่อแม่ การจัดบริการดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชน การดูแลสิทธิมนุษยชนและสิทธิชุมชน การให้ความช่วยเหลือ เด็ก สตรี คนพิการ ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ เป็นต้น รวมทั้งการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาชุมชนอยู่แบบองค์รวมที่มุ่งสู่ความสะอาด สงบ สะอาด ปลอดภัย และความมีระเบียบวินัย

2.3.4 พัฒนาศักยภาพของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการประสานกับหน่วยงานภายนอกในการจัดการความเสี่ยงของชุมชน เช่น ผลกระทบของการเปิดการค้าเสรีหรือการลงทุนขนาดใหญ่ของรัฐ อาชญากรรมข้ามชาติที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายคน โดยเสรี โดยเฉพาะประเด็นการค้ามนุษย์ ยาเสพติดและการฟอกเงิน เป็นต้น รวมไปถึงการเฝ้าระวังความเสี่ยงจากภัยพิบัติจากธรรมชาติ ความเสี่ยงจากราคาผลิตภัณฑ์การเกษตร ความเสี่ยง

จากโรคอุบัติใหม่และโรคระบาดซ้ำ โดยมีระบบการให้ความช่วยเหลืออย่างครบวงจรและมีประสิทธิภาพ

2.3.5 เชื่อมโยงบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน สถาบันทางศาสนา และสถานศึกษาในการสืบสานวัฒนธรรมจารีตประเพณีที่ดั้งเดิมของชุมชน การฟื้นฟูค่านิยมการทำงานร่วมกัน เช่น ประเพณีลงแขก สืบชะตาลำน้ำ เป็นต้น การปฏิบัติหลักธรรมและการทำนุบำรุงศาสนา การช่วยเหลือเกื้อกูลกันฉันท์เครือญาติโดยเฉพาะคนยากจน การเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชน รวมทั้งการสร้างความเข้าใจและเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชนต่างชาติพันธุ์ รมรงค์สร้างจิตสำนึกสาธารณะให้คนในชุมชนเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์ รักและภาคภูมิใจในบ้านเกิด รวมทั้งสนับสนุนการเป็นอาสาสมัครชุมชน

3. การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพและรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมบทบาทสตรีในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนและนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจน โดย

3.1 สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มรูปแบบต่าง ๆ เช่น สหกรณ์กลุ่มย่อยมีธรรมชาติ กลุ่มปฎิอินทรีย์ เป็นต้น พัฒนาระบบเครือข่ายเพื่อดำเนินกิจกรรมการเกษตรหรือกิจกรรมอื่นๆ ที่หลากหลาย มีการแปรรูปและการผลิตบนฐานทรัพยากรในชุมชนให้เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคภายในชุมชน และนำส่วนเกินไปแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน หรือเชื่อมโยงเครือข่ายสู่ตลาดภายนอกชุมชน โดยมีข้อตกลงและผลประโยชน์ที่ข้อมารับร่วมกันอย่างเป็นธรรม

3.2 รมรงค์และส่งเสริมภาคการผลิตและบริการในการเคลื่อนย้ายเครื่องจักรหรือกิจกรรมบางส่วนไปสร้างอาชีพและการจ้างงานในท้องถิ่นและพื้นที่ห่างไกล เพื่อลดการเคลื่อนย้ายแรงงานสู่เมืองหลวงและเมืองใหญ่ ทำให้ครอบครัวอบอุ่นอยู่พร้อมหน้าทุกวัย มีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและมีแกนนำ/ผู้นำชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยจะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนควบคู่ไปด้วย

3.3 ส่งเสริมการร่วมลงทุนระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาครัฐหรือรัฐวิสาหกิจบนหลักของความโปร่งใส ใช้ฐานทรัพยากรในพื้นที่ อาทิ การสร้างโรงงานไบโอดีเซล เกษตรอินทรีย์ หัตถกรรม บริการสุขภาพและสปาท่องเที่ยวเชิงนิเวศและท่องเที่ยว เป็นต้น และเชื่อมโยงการค้าการลงทุนระหว่างเศรษฐกิจชุมชนกับวิสาหกิจขนาดกลางหรือวิสาหกิจขนาดใหญ่ สร้างเครือข่ายความร่วมมือเชิงธุรกิจตลอดทั้งห่วงโซ่การผลิต

โดยทบทวนกฎ ระเบียบ และกฎหมายให้เอื้อต่อการร่วมทุน และการให้มีระบบการบริหารจัดการที่ดี

3.4 สนับสนุนการนำภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการที่มีโอกาสทางการตลาดสูง เช่น อาหารสุขภาพ หัตถกรรม บริการสุขภาพ บริการท่องเที่ยว เป็นต้น โดยรักษาคุณค่าเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างเข้มแข็ง เมื่อนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นไปต่อยอดขยายผลโดยเชิงพาณิชย์

3.5 พัฒนาระบบการบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชน ควบคู่กับการสร้างผู้ประกอบการใหม่ด้วยการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการ การตลาด องค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น พัฒนามาตรฐานสินค้า การสร้างตราสินค้า การจัดการเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา และการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพของกลุ่มต่างๆ รวมทั้งคนพิการที่สอดคล้องกับความหลากหลายของอาชีพในชุมชน เพื่อลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ

4. การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูลกัน ด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวน อนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดย

4.1 สร้างความตระหนักรู้ของชุมชนในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวิถีชีวิต รวมทั้งกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นให้ชุมชนที่มีศักยภาพเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพ

4.2 สนับสนุนกลไกชุมชนและเครือข่ายในการจัดการและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับการผลิตเพื่อการยังชีพของชุมชนอย่างเป็นธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่นเพื่อความมั่นคงด้านอาหารและเป็นสมุนไพรเพื่อรักษาโรค โดยไม่ส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติ การบริหารจัดการป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหาร การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง การบริหารจัดการลุ่มน้ำอย่างบูรณาการ การจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนเมือง เช่น ขยะ น้ำเสีย เป็นต้น ตลอดจนโอกาสให้ได้รับการชดเชยหากเกิดการทำลายทรัพยากรของชุมชนโดยกิจการอื่นนอกชุมชน

4.3 เสริมสร้างขีดความสามารถและองค์ความรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เป็นภาคีหลักในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดการป่าและพื้นที่ เป็นต้น โดยมีการใช้และแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันอย่างยุติธรรม

บทบาทของภาคีการพัฒนา

ในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้อย่างมั่นคง ชุมชนมีการเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เป็นชุมชนที่น่าอยู่ มีความสุข และมีการเชื่อมต่อระหว่างชุมชนเป็นเครือข่ายขยายผลเพื่อการพัฒนาทั่วทั้งประเทศ แต่ละภาคีพัฒนามีบทบาท ดังนี้

1. ภาครัฐ

1.1 ส่วนกลาง

1.1.1 บริหารสังคมโดยการเชื่อมโยงแผนทุกระดับ ตั้งแต่แผนพัฒนาระดับชาติ แผนบริหารราชการแผ่นดิน แผนปฏิบัติราชการ ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด แผนท้องถิ่น และแผนชุมชน อย่างเป็นขั้นเป็นตอน รวมทั้งบูรณาการกิจกรรมภายใต้วาระแห่งชาติด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านยาเสพติด การแก้ปัญหาความยากจน ด้านเมืองไทยแข็งแรง การแก้ปัญหาไร้พรมแดน เป็นต้น โดยใช้ชุมชนเป็นกลไกหลักในการดำเนินงาน

1.1.2 ประสานและอำนวยความสะดวกให้ภาคีต่างๆ ทั้งระดับชาติ จังหวัด ศตจ. ศตส. อปท. องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มปราชญ์/แกนนำชุมชนมีบทบาทร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อชุมชน รวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณและวิชาการ

1.1.3 ปรับปรุงกฎ ระเบียบ กฎหมาย เครื่องมือด้านการเงิน การคลัง การระดมทุนนอกระบบงบประมาณ รวมทั้งการลดการนำเข้าสารเคมีด้านการเกษตร การลดภาษีหรือลดหย่อนค่าใช้จ่ายให้แก่ธุรกิจเอกชนที่สร้างอาชีพในชุมชน การร่วมทุนในชุมชน

1.1.4 กระจายอำนาจการบริหารจัดการด้านบริการขั้นพื้นฐานสู่ท้องถิ่น และชุมชน พร้อมทั้งเสริมสร้างศักยภาพการดำเนินงานแก่ อปท. ทั้งในด้านการเงิน ด้านปัจจัยสี่ การดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ของประชาชนและชุมชน ดำเนินการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเศรษฐกิจและสังคมในส่วนที่เกินขีดความสามารถของท้องถิ่น

1.1.5 ปรับวิธีคิดของเจ้าหน้าที่ภาครัฐให้มีมุมมองในการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม เป็นผู้หนุนเสริมศักยภาพ ชุมชน อำนวยความสะดวกให้ประชาชนสามารถดำเนินการได้ด้วยตัวเอง ตลอดทั้งทำความเข้าใจกับแนวทางปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเพิ่มบทบาทในการดำเนินการและสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

1.1.6 สร้างระบบเตือนภัยทางสังคมที่เชื่อมโยงตั้งแต่ระดับชุมชน จังหวัด ระดับชาติ และนานาชาติ โดยเฉพาะการเฝ้าระวังผลกระทบต่อชุมชนตามแนวชายแดน ที่มีแนวโน้มการเกิดอาชญากรรมข้ามชาติ เนื่องจากการเคลื่อนย้ายคนโดยเสรีทั้งในเรื่องการค้ามนุษย์ ยาเสพติดและการฟอกเงิน

1.2 ส่วนท้องถิ่น

1.2.1 นำแผนชุมชนมาประกอบการจัดสรรงบประมาณการพัฒนาท้องถิ่นและผลักดันการดำเนินงานภายใต้แผนชุมชนให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรม โดยการระดมทรัพยากรภายในพื้นที่รับผิดชอบทั้งจากภาครัฐ เอกชน พัฒนาเอกชน และชุมชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและความเป็นเจ้าของที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน

1.2.2 จัดบริการทางเศรษฐกิจและสังคมขั้นพื้นฐานให้ชุมชนอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ คนในชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งทุน การศึกษา สาธารณสุข และการคุ้มครองทางสังคมได้อย่างเท่าเทียมกัน

1.2.3 ประสานความร่วมมือระหว่างภาคีการพัฒนาต่าง ๆ ในทุกระดับ ตั้งแต่ชุมชน จังหวัด กลุ่มจังหวัด ภูมิภาค และประเทศ ในการดำเนินโครงการและกิจกรรมการพัฒนาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างกว้างขวางในหลายมิติ พร้อมทั้งสนับสนุนให้มีมาตรการทางสังคมเพื่อเฝ้าระวังและตรวจสอบบริการต่างๆ ให้มีความโปร่งใส เป็นธรรม โดยมีมาตรการคุ้มครองผู้ที่ทำประโยชน์เพื่อชุมชน/สังคม

1.2.4 พัฒนาระบบข้อมูลท้องถิ่นให้เป็นระบบและปรับให้ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลศักยภาพท้องถิ่นในประเด็นต่างๆ อาทิ การรวมกลุ่มและการจัดกิจกรรมของชุมชน ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์หรือผู้นำตามธรรมชาติในชุมชน สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้ในชุมชน ประสานสถาบันการศึกษาในพื้นที่ และเปิดเวทีให้ภาคประชาสังคมมีบทบาทในการร่วมพัฒนาและเป็นแกนในการจัดการองค์ความรู้

1.2.5 พัฒนาระบบการติดตามประเมินผลของชุมชน และจัดทำตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ เช่น ตัวชี้วัดความสุขของชุมชน ทั้งความสุขภายในจิตใจ เช่น การเข้าถึงหลักศาสนา ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เป็นต้น และความสุขภายนอก เช่น การมีครอบครัวอบอุ่น การมีปัจจัยสี่พอเพียง การมีหลักประกันในชีวิต เป็นต้น

2. ภาคเอกชน

2.1 สนับสนุนการวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างองค์ความรู้ และยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำวิจัยร่วมกับชุมชน เป็นหุ้นส่วนของชุมชนในการต่อยอดภูมิปัญญา ประสานและสร้างความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจและชุมชน

2.2 สนับสนุนทรัพยากร วิทยาการ สร้างอาชีพในชุมชน และร่วมรับผิดชอบต่อชุมชนรอบสถานประกอบการ ให้มีกิจกรรมอาสาสมัครเพื่อสังคม รวมทั้งมีการผลิตสินค้าที่ไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีงามของชุมชน

2.3 สนับสนุนวิสาหกิจชุมชน การบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชน การสร้างผู้ประกอบการใหม่ร่วมสร้างผลิตภัณฑ์ของชุมชนจากความหลากหลายทรัพยากรและศักยภาพของชุมชน สนับสนุนทั้งในรูปเงินลงทุน โอกาสทางการตลาด องค์ความรู้โดยมีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

3. ชุมชน (ประชาชน/ประชาคม)

3.1 รวมกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนาฐานข้อมูลชุมชน กำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเองด้วยการคำนึงถึงศักยภาพทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยนำข้อมูลชุมชนมาวิเคราะห์หาปัญหาและสาเหตุ ค้นหาทางออก นำไปทดลองปฏิบัติจริงบนฐานองค์ความรู้และศักยภาพของชุมชน ศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากเครือข่าย และจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม

3.2 ริเริ่มและเป็นแกนนำจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เชื่อมโยงบทบาทระหว่างบ้าน สถาบันศาสนา โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างเครือข่ายการดูแล คุ้มครองการจัดสวัสดิการสังคมภายในชุมชน รวมถึงการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทุกประเภท และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.3 จัดให้มีมาตรการทางสังคมในชุมชน ติดตาม ตรวจสอบบริการต่าง ๆ สร้างธรรมาภิบาลในชุมชน และให้มีมาตรการคุ้มครองผู้ที่ทำประโยชน์เพื่อชุมชน/สังคม

4. สถาบันทางสังคมอื่นๆ

4.1 องค์กรพัฒนาเอกชน

4.1.1 มีบทบาทในการจัดการองค์ความรู้ ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ชุมชน เป็นพี่เลี้ยงที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และบริหารจัดการ

4.1.2 เป็นหน่วยเติมเต็มช่วยเหลือเกื้อกูลในเรื่องที่ชุมชนขาดแคลน ประสบปัญหาเร่งด่วนได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการดูแลและเยียวยาผู้ด้อยโอกาส เด็ก สตรี และผู้สูงอายุ

4.2 สถาบันการศึกษา/นักวิชาการ

4.2.1 ทำวิจัยร่วมกับชุมชนโดยชุมชนเป็นนักวิจัยหลัก ถอดรหัสความรู้ที่อยู่ในตัวภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นความรู้ที่เปิดเผย รวมทั้งเป็นแหล่งข้อมูลและที่ปรึกษาของชุมชน

4.2.2 สร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชนของตัวเอง และสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้แก่ชุมชน

4.2.3 กระตุ้นเผยแพร่ให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารความรู้ใหม่ ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ เช่น ภาษาต่างประเทศ ผลของภาวะโลกร้อนต่อระบบนิเวศและการทำมาหาเลี้ยงชีพภัยไซเบอร์ เป็นต้น

4.3 สถาบันศาสนา

4.3.1 ปลุกฝังทัศนคติและแนวธรรมาปฏิบัติที่ถูกต้องในการดำรงชีวิต เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและให้บุคลากรทางศาสนาเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง

4.3.2 ร่วมมือกับสถาบันการศึกษา ชุมชนและสถาบันครอบครัว ในการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การปลุกฝังค่านิยม จิตสำนึก และการสืบสานจารีตประเพณี

4.3.3 เป็นศูนย์รวมใจเชื่อมโยงสายใยของคนให้มาร่วมในการพัฒนาครอบครัว ชุมชน

4.4 สื่อ

4.4.1 เป็นแกนกลางในการไหลเวียนข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการปรับตัวของชุมชน กระจายข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องให้แก่ชุมชนผลกระทบการค้าเสรีการคุ้มครองผู้บริโภคทั้งสินค้าและบริการ ตลอดจนการสร้างความเข้าใจและความตระหนักถึงสิทธิอันพึงมีพึงได้ของประชาชน ชุมชน

4.4.2 ปลุกจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรม สร้างค่านิยมรักถิ่นครอบครัวอบอุ่นพฤติกรรมดำรงชีวิตแบบพออยู่พอกินบนพื้นฐานวัฒนธรรมที่งดงามแก่เด็กและเยาวชนและสังคมไทย และทั้งร่วมกันดูแลฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4.4.3 สอดแทรกสาระสร้างสรรค์สังคมในสื่อทุกรูปแบบ เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เด็กและครอบครัว และเปิดโอกาสให้เด็กมีบทบาทร่วมผลิตสื่อสร้างสรรค์ เช่น สื่อสะท้อนการดูแลสุขภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเฝ้าระวังทางสังคม และการเผยแพร่ความรู้ เป็นต้น

4.4.4 ใช้สื่อในชุมชนทุกรูปแบบในการให้ความรู้/สร้างค่านิยมที่ดีแก่ชุมชน เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าอันตราย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสร้างกิจกรรมให้ครอบครัว การสร้างสำนึกรักบ้านเกิด การเชิดชูคนดี และการสร้างระเบียบวินัยของคน ชุมชน เป็นต้น

4. การท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา

แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา แยกตามประเภทได้แก่

1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ผาชมตะวัน อุทยานไม้กลายเป็นหิน ไทรงาม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ป่าเขาภูหลวง) แหล่งน้ำตกบนเขาใหญ่ (น้ำตกเหวสุวัต น้ำตกเหวนรก) อุทยานแห่งชาติเขาแผงม้า น้ำตกสวนห้อม น้ำตกห้วยใหญ่ใต้ น้ำตกห้วยขมิ้น อุทยานแห่งชาติทับลาน น้ำตกปักธงชัย ไทรงามจักราช สวนรุกขชาติปรุใหญ่ น้ำตกห้วยใหญ่ ถ้ำไทรรัตน์ ป่ามูลแดง มูลสามง่าม
2. แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เช่น อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี หินตัดสี่ควี่ ปราสาทหินพนมวัน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพิมาย แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ประจวบพล ศาลเจ้าหลักเมือง ศาลเจ้าข้างฝือก พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติมหาวิรุณศักดิ์ วัดศาลาลอย วัดศาลาทอง วัดป่าสาละวัน อนุสรณ์สถานนางสาวบุญเหลือ ภาพเขียนสีโบราณ อนุสรณ์สถานวีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ วัดปรังค์ วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม วัดเขาจันทร์งาม เมืองโบราณที่ตำบลโคราช ปราสาทโนนกู่ ปราสาทเมืองเก่า โบราณสถานเมืองเสมา วัดธรรมจักร-เสมาราม วัดบ้านไร่ วัดหน้าพระธาตุ กู่เกษม ปราสาทพะโค ปรังค์ครบุรี ปราสาทหินนางรำ ถ้ำวัวแดง
3. แหล่งท่องเที่ยวความสนใจเฉพาะ เช่น โสมสเดย์กลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำบ้านบุไผ่ สวนเมืองพร บ้านปราสาท จังเกิลกอล์ฟคลับ วอยาเจอร์ออรามา สวนกุหลาบกลางพนา ตลาดผลไม้กลางดง ด่านเกวียน ศูนย์วิจัยข้าวโพด และข้าวฟ่างแห่งชาติ (ไร่สุวรรณ) หลวงพ่อโต (สี่ควี่) ศูนย์วัฒนธรรม สถาบันราชภัฏนครราชสีมา ศูนย์วัฒนธรรมผ้าไหมปักธงชัย สถานีวิจัยสิ่งแวดล้อม สะแกราช ชุ่มไม้งาม ผักสลัดเมืองหนาว ปลอดภัยพิช บ้านสุขสมบูรณ์ สวนหน้าวัวคุณสุชาดา ตลาดกลางไม้ดอกไม้ประดับโลกกรวด สวนกล้วยไม้บูรณสิน ฟาร์มแมวโคราช ผลิตภัณฑ์จากกกจันทบูรณ บ้านปราสาทใต้ หมู่บ้านปลูกหม่อนไหมบ้านหล่งประดู่สามัคคี กระท่อมหินนันทัก บ้านไร่ริมธาร สวนวังน้ำ สวนพฤกษาศิลาวารี ต้นน้ำโสมสเทค ครัวประดู่แอนดริสอร์ท ต้นตะวันโสมสเดย์ เมาท่แทนโสมริสอร์ท วังน้ำเขียววิว ครัวอิมสุข และริสอร์ท บ้านไร่กฤษณวรรณ บ้านไร่กุลละวณิชย์
4. แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น สวนไทยศิลป์ ค่ายลูกเสือเพชรรัตน์ ฟาร์มโชคชัย ไร่รุ่งนสอติเคย์ปาร์ค บึงตาหลัว สวนสุรนารี เดอะมอลล์โคราช ศูนย์สารสนเทศ ลิปตพัลลภ ศูนย์การฝึกสุนัขทหาร วัดป่าหลักร้อย เขื่อนลำตะคอง สวนสัตว์นครราชสีมา เขื่อนลำพระเพลิง เขื่อนลำมาศ เห็ดหอมบ้านบุไผ่ กลุ่มดอกไม้เบญจมาศ สวนวิภา สวนคุณต่อ สวนลุงไทร กลุ่มเห็ดหอมสุขสมบูรณ์ โครงการกสิกรไร่สารพิชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ไร่รุ่งนตะวันแก้ว สวนสมนึก ไร่ธัญพร หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ชยู 4

(คลองปลากั้ง) วิลเลจฟาร์มแอนดีไวน์เนอร์ี อ่างเก็บน้ำสุขสมบูรณ์ โครงการกลุ่มชมรม
หมอพื้นบ้าน

5. กิจกรรมและประเพณี ได้แก่ งานฉลองชัยชนะท้าวสุรนารี ประเพณี
การแข่งขันเรือพินาย งานวันดอกเบญจมาศบน งานประเพณีกินเขาค่ำ งานวันน้อยหน้าและของดี
เมืองปากช่อง งานประเพณีเข้าพรรษา งานประเพณีลอยกระทง งานเทศกาลเที่ยวพินาย
งานเทศกาลผ้าไหมและของดีปักธงชัย งานประเพณีสงกรานต์

ศักยภาพการท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา

สถิติการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมา และกลุ่มจังหวัด

1. รายได้จากการท่องเที่ยว ปี 2544-2548

ตาราง 1 รายได้จากการท่องเที่ยว ปี 2544-2548

จังหวัด	รายได้จากการท่องเที่ยว (ล้านบาท)				
	ปี 2544	ปี 2545	ปี 2546	ปี 2547	ปี 2548
นครราชสีมา	4,289.06	4,666.30	5,147.63	5,731.62	6,713.08
บุรีรัมย์	659.69	716.24	744.62	873.71	772.13
สุรินทร์	740.79	793.15	838.55	935.69	938.13
ชัยภูมิ	447.79	491.97	525.25	563.15	947.20
รวมกลุ่มจังหวัด	6,137.33	6,667.56	7,256.56	8,104.17	9,370.54

2. ข้อมูลสถิติการท่องเที่ยวปี 2549 (9 เดือน) มกราคม-กันยายน 2549
ของจังหวัดนครราชสีมา

ตาราง 2 ข้อมูลสถิติการท่องเที่ยวปี 2549 (9 เดือน) มกราคม-กันยายน 2549 ของจังหวัด
นครราชสีมา

ข้อมูล	จำนวน		
	ไทย	ต่างประเทศ	รวม
จำนวนผู้มาเยือน	3,603,826	68,375	3,672,201
- นักท่องเที่ยว	2,241,660	55,722	2,297,382
- นักทัศนอาจร	1,362,166	12,653	1,374,819
จำนวนผู้เยี่ยมเยือนแยกตามพาหนะการ เดินทาง	3,603,826	68,375	3,672,201
- รถไฟ	181,582	2,799	284,381
- รถโดยสารประจำทาง	933,332	33,578	966,910
- รถยนต์ส่วนตัว	2,488,912	31,998	2,520,910
- อื่น ๆ	-	-	-
จำนวนนักท่องเที่ยวจำแนกตามประเภทที่พัก	2,241,660	55,722	2,297,382
- โรงแรม	1,146,280	42,481	1,188,761
- เกสต์เฮาส์	-	-	-
- บังกะโล/รีสอร์ต	-	-	-
- บ้านญาติ/เพื่อน	853,336	6,911	860,247
- ที่พักในอุทยาน	137,816	3,343	141,159
- บ้านรับรอง	58,441	-	58,441
- อื่น ๆ (อพาร์ทเมนท์/วัด เป็นต้น)	45,787	2,987	48,774
ระยะเวลาพำนักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยว (วัน)	2.34	2.87	2.35
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย/คน/วัน	834.76	1,321.45	847.17
- นักท่องเที่ยว	884.80	1,358.14	989.82
- นักทัศนอาจร	642.31	857.51	644.30
รายได้ (ล้านบาท)	5,511.79	228.26	5,740.05
- นักท่องเที่ยว	4,636.86	217.41	4,854.27
- นักทัศนอาจร	874.93	10.85	885.78

3. จำนวนผู้เยี่ยมชมเยือน ปี 2544- 2548

ตาราง 3 จำนวนผู้เยี่ยมชมเยือน ปี 2544-2548

จังหวัด	รายได้จากการท่องเที่ยว (ล้านบาท)				
	ปี 2544	ปี 2545	ปี 2546	ปี 2547	ปี 2548
นครราชสีมา	3,111,030	3,386,050	3,660,983	3,922,081	4,301,398
บุรีรัมย์	667,405	705,309	717,528	782,016	945,164
สุรินทร์	625,909	657,688	679,862	716,708	837,281
ชัยภูมิ	554,970	652,306	711,912	731,711	677,686
รวมกลุ่มจังหวัด	4,959,314	5,401,353	5,770,285	6,152,416	6,761,529

การวิเคราะห์เพื่อประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมา

การส่งเสริมการท่องเที่ยวตามนโยบายของรัฐบาล ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 มีเป้าหมายให้ประเทศไทยมีรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างประเทศเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 และให้คนไทยท่องเที่ยวในประเทศเพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 3-4 ต่อปี การบริหารงานจังหวัดนครราชสีมา จึงกำหนดวิสัยทัศน์ ดังนี้ “ประชาชนมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดี มั่งคั่ง มีการกระจายรายได้ทั่วถึง เป็นธรรม สังคมมีความมั่นคง อยู่เย็นเป็นสุข มีความเข้มแข็ง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สร้างพันธมิตรในการพัฒนาทุกระดับจากทุกภาคส่วน โดยใช้ระบบ IT เป็นเครื่องมือสนับสนุนการบริหารจัดการ และการตัดสินใจ”

จุดแข็งด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมา

1. จังหวัดนครราชสีมามีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย
2. จังหวัดนครราชสีมามีพื้นที่ที่เหมาะสมมีเส้นทางรถยนต์ เส้นทางรถไฟสามารถเชื่อมต่อด้านการท่องเที่ยวที่สามารถพัฒนาศักยภาพได้
3. การคมนาคมเส้นหลักมีความสะดวก และมีห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยวมีความสะดวกและปลอดภัย
4. ประชาชนในท้องถิ่นให้ความสำคัญต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว
5. แหล่งท่องเที่ยวมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวเลือกได้หลากหลายประเภท
6. มีสนามกอล์ฟ และธุรกิจสปา ไว้บริการนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศจำนวนมาก

7. มีสถาบันการศึกษาที่มีศักยภาพในการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ทั้งในระดับอาชีวะ 5 แห่ง และระดับมหาวิทยาลัย 4 แห่ง (มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา วิทยาลัยบริหารธุรกิจและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล และวิทยาลัยนครราชสีมา) เป็นต้น

8. มีสินค้า OTOP หลากหลายชนิด นักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อได้ตามความชอบใจ

9. มีการดูแลความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวจากมิถุนาชีพ และการอำนวยความสะดวก ณ จุดแวะพักหลายจุดในช่วงเทศกาล

จุดอ่อนด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมา

1. จังหวัดนครราชสีมา
2. เส้นทางท่องเที่ยวไม่ชัดเจน
3. แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งขาดการเคลื่อนไหวในเชิงรุก
4. การมีระบบข้อมูลสารสนเทศด้านการท่องเที่ยวไว้อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวไม่เพียงพอ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างชาติ ขาดแผนการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวต่างชาติรู้จักในเวทีโลก

5. แหล่งท่องเที่ยวขาดการสร้างมูลค่าเพิ่ม และขาดการสร้างความเป็นเอกลักษณ์ ส่งผลให้นักท่องเที่ยว นักทัศนจรมองเห็นจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวไม่ชัดเจน

6. บริษัทที่ให้บริการด้านการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งบริการนักท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา มีจำนวนน้อย

7. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ยังขาดการประสานความร่วมมือกัน ขาดการวางแผนการตลาดในเชิงรุก และการวางแผนพัฒนาระยะยาว

8. ป้ายชี้บอกเส้นทางไม่ชัดเจน

9. ขาดงบประมาณในการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว

โอกาสด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมา

1. จังหวัดนครราชสีมา เป็นประตูสู่อีสาน และสามารถเชื่อมโยงไปสู่ประเทศเพื่อนบ้านได้

2. ที่ตั้งของจังหวัดนครราชสีมา เป็นเส้นทางสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เดินทางจากกรุงเทพฯ และภาคกลางไปสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือต้องผ่านหรือแวะพักรถ

3. รัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะนโยบายที่ให้ไทยเที่ยวไทย

4. กระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กำลังเป็นที่นิยมในโลกโลกาภิวัตน์
5. รัฐบาลมีนโยบายและแผนงานและงบประมาณ การกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไว้ทั้งระดับจังหวัดและระดับกลุ่มจังหวัด

อุปสรรคด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมา

1. นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมากกว่าชาวต่างชาติ ทำให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวน้อย
2. บริษัทนำเที่ยว ไม่นิยมนำคณะทัวร์มาเที่ยว เนื่องจากไม่มีการประสานงานกันระหว่างนำเที่ยวกับสถานบริการในจังหวัดเท่าที่ควร
3. น้ำมันเชื้อเพลิงมีราคาสูงขึ้นทำให้นักท่องเที่ยวที่เป็นลูกค้าสำคัญจากกรุงเทพฯ ซึ่งส่วนใหญ่เดินทางมาโดยรถยนต์ส่วนตัวเดินทางมาท่องเที่ยวน้อยลง
4. การจัดทำแผนพัฒนา 3 ปี (พ.ศ. 2550-2552) ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา

การจัดทำแผนพัฒนา 3 ปี (พ.ศ. 2550-2552) ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา ดำเนินการตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548 เพื่อใช้กำหนดทิศทางและเป้าหมายในการพัฒนาท้องถิ่น โดยได้จัดทำให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของประชาชน และศักยภาพของท้องถิ่น สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด อำเภอ และยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนจังหวัด คณะผู้บริหารและผู้จัดทำแผนพัฒนาฉบับนี้ ได้จัดทำแผนฯ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี ให้สามารถพร้อมที่จะนำไปปฏิบัติ และสามารถใช้ในการประสานแผนการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลตามนโยบายที่คณะผู้บริหารมุ่งหวังที่จะให้เกิดการพัฒนาในท้องถิ่น

ลักษณะของแผนพัฒนาสามปี

แผนพัฒนาสามปี หมายถึง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา อันมีลักษณะเป็นการกำหนดรายละเอียดแผนงาน/โครงการพัฒนาที่จัดทำขึ้นสำหรับปีงบประมาณแต่ละปี ซึ่งมีความต่อเนื่องและเป็นแผนก้าวหน้าครอบคลุมระยะยาวสามปี โดยมีการทบทวนเพื่อปรับปรุงเป็นประจำทุกปีแผนพัฒนาสามปี เป็นการแปลงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาไปสู่การปฏิบัติ โดยมีหลักคิดที่ว่าภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาหนึ่ง ๆ จะมีแนวทางการพัฒนาได้มากกว่าหนึ่งแนวทาง และภายใต้แนวทางการพัฒนาหนึ่งจะมีโครงการ/กิจกรรมได้มากกว่าหนึ่งโครงการ/กิจกรรม ที่จะต้องนำมา

ดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ต้องการในแต่ละยุทธศาสตร์การพัฒนา ซึ่งจะมีผลต่อวัตถุประสงค์ เป้าหมาย จุดมุ่งหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนและวิสัยทัศน์

นอกจากนี้แผนสามปี เป็นแผนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับงบประมาณรายจ่ายประจำปี กล่าวคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ใช้การวางแผนพัฒนาเป็นเครื่องมือในการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปี โดยนำโครงการ/กิจกรรมจากแผนพัฒนาสามปี ในปีที่จะทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีไปจัดทำงบประมาณ เพื่อให้กระบวนการจัดทำงบประมาณเป็นไปด้วยความถูกต้อง รอบคอบ ครบถ้วน และผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

วัตถุประสงค์ในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี

1. เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่น
2. เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปี
3. เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในท้องถิ่น
4. เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น
5. เพื่อเป็นการสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาท้องถิ่น

ขั้นตอนในการจัดแผนพัฒนาสามปี มี 7 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการจัดทำแผน

กองแผนและงบประมาณดำเนินการเสนอโครงการจัดทำแผนพัฒนาสามปี ต่อคณะผู้บริหาร โดยกำหนดทรัพยากรในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี และกำหนดปฏิทินงานไว้อย่างชัดเจน และแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ ได้แก่ คณะกรรมการพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัด หน่วยงานภายใน ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง และประชาคมท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 2 การคัดเลือกยุทธศาสตร์แนวทางการพัฒนาคณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัดจะสรุปยุทธศาสตร์การพัฒนา และแนวทางการพัฒนาจากแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา พร้อมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องปัญหาความต้องการของท้องถิ่น รวมทั้งสรุปยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัด/อำเภอ และนโยบายของผู้บริหารท้องถิ่น เพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัดจัดการประชุมร่วมกันระหว่างคณะกรรมการพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัด ประชาคมท้องถิ่นและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันพิจารณา โดยในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีครั้งแรกให้เวทีการประชุมร่วมกันดังกล่าวคัดเลือกยุทธศาสตร์การพัฒนา แนวทางการพัฒนาที่สมควรนำมาใช้เป็นแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาสามปี เพื่อเป็นกรอบในการพิจารณาจัดทำโครงการ/กิจกรรมในแผนพัฒนาสามปี สำหรับปีต่อไปให้เวทีการประชุมร่วมกันพิจารณาทบทวนดูว่า จากยุทธศาสตร์แนวทางการพัฒนาที่ได้คัดเลือกและโครงการ/กิจกรรมที่กำหนดไว้ ยังมีความเหมาะสมหรือไม่ ซึ่งสามารถเพิ่มเติมโครงการหรือตัดทอนลงได้

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1) การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ดำเนินการสำรวจและเก็บข้อมูลที่เป็นต่อการจัดทำแผนพัฒนาสามปี เพื่อนำมาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนา โครงการ/กิจกรรม ได้อย่างถูกต้อง โดยจะต้องเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลภายในองค์กรและข้อมูลภายนอก เพื่อสามารถนำมาวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคโดยใช้เทคนิค SWOT

2) การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย 4 กิจกรรมหลัก คือ

- (1) การประเมินผลการพัฒนาที่ผ่านมา
- (2) การคัดเลือกยุทธศาสตร์การพัฒนา
- (3) การจัดลำดับความสำคัญของแนวทางการพัฒนา
- (4) การตัดสินใจเลือกแนวทางการพัฒนาในช่วงสามปี

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดวัตถุประสงค์ของแนวทางการพัฒนา

การกำหนดวัตถุประสงค์ของแนวทางการพัฒนา โดยพิจารณาคัดเลือกวัตถุประสงค์ของยุทธศาสตร์การพัฒนาจากแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาในช่วงสามปี โดยนำวัตถุประสงค์ดังกล่าวมาจัดทำเป็นวัตถุประสงค์ของแนวทางการพัฒนาในช่วงสามปี

ขั้นตอนที่ 5 การจัดทำรายละเอียดโครงการ/กิจกรรมการพัฒนา

คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัด พิจารณาคัดเลือกโครงการที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาในช่วงสามปี มาจัดทำรายละเอียดโครงการ ในด้านเป้าหมาย ผลผลิต ผลลัพธ์ งบประมาณ ระยะเวลา ผู้รับผิดชอบ และตัวชี้วัดความสำเร็จ โดยเน้นการศึกษารายละเอียดของกิจกรรมที่จะดำเนินการในปีแรกของแผนพัฒนาสามปี เพื่อให้สามารถนำไปจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีได้ต่อไป

ขั้นตอนที่ 6 การจัดทำร่างแผนพัฒนาสามปี

คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัด จัดทำร่างแผนพัฒนาสามปีโดยมีเค้าโครง ประกอบด้วย 6 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 บทนำ

ส่วนที่ 2 สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญขององค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่น

ส่วนที่ 3 สรุปผลการพัฒนาท้องถิ่นในปีที่ผ่านมา

ส่วนที่ 4 ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาในช่วงสามปี

ส่วนที่ 5 บัญชีโครงการพัฒนา

ส่วนที่ 6 การนำแผนพัฒนาสามปีไปสู่การปฏิบัติและการติดตาม ประเมินผล

คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนจังหวัด
ได้ดำเนินการโดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

1. กองแผนและงบประมาณได้เสนอโครงการจัดทำแผนพัฒนาสามปีให้
นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอนุมัติ
2. ดำเนินการด้านธุรการ เพื่อจัดเตรียมเวทีประชาคมซึ่งได้ดำเนินการ
ในวันที่ 8 สิงหาคม 2549 จัดทำเวทีประชาคม โดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม รายละเอียด
ประกอบปรากฏตามภาคผนวกแนบท้ายคณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาองค์การ
บริหารส่วนจังหวัด นำร่างแผนพัฒนาสามปีที่ปรับปรุงแล้ว เสนอคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่น
เพื่อพิจารณา

ขั้นตอนที่ 7 การอนุมัติและประกาศใช้แผนพัฒนาสามปี

คณะกรรมการพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัด พิจารณาร่างแผนพัฒนาสาม
ปี เพื่อเสนอนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด

นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด พิจารณาอนุมัติร่างแผนพัฒนาสามปี
และประกาศใช้แผนพัฒนาสามปี

ประโยชน์ของการจัดทำแผนพัฒนาสามปี

การจัดทำแผนพัฒนาสามปี เป็นเครื่องมือช่วยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ได้พิจารณาอย่างรอบคอบให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างแนวทางการดำเนินงานต่าง ๆ ที่อาจ
มีความเชื่อมโยงและส่งผลทั้งในเชิงสนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อกัน เพื่อให้องค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่นนำมาตัดสินใจกำหนดแนวทางการดำเนินงาน และใช้ทรัพยากรบริหารของท้องถิ่น
ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเกิดประโยชน์อย่างสูงสุดต่อประชาชนในท้องถิ่น

5. แผนพัฒนาจังหวัด และยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของจังหวัด
นครราชสีมา (แผนพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา 4 ปี พ.ศ. 2551-2554 : 39-43)

ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด (Strategies)

1. วิสัยทัศน์ (Vision)

“ประตูสู่อีสาน ศูนย์กลางการผลิตสินค้าเกษตร อุตสาหกรรม ฟ้าใหม่
และการท่องเที่ยว”
2. พันธกิจ (Mission)
 1. เพิ่มขีดความสามารถในการผลิต การแปรรูปการจัดการ และการแข่งขัน
ทางตลาดสินค้าเกษตร และอุตสาหกรรมเกษตร

2. เพิ่มขีดความสามารถในการผลิต การแปรรูป การจัดการ และการตลาด
ผลิตภัณฑ์ใหม่

3. เพิ่มศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้า และบริการท่องเที่ยว

4. พัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิตของประชาชน

5. พัฒนาด้านคุณภาพและประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐเพื่อบริการ
ประชาชนตามหลักธรรมาภิบาล

3. ตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ของจังหวัด (Strategic Position)

ในปี 2555 จังหวัดนครราชสีมาจะใช้ศักยภาพทางภูมิศาสตร์และภูมิสังคม
ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ขนาดใหญ่ประมาณ 12,808,728 ไร่ ประชากร 2,552,894 คน พื้นที่
เพาะปลูกข้าว 3.8 ล้านไร่ พื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง 2.07 ล้านไร่ มีโรงงานแปรรูป/โรงงาน
เอทานอล และโรงสีข้าวรองรับในพื้นที่ รวมถึงอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรอื่น ๆ
ในส่วนของอุตสาหกรรมใหม่ มีแหล่งผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สำคัญตั้งอยู่ที่อำเภอปักธงชัยและกระจาย
ตามครัวเรือน เกษตรกร ในพื้นที่ 30 อำเภอสำหรับด้านการท่องเที่ยวมีแหล่งท่องเที่ยวทาง
ธรรมชาติที่สำคัญ คือ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นมรดกโลก และพื้นที่
อำเภอรังน้ำเขียวซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นพื้นที่ที่อากาศบริสุทธิ์อันดับ 7 ของโลก ตลอดจน
มีแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ที่สำคัญคือ อุทยานปราสาทหินพิมาย
ที่เชื่อมโยงเรื่องราวของ “เส้นทางตำนานชัวยรมัน” ต่อเนื่องกับปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัด
บุรีรัมย์ เป็นต้น นำมาผนวกกับขีดความสามารถของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน การบูรณาการ
ทำงานในรูปของ “กรมนครราชสีมา” โดยยึดหลักการทำงานของภาครัฐแบบ 5 ร่วม (คือ
ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมติดตามประเมินผล) และ 3 ประสาน
(คือ ประสานงาน ประสานใจ และประสานการปฏิบัติ) เพื่อสนับสนุนและเสริมสร้างบรรยากาศ
ที่เอื้อต่อการลงทุน โดยมีตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ของจังหวัด (Strategic Position) คือ “การเป็น
ศูนย์กลางของการผลิตสินค้าเกษตร อุตสาหกรรม ผลิตภัณฑ์ใหม่ และการท่องเที่ยวของภาค”
(Value chain) ตามประเด็นยุทธศาสตร์แต่ละด้าน โดยมียุทธศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยง
และสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ

4. เป้าประสงค์รวม (Objective)

1. เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของการพัฒนาจังหวัดสู่การเป็นศูนย์กลาง
การผลิตสินค้าเกษตร และอุตสาหกรรมการเกษตรของภาค

2. เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของการพัฒนาจังหวัดสู่การเป็นศูนย์กลาง
การผลิตของอุตสาหกรรมใหม่ของภาค

3. เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของการพัฒนาจังหวัดสู่การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภาค

5. ตัวชี้วัดและเป้าหมายการพัฒนา (KPI/Target)

1. ร้อยละของความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพของจังหวัดสู่การเป็นศูนย์กลางการผลิตสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร ในระดับภาค/โดยมีเป้าหมายการพัฒนาเพื่อเพิ่มผลผลิตพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัด 2 อันดับแรก คือ เป้าหมายปี 2554 ของข้าวนาปี ให้ได้ผลผลิตเฉลี่ย 490 กก./ไร่ (ร้อยละ 13.95) ผลผลิตรวม 1,909,796 ตัน (ร้อยละ 20.37) และมันสำปะหลัง ให้ได้ผลผลิตเฉลี่ย 5,000 กก./ไร่ (ร้อยละ 11.90) ผลผลิตรวม 11,283,600 ตัน (ร้อยละ 30.20)

2. ร้อยละของความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพของจังหวัดสู่การเป็นศูนย์กลางการผลิตอุตสาหกรรมใหม่ในระดับภาค/โดยมีเป้าหมายการพัฒนา อุตสาหกรรมใหม่ปี 2554 ให้ได้มูลค่า 3,328,370,000 บาท (ร้อยละ 6.99)

3. ร้อยละของความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพของจังหวัดสู่การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในระดับภาค/โดยมีเป้าหมายการพัฒนา คือผู้มาเยือนในปี 2554 เพิ่มขึ้นเป็น 6,067,674 คน (ร้อยละ 12.47) และรายได้จากการท่องเที่ยว ปี 2554 เพิ่มขึ้นเป็น 9,507,000,000 บาท (ร้อยละ 12.45)

6. ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด

ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ที่ใช้ขับเคลื่อน 5 ยุทธศาสตร์ 18 กลยุทธ์ และแนวทางการพัฒนาไว้ ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนากิจการเกษตร
2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ใหม่
3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว
4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมและการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของ

ประชาชน

5. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการอย่างมีคุณภาพและ

ประสิทธิภาพกลยุทธ์ และแนวทางการพัฒนา

6.1 ยุทธศาสตร์การพัฒนากิจการเกษตร ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์

6.1.1 การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและจัดการสินค้าเกษตร

6.1.2 การเพิ่มขีดความสามารถในการแปรรูปและตลาดสินค้าเกษตร

6.1.3 การสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าเกษตร ประกอบด้วย 2 แนวทาง

การพัฒนา

- 6.1.4 การเพิ่มศักยภาพการแข่งขันทางการตลาดสินค้าเกษตร
- 6.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ใหม่ ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์
- 6.2.1 เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่
- 6.2.2 ส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน
- 6.2.3 ยกระดับศักยภาพผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ใหม่
- 6.2.4 ส่งเสริมการตลาดผลิตภัณฑ์ใหม่
- 6.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์
- 6.3.1 พัฒนาสินค้าทางการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 แนวทางการพัฒนา
- 1) พัฒนาสินค้าทางการท่องเที่ยวให้เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว
 - 2) พัฒนาสินค้าทางการท่องเที่ยวใหม่ที่มีศักยภาพ (New Product) เพื่อเชื่อมโยงกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) และสร้างทางเลือกใหม่แก่นักท่องเที่ยว
 - 3) ส่งเสริมให้มีกิจกรรม เทศกาล งานประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว
 - 4) พัฒนาโครงข่ายและเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมให้เข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกปลอดภัยให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด
 - 5) พัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
- 6.3.2 พัฒนามาตรฐานการบริการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 4 แนวทางการพัฒนา
- 1) พัฒนาธุรกิจบริการเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยว
 - 2) พัฒนามาตรฐานของธุรกิจนำเที่ยว มัคคุเทศก์ และบุคลากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
 - 3) พัฒนามาตรฐานการรักษาความปลอดภัย และการให้ความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยว
 - 4) พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการพื้นที่ต่าง ๆ ให้สะอาดและปลอดภัย
- 6.3.3 การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 6 แนวทางการพัฒนา
- 1) ขยายฐานตลาดใหม่ ๆ ที่มีศักยภาพ
 - 2) เพิ่มช่องทางการโฆษณา และประชาสัมพันธ์
 - 3) ส่งเสริมการท่องเที่ยวในช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยว (Low-season)

4) ส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงภายในกลุ่มจังหวัด ภูมิภาค และประเทศเพื่อนบ้าน

5) จัดกิจกรรมส่งเสริมการขายในรูปแบบต่าง ๆ

6) ส่งเสริมการจัด Farmtrips

6.3.4 การบริหารจัดการการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 แนวทางการพัฒนา

1) การวางแผนการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

2) การติดตามประเมินผลการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

3) การพัฒนาฐานข้อมูลในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

4) การสนับสนุนความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน ท้องถิ่น และ

ประชาชน

5) การศึกษาวิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยว

6.4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม และการแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์

6.4.1 การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

6.4.2 การลดปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน

6.5 ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์

6.5.1 พัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพการให้บริการประชาชน

6.5.2 เสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

6.5.3 พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการภาครัฐ

6.5.4 เพิ่มสมรรถนะบุคลากรให้มีความสามารถในการบริหารจัดการ

ภาครัฐ

7. นโยบายด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมา

จังหวัดนครราชสีมา โดยนายแพทย์สำเริง แหงกระโทก นายองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา ได้แถลงนโยบายเพื่อการบริหารองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2551 โดยมีนโยบายในด้านการท่องเที่ยว และบริการไว้ดังนี้ (องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา. 2551 : 3-4)

1. ประสานความร่วมมือกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กำหนดนโยบายเพื่อยกระดับกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัด และจัดระบบตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ

2. ประสานงานกับทุกภาคส่วนเพื่อสร้างโครงข่ายการท่องเที่ยว
ทุกประเภทในจังหวัดอย่างเป็นระบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
หรือการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและเพื่อสุขภาพ
3. ประสานการจัดการเพื่อส่งเสริมด้านการตลาด และให้ความร่วมมือ
กับนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุจากต่างประเทศเข้ามาใช้บริการพักผ่อนแบบลงสแตย์
ที่ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา
4. ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ร่วมกับ
สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ศูนย์พัฒนาข้อมูลการท่องเที่ยว และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
5. พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย เพื่อให้บริการ
นักท่องเที่ยวให้สะดวกและรวดเร็ว
6. สนับสนุนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเพณี
และงานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในจังหวัด เช่น งานฉลองวันแห่งชัยชนะของท่านท้าวสุรนารี
(งานย่าโม) งานวันผ้าไหมปักธงชัย งานประเพณีแข่งเรืออำเภอพิมาย เป็นต้น
7. ส่งเสริมการใช้พื้นที่ และอาคารสถานที่ที่มีอยู่เดิมในจังหวัดให้เกิด
ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยว เช่น ใช้สนามกีฬาเฉลิมพระเกียรติฯ (สนามซีเกมส์) จัดงานแสดง
สินค้ากลุ่มประเทศอินโดจีน เป็นต้น

จากการศึกษาแผนพัฒนาจังหวัด และยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว
ของจังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 2551-2554 จังหวัด และศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการ
จังหวัดนครราชสีมา ให้ความสำคัญต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์
และแผนพัฒนาไว้อย่างเป็นระบบ มุ่งให้เกิดผลผลิตใหม่ ทั้งที่เป็นสินค้า บริการ พัฒนาแหล่ง
ท่องเที่ยว สร้างมาตรฐานการท่องเที่ยวทางด้านบุคลากร ข้อมูลสารสนเทศ ระบบสาธารณูปโภค
การประชาสัมพันธ์ การรักษาความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว มีการศึกษา
วิจัยด้านการท่องเที่ยว และส่งเสริมให้กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่น
ให้คนในท้องถิ่นมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

7. การจัดการเชิงธุรกิจ เศรษฐกิจชุมชน และแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทย
การบริหารและการจัดการเชิงธุรกิจ

ในการประกอบธุรกิจนั้น เรื่องที่ผู้ดำเนินการทางธุรกิจประสบปัญหา
และที่สำคัญที่สุดคือการบริหารจัดการ ดังนั้นการประกอบธุรกิจชุมชน จึงจำเป็นต้องศึกษา
และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการเชิงธุรกิจ ดังนี้

ความหมายของกระบวนการบริหาร

การศึกษาแนวคิดการบริหารและการจัดการเชิงธุรกิจมีผลการศึกษาไว้หลาย ๆ ลักษณะ เช่น ความหมายว่า งานบริหารมีลักษณะที่ชัดเจน 3 ด้าน คือ

1. ในด้านผู้นำหรือหัวหน้างาน หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่เป็นผู้บังคับบัญชา
2. ในด้านภารกิจหรือสิ่งที่จะต้องทำ หมายถึง การจัดระเบียบทรัพยากรต่าง ๆ ในองค์กรและการประสานกิจกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน
3. ความรับผิดชอบ หมายถึง การต้องทำให้งานต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยการอาศัยบุคคลต่าง ๆ ในองค์กรให้ช่วยกันทำให้บังเกิดผล

กระบวนการบริหาร หมายถึง ขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินงาน ผู้บริหารจะต้องมีหน้าที่ดำเนินงานขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินงานที่คิดว่าเป็นการนำให้คนอื่นทำงานให้สำเร็จ ดังนั้นหน้าที่ของผู้บริหารก็คือการดำเนินงานตามขั้นตอนการบริหารนั่นเอง นอกจากนี้การบริหารจัดการที่ดีผู้บริหารหรือเจ้าของกิจการทุกคนจะต้องทำหน้าที่จัดการให้ระบบงานและระบบคนให้สามารถประสานทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

จากผลการศึกษาการให้ความหมายการบริหาร หมายถึง การบริหารมีบทบาทในการประสานปัจจัยการผลิตต่างๆ หรือทรัพยากรทั้งเงินทุน เครื่องจักร วัตถุดิบ และคน ให้เป็นระบบงานที่สามารถทำงานได้มีประสิทธิภาพ เสร็จสิ้นออกมาเป็นผลผลิตที่ดีทั้งในแง่ของสินค้าที่ดีเลิศหรือบริการที่ดีเยี่ยม ระยะเวลาที่มีนักวิชาการได้นำเสนอผลการศึกษาเรื่องการบริหารจัดการธุรกิจ สรุปได้ดังนี้

การบริหารจัดการธุรกิจ

ธุรกิจส่วนใหญ่ที่ประสบความล้มเหลวมีข้อจำกัดต่าง ๆ ที่ทำให้ต้องประสบความล้มเหลว อาทิเช่น เงินทุนในการดำเนินงานไม่เพียงพอ ไม่สามารถเก็บหนี้ได้ สภาพการแข่งขันในธุรกิจสูง ฯลฯ แต่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าสาเหตุที่แท้จริงมาจากการบริหารที่ขาดประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้บริหารจึงควรมีความรู้ในเรื่องการจัดการ ในการบริหารธุรกิจเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

ความหมายของการจัดการ

ในบรรดางานหรือกิจกรรมต่างๆของมนุษย์ไม่มีสิ่งใดสำคัญไปกว่าการบริหารหรือจัดการ (Management) เพราะการบริหารหรือการจัดการเป็นสิ่งสำคัญต่อการอำนวยความสะดวกให้มนุษย์ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในสังคมปัจจุบันและมนุษย์ต่างร่วมกันทำงานเป็นกลุ่มในลักษณะขององค์กร ซึ่งเป็นวิธีเดียวทำให้มนุษย์สามารถเพิ่มกำลังความสามารถในการผลิต ปัญหาของการให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้นคือ ปัญหาของการรวมกลุ่มทรัพยากรทั้งที่เป็นวัตถุดิบ

และตัวคนให้สามารถร่วมกันผลิตในลักษณะขององค์กรที่มีประสิทธิภาพได้ และกลุ่มหรือองค์กรควรจะทำงานให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพสูงสุด สามารถเติบโตและอยู่รอดได้ภายใต้ภาวะของระบบใหญ่ที่แวดล้อมองค์กรอยู่ หรือต้องสามารถรักษาภาวะให้องค์กรมีความสมดุลกับภาวะภายนอกตลอดเวลา เพื่อองค์กรสามารถคงอยู่ได้

ในการบริการ หรือการจัดการผลิตนั้นเป็นบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารทุกระดับชั้นที่ต้องทำหน้าที่ในการวางแผน การจัดการองค์กร การจัดการคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุมในหน้าที่ดังกล่าวจะมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันเป็นลักษณะของกระบวนการ (Process) ซึ่งต้องกระทำทีละขั้นตอน (Step by Step) อย่างต่อเนื่องและมีระเบียบสำหรับการจัดการมีความหมาย ดังนี้

ในการจัดการ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Management ความหมายเหมือนกับคำว่า Administration ดังนั้นคำ 2 คำ จึงสับเปลี่ยนแทนที่กันได้ คำว่า “การจัดการ” หรือ “การบริหาร” นั้น มีผู้ให้นิยามไว้หลายอย่าง ในที่นี้ หมายถึง การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งหมดในการบริหารอันได้แก่ คน (Man) เงิน (money) วัสดุ (Material) และวิธีการจัดการ (Management) หรือ 4 Ms ให้มีประสิทธิภาพและได้ผลผลิตสูงสุด ซึ่งสามารถอธิบาย 4 Ms ได้ดังนี้ (สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. 2544 : 80-81)

1. Man หมายถึง ปัจจัยที่เป็นคน หรือการจัดการกำลังคนได้เพียงพอในการประกอบธุรกิจ เพราะการผลิตเกิดได้โดยการใช้กำลังคน ฉะนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการประกอบธุรกิจมาช่วยดำเนินงาน เพื่อให้ได้ผลงานที่ดี

2. Money หมายถึง ปัจจัยที่เป็นเงินและแหล่งเครดิตหรือสินเชื่อซึ่งเป็นปัจจัยอันสำคัญที่จะช่วยให้ธุรกิจดำเนินไปได้โดยราบรื่น ธุรกิจทุกชนิดไม่สามารถดำเนินไปได้โดยไม่มีต้นทุนหรือเครดิต แหล่งเงินทุนและเครดิตหาได้จากสถาบันการเงินต่าง ๆ เช่น ธนาคารพาณิชย์หรือบริษัทเงินทุน เป็นต้น

3. Materials หมายถึง วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต วัตถุดิบต่าง ๆ นั้นได้มาจากพื้นดินอากาศและมหาสมุทร เช่น น้ำ แร่ธาตุต่างๆ และไม้ในป่า เป็นต้น นักธุรกิจต่างมีความวิตก ในด้านความหายากในวัตถุดิบบางอย่าง ทั้งนี้เพราะจำนวนประชากรของโลกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แต่โลกมิได้ใหญ่ขึ้นด้วยเหตุนี้ธุรกิจต่างๆ จึงพยายามค้นหาแหล่งวัตถุดิบต่าง ๆ เช่น โครงการเจาะน้ำมันให้ลึกลงไปในพื้นดินยิ่งขึ้นการส่งจรวดไปดวงจันทร์ ดาวพระศุกร์ ดาวอังคาร

4. Management หมายถึง ปัจจัยการจัดการ การเลือกสรรบุคคลเป็นผู้ประกอบการในธุรกิจใดๆ ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญ ในการประกอบธุรกิจนั้นเป็น

อย่างดี จะต้องรู้จักวางนโยบายและมีความรับผิดชอบสูง ทั้งยังต้องมีความเชี่ยวชาญในการนำที่ดิน แรงงานและทุน ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด มารวมกันในวิถีทางที่สามารถทำให้มีการใช้ ทรัพยากรทั้ง 3 อย่างข้างต้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด เพราะผู้ประกอบการเรียนการเสี่ยง ภัยทางธุรกิจไว้ด้วย ผู้ประกอบการในฐานะที่เป็นหัวหน้า ผู้จัดการ ได้แก่ ผู้อำนวยการ ผู้จัดการ หัวหน้าฝ่ายสินเชื่อ หัวหน้าฝ่ายการบัญชี การเงิน และการงบประมาณ เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีก เช่น เครื่องมือ วิธีการทำงาน ตลาด และจริยธรรม

จากความหมาย 4Ms ดังกล่าวส่งผลให้เกิดกระบวนการในการ จัดการธุรกิจ

กระบวนการในการจัดการธุรกิจ

หากมองการจัดการธุรกิจในเชิงกระบวนการตามแนวความคิดการ จัดการในเชิงกระบวนการแล้ว กล่าวได้ว่า กระบวนการในการจัดการเชิงธุรกิจนั้นประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดการองค์กร (Organizing) การจัดการคนเข้า ทำงาน (Staffing) การอำนวยการสั่งการ (Directing) การควบคุม (Controlling) ซึ่งหน้าที่งาน ที่จำเป็นที่ผู้บริหารทุกคนต้องปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้ภารกิจ หรืองานทั้งหลายที่คนในสำนักงานต่าง ๆ ขององค์กรทำอยู่ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีดังต่อไปนี้ (ชงชัย สันติวงษ์. 2539 : 86)

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดแผนงานหรือ วิธีปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้า เพื่อผลสำเร็จตามที่ต้องการ การวางแผนเกี่ยวข้องกับใช้ดุลพินิจ พิจารณาถึงผลสำเร็จที่ต้องการ และหนทางที่ทำให้ได้ผลตามเป้าหมาย ที่ต้องการนั้นช่วยให้ ผู้บริหารเกิดความรอบคอบในการทำงานให้ก้าวไปในอนาคต และพร้อมที่เผชิญกับความไม่ แน่นนอนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งเท่ากับว่าช่วยให้เกิดการป้องกันปัญหาซึ่งดีกว่าการรอคอยแก้ปัญหา ที่จะเกิดขึ้น

2. การจัดการองค์กร (Organizing) คือ การพัฒนาระบบ การทำงานเพื่อให้งานต่าง ๆ สามารถดำเนินไปได้โดยมีการประสานงานกันเป็นอย่างดี การจัดการ องค์กรนั้นเป็นการจัดโครงการของงานที่ประกอบไปด้วยการกำหนดตำแหน่ง การจัดกลุ่มงาน เป็นหน่วยงานย่อย การมอบหมายอำนาจหน้าที่ที่จำเป็นการปฏิบัติงาน ซึ่งการจัดองค์กรที่ดี จะช่วยให้บุคลากรในฝ่ายต่าง ๆ ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์กรหน้าที่ ตลอดจนทรัพยากรการจัดการจำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานนอกจากนี้ยังช่วยลดปัญหาการทำงาน ที่ซ้ำซ้อน ช่วยให้การประสานงานของฝ่ายต่าง ๆ ในองค์กรมีประสิทธิภาพ

3. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง ภารกิจทางการ จัดการที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร โดยมีจุดมุ่งหมายทำให้องค์กรธุรกิจมีกำลัง

ที่มีประสิทธิภาพพร้อมในทุกตำแหน่งงาน หลักการของการจัดการเกี่ยวกับบุคคลที่ใช้ยึดถือปฏิบัติกันมา ก็คือ การจัดการคนที่มีความรู้ความสามารถในตำแหน่งงานที่เหมาะสม หรือ Put the Right Man on to the Right Job

4. การควบคุม (Controlling) หมายถึง การตรวจสอบดูว่า ทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินการสอดคล้องไปตามแผน คำสั่งและหลักการที่วางไว้หรือไม่ วัตถุประสงค์ของการควบคุมเพื่อค้นหาจุดอ่อน และข้อบกพร่องเพื่อทำการแก้ไข และป้องกันไม่ให้เกิดผลงา คาคเคลื่อนจากวัตถุประสงค์การจัดการ

จะเห็นได้ว่า การจัดการเป็นกระบวนการของกิจกรรมที่ต่อเนื่อง และประสานงานกันผู้จัดการต้องเข้ามาช่วย เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การ ประเด็นสำคัญของการจัดการ (Management) มีดังนี้

1. การจัดการสามารถประยุกต์ใช้กับองค์การใดองค์การหนึ่ง
2. เป้าหมายของผู้บริหารทุกคน คือ การสร้างกำไร
3. การจัดการเกี่ยวกับการผลิต (Productivity) หมายถึง

ประสิทธิภาพ (Efficiency) และประสิทธิผล (Effectiveness)

4. การจัดการนำมาใช้สำหรับผู้บริหารในทุกระดับชั้นขององค์การ

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการเป็นกิจกรรมในการบริหารทรัพยากร ได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุ (Material) และวิธีการจัดการ (Management) ให้มีประสิทธิภาพและได้ผลผลิตสูงสุด ซึ่งกระบวนการจัดการธุรกิจ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต (2544 : 133-144) กล่าวถึงทฤษฎีการตลาด สรุปสาระได้ว่า Marketing mix หมายถึง เครื่องมือทางการตลาดที่สามารถควบคุมได้และนำมาใช้ร่วมกันเพื่อสนองความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทางการตลาดที่กำหนดซึ่งประกอบด้วยตัวแปรหลัก 4 ตัว ดังนี้

1. ผลิตภัณฑ์ (Product) หมายถึง สิ่งที่เสนอขายโดยธุรกิจเพื่อสนองความต้องการของลูกค้าให้พึงพอใจ ผลิตภัณฑ์ที่เสนอขายอาจมีตัวตนหรือไม่มีตัวตน ผลิตภัณฑ์จึงอาจประกอบด้วย สินค้าบริการ ความคิด สถานที่ องค์กรหรือบุคคล ผลิตภัณฑ์ต้องมีรรถประโยชน์ มีมูลค่าในสายตาของลูกค้า จึงมีผลกำไรทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถขายได้

2. ราคา (Price) หมายถึง มูลค่าผลิตภัณฑ์ในรูปตัวเงิน ราคาต้นทุนของลูกค้า โดยลูกค้าจะเปรียบเทียบระหว่างมูลค่าของผลิตภัณฑ์กับราคาผลิตภัณฑ์ ถ้ามูลค่าสูงกว่าลูกค้าก็จะตัดสินใจซื้อ การกำหนดราคาควรจะเป็นที่ยอมรับของลูกค้า โดยคำนึงถึงต้นทุนการแข่งขัน

3. การจัดจำหน่าย (Place) หมายถึง โครงสร้างของช่องทาง ซึ่งประกอบด้วยสถาบันและกิจกรรม ใช้เพื่อเคลื่อนย้ายผลิตภัณฑ์และการบริการจากองค์การ

ไปยังตลาด สถาบันที่นำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดเป้าหมาย คือสถาบันตลาด ส่วนกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่ช่วยในการกระจายตัวสินค้าประกอบด้วย การขนส่ง การคลังสินค้า และการเก็บรักษาสินค้าคงคลัง

4. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) เป็นการติดต่อสื่อสารเกี่ยวกับข้อมูลระหว่างผู้ขายกับผู้ซื้อ เพื่อสร้างทัศนคติและพฤติกรรมที่ซื้อ การติดต่อสื่อสารอาจเป็นการขายโดยใช้พนักงานขายและการติดต่อสื่อสารโดยใช้สื่อ ดังนี้

4.1 การโฆษณา (Advertising) เป็นกิจกรรมในการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับองค์การหรือผลิตภัณฑ์ บริการ หรือความคิด ที่ต้องมีการจ่ายเงินโดยผู้อุปถัมภ์รายการ เช่น การโฆษณาสินค้าหรือบริการผ่านสื่อโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ฯลฯ

4.2 การขายโดยใช้พนักงาน (Personal Selling) เป็นกิจกรรมการแจ้งข่าวสารและจุดตลาดโดยใช้บุคคล

4.3 การให้ข่าวสารและประชาสัมพันธ์ (Publicity and Public Relation) การให้ข่าวสารเป็นการเสนอความคิดเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการที่ไม่ต้องการจ่ายเงิน ส่วนการประชาสัมพันธ์ หมายถึง ความพยายามที่มีการวางแผนโดยองค์การเพื่อสร้างทัศนคติที่ดีต่อองค์การ ให้เกิดกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

4.4 การส่งเสริมการขาย (Sales Promotion) หมายถึง กิจกรรมการส่งเสริมที่นอกเหนือจากการโฆษณา การขายโดยใช้พนักงานขายและการให้ข่าวสารและการประชาสัมพันธ์ซึ่งสามารถกระตุ้นความสนใจ ทดลองใช้ หรือการซื้อ โดยลูกค้าขั้นสุดท้ายหรือบุคคลอื่นในช่องทางการส่งเสริมการขายมุ่งผู้บริโภค เช่น การแจกของแถม ลดราคา แจกของตัวอย่าง ฯลฯ หรือมุ่งที่คนกลาง เช่น การให้ส่วนลด การให้คู่มือ หรือมุ่งพนักงานขาย เช่น การให้รางวัล การประชุมพนักงานขาย

8. เศรษฐกิจชุมชน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2546 : 56-60) ความคิดที่จะเขียนหนังสือทฤษฎีและแนวคิดเศรษฐกิจ ชุมชนชาวนา มีที่มา 2 ทาง ส่วนที่ว่าด้วยทฤษฎีด้านองค์การการผลิต เกิดจากความรู้สึกว่าแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในประเทศไทยยังขาดองค์ความรู้เรื่องเศรษฐกิจชาวนา ส่วนที่ว่าด้วยแนวคิดอนาธิปไตยนิยม มาจากความปรารถนาที่จะเสนอและอธิบายแนวคิดนี้ ขณะที่เรากำลังเน้นการถ่ายโอน อำนาจการจัดการมาอยู่ที่ชุมชนท้องถิ่นเครือข่ายเขตเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ภูมิภาค ฯลฯ กล่าวอีกนัยหนึ่ง หนังสือนี้ประกอบด้วยทฤษฎี 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นทฤษฎีเศรษฐกิจโดยเฉพาะ อธิบายกลไกการทำงานของเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนชาวนา ส่วนที่สองเป็นทฤษฎีสังคมและเศรษฐกิจ ในแง่กว้างเสนอและอธิบายการจัดโครงสร้างสังคมทั้งหมดในรูปชุมชนและเครือข่ายในประเทศกำลังพัฒนา เช่น อินเดียและลาตินอเมริกาที่ยกมา

อธิบายละเอียด เน้นที่ชุมชนชาวนา แต่ก็เป็นทฤษฎีที่อาจใช้ได้ด้วยเมื่อเศรษฐกิจแห่งชาติพัฒนาไป มีส่วนหนึ่งเป็นอุตสาหกรรม อาจถือได้ว่า ทฤษฎีส่วนที่สองนี้มีส่วนช่วยอธิบายที่มาของแนวคิดแบบชุมชนและอาจเป็นส่วนเพิ่ม หรือส่วนขยายของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในสังคมเศรษฐกิจแห่งชาติและระหว่างชาติด้วย ในส่วนแรก ข้อเท็จจริงคือ ในขณะที่แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนได้รับการยอมรับมากขึ้นเป็นลำดับในสังคมไทย จนเป็นแนวคิดหลักขององค์กรพัฒนาเอกชน และเป็นแนวคิดสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ที่ระบุว่า จะส่งเสริมให้สถาบันครอบครัว และชุมชนเป็นสถาบันหลักของการพัฒนาสาระของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนที่ดำรงอยู่ในประเทศไทย ขณะนี้โน้มเอียงเน้นด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ แต่ยังขาดสาระ และรายละเอียดทางด้านทฤษฎีเศรษฐกิจที่ว่าด้วยชุมชน วิชาเศรษฐศาสตร์ที่ศึกษากันในเมืองไทย ซึ่งน่าจะมีส่วนสำคัญในการให้ข้อมูลและแนวทางการค้นคว้าเรื่องเศรษฐกิจชุมชนชาวนา ก็ไม่สามารถช่วยเหลือได้ วิชาเศรษฐศาสตร์ในเมืองไทยมีเนื้อหาหนักไปทางเรื่องเศรษฐกิจระบบทุน ขณะที่เรื่องเศรษฐกิจชุมชนชาวนาซึ่งเป็นเศรษฐกิจของคนส่วนใหญ่ ยังมีการศึกษากันน้อย อีกทั้งอาจไม่สามารถใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ของระบบทุนนิยมมาประยุกต์วิเคราะห์ให้เกิดความเข้าใจกลไกการทำงานและการผลิตซ้ำของเศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจชุมชนชาวนาอาจเป็นเศรษฐกิจส่วนที่ไม่ได้ดำเนินไปด้วยจุดหมายเพื่อธุรกิจ หรือกำไร อาจมีกลไกการตลาดแลแรงขับเคลื่อนอีกชนิดหนึ่ง เพื่อการพอมิพอกินในครอบครัว เป็นลำดับแรก และดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือ มีน้ำใจต่อกันในชุมชน และระหว่างชุมชน หากเราต้องการผลักดันให้แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นกระแสหลักของการพัฒนาคงจะต้องมีการค้นคว้าทางด้านทฤษฎี และการวิจัยเรื่องเศรษฐกิจชุมชนมากขึ้น แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนจะต้องมีสาระเรื่องเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียงเป็นส่วนสำคัญอยู่ด้วย และควรสามารถโยงเศรษฐกิจชุมชนเป็นเครือข่าย โยงหรือสัมพันธ์กับเศรษฐกิจสาขาอื่นเป็นเศรษฐกิจแห่งชาติได้ด้วยลักษณะทางสถาบันที่แตกต่างอย่างมากกับระบบทุนนิยม เราจะหวังพึ่งเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมคงไม่ได้จึงมีความคิดจะค้นคว้าทฤษฎีสำนักรองค์กรการผลิต

ทฤษฎีสำนักรองค์กรการผลิตนี้เกิดขึ้นในประเทศรัสเซียเมื่อต้นศตวรรษนี้ คือในรัสเซียในช่วงเวลาดังกล่าว ได้มีการศึกษาเศรษฐกิจชาวนาอย่างลึกซึ้งและละเอียดทั้งทางข้อมูลเชิงประจักษ์ และทางทฤษฎีมากกว่าที่ใดในโลก อีกทั้งที่รัสเซียมีสถาบันชุมชนหมู่บ้านดำรงอยู่มาช้านานมีความเข้มแข็ง มีลักษณะเป็นชุมชน ไม่เป็นแบบปัจเจกชน

ทฤษฎีที่ว่าด้วยชาวนาในรัสเซียให้ความสำคัญและพยายามศึกษาและพิสูจน์การดำรงอยู่อย่างมีเสถียรภาพของเศรษฐกิจชุมชนรวมทั้งปัจจัยที่ควรส่งเสริมเพื่อปกป้องรักษาและพัฒนาสถาบันชุมชน และวิถีเศรษฐกิจชาวนา จึงน่าจะถ่ายทอดความรู้ในเรื่องทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชน

ชาวนาจากรัสเซียมายังประเทศไทย โดยเฉพาะจากการศึกษาทฤษฎีของสำนักองค์การการผลิต
ในรัสเซียของ เอ วิ ชายานอฟ (Alexander Vasil evich Chayanov 1888-1939)

ทฤษฎีของชยานอฟว่าด้วยหลักการผลิตของเศรษฐกิจชาวนา ซึ่งมีพื้นฐานอยู่ที่
การใช้แรงงานในครอบครัว ไม่ใช่แรงงานรับจ้าง จุดหมายของเศรษฐกิจครอบครัวคือการประกัน
การบริโภค ไม่ใช่กำไร จึงอยู่ภายใต้กฎเศรษฐกิจที่ต่างจากทุนนิยม ชยานอฟศึกษาจาก สถิติ
ของรัสเซียก่อนการปฏิวัติ เห็นว่า เศรษฐกิจครอบครัวชาวนามีเสถียรภาพ สามารถดำรงอยู่ได้
สามารถประกันการบริโภคได้โดยการใช้แรงงานของตนเองเข้มแข็งมากขึ้นในภาวะที่จำเป็น
อีกทั้งหากครอบครัวชาวนาทั้งหลายรวมเป็นสหกรณ์แนวตั้งในการแปรรูปและค้าขาย ก็จะเป็น
การพัฒนาต่อไปอีกขั้นหนึ่ง ด้วยความสนใจของชยานอฟ ทฤษฎีของชยานอฟจึงเป็นทฤษฎี
และวิธีการค้นคว้าหาหลักที่กำกับเศรษฐกิจครอบครัวชาวนาที่น่าสนใจ สำหรับประเทศที่มีชาวนา
จำนวนมาก เช่น ประเทศของเราในส่วนของ พื้นฐานการนำเสนอส่วนนี้มาจากความเข้าใจว่า
คุณลักษณะสำคัญของสังคมและวัฒนธรรมไทยดั้งเดิมคือ การรักความอิสระ และความมีน้ำใจ
คนไทยชอบทำอะไรตามใจ ไม่ชอบการบังคับกดขี่ ไม่ชอบการใช้อำนาจ ไม่ชอบรัฐ
ขณะเดียวกันคนไทยมีน้ำใจช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ถือเป็นพี่เป็นน้องแบ่งกันอยู่แบ่งกันกิน
อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนขนาดเล็ก เรียกว่าบ้าน สังคมและวัฒนธรรมชาวบ้านไทยเป็นอนาธิปไตยนิยม
เมื่อค้นคว้าโยงไปถึงชุมชนชาวไทยนอกประเทศ ในรัฐอัสสัม รัฐฉาน ในสิบสองพันนา ลาว
และสังคมสิบสองจุไทย ก็ได้พบลักษณะอนาธิปไตยนิยมนี้เช่นเดียวกัน ต่างจากสังคมและวัฒนธรรม
จีนหรืออินเดีย ที่เป็นระบบรวมศูนย์และมีลำดับชั้นเข้มงวดในสังคมตามแบบขงจื้อและฮินดู
ลักษณะการรวมกันเป็นชุมชนและเน้นความเป็นอิสระจากรัฐของชาวไทยเรานี้ ตรงกับอุดมคติ
ของแนวคิดอนาธิปไตยนิยม จึงน่าจะมีการศึกษาแนวคิดนี้ โดยละเอียด การศึกษาแนวคิด
อนาธิปไตยนิยมคือการศึกษาทฤษฎีที่ว่าด้วยชุมชนในแง่กว้าง คือที่มาเหตุผล และความชอบธรรม
ของการจัดองค์กรทางสังคมทั้งสังคม เป็นสังคม เป็นสังคมชุมชนเครือข่ายชุมชน ไม่เฉพาะ
แต่ในระหว่างชาวนา แม้ว่าแนวคิดจะเริ่มต้นมาจากประสบการณ์การสังเกตชุมชนชาวนา
ไม่เฉพาะเรื่องเศรษฐกิจ แต่ขยายรวมกิจการอื่นของสังคม เช่น การปกครอง การศึกษา
วัฒนธรรม ฯลฯ ขณะเดียวกันในเวลานี้ก็เป็นแนวโน้มของประเทศชาติที่จะคิดถ่ายโอนอำนาจ
การจัดการต่าง ๆ มาอยู่ที่ชุมชน ท้องถิ่น เครือข่าย เขตเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ภูมิภาค ฯลฯ
ลดอำนาจรัฐและระบบราชการ เป็นการกลับคืนสู่พื้นฐานที่แท้จริงของสังคมและวัฒนธรรมไทย
ทฤษฎีอนาธิปไตยเสนอว่าสังคมของชุมชนขนาดเล็กที่ปราศจากรัฐและการบังคับ
จะเป็นสังคมที่มีสันติสุข มีความช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นพื้นฐาน ปีเตอร์ โครโปกิน (Peter
Kropokin 1847-1921) ได้เสนอการค้นพบจากการศึกษาชีวิตของสัตว์ต่าง ๆ ในไซบีเรีย เรียกว่า

การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Mutual Aid) เป็นความจริงพื้นฐานของสังคมสิ่งมีชีวิต และเกิดขึ้นโดยปราศจากการบังคับ สังคมอยู่ได้เพราะโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การอยู่เป็นสังคมเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ส่วนรัฐเป็นสถาบันที่สร้างขึ้นภายหลัง สิ่งที่รวมมนุษย์ให้อยู่เป็นสังคมได้ มิใช่การจำกัดบังคับ แต่คือการช่วยเหลือตอบแทนกันและมีตรรกภาพการแลกเปลี่ยนโดยสมัครใจ อันเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายนั้น มิได้จำกัดอยู่เฉพาะสถาบันเศรษฐกิจ แต่พฤติกรรมนี้เกิดขึ้นในสถาบันสังคมทุกชนิด เกิดจากความปรารถนาที่จะช่วยเหลือ หวังดีต่อผู้อื่น ด้วยการแลกเปลี่ยนและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ชีวิตสังคมจึงเป็นไปได้ แม้ว่าจะไม่มีสถาบันรัฐภายใต้ระบบความช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยสมัครใจ มนุษย์จะมีทั้งเสรีภาพสมบูรณ์และความมั่นคง ทฤษฎีอนาธิปไตยนิยมเกิดจากประสบการณ์การจัดองค์กรสังคมแบบชุมชนหมู่บ้านทั้งในยุโรปและเอเชีย แต่ในยุโรป ความสำคัญขององค์กรชุมชนบางครั้งถูกบดบังด้วยระบบทุนนิยม จึงมีความจำเป็นที่จะนำเอาประสบการณ์พื้นฐานความเป็นชุมชนในประวัติศาสตร์ชนบทและเมืองในสมัยกลางในยุโรปที่โคโรโบกีนอธิบายมาเสนอในหนังสือนี้ด้วย ส่วนแนวคิดอนาธิปไตยที่ปรากฏในเอเชียสะท้อนให้เห็นได้เด่นชัดในความคิดของมหาตมะ กานธี (Mohandas Karamchand Gandhi 1869-1948) หนังสือได้รายงานความคิดของกานธีเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดอนาธิปไตยนิยม หนังสือได้รวมแนวคิดใกล้เคียงอนาธิปไตยนิยมของมาเรียเตกี (Jose Carlos Mariategui 1894-1930) ในลาตินอเมริกาไว้ด้วย ทั้งทฤษฎีอนาธิปไตยและทฤษฎีสถาบันองค์กรการผลิตถือว่าเศรษฐกิจชานาที่จัดองค์กรแบบครอบครัวและชุมชนเป็นรูปแบบของสังคมและเศรษฐกิจอันพึงปรารถนา ฟังตนเองได้ ดำรงอยู่ได้ มีเสถียรภาพ มีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาได้ ให้เสรีภาพแก่มนุษย์ ชอบธรรม ไม่ขูดรีดผู้ใด อาจดำรงอยู่คู่ขนานไปกับรูปแบบของสังคมและเศรษฐกิจอื่น โดยทฤษฎีอนาธิปไตยนิยมเน้นการพิจารณาการจัดรูปแบบเศรษฐกิจสังคมชานาในแง่กว้าง และทฤษฎีสถาบันองค์กรการผลิต พิจารณาในแง่เศรษฐกิจครอบครัวชานาโดยเฉพาะ อีกทั้งทฤษฎีอนาธิปไตยปรารถนาจะใช้รูปแบบสังคมอนาธิปไตยแทนที่องค์กรเศรษฐกิจและสังคมในสาขาอื่นของประเทศชาติด้วย โดยเสนอว่าสังคมอนาธิปไตยเป็นสภาพอุดมคติ หนังสือนี้อธิบายทฤษฎีสถาบันองค์กรการผลิต และทฤษฎีอนาธิปไตยสองทฤษฎีนี้ สุดท้ายหนังสือกลับมาสำรวจแนวคิดว่าด้วยเศรษฐกิจชุมชนชานาในประเทศไทย ซึ่งยังเป็นช่องว่างทางวิชาการอยู่มาก แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนขาดสาระด้านเศรษฐกิจ หรือถ้ามีก็เป็นการนกด้อย่างกรณีชาวบ้านหรือชุมชนที่ประสบผลสำเร็จเป็นราย ๆ ยังไม่มีการรวบรวมสถิติเพื่อสรุปเป็นหลัก กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชานาแบบเป็นกรณีทั่วไป เศรษฐกิจการเกษตรก็ใช้วิถีวิเคราะห์ฟาร์มแบบทุนนิยม ศึกษาตลาดและราคาสินค้าเกษตรชนิดต่าง ๆ มากกว่าศึกษาองค์กรการผลิตแบบครอบครัว ซึ่งเป็นหัวใจของเศรษฐกิจชานาไทย รวมทั้ง แทบไม่มีการศึกษาเครือข่ายของเศรษฐกิจชานา และความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจชุมชน

ชาวนา กับเศรษฐกิจสาขาอื่นในเศรษฐกิจแห่งชาติ หนังสือเสนอว่าในอนาคตควรสนใจศึกษา เศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นแต่ละภูมิภาคหรือเขตอย่างลึกซึ้ง เพื่อเข้าใจและเพื่อกำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาเศรษฐกิจของแต่ละเขตขึ้น โดยชุมชนในเขตนั่นเอง ถือว่าเขตท้องถิ่นหนึ่ง ๆ มีชีวิตเศรษฐกิจและวงจรการผลิตซ้ำของตัวเอง รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจท้องถิ่น กับเศรษฐกิจแห่งชาติ และการสร้างความมั่งคั่งแห่งชาติอันประกอบขึ้นมาจากความรุ่งเรือง ของเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น

เศรษฐกิจชุมชนคืออะไร

ก่อนจะทำความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจชุมชน คงต้องทำความเข้าใจให้ตรงกัน ก่อนว่า “ชุมชน” คืออะไร และ “เศรษฐกิจ” คืออะไร

ชุมชน ประกอบด้วยครอบครัวหลายครอบครัวที่มาอยู่รวมในที่เดียวกัน และมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ

เศรษฐกิจ ก็จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับ “การผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต คือการซื้อขายแลกเปลี่ยนผลผลิต

เศรษฐกิจชุมชน จึงหมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งด้าน เกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายการผลิต โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชน คือ ให้มีส่วนร่วม คิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์บนรากฐานความสามารถที่มีอยู่ จากการใช้ “ทุนของชุมชน” ซึ่งทุนของชุมชนทั้งที่เป็น ทุนทางสังคม เช่น วิธีการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนสถาน โรงเรียน ที่ดิน ทรัพยากร การคมนาคมขนส่ง นั่นคือ สมาชิกในชุมชนจะเป็นผู้ตัดสินใจว่า พวกเราจะผลิตอะไรได้บ้าง ตามศักยภาพและทุนประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ เราจะผลิตกันอย่างไร แล้วเราจะแบ่งปันผลประโยชน์จากการผลิตกันอย่างไร คือชุมชน คิดเอง ทำเอง แล้วก็ตัวเอง ลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน คือ ครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิก ในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ความพอเพียง การพึ่งตนเองที่เราพูดถึงขึ้นอยู่กับการใช้ แรงงานเป็นอย่างมาก พึ่งแรงงานในครอบครัว พึ่งทรัพยากรท้องถิ่น พึ่งตนเอง และพึ่งกันเอง ในชุมชนก่อน และหากจะขาย ก็ขายในตลาดใกล้ตัว ตลาดภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจชุมชนนั้นฝังตัวอยู่ในสังคมและวัฒนธรรม

ความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรูปแบบเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับความเป็นอยู่และ ลักษณะของสังคมไทย เศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจที่มอง และวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบ ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ หรืออย่างเป็นองค์รวม เศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจแบบกระจาย ตัว กระจายความเข้มแข็ง และยั่งยืนไปสู่ทั่วทุกภูมิภาค เศรษฐกิจชุมชนสามารถพัฒนาขีด

ความสามารถของคน ครอบครัว ชุมชน จากการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพึ่งตนเองได้ เศรษฐกิจชุมชนเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นไปพร้อม ๆ กัน

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทย

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนในสังคมไทยมีอยู่หลายแนวทาง แต่มีเป้าหมายในการนำชุมชนไปสู่การพึ่งตนเอง ทั้งแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ วิสาหกิจชุมชน และอื่น ๆ ซึ่งจะได้นำเสนอแต่ละแนวคิดพอสังเขป ดังนี้

เศรษฐกิจชุมชน แนวคิดที่ว่าชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ทั้งในด้านการผลิต การบริโภค จากการใช้ “ทุนของชุมชน”

เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ใช้แนวคิดของพุทธศาสนา “ตนนั้นแหละเป็นที่พึ่งแห่งตน” แนวคิดนี้เห็นว่าฐานที่สำคัญที่สุดของคน คือ คนจำเป็นต้องกิน ต้องบริโภค ดังนั้น การผลิตจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่สุดของคน การค้า และการตลาดมีความสำคัญรองลงมา เพราะฉะนั้น ก่อนอื่น ต้องให้ชุมชนหรือเกษตรกรผู้ผลิตพึ่งตนเองให้ได้ ชุมชนต้องพึ่งพาตนเองให้ได้ และในท้ายที่สุดสังคมและประเทศจึงจะพึ่งตนเองได้ ก็จำเป็นต้องคำนึงถึงสภาพภูมิศาสตร์ และทรัพยากรของท้องถิ่นควบคู่ไปกับการพึ่งตนเอง แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองไม่ได้ปฏิเสธเรื่องการค้า หากเกษตรกรสามารถทำการผลิตข้าว ปลา อาหาร ไว้กินในครอบครัวได้อย่างพอเพียง เกษตรกรจะเป็นฝ่ายกำหนดตลาดว่าจะนำผลผลิตส่วนที่เหลือไปสู่ตลาดเมื่อไหร่ และสามารถกำหนดราคาเองได้ ชุมชนเป็นเจ้าของและดำเนินการเอง ผลผลิตมาจากกระบวนการชุมชน ริเริ่มสร้างสรรค์จากชุมชน ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นและสากล เชื่อมโยงกิจการต่าง ๆ (บูรณาการ) กระบวนการเรียนรู้ การพึ่งพาตนเอง

เศรษฐกิจพอเพียง ยึดหลักการบริโภคบนความพอประมาณ มีเหตุผล มีความสมดุล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี เป็นพื้นฐานการพัฒนาทุกเรื่อง และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนไทย โดยการพึ่งพาตนเองได้ในยุคโลกาภิวัตน์ เศรษฐกิจพอเพียงจึงหมายถึงเศรษฐกิจสมดุล เป็นการกลับสู่สมดุลของสังคม เศรษฐกิจ จิตใจ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ซึ่งจะนำไปสู่ความพอเพียง 7 ด้าน คือ ครอบครัวพอเพียง จิตใจ (เอื้ออาทร) พอเพียง สิ่งแวดล้อมพอเพียง ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง ปัญญาพอเพียง ฐานวัฒนธรรมพอเพียง และความมั่นคงพอเพียง แนวทางปฏิบัติในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนนั้น ได้วางแผนพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามขั้นตอนของทฤษฎีใหม่ ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 : ผลิตอาหารบริโภคเอง เหลือขาย ทำให้มีกินอิ่ม

ไม่ติดหนี้ มีเงินออม

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 : รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน ทำเศรษฐกิจชุมชน ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เกษตร หัตถกรรม อุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร ทำธุรกิจปืมน้ำมัน ขายอาหาร ขนสมุนไพโร ดั้งศูนย์แพทย์แผนไทย จัดการท่องเที่ยวชุมชน มีกองทุนชุมชนหรือ ธนาคารหมู่บ้าน

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 : เชื่อมโยงกับบริษัททำธุรกิจขนาดใหญ่ รวมทั้ง การส่งออก รวมถึงเรื่อง วิสาหกิจชุมชน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนซึ่งเป็นพื้นฐาน ของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ซึ่งจำนวนหนึ่งอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขัน ทางการค้า ให้ได้รับการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ แลพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการของ หน่วยธุรกิจที่สูงขึ้น

วิสาหกิจชุมชน คือ การประกอบการขนาดเล็ก ๆ เพื่อการจัดการทุน ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการพึ่งตนเอง ซึ่งจะต้องเชื่อมโยงกับแผนแม่บทชุมชน เกิดจาก การเรียนรู้ที่ชุมชนได้ค้นพบ ทุน ที่แท้จริงของตนเอง และเพิ่มมูลค่าและพึ่งพาตนเองได้โดยมี หลักเกณฑ์สำคัญคือ เหล่านี้เป็นแนวคิดและแนวทางปฏิบัติเพื่อนำชุมชนไปสู่ระบบเศรษฐกิจ ชุมชนพึ่งตนเอง อย่างไรก็ตาม หารู้จักได้ค้นพบ ทุน ที่แท้จริงของตนเอง และเพิ่มมูลค่าและพึ่งพาตนเองได้ โดยมีหลักเกณฑ์สำคัญคือ เหล่านี้เป็นแนวคิดและแนวทางปฏิบัติเพื่อนำชุมชนไปสู่ระบบเศรษฐกิจ ชุมชนพึ่งตนเอง อย่างไรก็ตาม เศรษฐกิจชุมชนจะเป็นไปไม่ได้ถ้าขาดซึ่งอำนาจ ภูมิปัญญา และการจัดการอย่างชาญฉลาด เศรษฐกิจชุมชนมิได้หวังร่ำรวย อยู่อย่างเกินฐานะ แต่ไม่ได้ หมายความว่า จะกลับไปอยู่อย่างบรรพกาล จะต้องตั้งอยู่บนความพอดี ไม่ไหลเอียงไปทางใด ทางหนึ่ง แต่จะอยู่อย่างเรียนรู้ รู้เท่าทันถึงความเป็นไปปราศจากการครอบงำ ภายใต้อธิปไตยปัจเจก (เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี) หลักของศาสนาพุทธ สุตตท้ายสังคมไทย คือ สังคมแห่งความพอดี สังคมของทางสายกลางนั่นเอง แนวทางการขยายตัว ของเศรษฐกิจชุมชนจะเป็นอย่างไรน่าจะมีการพิจารณาและศึกษา นั่นคือการคิดขยายขนาดของ เครือข่ายชุมชนให้ใหญ่ขึ้น เป็นฐานของการพัฒนาท้องถิ่นและภูมิภาค แลถักทอเศรษฐกิจภูมิภาค ขึ้นมาเป็นเศรษฐกิจแห่งชาติ สร้างจากล่างขึ้นไป คู่ขนานกับกระแสเศรษฐกิจทุนนิยม ซึ่งสร้าง จากบนลงมา เมื่อระบบเศรษฐกิจชุมชนจะปรากฏเป็นอีกระบบหนึ่ง ที่เป็นระบบของผู้คนธรรมดา สามัญที่แท้จริง ส่วนรัฐบาลควรเลือกเดินทางสายกลาง มากกว่าที่จะเลือกเดินไปกับเศรษฐกิจ กระแสใดกระแสหนึ่ง คือ การสร้างดุลยภาพระหว่างเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ที่เรียกกันว่า “ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม” กับเศรษฐกิจกระแสรองที่เรียกกันว่า “ระบบเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง” โดยการสนับสนุนและส่งเสริมให้กิจกรรมขนาดและมูลค่าของระบบเศรษฐกิจ

ชุมชนแบบพึ่งตนเองเติบโตและมั่งคั่งในทางเศรษฐกิจและสังคมในภาพรวมมากขึ้นเป็นลำดับ จนอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกับระบบเศรษฐกิจเพื่อการส่งออกหรือทุนนิยม การมีสองยุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในแผนฉบับเดียว น่าจะทำให้ประเทศไทยมีหลักประกัน ความมั่นคงมากกว่าการเน้นแต่การส่งออกเพียงอย่างเดียวขณะเดียวกันรัฐบาลควรหันเหให้ ยุทธศาสตร์เพื่อการส่งออกมาเป็นประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ของ ประเทศให้มากขึ้น แทนที่จะ ตอบสนองผลประโยชน์ให้กับพ่อค้าส่งออกจำนวนน้อยจำนวนหนึ่งดังในอดีตที่ผ่านมา

บริบทพื้นที่ที่ศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้พื้นที่ในการวิจัย คือ อำเภอสีคิ้ว และอำเภอสูงเนิน ของจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ แสดงพัฒนาการของมนุษย์ที่มีอย่างต่อเนื่องผสมผสานกลายเป็นเอกลักษณ์ที่สามารถนำเสนอต่อ สายตาของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

1. ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดนครราชสีมา

คำขวัญประจำจังหวัด : ผ้าไหมดี หมี่โคราช ปราสาทหิน ดินด่านเกวียน
ตราประจำจังหวัดนครราชสีมา

รูปท้าวสุรนารี และซุ้มประตูชุมพล

รูปท้าวสุรนารี และซุ้มประตูชุมพล หมายถึง วิรกรรมอันกล้าหาญที่ท้าวสุรนารี ได้กอบกู้เมืองนครราชสีมา จากกองทัพของเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ไว้ได้ จังหวัดนครราชสีมา (ตราประจำจังหวัดนครราชสีมา. 2551 : เว็บไซต์)

ประวัติและความสำคัญของเมืองโคราช

คำว่า นครราชสีมา เกิดจากการรวมชื่อเมืองโบราณสองเมือง คือ เมืองโคราช และเมืองเสมา ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอโนนสูง นครราชสีมาเคยเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณหลายแห่ง ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนถึงสมัยที่มีการเผยแพร่ของวัฒนธรรมทวารวดีและวัฒนธรรม แบบขอมเข้ามาในดินแดนแถบนี้ เคยมีฐานะเป็นเมือง “เจ้าพระยามหานคร” เช่นเดียวกับเมือง

นครศรีธรรมราชทางภาคใต้ มีอำนาจปกครองหัวเมืองน้อยใหญ่ในอีสานหลายแห่ง จนมาถึงปัจจุบันก็ยังคงความสำคัญอย่างต่อเนื่องในฐานะที่เป็นเมืองศูนย์กลางทางด้านคมนาคม เศรษฐกิจของภาคอีสาน

นครราชสีมาหรือที่เรียกว่า “โคราช” เปรียบเสมือนประตูสู่ภาคอีสาน อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 259 กิโลเมตร เป็นเมืองใหญ่บนดินแดนที่ราบสูง ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ผู้มาเยือนจะเพลิดเพลินกับกิจกรรมท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งเดินป่าศึกษาธรรมชาติ พักผ่อนหย่อนใจริมอ่างเก็บน้ำ ชื่นชมความยิ่งใหญ่ของอารยธรรมขอมโบราณ และเรียนรู้วัฒนธรรมพื้นบ้าน ทั้งยังได้อิ่มอร่อยกับอาหารอีสานต้นตำรับ ก่อนกลับยังได้ซื้อหาสินค้าเกษตรหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีให้เลือกอีกมากมาย (อำเภอเมืองนครราชสีมา. 2550 : เว็บไซต์)

สมัยประวัติศาสตร์ของนครราชสีมา

ปัจจุบันนครราชสีมาเป็นเมืองปากประตูสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เคยเป็นเมืองใหม่ที่สำคัญยิ่งในสมัยโบราณ ตั้งอยู่บนที่ราบสูง มีภูเขาและป่าสลับซับซ้อน ประกอบด้วยโบราณสถานของพวกขอมหลายแห่งในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัด ที่มีชื่อเสียง ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 15-19 เช่น ปราสาทหินพิมาย อำเภอพิมาย ในเขตอำเภอเมือง ประเภทศาสนสถาน เช่น ปราสาทพนมวัน ปราสาทโนนกู่ ปราสาทเมืองแขก ประเภทโรคยาศาล เช่น ปราสาทเมืองเก่า อำเภอสูงเนิน ปราสาทนางรำ อำเภอประทาย ปรากฏครบุรี อำเภอครบุรี ภูฤทธิย์ อำเภอพิมาย ปราสาทบ้านถนนหัก วัดปรังค์ (วัดกลาง) หรือวัดปรังค์ทอง อำเภอสูงเนิน ซึ่งการก่อสร้างของขอมใช้หินเป็นวัสดุสำคัญในการก่อสร้าง จังหวัดนครราชสีมาที่พบร่องรอยการตัดหินเพื่อใช้ในการก่อสร้างปราสาท 3 แห่ง คือ ที่บ้านมอจะบก ตำบลลาดบัวขาว อำเภอสีคิ้ว ที่ตำบลริมบึงอำเภอสีคิ้ว และบ้านส้มกบงาม ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน (ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา. 2537 : เว็บไซต์)

นครราชสีมา สร้างขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่เดิมมี “เมืองเสมา” ตั้งอยู่ทางฝั่งใต้ของลำตะคอง และ “เมืองโค รามปุระ” ตั้งอยู่ฝั่งเหนือของลำตะคอง สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงสร้างเมืองขึ้นมาใหม่อีกเมืองหนึ่งให้อยู่กึ่งกลางเมืองทั้งสองนี้ จึงนำชื่อของเมืองทั้งสองมารวมกันตั้งให้เป็นเมืองแห่งใหม่ชื่อ “นครราชสีมา”

ดินแดนแห่งนี้เคยเป็นเมืองแห่งวีรกรรมอันกล้าหาญของวีรสตรีไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 คือ คุณหญิงโม หรือท้าวสุรนารี และนางสาวบุญเหลือ จนเป็นที่ยกย่องกล่าวขวัญชาวเมืองนครราชสีมาได้สร้างอนุสาวรีย์ของท้าวสุรนารี หรือ “ย่าโม” ไว้ที่หน้าประตูชุมพล และประตูชุมพลอันเป็นสัญลักษณ์ของเมืองนั้นเป็นฝีมือช่างชาวฝรั่งเศส แหล่งโบราณคดีที่บริเวณนี้ พบว่าเป็นบริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลตอนบน ซึ่งในอดีตนั้นมียุคมนุษย์ที่มีการพัฒนา

จนสามารถรวมกลุ่มกันอยู่เป็นหมู่บ้าน สร้างชุมชนของตนเอง รู้จักการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และรู้จักทำสำริดใช้ แล้วมนุษย์จากสังคมนี้ก็พากันไปอาศัยอยู่ตามแอ่งสกลนคร และภาคกลางของประเทศไทย

ปัจจุบันก็ยังคงความสำคัญอย่างต่อเนื่องในฐานะที่เป็นเมืองศูนย์กลางทางด้านคมนาคม เศรษฐกิจของภาคอีสาน

ลักษณะทางกายภาพ

จังหวัดนครราชสีมา เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บนที่ราบสูงโคราช อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ 255 กิโลเมตร และโดยทางรถไฟ 264 กิโลเมตร จังหวัดนครราชสีมา มีพื้นที่ทั้งหมด 20,493.964 ตารางกิโลเมตร (12,808,728 ไร่) คิดเป็นร้อยละ 12.12 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่มากที่สุด ในภูมิภาคนี้ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางระหว่าง 150-300 เมตร มีเทือกเขาสันกำแพง และเทือกเขาพนมดงรักเป็นแนวยาวทางด้านทิศใต้และทิศตะวันตก ส่วนบริเวณตอนล่างก่อนไปทางเหนือและตะวันออกเป็นที่ราบลุ่ม ในอดีตนครราชสีมา ยังเป็นพื้นที่ป่าดงดิบรกทึบ ที่สำคัญคือป่าดงพญาไฟ (ดงพญาเย็น) เป็นปราการธรรมชาติที่ขวางกั้นระหว่างเขตที่ราบโคราช เป็นเส้นทางที่อันตรายสำหรับการเดินทางทำให้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก จากโรคและสัตว์ร้ายโดยเฉพาะไข้ป่าหรือมาลาเรีย เส้นทางดังกล่าว คือ เส้นทางด่านขุนทด ช่องพญากลาง ชัยบาดาล ลพบุรี เส้นทางสูงเนิน สีคิ้ว ช่องทางดงพญาไฟ (ปากช่อง กลางดง ทับทวน แก่งคอย) สระบุรี และเส้นทางปักธงชัย ช่องสระเกราช ช่องบุขมูน กบินทร์บุรี และปราจีนบุรี ซึ่งเป็นอุปสรรคของคนที่ใช้การเดินทางผ่านช่องทางเขาไปสู่ภาคกลาง ทั้งความลำบากและโรคภัยไข้เจ็บ ในยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ภาคอีสานยังไม่ถูกพัฒนา แต่ในปัจจุบันนี้การคมนาคมระหว่างภาคกลางและภาคอีสาน ได้รับความสะดวก จากแนวคิด การพัฒนากระแสหลักของรัฐบาลเริ่มตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504 ถึง ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2549

ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดนครราชสีมาตั้งอยู่ในเขตภูมิอากาศร้อนชื้นสลับแล้งของโลก หรือภูมิอากาศแบบสะวันนา เหมือนจังหวัดอื่นๆ ทางตอนบนของประเทศไทย มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 26.7 องศาเซลเซียส มีช่วงฤดูฝนและฤดูแล้งแตกต่างกันชัดเจน มักได้รับอิทธิพลพายุหมุนดีเปรสชันจากทะเลจีนใต้ผ่านเวียดนาม และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเข้ามาถึงอีสาน ช่วงเดือน สิงหาคม และ กันยายน ซึ่งทำให้ฝนอยู่ในเกณฑ์พอดี ถ้ามามากหรือน้อยกว่านี้ แห้งแล้ง หรือเกิดอุทกภัยที่รุนแรงได้

ลักษณะภูมิอากาศจังหวัดนครราชสีมา มีผลต่อวิถีชีวิตของคนทั้งด้านบวกและด้านลบ คือบางปีมีฝนปริมาณสม่ำเสมอบางปีพบความแล้งหรือเกิดอุทกภัยทำให้ประชากรต้องปรับตัวให้เข้ากับลักษณะอากาศเพื่อให้ชีวิตรอด

ทรัพยากรธรรมชาติ

จังหวัดนครราชสีมามีความได้เปรียบในปริมาณของทรัพยากรธรรมชาติ ที่จะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน และพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัด ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ป่าไม้ สัตว์ป่า ดิน และแร่ธาตุทรัพยากรป่าไม้สามารถจำแนกในจังหวัดนครราชสีมาได้ 6 ประเภท คือ 1. ป่าเต็งรัง ป่าแดง ป่าแพะ 2. ป่าเบญจพรรณ 3. ป่าดงดิบแล้ง 4. ป่าดงดิบชื้น 5. ป่าหญ้า 6. ป่าปลูกหรือสวนป่า มีอุทยานแห่งชาติ แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติทับลาน และอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ มีป่าสงวนแห่งชาติ แห่งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแห่งสวนรุกขชาติ (กรมศิลปากร. 2542 : 4-14 ; กรมวิชาการเกษตร. 2537 : 6 ; สมชาย พุ่มสะอาด และคณะ. 2526 : 409-411)

ต้นไม้ประจำจังหวัด “สาธร” (Millettia Leucantha Kurz.)

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ : ติดต่อกับจังหวัดชัยภูมิ และขอนแก่น

ทิศใต้ : ติดต่อกับจังหวัดนครนายก ปราจีนบุรี และสระแก้ว

ทิศตะวันออก : ติดต่อกับจังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันตก : ติดต่อกับจังหวัดชัยภูมิ และสระบุรี

การเมืองและการปกครอง

การเมืองและการปกครองจังหวัดนครราชสีมา ในสมัยปัจจุบันนี้ แบ่งเขตการปกครองแบ่งออกเป็น 26 อำเภอ 6 กิ่งอำเภอ (293 ตำบล 3,423 หมู่บ้าน) ดังนี้

1. อำเภอครบุรี	17. อำเภอชุมพวง
2. อำเภอเสิงสาง	18. อำเภอสูงเนิน
3. อำเภอเมืองนครราชสีมา	19. อำเภอขามทะเลสอ
4. อำเภอดง	20. อำเภอสีคิ้ว
5. อำเภอบ้านเหลื่อม	21. อำเภอปากช่อง
6. อำเภอจักราช	22. อำเภอหนองบุญมาก
7. อำเภอโชคชัย	23. อำเภอแก้งสนามนาง
8. อำเภอด่านขุนทด	24. อำเภอโนนแดง
9. อำเภอโนนไทย	25. อำเภอวังน้ำเขียว
10. อำเภอโนนสูง	26. กิ่งอำเภอเทพารักษ์

11. อำเภอลำทะเมนชัย	27. กิ่งอำเภอมืองยาง
12. อำเภอบัวใหญ่	28. กิ่งอำเภอพระทองคำ
13. อำเภอประทาย	29. กิ่งอำเภอลำทะเมนชัย
14. อำเภอปักธงชัย	30. อำเภอบัวลาย
15. อำเภอพิมาย	31. อำเภอสีดา
16. อำเภอห้วยแถลง	32. อำเภอเฉลิมพระเกียรติ

ประชากร

ปัจจุบันจังหวัดนครราชสีมา มีประชากรจำนวน 2,555,592 คน สํารวจปี พ.ศ. 2550 มากเป็นอันดับหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมากเป็นอันดับสองของประเทศรองจากกรุงเทพมหานคร มีความหนาแน่น 124 คนต่อตารางเมตรเป็นอันดับที่ 34 ประกอบด้วยประชากรกลุ่มใหญ่สองกลุ่มคือ ไทยโคราชและ ไทยอีสาน ชนกลุ่มน้อยได้แก่มอญ กูย (ข่า หรือ ส่วย) ชาวบน จีน ไทยยวน ฉวน และแขก (สมชาย พุ่มสะอาด. 2526 : 410-416)

การศึกษา

จังหวัดนครราชสีมา มีสถาบันการศึกษาชั้นสูงหลายแห่ง ระดับอุดมศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี วิทยาลัยนครราชสีมา ระดับอาชีวศึกษา มีสถาบันอาชีวศึกษา ที่เปิดสอนในระดับ ปวช. ปวส. และ ปทส. (เทียบเท่าปริญญาตรี) เป็นจำนวนมากได้แก่ วิทยาลัยสารพัดช่างนครราชสีมา วิทยาลัยเทคนิคนครราชสีมา วิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยีนครราชสีมา วิทยาลัยเทคนิคสุรนารี วิทยาลัยอาชีวศึกษานครราชสีมา วิทยาลัยเทคนิคหลวงพ่อกุณ วิทยาลัยเทคนิคปักธงชัย วิทยาลัยการอาชีพปากช่อง วิทยาลัยการอาชีพบัวใหญ่ วิทยาลัยการอาชีพชุมพวง วิทยาลัยการอาชีพพิมาย และมีสถาบันการศึกษาชั้นสูงอีกได้แก่ วิทยาลัยนาฏศิลป์นครราชสีมา เป็นต้น

การศาสนา และวัฒนธรรม ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ในปี พ.ศ. 2548 มีวัดจำนวน 2,551 แห่ง โบสถ์คริสต์จำนวน 19 แห่ง และมีมัสยิด 4 แห่ง มีพระภิกษุจำนวน 14,250 รูป และสามเณร จำนวน 2,195 รูป จังหวัดนครราชสีมา มีศูนย์วัฒนธรรมตั้งอยู่ในสถาบันราชภัฏนครราชสีมา ทำการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้แก่ ภาษาโคราช และเพลงโคราช เป็นต้น จังหวัดนครราชสีมา มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และการละเล่นพื้นเมืองที่สำคัญที่นิยมปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน

การเดินทางไปจังหวัดนครราชสีมา

สะดวกทั้งรถโดยสารประจำทาง และรถยนต์ส่วนตัวจากกรุงเทพฯ เดินทางไป นครราชสีมาไปได้หลายเส้นทาง เส้นทางที่นิยมที่สุดคือ กรุงเทพฯ ใช้ทางหลวงหมายเลข 1 (พหลโยธิน) แยกเข้าทางหลวงหมายเลข 2 (มิตรภาพ) ที่สระบุรี ไปจนถึงนครราชสีมา อีกเส้นทางหนึ่ง คือจากกรุงเทพฯ ผ่านมีนบุรี ฉะเชิงเทรา พนมสารคาม กบินทร์บุรี ปักธงชัย ถึงนครราชสีมา หรืออาจเลือกใช้เส้นทางรังสิต-นครนายก ต่อทางหลวงหมายเลข 33 ไปกบินทร์บุรี แล้วแยกเข้าทางหลวงหมายเลข 304 ผ่านวังน้ำเขียว ปักธงชัย เข้านครราชสีมา อีกทั้งยังใช้บริการโดยรถไฟได้ มีรถไฟออกจากสถานีรถไฟกรุงเทพฯ (หัวลำโพง) ไปนครราชสีมาทุกวัน

การเดินทางระหว่างจังหวัด

รถโดยสารวิ่งบริการระหว่างจังหวัดจะออกจากสถานีขนส่งแห่งที่ 2 (ถนนมิตรภาพ-ขอนแก่น) โดยมีรถจากนครราชสีมาไปยังจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสานได้แก่ จังหวัดชัยภูมิ ขอนแก่น อุดรธานี หนองคาย นครพนม สกลนคร กาฬสินธุ์ อุบลราชธานี บุรีรัมย์ (สายเก่าผ่านนางรอง และสายใหม่ผ่านห้วยแถลง) สุรินทร์ (ผ่านนางรอง-บ้านตะโก) นอกจากนี้ยังมีรถโดยสารไปยังจังหวัดในภาคอื่นได้แก่ กรุงเทพฯ ชลบุรี พัทยา ระยอง จันทบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี นครสวรรค์ พิษณุโลก เชียงใหม่ และเชียงราย (ไปจนถึงแม่สาย)

การเดินทางภายในตัวจังหวัด

มีรถสองแถวและรถเมล์สายต่างๆ วิ่งบริการภายในตัวเมืองและบริเวณใกล้เคียง หากต้องการความสะดวกยิ่งขึ้นอาจใช้บริการรถสามล้อถีบ และรถตุ๊กตุ๊กที่วิ่งให้บริการผู้โดยสารในเขตตัวเมือง โดยตกลงราคาก่อนการเดินทาง

สินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึก

เครื่องปั้นดินเผาจากด่านเกวียน, ผ้าไหม, ผ้ามัดหมี่ปักธงชัยอาหารพื้นเมือง ได้แก่ หมูขยอ หมูหยอง หมูแผ่น แหนม ไส้กรอก กุนเชียงอาหารจีนชื่อ ได้แก่ หมี่โคราช

2. บริบทพื้นที่และขอบเขตในการศึกษา

2.1 ข้อมูลทั่วไปของอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

คำขวัญอำเภอ นครจันทิก จารึกภาพ 4,000 ปี สีเขียวต้นตำนาน คู่บ้านลำตะคลอง

ภาพประกอบ 10 แผนที่อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

ประวัติความเป็นมา อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

อำเภอสีคิ้วเป็นเมืองหน้าด่านในดินแดนแถบตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นถิ่นที่อยู่ของคนไทยที่อพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือของประเทศไทย เดิมอำเภอสีคิ้วเรียกว่า “นครจันทิก” ขึ้นตรงต่อเมืองหลวง มีเจ้าเมืองปกครอง จะตั้งขึ้นเมื่อวันใดปีใดไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่นอน สอบถามจากคนเก่าแก่ได้ความว่าตั้งเมืองอยู่ ณ บ้านจันทิก หมู่ 3 ตำบลจันทิก มีเจ้าเมืองปกครอง คือเจ้าเมืองคนที่ 1 ชื่อพระนคร (แก้ว) เจ้าเมืองคนที่ 2 ชื่อพระนคร (ตุ่น) เจ้าเมืองคนที่ 3 ชื่อพระนคร (โต) เจ้าเมืองคนที่ 4 ชื่อพระนคร (ตา) เจ้าเมืองคนที่ 4 ภูมิลำเนาอยู่บ้านมะเกลือเก่า ท้องที่อำเภอสูงเนินทุกวันนี้ ต่อมาเมืองนครราชสีมาตั้งขึ้นแล้ว จึงเปลี่ยนเป็นเมืองหน้าด่าน เรียกว่า “ด่านจันทิก” ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของสถานีรถไฟจันทิก อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

เมื่อ ร.ศ.120 (พ.ศ. 2444) ในสมัยที่หลวงเทพโอสถ ดำรงตำแหน่งนายอำเภอ ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอจันทิกจากบ้านจันทิกมาตั้ง ณ บ้านหนองบัว หมู่ที่ 1 ตำบลลาดบัวขาว ใน พ.ศ. 2449 ขณะที่หลวงแผลงเทพฤทธา ดำรงตำแหน่งนายอำเภอ ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอจากบ้านหนองบัว มาตั้ง ณ บ้านสีคิ้ว หมู่ที่ 2 อำเภอสีคิ้ว สาเหตุที่ต้องย้ายที่ว่าการอำเภอบ่อย ๆ นั้น เนื่องจากบ้านจันทิกและบ้านหนองบัว ตั้งอยู่ในเขตคงพญาเย็น (พญาไฟ) มีไข้ป่า (มาลาเรีย)

ชุกชุมเป็นที่เกรงกลัวของข้าราชการยิ่งนัก จึงได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านสีคิ้ว ซึ่งอยู่นอกเขตคงพญาเย็น ดังกล่าว เมื่ออำเภอจันทิก ย้ายมาอยู่ที่บ้านสีคิ้ว ปรากฏว่าประชาชนที่มาติดต่อราชการ มักจะเข้าใจผิดขึ้นรถไฟไปลงที่สถานีจันทิกบ่อย ๆ ทางราชการจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อ อำเภอจันทิกเป็น “อำเภอสีคิ้ว” เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2482 โดยมีที่นายชำนาญ กระบวน ดำรงตำแหน่ง นายอำเภอเพื่อให้ตรงกับชื่อสถานีรถไฟ และชื่อหมู่บ้านซึ่งเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอ

วันที่ 1 เมษายน ร.ศ.117 (พ.ศ. 2441) เปลี่ยนเป็นอำเภอ เรียกว่า “อำเภอ นครจันทิก” เมื่อ ร.ศ.120 (พ.ศ. 2444) ได้ย้ายที่ทำการอำเภอจันทิก มาอยู่ ณ.บ้านหนองบัว หมู่ 1 ตำบลลาดบัวขาว ปี พ.ศ. 2449 ได้ย้ายที่ทำการอำเภอมาตั้งอยู่ที่ บ้านสีคิ้ว หมู่ 2 (ปัจจุบันเป็นหมู่ 16) ตำบลสีคิ้ว และเปลี่ยนชื่อจากอำเภอ นครจันทิก เป็น “อำเภอสีคิ้ว” เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2482 จนถึงปัจจุบัน

ที่ตั้ง และอาณาเขตติดต่อ

อำเภอสีคิ้วตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พิกัดภูมิศาสตร์ที่ $14^{\circ}53'30''N$, $101^{\circ}43'24''E$ มีเนื้อที่ 1,247.068 ตร.กม. ห่างจากจังหวัด นครราชสีมา 45 กิโลเมตร และอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงเทพฯ 205 กิโลเมตร มีเส้นทางคมนาคมทั้งทางรถไฟและรถยนต์ มีอ่างเก็บน้ำลำตะคอง บรรจุน้ำขนาด 333 ล้าน ลูกบาศก์เมตร อยู่ตอนบนของอำเภอ (ทิศตะวันตก) มีแม่น้ำลำตะคองไหลผ่านตลอดปี ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำแบบสูบกลับลำตะคอง (อำเภอสีคิ้ว. 2551 : เว็บไซต์)

ทิศเหนือ ติดต่อ อำเภอด่านขุนทด

ทิศใต้ ติดต่อ อำเภอสูงเนิน อำเภอปักธงชัย และอำเภอปากช่อง

ทิศตะวันออก ติดต่อ อำเภอสูงเนิน

ทิศตะวันตก ติดต่อ อำเภอปากช่อง, อำเภอห้วยแถลง จังหวัดสระบุรี

อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

ลักษณะภูมิประเทศ

อำเภอสีคิ้วมีพื้นที่เป็นภูเขาและที่ราบเชิงเขาร้อยละ 5 ที่ราบลุ่มร้อยละ 35 ที่ราบสูงร้อยละ 50 และพื้นที่น้ำ ร้อยละ 10 ลักษณะภูมิประเทศจำแนกเป็น 2 ส่วน คือ

1. เขตภูเขาสูง เป็นภูเขาที่ต่อเนื่องอยู่ในเทือกเขาคงพระยาเย็น อยู่ทาง ตะวันตกเฉียงใต้และทางใต้ มีความสูงเฉลี่ยประมาณ 700 เมตร พื้นที่จะค่อย ๆ ลาดต่ำลงมาทาง ตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือ มีภูเขาสำคัญ คือ เขาฝาละมี เขาพริก เขาระโคน
2. เขตที่ราบเชิงเขาและที่ราบลุ่มแม่น้ำลำตะคอง ทางตะวันออกและ ตะวันออกเฉียงเหนือ มีลำน้ำสำคัญ ได้แก่

ลำพระยากลาง ต้นกำเนิดจากเทือกเขาทางตะวันตกเฉียงใต้ ไหลขึ้นไปทางตอนเหนือ มีลำน้ำสาขาที่สำคัญ คือ ลำซัยสายชนวน ลำพระยากลาง เป็นลำน้ำกั้นระหว่างอำเภอสีคิ้วกับอำเภอพัฒนานิคม และอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

ลำตะคอง เป็นลำน้ำสายสำคัญของอำเภอสีคิ้ว ต้นน้ำเกิดจากเขาสามยอด และเขาลูกช้างในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอปากช่อง ไหลผ่านอำเภอปากช่องเข้ามายังอำเภอสีคิ้ว มีลำสาขา คือ ห้วยวังเตย ประชากรสองฝั่งในเขตอำเภอสีคิ้วใช้น้ำลำตะคองในการเพาะปลูก และไหลผ่านอำเภอสีคิ้ว สูงเนิน ขามทะเลสอ และอำเภอเมืองนครราชสีมา ไปรวมกับลำน้ำมูลในเขตอำเภอจักราช บริเวณภูเขาพริกทางตะวันตก และเขายายเที่ยงทางตะวันออก มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของอำเภอ คือ หินทราย

ภูมิอากาศ อำเภอสีคิ้ว เป็นเขตเงาฝน (Rain Shadow) มักประสบปัญหาความแห้งแล้ง มีปริมาณน้ำฝนต่ำกว่า 900 มิลลิเมตรต่อปี ต้องอาศัยน้ำจากลำตะคองในการเพาะปลูก ฤดูร้อนอากาศร้อนและแห้งแล้ง ฤดูหนาว อากาศหนาวจัด

แบ่งการปกครองเป็น 12 ตำบล 169 หมู่บ้าน มีเทศบาลตำบล 4 แห่ง คือ เทศบาลตำบลสีคิ้ว เทศบาลตำบลลาดบัวขาว เทศบาลตำบลคลองไผ่ เทศบาลตำบลหนองน้ำใส มีองค์การบริหารตำบล 12 แห่ง คือ ตำบลสีคิ้ว ตำบลบ้านหัน ตำบลกฤษณา ตำบลลาดบัวขาว ตำบลกุดน้อย ตำบลหนองหญ้าขาว ตำบลหนองน้ำใส ตำบลวังโรงใหญ่ ตำบลมิตรภาพ ตำบลคลองไผ่ ตำบลคอนเมือง ตำบลหนองบัวน้อย มีองค์การบริหารส่วนตำบลจัดตั้งครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2542 จำนวนประชากรจากฐานข้อมูลทะเบียนราษฎร รวม 122,061 คน (พ.ศ. 2549) แยกเป็นชาย 60,775 คน หญิง 60,915 คน ความหนาแน่นของประชากร 99.26 คน/ตร.กม. และจำนวนหลังคาเรือน 22,015 หลังคาเรือน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างมีโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ 16 แห่ง ประชากรร้อยละ 80 ทำนาทำสวน การเลี้ยงสัตว์ พืชหลักที่สำคัญ ได้แก่ อ้อย มะม่วง มะขาม มะละกอ มันสำปะหลัง ข้าว ละครุ่น ฝ้าย ข้าวโพด ถั่ว ส่วนที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมมีประมาณ ร้อยละ 30 แยกเป็นประกอบธุรกิจส่วนตัว ค้าขาย รับราชการ รับจ้างทั่วไป และขายแรงงาน ทั้งในภาคอุตสาหกรรม การพาณิชย์ การบริการ อาชีพเสริม ได้แก่ การทอผ้า การแปรรูปผลผลิตด้านการเกษตร แปรรูปหินทราย ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 89.48 ศาสนาคริสต์คิดเป็นร้อยละ 10.16 ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านหัน และศาสนาอิสลามมีประชากรนับถือ ร้อยละ 0.36 มีวัดในพุทธศาสนาประมาณ 125 แห่ง โบสถ์คริสต์ 1 แห่ง มัสยิด 2 แห่ง มีโรงเรียนประถมศึกษา 63 แห่ง โรงเรียนมัธยม 7 แห่ง และโรงเรียนมัธยมขยายโอกาส 21 แห่ง โรงเรียนเอกชน 3 แห่ง วิทยาลัยเทคโนโลยีเกษตรกรรม 1 แห่ง

สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน 1 แห่ง และสถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ (นิด้า) 1 แห่ง (ข้อมูลทั่วไป
อำเภอสีคิ้ว. 2551 : เว็บไซต์)

สถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

ภาพเขียน 4,000 ปี ที่วัดเขาจันทร์งาม ตำบลลาดบัวขาว เขื่อนลำตะคอง
และโรงไฟฟ้าพลังน้ำแบบสูบกลับลำตะคอง ตำบลคลองไผ่ อ่างเก็บน้ำซับประคู้ และแหล่งหิน
ตัด ตำบลมิตรภาพ พระพุทธรูปใหญ่ที่สุดในโลก (หลวงพ่อดโต) วัดโนนกลุ่ม ตำบลมิตรภาพ
ริสอร์ทของเอกชน เช่น ภูตะวัน วอยาจน์ เคียงดาว พรีเมวิลเลจ ไร่รุ่งน่องหนึ่ง ตำบล
ลาดบัวขาว

ตำบลมิตรภาพ

ภาพประกอบ 11 องค์การบริหารส่วนตำบลมิตรภาพ

ประวัติความเป็นมา

ตำบลมิตรภาพ เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอสีคิ้ว มีจำนวน
หมู่บ้านทั้งสิ้น 13 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านมิตรภาพ หมู่ 2 บ้านโนนกลุ่ม หมู่ 3 บ้านมูลตุน
หมู่ 4 บ้านกุดชะนวน หมู่ 5 บ้านหนองจอก หมู่ 6 บ้านมอจะบก หมู่ 7 บ้านไร่ หมู่ 8
บ้านหนองขาม หมู่ 9 บ้านศาลสถิตย์ หมู่ 10 บ้านท่าข้าม หมู่ 11 บ้านโรงงาน หมู่ 12
บ้านทุ่งพนมวัง หมู่ 13 บ้านชัยพัฒนา

สภาพทั่วไปของตำบล

ทางตอนเหนือและตอนกลาง สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นลูกคลื่น มีความชัน
ของพื้นที่ประมาณ 2 - 6 % ทางตอนกลางบางส่วนและตอนใต้ลักษณะเป็นภูเขาและเทือกเขา
มีความสูงชันมากกว่า 35 % มีภูเขาที่สำคัญคือ เขาซับประคู้และเขาผา การเดินทางเข้าสู่ตำบล
ให้ใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) สายภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ต.สีคิ้ว อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา

ทิศใต้ ติดต่อกับ ต.มะเกลือใหม่ อ.สูงเนิน จ.นครราชสีมา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ต.มะเกลือใหม่ อ.สูงเนิน จ.นครราชสีมา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ต.ลาดบัวขาว อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา

ประชากร อาชีพ และรายได้

จำนวนประชากรในเขต อบต. 6,655 คน และจำนวนหลังคาเรือน 1,354 หลังคาเรือนอาชีพหลัก ทำนา ทำสวน ทำไร่ รับจ้างอาชีพเสริม

สภาพพื้นที่และระบบสาธารณูปโภค

จำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ในเขต อบต. 1,347 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 98.00 จำนวนบ้านที่มีโทรศัพท์ 189 หลังคาเรือน

ข้อมูลสถานที่สำคัญของตำบล

1. อบต.มิตรภาพ
2. น้ำตกหินเพิง
3. อ่างเก็บน้ำซับประดู่
4. อาศรมธรรมทายาท
5. แหล่งหินตัด

ภาพประกอบ 12 แหล่งหินตัด

2.3 ข้อมูลทั่วไปของอำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

คำขวัญของอำเภอ คือ ถิ่นเดิมโคราช พระพุทธไสยาสน์ศิวลา ธรรมจักรล้ำค่า ปราสาทหินโบราณ สัมโหฬารรศดี ประเพณีกินเขาค้ำแดนธรรมวงแหวนแก้ว

อำเภอสูงเนิน เป็นที่ตั้งของเมืองโบราณ 2 เมือง คือ เมืองเสมา เมืองโบราณสมัยทวารวดี หลักฐานที่ปรากฏได้แก่ วัดธรรมจักรเสมาราม ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหินทรายแดงปางไสยาสน์สมัยทวารวดีที่ใหญ่ที่สุดในโลก และยังมีเสมาหินในสมัยเดียวกันที่ยังอยู่ในสภาพสมบูรณ์ วัดบ้านแก่นท้าว มีเจดีย์สมัยทวารวดีกำลังอยู่ในระหว่างการบูรณะ และเมืองโคราช ที่ปรากฏหลักฐานของอารยธรรมขอมมีโบราณสถานเหลืออยู่ให้เห็น 3 แห่งด้วยกัน คือ ปราสาทโนนกู่ ปราสาทเมืองแขก และปราสาทเมืองเก่า การเดินทางใช้ทางหลวงหมายเลข 2 ไปจนถึงกิโลเมตร ที่ 221-222 เลี้ยวขวาไปตามทางเข้าสู่อำเภอสูงเนิน 2.7 กิโลเมตร จะพบทางแยกขวามือตรงมุมวัดญาณโสภิตวนาราม (วัดป่าสูงเนิน) ซึ่งเป็นเส้นทางเข้าสู่เมืองโบราณโคราช รวมระยะทางห่างจากตัวเมืองประมาณ 32 กิโลเมตร

ประวัติความเป็นมาตำบลเสมา

ตำบลเสมา เป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณ ที่เรียกว่า เมืองเสมา อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอสูงเนิน มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 80.4 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 52,387 ไร่ อยู่ทางทิศเหนือของอำเภอสูงเนิน ห่างจากตัวอำเภอ 4 ก.ม. โดยมีอาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอด่านขุนทด

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลสูงเนิน

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลโนนคำ , ตำบลบึงชีเหล็ก

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอสีคิ้ว

สภาพภูมิประเทศ พื้นที่ตำบลเสมา ตั้งอยู่ในทำเลที่สูงกว่า 200 – 300 เมตร มีลักษณะพื้นที่ราบและพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาด ตอนบนสูงกว่าตอนล่าง พื้นที่บางส่วนเป็นที่ดอนที่เหมาะสมในการปลูกไม้ผล พืชไร่ และมีพื้นที่ลุ่มเหมาะสมในการทำนา

การแบ่งเขตการปกครอง แบ่งออกเป็น 16 หมู่บ้าน บ้านเหมือดแอ่ บ้านแก่นท้าว บ้านคลองขวาง บ้านทะเล บ้านหินตั้ง บ้านโป่ง บ้านน้อยกุดค้ำ บ้านโสกแจ้ง บ้านสัมภวงาม บ้านหลุมปูน บ้านแปะโนนไฮ บ้านทะเลใน บ้านเสมา บ้านแก่นนคร บ้านอยู่เจริญ และบ้านทะเลบน มีองค์การบริหารส่วนตำบล จัดตั้งครั้งแรกเมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2539 จำนวนประชากรจากฐานข้อมูลทะเบียนราษฎร์ รวม 9,175 คน แยกเป็นชาย 4,443 คน หญิง 4,732 คน และจำนวนหลังคาเรือน 2,334 หลังคาเรือน ประชากรในเขตตำบลเสมาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีประมาณร้อยละ 80 ได้แก่ การทำนา ทำสวน การเลี้ยงสัตว์ ผลิตที่สำคัญได้แก่ ข้าว ไม้ดอกไม้ประดับ การเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงโคเนื้อ ส่วนที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมมีประมาณ ร้อยละ 30 แยกเป็นประกอบธุรกิจส่วนตัว ค้าขาย รับราชการ รับจ้างทั่วไป และขายแรงงาน ทั้งในภาคอุตสาหกรรม การพาณิชย์ การบริการ

ตำบลเสมา เป็นเมืองโบราณสมัยทวารวดี ตั้งอยู่ที่ตำบลเสมา ห่างจากนครราชสีมา ประมาณ 37 กิโลเมตร จากตลาดอำเภอสูงเนิน เดินทางข้ามลำตะคองและผ่านบ้านหินตั้งไป จนถึงเมืองเสมาเป็นระยะทาง 4 กิโลเมตร แผนผังเมืองเป็นรูปไข่ (วงรี) ล้อมรอบด้วยคูน้ำ และคันดิน 1 ชั้น กว้าง 1,400 เมตร ยาว 2,000 เมตร ประกอบด้วยพื้นที่ 2 บริเวณ เรียกว่า เมืองชั้นนอก และเมืองชั้นใน ภายในเมืองชั้นในมีโบราณสถานจำนวน 9 แห่ง ส่วนเมือง ชั้นนอกมีโบราณสถาน จำนวน 3 แห่ง และบริเวณกลางเมืองชั้นนอกยังปรากฏแนวคูน้ำมีแผนผัง รูปสี่เหลี่ยม

พัฒนาการของชุมชนในเขตตำบลเสมา สมัยประวัติศาสตร์มีร่องรอยหลักฐานปรากฏ ความรุ่งเรืองของ 2 วัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมทวารวดี และวัฒนธรรมขอม จากการขุดค้น และขุดแต่งทางโบราณคดี โดยกรมศิลปากร จัดลำดับการอยู่อาศัยของเมืองเสมา เป็น 3 ระยะ (วิมล จิโรจพันธุ์ และคณะ. 2551 : 47-48)

ระยะแรกเป็นชุมชนของทวารวดี ปรากฏหลักฐานเช่น เศษภาชนะดินเผา ภาชนะแบบมีพวย เบี้ยดินเผา ลูกปัดแก้ว ลูกกระสุนดินดำ ตราประทับมีลายรูปดอกไม้ภายใน กรอบสี่เหลี่ยม

ระยะที่สองอยู่ในสมัยทวารวดี พบโบราณวัตถุในวัฒนธรรมเขมร ได้แก่ เศษภาชนะดินเผา เศษภาชนะเครื่องเคลือบแบบเขมร

ระยะที่สาม พบหลักฐานการอยู่อาศัยในวัฒนธรรมเขมรชัดเจน เช่น เครื่องถ้วย เขมรเคลือบสีน้ำตาล และสีเขียว ภาชนะมีรูปทรงแบบไห แจกัน กระปุก พบกลีบบนหินทราย สมัยลพบุรี พระพุทธรูปหินทรายจำนวนมาก แต่ในปัจจุบันไม่มีแล้ว

บ้านคลองขวาง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน

บ้านคลองขวางแห่งนี้มีดีล้ำ

ถิ่นวัฒนธรรมโบราณแต่กาลเก่า

พระนอนหินที่เคารพของบ้านเรา

ธรรมจักรเล่าเลื่องลือระบือไกล

อายุกว่าพันปีศรีจินาสะ

สมัยทวารวดีที่สดใส

เมืองเสมาโบราณอยู่ไม่ไกล

เป็นคนไทยพูดโคราชชาตินิยม

พื้นที่ลุ่มชุมอุดมสมบูรณ์ยิ่ง

ทั้งชายหญิงได้ทำกินถิ่นเหมาะสม

ชาวบ้านล้วนคนดีศรีสังคม

ต่างชั้นชมรักษาสามัคคี
 ประเพณีเดือนห้าเมษาศานต์
 งานสงกรานต์ไหว้พระนอนบวรศรี
 งานสำคัญอันยิ่งใหญ่ประจำปี
 เป็นศักดิ์ศรีบ้านคลองขวางเมืองสูงเนิน

บ้านคลองขวาง ตั้งอยู่ หมู่ที่ 3 ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา มีพื้นที่ 2,621 ไร่ เป็นพื้นที่อาศัย 81 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 2533 ไร่ พื้นที่สาธารณะ 7 ไร่ ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านตามโครงการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมชุมชนของสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้จัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจตุรภของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านคลองขวางมีลักษณะเป็นเนินดินแวดล้อมด้วยทุ่งนามีคลองตุมไหลผ่านหมู่บ้านด้านทิศเหนือ ไปเชื่อมกับลำห้วยไผ่ทางทิศตะวันออกแล้วไหลผ่านลำตะคองที่อยู่ห่างไปประมาณ 8 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอสูงเนิน 5 กิโลเมตร มีเขตติดต่อกับหมู่บ้านต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ จดเขตบ้านแก่นท้าว
 ทิศใต้ จดเขตบ้านถนนนาดี
 ทิศตะวันออก จดเขตบ้านหินตั้ง
 ทิศตะวันตก จดเขตบ้านหัวสระ

บ้านคลองขวางแบ่งเขตการปกครองหมู่บ้านออกเป็นคุ้ม จำนวน 9 คุ้ม คือ คุ้มบูรพา คุ้มสันติสุข คุ้มยิ่งพัฒนา คุ้มผาสุก คุ้มทิวาพัฒนา คุ้มทองมาเอง คุ้มศรีวิไล คุ้มสามัคคีพัฒนา คุ้มแสนสุข มี 135 ครัวเรือน มีประชากร 635 คน แยกเป็นชาย 295 คน หญิง 340 คน ชาวบ้านคลองขวางมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีการบำเพ็ญบุญตามประเพณี และวัฒนธรรมสืบทอดจากบรรพบุรุษ เช่น ประเพณีทำบุญกลางบ้าน ทำบุญวันเข้าพรรษา ทำบุญวันสารทกลางเดือน 10 ทำบุญตักบาตรเทโว ทำบุญเทศน์มหาชาติ และงานประเพณีที่สำคัญในเทศ กาล คือ งานประเพณีเปิดทอง และสงน้ำพระพุทธไสยาสน์ (พระนอน) ซึ่งจัดให้มีขึ้นในวันที่ 14 เมษายน ของทุกปี เพื่อให้ประชาชนขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคล ถือเป็นประเพณีสืบทอดจนถึงปัจจุบัน

หมู่บ้านคลองขวาง เดิมเป็นหมู่บ้านที่มีชุมชนโบราณอาศัยอยู่ มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ คือ พระพุทธไสยาสน์ศิลา (พระนอนหินทราย) และเสมาธรรมจักร สมัยทวารวดี ปัจจุบันประดิษฐานไว้ที่วัดธรรมจักรเสมาราม

บ้านหินตั้ง

ภาพประกอบ 13 หินตั้งบ้านหินตั้ง อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

บ้านหินตั้งเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณ อยู่ที่บ้านหินตั้ง หมู่ 05 ตำบลเสมา อำเภอสูงเนินจังหวัดนครราชสีมา มีเนื้อที่ 3021 ไร่ จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 144 จัดเป็นแหล่งอารยธรรมในเขตนอกเมืองเสมาสภาพแวดล้อมโดยรอบเป็นชุมชนโบราณที่ตั้งอยู่ใกล้กับเมืองเสมา โดยอยู่ทางทิศใต้ของเมืองเสมา ภายในหมู่บ้าน พบเสมาหินปักเรียงรายอยู่เป็นระยะ ๆ ตามรั้วบ้าน หน้าลานบ้าน ทั่ว ๆ ไปในหมู่บ้าน (หน่วยอนุรักษ์ส่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมา. 2541 : 12-25 ; สารานุกรมวัฒนธรรมอีสาน เล่ม 6, เล่ม 11, เล่ม 13. 2542 : 4633)

ประวัติความเป็นมาของตำบลโคราช

ตำบลโคราชเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณที่เรียกว่า เมืองโคราฆะปุระ ตั้งอยู่ทางฝั่งเหนือลำตะคอง ในตำบลโคราช ห่างจากเมืองเสมา ไปทางทิศตะวันออกประมาณ 6 กิโลเมตร หรือห่างจากที่ว่าการอำเภอสูงเนิน ไปราว 2-3 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อดำบลสูงเนิน ตำบลบึงขี้เหล็ก และตำบลไค้ียง อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา โดยมีแนวเขตเริ่มต้นจากลำห้วยไผ่บริเวณบ้านหนองปลากระด้ง ติดกับบ้านกุดหิน ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน บริเวณพิกัด R S 048510 ไปทางทิศตะวันออก ตามแนวลำตะคอง ระยะทางประมาณ 6.25 กิโลเมตร สิ้นสุดที่บริเวณลำตะคองเขตติดต่อระหว่างตำบลบึงขี้เหล็ก ตำบลโคราช ตำบลกุดจิกและตำบลไค้ียง อำเภอสูงเนิน บริเวณพิกัด R S 097516 รวมระยะทางด้านทิศเหนือประมาณ 6.25 กิโลเมตร

ทิศตะวันออก ติดต่อดำบลกุดจิก และตำบลโคงยาง อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา โดยมีแนวเขตเริ่มต้นจากลำตะคอง บริเวณพิกัด R S 097516 ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ตามแนวคันนาของราษฎรระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร ถึงจุดเชื่อมที่คลองกุดจิกใกล้บริเวณบ้านคลองเก่า ตำบลโคราช บริเวณพิกัด R S 089502 สิ้นสุดที่ทางรถไฟทางทิศตะวันตก บ้านกุดจิก ห่างจากบ้านกุดจิกประมาณ 1 กิโลเมตร บริเวณพิกัด R S 085493 รวมระยะทางด้านตะวันออกประมาณ 3 กิโลเมตร

ทิศใต้ ติดต่อดำบลสูงเนิน อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา โดยมีแนวเขตเริ่มต้นจากทางรถไฟบ้านกุดจิก บริเวณพิกัด R S 085493 ไปทางทิศตะวันตกสิ้นสุดที่ทางรถไฟบริเวณพิกัด R S 053490 รวมระยะทางด้านทิศใต้ประมาณ 3.5 กิโลเมตร

ทิศตะวันตก ติดต่อดำบลสูงเนิน อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา โดยมีแนวเขตเริ่มต้นจากทางรถไฟบริเวณพิกัด R S 053490 ไปทางทิศเหนือ ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร ถึงจุดเชื่อมบริเวณไร่ของราษฎรใกล้กับปราสาทโนนกู่ ตำบลโคราช บริเวณพิกัด R S 051499 ระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร สิ้นสุดที่ลำห้วยไผ่ บริเวณบ้านหนองปลากระดี ตำบลบึงขี้เหล็ก ติดกับบ้านกุดหิน ตำบลโคราช บริเวณพิกัด R S 048510 รวมระยะทางด้านทิศตะวันตกประมาณ 3 กิโลเมตร

สภาพภูมิประเทศ ตำบลโคราชมีพื้นที่รวมทั้งสิ้นประมาณ 7.2 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 4,500 ไร่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวและดินร่วน ทางตอนใต้ของตำบลจะเป็นร่วนปนทราย มีลำน้ำสายหลักของเกษตรกรที่อาศัยอยู่ทางตอนเหนือ คือ ลำตะคอง

การแบ่งเขตการปกครอง แบ่งออกเป็น 8 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านเมืองเก่า บ้านวังวน บ้านโบสถ์ บ้านนาตะโคกรก บ้านหัวบึง บ้านหัวนา บ้านกกกอก บ้านกุดหิน มีองค์การบริหารส่วนตำบล จัดตั้งครั้งแรกเมื่อ 14 ธันวาคม 2542 จำนวนประชากรตามข้อมูลสถิติรวมทั้งสิ้น 2,748 คน แยกเป็นชาย 1,317 คน หญิง 1,431 คน มีจำนวนครัวเรือนรวมทั้งสิ้น 711 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 80 ประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ทำสวน การเลี้ยงสัตว์ ผลผลิตที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว ไม้ดอกไม้ประดับ การเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงโคเนื้อ นอกนั้นประกอบอาชีพด้านอื่น เช่น ประกอบธุรกิจส่วนตัว ค้าขาย รับราชการ รับจ้างทั่วไป และขายแรงงาน ทั้งในภาคอุตสาหกรรม การพาณิชย์ การบริการ

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

1. แนวคิด

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ๆ อันประกอบด้วยการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามของวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชนต่างสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้าน ศิลปะ สถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบ วิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีตประเพณี ล้วนแล้วแต่เป็น สิ่งดึงดูดใจที่สำคัญช่วยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ต้องรับผิดชอบต่อปัจจัยพื้นฐานทางวัฒนธรรมอยู่ 4 ประการ

1. เพื่อมุ่งเน้นคุณค่าของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น
2. เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องดูแลรักษาให้คงไว้ถึงคุณภาพสิ่งแวดล้อม และคุณค่าของวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
3. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจสูงสุด แต่ในขณะเดียวกัน ก็ต้องเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย
4. เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างพอเพียง พร้อมทั้งปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น

หม่อมหลวงศุ่ย ชุมสาย (วรรณ วลัยวานิช. 2546 : 5) ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยว หมายถึง การเคลื่อนย้ายของประชากรจากแหล่งหนึ่งไปสู่อีกแหล่งหนึ่ง รวมทั้ง การเดินทางภายในประเทศและระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์ ต่อกันมีกิจกรรมร่วมกัน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ได้รับความรู้ ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ฉะนั้นการท่องเที่ยวในปัจจุบันจึงเป็นธุรกิจที่กว้างขวาง

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว

พจนาน ศวนศรี (จงรักษ์ อินทพันธ์. 2545 : 6) กล่าวว่า คนในชุมชนต้องเข้ามา มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง บทบาทของ โครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ คือ การเป็นสะพานเชื่อมความเข้าใจระหว่าง นักท่องเที่ยวกับชุมชน บอกกล่าวให้คนที่จะไปเยี่ยมเยือนชุมชนได้เข้าใจเรื่องราวของชุมชน รูปแบบการท่องเที่ยว กติกา ข้อปฏิบัติเมื่ออยู่ในชุมชน ในขณะเดียวกันก็มีการพูดคุยกับชาวบ้าน

ให้ชัดเจนจนถึงเป้าหมายของการทำกิจกรรมนี้ ซึ่งก็มีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน บางแห่งมองว่าการท่องเที่ยวเป็นการเผยแพร่เรื่องราว วิถีชีวิต วัฒนธรรม ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน บางแห่งอาจมองว่านอกจากการเผยแพร่แล้วน่าจะเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน และคนในชุมชนด้วย เราด้วยกันมองถึงข้อดี ข้อเสีย และแนวทางป้องกัน ร่วมกันค้นหาเสน่ห์ของชุมชน ซึ่งหมายถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามและวิถีวัฒนธรรมที่น่าสนใจ กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ โดยช่วยกันวางระบบบริหาร จัดการ จัดโปรแกรมแบ่งบทบาทหน้าที่ที่จัดสรรผลตอบแทนที่เหมาะสม และโปร่งใสตรวจสอบได้

1. การตัดสินใจวางแผนและพัฒนากท่องเที่ยว ต้องคำนึงคุณค่าทางด้านกายภาพและวัฒนธรรมของพื้นที่
2. การกำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยวภายในชุมชนต้องคำนึงถึงศักยภาพด้านการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งในแง่ของกายภาพ ระบบการบริหารต่าง ๆ และความเปราะบางทางวัฒนธรรม
3. การพัฒนากท่องเที่ยวต้องยึดความสมดุลทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชนเป็นหลัก และต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงลบต่อคุณค่าของมรดกวัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน
4. การท่องเที่ยวต้องเป็นการจัดการ และพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)
5. ชุมชนควรจะมีบทบาทในการวางแผนเพื่อการท่องเที่ยว และอนุรักษ์ชุมชนตั้งแต่เริ่มต้น
6. ประชาชนในชุมชนควรได้รับประโยชน์จากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมกัน ผลประโยชน์ที่ได้รับอาจจะอยู่ในรูปแบบที่แตกต่างกัน

วรรณ วลัยวานิช (เยาวภา เจริญรัตน์. 2549 : 38 ; อ้างอิงมาจาก วรรณ วลัยวานิช. 2546) การท่องเที่ยวรูปแบบนี้จัดขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชมงานเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น เนื่องในเทศกาลต่าง ๆ เพื่อเป็นการสืบทอด และรักษามรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่น ซึ่งมีหลักเกณฑ์สำคัญ คือ

1. เป็นประเพณีหรือวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ที่เด่นของแต่ละท้องถิ่น และสมควรที่จะดำรงรักษาไว้สืบต่อไป
2. เจ้าของพื้นที่ร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งด้านการวางแผน การจัดการ และการอนุรักษ์

3. มีวิทยากร และมัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่น

4. มุ่งให้นักศึกษาได้รับความรู้ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความประทับใจ และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตในสังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากเดิม

มัญญ วงศ์คำดี (2541 : 101) ให้ความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยวว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจที่จะก่อให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากจะเป็นทั้งวัตถุประสงค์ และเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแล้วยังเป็นปัจจัยสำคัญที่จะขายให้นักท่องเที่ยว เป็นสินค้าที่มีคุณลักษณะพิเศษที่สามารถดึงดูดให้ลูกค้า หรือนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาซื้อถึงที่ตั้งของสินค้าสามารถแยกเป็นประเภทตามเป้าหมายการไปชมของนักท่องเที่ยวได้ ดังนี้

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึง สภาพทางกายภาพของธรรมชาติที่มีความสวยงาม หรือความน่าสนใจต่อการเดินทางไปเที่ยวชม ได้แก่ ภูเขา ป่าไม้ น้ำตก แม่น้ำ ลำธาร ภูมิทัศน์ และสภาพภูมิศาสตร์อื่น ๆ

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน และศาสนา หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นตามวัตถุประสงค์ และเพื่อประโยชน์ของมนุษย์เองทั้งที่เป็นมรดกของอดีต และได้สร้างเสริมขึ้นในสมัยปัจจุบัน แต่มีผลดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่ ปราสาทหิน พระราชวัง ศาสนสถาน โบราณวัตถุ โบราณสถาน อนุสรณ์สถาน และพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมและการประพฤติปฏิบัติที่ยึดถือ และสืบทอดกันมา ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ได้แก่ สภาพชีวิตไทย ริมคลอง ตลาดน้ำ เรือนแพ บ้านชาวเขา หมู่บ้านประมง งานเทศกาลประเพณี การแข่งเรือ ศูนย์แสดงวัฒนธรรมประเพณีและสวนสนุก เป็นต้น

สำหรับประเทศไทย วัฒนธรรมที่นำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวโบราณวัตถุ โบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ วัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน เทศกาลประเพณี งานหัตถกรรม และสินค้าในท้องถิ่นต่าง ๆ ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และอรรถาสัยไมตรีของคนไทย ทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรมมากมายหลายประเภท แต่เมื่อรวมกันแล้วกลับมีความสอดคล้องผสมผสานและกลมกลืน เป็นวัฒนธรรมได้อย่างสมบูรณ์

2. ทฤษฎีหลัก

2.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural-Functional Theory)

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่เป็นกรอบแนวคิดทางสังคมวิทยาที่มีข้อสมมติฐานที่ว่าสังคมเป็นระบบที่ซับซ้อนระบบหนึ่ง ที่มีองค์ประกอบต่าง ๆ หลายส่วนทำงานร่วมกันจนเกิด

ความมีเสถียรภาพ ทฤษฎีนี้ถือว่า สังคมเหมือนกับสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง (Biological Organism) ซึ่งเป็นตัวแบบ (Model) ใช้อุปมา (Analogy) เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์สังคม (Social Analysis) หรือวิเคราะห์ระบบ (System Analysis) โดยมีฐานคติ(Assumptions) เกี่ยวกับสังคม คือ เป็นระบบ ๆ หนึ่งที่ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกันมีระบบขอบเขตแน่นอน พร้อมทั้งมีกระบวนการรักษานูรณ์การ (Integration) และอาณาเขตนั้นไว้เสมอ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2536 : 25-26) ข้อสมมติของทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ที่สำคัญ คือ สังคมต้องมีความมั่นคง ไม่ต้องมีความสนใจในเรื่องของการเปลี่ยนแปลง เพราะเชื่อว่าถ้าส่วนประกอบหนึ่งส่วนประกอบใดของสังคมเปลี่ยนไป ส่วนประกอบอื่นจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปด้วย ลักษณะธรรมชาติของทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ได้มีข้อสมมติที่สำคัญกล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ดังนี้ (สมศักดิ์ศรี สันติสุข. 2544 : 113)

1. ทุกสังคมประกอบขึ้นด้วยบูรณาการรวมหน่วย (Integration) ของหน่วยต่าง ๆ หรือองค์ประกอบต่าง ๆ ทางสังคม
2. ทุกองค์ประกอบทางสังคมจะทำหน้าที่หรือทำประโยชน์เพื่อความสมบูรณ์และความอยู่รอดทางสังคม
3. ทุกสังคมแนวมืดมนที่ว่าจะรักษาสมดุลภาพ
4. ทุกสังคมจะมีความมั่นคง เนื่องจากสมาชิกภายในสังคมมีความสอดคล้องและเข้าใจกันในสถานภาพและค่านิยม ฯลฯ

วิลเบอร์ก อี มัวร์ (Wilbert E. Moore) (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 120) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ได้กล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ในลักษณะที่ว่า ความยืดหยุ่นของทฤษฎีนี้สามารถให้คำอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ดี กล่าวคือ สังคมสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นได้ สาเหตุหรือพลังที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระยะสั้นไม่รุนแรง แต่เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นระยะเวลายาว ก็มีผลกระทบอย่างมาก เช่น การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการเพิ่มประชากรซึ่งในระยะแรกของประชากรที่เพิ่มขึ้นไม่กระทบกระเทือนมากเท่าใดนัก แต่เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้นทรัพยากรมีจำกัด ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนการดำรงชีวิตและความสัมพันธ์ทางสังคม

ลักษณะที่สำคัญของทฤษฎีนี้ ชนิตา รัชพลเมือง (2525 : 33) ได้สรุปไว้ว่า ระบบสังคมซึ่งประกอบด้วยระบบย่อยต่าง ๆ จะต้องประกอบด้วย

1. หน้าที่ของสังคม (Social Function)
2. คุณภาพของสังคม หรือระบบ (System Equilibrium and Homeostasis) หรือระเบียบสังคม (Social Order)
3. การพึ่งพาอาศัยของระบบย่อย (Social Interdependence)

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ มีมีสมมติฐานเกี่ยวกับสังคมว่า ภายในสังคมจะประกอบด้วยโครงสร้างที่เป็นระบบย่อย ๆ หลายระบบ แต่ละระบบมีหน้าที่แตกต่างกันไป เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมีระเบียบ ซึ่งถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายของสังคม หากระบบใดไม่ทำหน้าที่ของตนเอง จะก่อให้เกิดการปรับตัวเอง และเกิดความสมดุลในที่สุด ซึ่งระบบต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ในสังคมจะมองว่าสมดุลอยู่แล้ว สิ่งที่จะทำให้ระบบย่อยต่าง ๆ ได้มีการปรับตัวเข้าหากัน และมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้า ๆ เพื่อรักษาสมดุลในระบบ จากการกระทำของบุคคลและสังคม ดังนั้นในการพัฒนาชุมชนจึงต้องเน้นโครงสร้างของชุมชนอันได้แก่ บุคคล กลุ่ม และองค์กร โดยมีเป้าหมายร่วมกัน มีการปรับตัวในลักษณะบูรณาการให้ทุกคนมีส่วนร่วมและปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เต็มศักยภาพเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองต่อไป

2.2 ทฤษฎีประวัติศาสตร์

ทฤษฎีประวัติศาสตร์ (Historical Particularism)

ในช่วงเวลาเดียวกับเรดคลีฟ-บราวน์ และมาลินอฟสกี จัดประกายแนวทางการศึกษา สังคมและวัฒนธรรมด้วยทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ในสหรัฐอเมริกา ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) ได้จุดประกายความคิดด้วยแนวคิดวิเคราะห์ที่เรียกว่า “The Historical Method” ซึ่งต่อมาถูกเรียกว่า “Historical Particularism” ที่เขายกขึ้นมาเป็นทางเลือกแทน “Comparative Method” ของแนวทฤษฎีวิวัฒนาการวัฒนธรรม ซึ่งเขาวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการสร้างทฤษฎีจากข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง

อย่างไรก็ตาม ในระยะแรก ๆ เขายังให้ความสนใจในการสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการของวัฒนธรรม ทำให้เขามีประเด็นความสนใจที่คล้ายกับนักคิดในแนวทฤษฎีวิวัฒนาการ ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดของเรดคลีฟ-บราวน์ และมาลินอฟสกี ที่เน้นการวิเคราะห์การดำรงอยู่ของสถาบันวัฒนธรรม แต่ฐานะคติของโบแอสเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์แตกต่างไปจากของไทเลอร์ นักคิดแนวทฤษฎีวิวัฒนาการ ซึ่งมีแนวโน้มจะมองว่ามนุษย์ตัดสินใจบนพื้นฐานของหลักเหตุผล ฉะนั้นสถาบันวัฒนธรรมมนุษย์จะมีลักษณะที่เป็นเหตุเป็นผล (Rational) และเมื่อใดขาดความเป็นเหตุเป็นผลก็จะถูกแทนด้วยสถาบันวัฒนธรรมที่มีความเป็นเหตุเป็นผลมากกว่า ในขณะที่โบแอสมองว่าพฤติกรรมมนุษย์ และสถาบันวัฒนธรรมมีรากฐานมาจากทางด้านอารมณ์มากกว่าความเป็นเหตุเป็นผล

นอกจากนี้เป้าหมายของการศึกษาก็มีความแตกต่างกัน เพราะ นักวิวัฒนาการวัฒนธรรมรวมทั้ง ไทเลอร์ด้วย เน้นการศึกษาพัฒนาการวัฒนธรรม (Culture) ของมนุษยชาติ แต่โบแอสสนใจวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่าง ๆ (Cultures) ซึ่งเขาคิดว่าต้องเข้าใจ และมีหลักฐานในเรื่องพัฒนาการของวัฒนธรรมต่าง ๆ ก่อน จึงจะสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการของวัฒนธรรมของมนุษยชาติได้ ผลที่ตามมาคือ มีมีโนทัศน์หลักในการศึกษาที่ต่างกัน สำหรับโบแอส

การศึกษา “Histories” ของ “Cultures” เน้นมโนทัศน์ “วิวัฒนาการ” (Evolution) และ วัฒนธรรมมนุษยชาติ (Culture) ในการแสวงหา และนำเสนอความรู้ วิธีวิเคราะห์ที่ต่างกันไป คือ โบแอสใช้ “Historical Method” ในขณะที่นักวิวัฒนาการวัฒนธรรมใช้ “Comparative Method” เป็นหลักในการวิเคราะห์

โบแอส (Boas. 1940 ; Orig. 1920 : 120-122) เสนอว่า วิธี “Historical Method” จะเน้นการศึกษาวิเคราะห์ประเพณีต่าง ๆ อย่างละเอียดถี่ถ้วนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม และพิจารณาการกระจายตัวของประเพณีต่าง ๆ ในวัฒนธรรมใกล้เคียง ซึ่งจะช่วยให้ นักมานุษยวิทยาได้มองเห็นเงื่อนไขสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรม และมองเห็นภาพ วัฒนธรรมในอดีต ภายใต้บริบทของสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน ตามข้อสันนิษฐานของเขา วัฒนธรรมหนึ่ง ๆ คือผลรวมที่เกิดจากกระบวนการทางจิตวิทยาของมนุษย์ที่มีปฏิกริยากับ สภาพแวดล้อม และการติดต่อทางวัฒนธรรมในประวัติศาสตร์ ฉะนั้นด้วย “Historical Method” นักมานุษยวิทยาสามารถจะอธิบายความแตกต่างทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่าง ๆ ได้ เขาย้ำว่า “นักมานุษยวิทยาต้องเก็บข้อมูลด้วยตัวเอง” และมีความเป็นกลาง (Objectivity) และไม่ลำเอียง (Prejudice) หรือคิดสรุปล่วงหน้า (Preconceptions) ที่จะทำให้นักมานุษยวิทยาบิดเบือน ข้อเท็จจริงให้เข้ากับแนวคิดของตนเอง (Boas. 1940 ; Orig. 1920) อย่างไรก็ตาม ในท้ายที่สุด โบแอสได้ยอมรับว่าไม่อาจจะสร้างทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอย่างเป็นสากลได้ เพราะแต่ละวัฒนธรรมมีลักษณะเฉพาะ และเส้นทางวิวัฒนาการของตนเอง ถึงแม้ว่าโบแอส ไม่ได้ห้ามรดกทางทฤษฎีกับสาขามานุษยวิทยา แต่เขาได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการศึกษาวัฒนธรรม อย่างลึกซึ้งด้วยการพยายามทำความเข้าใจจากมุมมองของคนในวัฒนธรรม และการมองวัฒนธรรม ในเชิงสัมพัทธ์ที่ว่า แต่ละวัฒนธรรมก็มี “ความหมาย” ที่เราต้องทำความเข้าใจจากแง่มุมของคน และในบริบททางวัฒนธรรม นักวิจัยไม่ควรใช้มาตรฐานวัฒนธรรมของตนตัดสินวัฒนธรรมของ กลุ่มคนอื่น ๆ ซึ่งได้กลายเป็นหลักการสำคัญในการเก็บข้อมูลทางมานุษยวิทยาในเวลาต่อมา

นิยพรรณ วรรณศิริ (2540 : 89-91) กล่าวถึงการศึกษาวัฒนธรรมหรือ พฤติกรรมของมนุษย์ว่าหลีกเลี่ยงไม่พ้นการสืบสวนย้อนหลังไปถึงอดีตในทุกสมัยที่มนุษย์ได้ผ่าน ขึ้นตอนมา และได้ละทิ้งผลของการกระทำของตนเอาไว้มากมาย การศึกษาถึงอนาคตสามารถ นำมาอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี การศึกษาทางประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็น การศึกษาวัฒนธรรมในแง่อดีตเท่านั้น หากแต่เป็นวิธีการหลาย ๆ วิธีรวมกัน เช่น

1. ศึกษาความเป็นมาในอดีตของวัฒนธรรมในแต่ละเนื้อหาจากอดีตถึง ปัจจุบัน เป็นการศึกษาค้นคว้าของวัฒนธรรม
2. สังเกตการณ์ (Observation) ความเป็นตัวของตัวเองของวัฒนธรรม

เป็นการศึกษาวัฒนธรรมปัจจุบันด้วยการเข้าไปสังเกต หรือดูด้วยตัวของนักศึกษาเอง การสังเกตต้องทำควบคู่กับการจดบันทึกด้วย

3. ศึกษาวัตถุ และเหตุการณ์ในแง่ของเวลาและสถานที่ เช่น วัฒนธรรมนั้น ๆ เกิดเมื่อไร และเกิดที่ไหน วัฒนธรรมที่เราเห็น ๆ อยู่ในปัจจุบันนี้จะต้องมีความเป็นมาจากอดีต การสังเกตการณ์ในแง่ของเวลา และแง่ของวัฒนธรรมเป็นวิธีการที่จำเป็นมากที่จะทำให้ปะติดปะต่อเรื่องราวของพฤติกรรมและความเป็นมาของมันได้อย่างถูกต้อง

4. การขุดค้น (Archaeological Method) เป็นการสืบหาหลักฐานของวัฒนธรรมในอดีตไกลโพ้นด้วยการขุดค้นซึ่งสามารถนำหลักฐานทางรูปธรรมมายืนยันการศึกษาวัฒนธรรมในปัจจุบันได้ เป็นการช่วยในการตีความพฤติกรรมของมนุษย์ในปัจจุบันอย่างมาก

5. การศึกษาแบบวิเคราะห์โครงสร้างรวม คือ การศึกษาวัฒนธรรมของสังคมใด ๆ โดยนำโครงสร้างทุกส่วนมาวิเคราะห์ร่วมกัน ในขณะเดียวกันเพื่อความเข้าใจวัฒนธรรมในภาพรวมของสังคมหนึ่ง ๆ

การศึกษาวรรณกรรมโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นการมองปัญหาย้อนหลังนั้น เกี่ยวข้องกับเวลาซึ่งยากที่จะหลีกเลี่ยงได้ การที่จะเข้าใจเหตุการณ์ในปัจจุบันนั้น จำเป็นต้องสืบสาวเหตุการณ์ย้อนไปข้างหลัง ยิ่งสืบย้อนหลังได้ระยะเวลาไกลจากปัจจุบันมากเท่าไรยิ่งเข้าใจปัจจุบันมากเท่านั้น ถ้าเข้าใจปัจจุบันได้อย่างทะลุปรุโปร่งก็จะเป็นประโยชน์ในการวางแผนการล่วงหน้าได้สำหรับอนาคต นี่คือการศึกษาคู่เนื่องกันเป็นลูกโซ่ของเหตุการณ์และเวลา ที่เกี่ยวกับการศึกษาวรรณกรรมโดยวิธีทางประวัติศาสตร์มี 2 มิติ คือ

1. ศึกษาเหตุการณ์ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน (Synchronic Study) ได้แก่ การศึกษาเรื่องใด ๆ ในเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น เช่น ศึกษาเรื่องกรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. 2325 หรือการศึกษาระบบการปกครองของไทยสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้น วิธีการนี้ใช้การวิเคราะห์ (Analysis) โครงสร้าง

2. ศึกษาเหตุการณ์ในหลายช่วงเวลา (Diachronic Study) เป็นการศึกษาเหตุการณ์ข้ามเวลาจากช่วงหนึ่งถึงอีกช่วงหนึ่ง เช่น การศึกษาระบบการปกครองของไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึง ปัจจุบัน เป็นต้น การศึกษาแบบข้ามเวลาเป็นการศึกษาเชิงเปรียบเทียบในกรอบของแนวคิดเชิงพัฒนาการ เป็นการศึกษาที่มีประโยชน์มาก และใช้กันมากในหมู่นักมานุษยวิทยา

จากการศึกษาทฤษฎีประวัติศาสตร์นี้ จะช่วยอธิบายวัฒนธรรมว่า การเติบโตของวัฒนธรรมทั้งโดยตัวของมันเอง ประกอบกับสิ่งแวดล้อมที่มาจัดรูปแบบของวัฒนธรรมให้พัฒนา และแตกต่างกันไปตามลักษณะของท้องถิ่นของกาลเวลา การศึกษาโดยวิธีทางประวัติศาสตร์ทำให้รู้ว่า วัฒนธรรมของสังคม นั้น ๆ เกิดมาจากในสังคมนั้นเอง (Creativeness) หรือถูกหยิบยืมมาจากภายนอก (Borrowing and Diffusion) และทำให้เข้าใจว่าวัฒนธรรม

ไม่ได้เจริญจากตัวของมันเองอย่างเดียว แต่มันจะพัฒนาไปตามท้องถิ่นที่มันเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ ทำให้เรารู้จักวัฒนธรรมตั้งแต่ลักษณะง่าย ๆ (Simple) ไปจนถึง ซับซ้อนหลายชั้น (Complex) วิธีการ/ขั้นตอน ของการเผยแพร่วัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรม หนึ่ง ซึ่งจะต้องคำนึงถึงข้อเหมือนและข้อต่างของวัฒนธรรมทั้งสองเป็นสำคัญ

3. ทฤษฎีเสริม

3.1 ทฤษฎีการแพร่กระจาย

วัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จะแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่น ๆ ได้ต้องยึดหลักทาง วัฒนธรรม คือ ความคิดและพฤติกรรม (ผลของความคิด) ที่ติดตัวบุคคล บุคคลไปถึงที่ใด วัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่น ดังนั้น การแพร่กระจายของวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัย ดังต่อไปนี้

1. หลักภูมิศาสตร์ ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เช่น ไม่มี ภูเขาสูง ทะเลกว้าง ทะเลทราย แหล่งหิมะ ป่าทึบ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้ เป็นอุปสรรค ต่อการเดินทางของคนที่มีวัฒนธรรมติดตัว
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การที่ผู้คนต้องเดินทางติดต่อไปมาหาสู่กันส่วนมาก เนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจบ้างก็ต้องการไปติดต่อค้าขาย หรือแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าทาง เศรษฐกิจบ้างก็ต้องการไปเที่ยวเตร่ดูสิ่งแปลกใหม่ แต่ก็ต้องมีเงินทองจึงจะไปเที่ยวที่อื่นได้ คนที่มีเศรษฐกิจดีจึงมีโอกาสนำวัฒนธรรมติดตัวไปสังสรรค์กับวัฒนธรรมได้
3. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การมุ่งใจไปแลกเปลี่ยนวิธีการ พฤติกรรมใหม่ และความรู้ เป็นต้น การไปศึกษายังถิ่นอื่นจึงเป็นการไปแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การรู้จัก รักใคร่และแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การไปร่วมปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนา และการ อพยพโยกย้ายถิ่น เพราะเกิดภัยทางสังคม เช่น เกิดสงคราม และความขัดแย้ง การประสพภัย ธรรมชาติ เช่น ไข้หวัดใหญ่ระบาด แห้งแล้ง และการยึดครองโดยผู้รุกราน เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัย ให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น
4. การคมนาคมขนส่งที่ดี เป็นปัจจัยเอื้อต่อการเผยแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น ถนนดีพาหนะสำหรับโดยสาร และการเดินทางในระยะทางไม่ไกลเกินไป ล้วนแต่เป็น อัตราร่งการแพร่กระจายที่ดีด้วย

ทฤษฎีการแพร่กระจาย (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2540 : 14–18) กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion Theory) คือ การติดต่อกับโลกภายนอก (Contact) นี้ก็เหมือนกัน อธิบายการพัฒนาว่าเกิดจากการติดต่อระหว่างสังคม โดยเฉพาะสังคมด้อยพัฒนา ที่ติดต่อกับสังคมพัฒนาจะทำให้สังคมด้อยพัฒนามีระดับการพัฒนาสูงขึ้น

สังคมจะพัฒนาได้ต้องมีเหตุปัจจัย 6 ประการ ดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ

หมายความว่า ปัจจัยเหตุคือ ทรัพยากรธรรมชาติก่อให้เกิดปัจจัยผล คือ การพัฒนาทำไมจึงเป็นเช่นนั้น เหตุผลก็คือ เมื่อมีทรัพยากร เช่น น้ำมัน ทองคำ หรือเพชร สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดเป็นทรัพย์สินเงินทอง สามารถนำไปใช้จ่ายยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้นได้ ยังมีทรัพยากรธรรมชาติมีค่าจำนวนมาก ก็ยังทำระดับการพัฒนาสูงมากขึ้นไปอีก

2. ทรัพยากรมนุษย์

หมายความว่า ปัจจัยเหตุคือ ทรัพยากรมนุษย์ในวัยแรงงานก่อให้เกิด ปัจจัยผล คือ การพัฒนา หรือพูดอีกนัยหนึ่งว่า ยังมีคนในวัยแรงงานมากเท่าใดก็ยิ่งทำให้ระดับ การพัฒนาสูงมากขึ้นเพียงนั้น เหตุผลก็คือ คนในวัยแรงงานมีกำลังแรงงานที่สามารถใช้ให้เกิด ประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตได้ เช่น การเพิ่มการศึกษา ทำให้สุขภาพอนามัยแข็งแรง จิตใจมั่นคง เข้มแข็ง เป็นต้น ปัจจัยนี้จึงเป็นเหตุให้เกิดการพัฒนาได้

3. องค์กรสังคม

ดังได้กล่าวไว้แล้ว องค์กรสังคมในที่นี้หมายถึง องค์กรสังคมประเภท สหกร โดยที่องค์กรสังคมเหล่านี้จะช่วยทำให้เกิดพลังงานในการทำงานได้ใหญ่ขึ้น และมากขึ้น เพราะเป็นการรวมกำลังแรงงานกับงานใหญ่ที่ทาคคนเดียวไม่ได้องค์กรก็สามารถทำได้ ทำได้มาก และทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะได้ร่วมช่วยกันคิด ช่วยกันพิจารณา จึงมีความรอบคอบ ไม่บกพร่องหรือบกพร่องน้อย จึงเป็นเหตุให้เกิดการพัฒนาได้อีกทางหนึ่ง

4. ภาวะผู้นำ

เราได้ชี้ไว้แล้วเช่นเดียวกันว่า ภาวะผู้นำหรือจำนวนผู้นำประเภทต่าง ๆ ยังมีมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้การพัฒนามีระดับสูงมากขึ้นเพียงนั้น ทั้งนี้ก็เพราะผู้นำมักจะเป็นคนที่มี คุณภาพการทำงานของผู้นาจึงพลอยมีคุณภาพหรือประสิทธิภาพได้หรือไม่เช่นนั้น ผู้นำจะสามารถ รวมคนได้เป็นจำนวนมาก กลายเป็นกลุ่มคนจำนวนมาก จึงทำงานใหญ่หรืองานปริมาณมากได้ นอกจากนั้นด้วยบารมีของผู้นำทำให้คนที่มารวมตัวกันทำงาน ทำงานอย่างทุ่มเท เพื่อผู้นำจึงทำ เกิดผลดีแก่การพัฒนา

5. การติดต่อกับโลกภายนอก

การติดต่อ หมายถึง การติดต่อระหว่างชุมชน ระหว่างเมือง หรือ ระหว่างประเทศโดยเฉพาะชุมชนเมือง ประเทศที่ด้อยพัฒนาจะได้ประโยชน์จากชุมชนเมือง ประเทศที่พัฒนาแล้วหรือเจริญกว่า ทั้งนี้เพราะการติดต่อเช่นนั้นทำให้เกิดการถ่ายทอด เรียนรู้ รับเอาความรู้ ความชำนาญสินค้าเทคโนโลยีจากสังคมเจริญมาใช้หรือมาผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้ สินค้าขึ้นมาในสังคมพัฒนา ทำให้สังคมด้อยพัฒนา มีความเจริญก้าวหน้าตามไปด้วย

6. การฝึกอบรม

การฝึกอบรมมีฐานะพิเศษ เป็นทั้งตัวเหตุโคดและเป็นตัวเหตุร่วมกับเหตุอื่น ๆ ทำให้เกิดการพัฒนาดได้ คำอธิบายให้เห็นความจริงก็ไม่ยากเพราะหากมองว่าการฝึกอบรมเป็นการศึกษา (education) เสียแล้ว ก็ย่อมจะเห็นความสำคัญได้ชัดเจนในการทำงานเกิดการพัฒนาเพราะทำให้ความรู้ความชำนาญด้านต่าง ๆ ของคนสูงขึ้น การพัฒนาที่ย่อมจะสูงตามไปด้วย สำหรับการเป็นตัวเหตุควบคุมเหตุอื่น ก็อาจมองได้ว่า การศึกษาย่อมทำให้รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ทรัพยากรมนุษย์ที่ดีการศึกษาก็ย่อมเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ องค์การสังคมที่มีคุณภาพเป็นสมาชิกก็ย่อมพลอยมีคุณภาพไปด้วย ผู้นำที่มีการศึกษาย่อมมีคุณภาพดียิ่งขึ้น การติดต่อที่เฉลียวฉลาดอันเกิดจากการศึกษา ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการพัฒนาการฝึกอบรมจึงช่วยให้เกิดการพัฒนาดด้วยเหตุนี้

ดังนั้น การแพร่กระจายเกิดขึ้นมาได้ เมื่อมีการติดต่อกันระหว่างคนต่างชุมชน หรือโดยเฉพาะคนที่ต่างวัฒนธรรมกัน การติดต่อระหว่างบุคคลสองพวกนี้จึงเป็นการแพร่ความรู้และสิ่งแปลกใหม่ที่เรียกว่า “นวัตกรรม” หรือความเจริญได้ทางหนึ่ง การฝึกอบรม ชุมชนใดมีประชากรที่ได้รับการฝึกอบรมสูงมากเท่าไรก็จะทำให้ชุมชนนั้น ๆ เกิดการพัฒนายิ่งขึ้น

จากการศึกษาทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนี้ จะช่วยอธิบายวิธีการ/ขั้นตอนของการเผยแพร่วัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง ซึ่งจะต้องคำนึงถึงข้อเหมือนและข้อต่างของวัฒนธรรมทั้งสองเป็นสำคัญ

3.2 ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2547 : 100-101) กล่าวว่า ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Culture Ecology Theory) เกิดขึ้นในปี ค.ศ. ที่ 20 โดย เลสลีย์ ไวท์ (Leslie A. White) ได้เสนอว่า วัฒนธรรมมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. เทคโนโลยีภูมิมีบทบาทในสังคม และเกิดขึ้นเพื่อความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม
2. เมื่อเกิดความสัมพันธ์ มนุษย์จะสร้างระบบสังคมจนสามารถกำหนดแนวคิดของมนุษย์ในที่สุด
3. ระบบวัฒนธรรมจะควบคุมระบบสังคม ระบบสังคมจะควบคุมระบบจิตของมนุษย์แต่ละคน

ผลงานของเลสลีย์ ไวท์ (Leslie A. White) เรื่อง The evolution of culture เสนอข้อคิด ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นปัจจัยผลักดัน ทำให้มนุษย์สามารถผลิตพลังงานเพิ่ม
2. ความพยายามของมนุษย์ทุกวัฒนธรรมทำให้เกิดพัฒนาอันยิ่งใหญ่

3. วัฒนธรรมเป็นแรงกระตุ้นทำให้มนุษย์มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น

สรุปได้ว่าพัฒนาการของวัฒนธรรมเกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และกลายเป็นวัฒนธรรมสากลได้เพราะเทคโนโลยี

จูเลียน สจวต (พิสิญฐ์ บุญไชย. 2549 : 20 ; อ้างอิงมาจาก Julian Steward. 1972 : 114) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือช่วยให้นักมนุษย์ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมที่ต่างกันทำให้วิถีการผลิตและสภาพความเป็นอยู่ตลอดจนวัฒนธรรมต่างกัน ความแตกต่างนี้เกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เทคโนโลยี และโครงสร้างสังคมเป็นหลัก วัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมจึงมีความแนบแน่นใกล้ชิด และส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก ในยุคสมัยที่พัฒนาการด้านเทคโนโลยียังอยู่ในระดับต่ำ มนุษย์จำต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และทำให้สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลเป็นตัวกำหนดรูปแบบวัฒนธรรม แต่เมื่อเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้ามากขึ้น มนุษย์ย่อมมีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น อิทธิพลของสภาพแวดล้อมก็เริ่มลดลง หากแต่รูปแบบและขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างจะคงอยู่ และได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง

รูธ เบเฮดิกท์ (พิสิญฐ์ บุญไชย. 2549 : 20 ; อ้างอิงมาจาก Ruth Behedict. 1977 : 18) กล่าวว่า วัฒนธรรมแต่ละแห่งเป็นภาพรวมเฉพาะของส่วนต่างๆ ที่ผสมกลมกลืนกันที่ส่วนรวมทั้งหมดถูกหล่อหลอมทางคติวัฒนธรรมที่เฉพาะของวัฒนธรรมนั้นๆ ศาสนา ครอบครัว เศรษฐกิจและสถาบันการเมือง การปกครอง ต่างเข้ากันได้เป็นอย่างดี เพื่อกลายมาเป็นภาพรวมที่เฉพาะ และเนื่องจากภาพรวมดังกล่าวเป็นผลมาจากการมีประวัติศาสตร์ที่เฉพาะ ดังนั้นจึงไม่อาจเปรียบเทียบวัฒนธรรมใดว่าดีกว่าวัฒนธรรมอื่นได้

สรุปได้ว่า ทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม จากนักมานุษยวิทยาได้พยายามอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในสังคม ศึกษาวิธีการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางกายภาพเฉพาะของวัฒนธรรมแต่ละชนิด ซึ่งมีข้อด้อยคือ ไม่สามารถกำหนดชี้ชัดลงไปว่าลักษณะประเพณีวัฒนธรรมแบบใดมีอิทธิพลต่อการอยู่รอดของสังคมอย่างแท้จริง

แนวทางในการนำทฤษฎีไปใช้ในการศึกษาแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1. ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เชื่อว่าวัฒนธรรมเป็นเครื่องช่วยให้นักมนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะในยุคที่เทคโนโลยียังไม่เจริญ สิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดรูปแบบวัฒนธรรม ทำให้ทราบถึงแนวทางในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่จะต้องขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมหรือสภาพบริบทพื้นที่การศึกษา

2. ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชื่อว่าสิ่งแวดล้อมที่ต่างกันก็จะทำให้วัฒนธรรมแตกต่างกัน เป็นแนวทางให้ทราบถึงความแตกต่างกันของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่จะต้องศึกษาสภาพแวดล้อมตลอดจนเทคโนโลยี และโครงสร้างของสังคม

3. ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมกล่าวว่าวัฒนธรรมแต่ละแห่งเป็นภาพรวมเฉพาะของส่วนต่างๆ ที่ผสมกลมกลืนกัน ที่รวมศาสนา ครอบครัว เศรษฐกิจ และสถาบันการเมือง การปกครองเข้ากัน ทำให้ทราบถึงแนวทางการจัดการที่เป็นจุดรวมของส่วนต่างๆ ของสังคมได้เป็นอย่างดี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

เนตรชนก นันท์ (2544 : 37) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมกรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน พบว่าองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวของวัดต้มมีจุดแข็ง 2 ด้านคือ ด้านสิ่งดึงดูดใจและด้านความสะดวกในการเข้าถึง และมีจุดอ่อนในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและขาดการให้บริการข้อมูล มีแนวทางในการจัดการ 4 ด้าน คือการจัดโครงสร้างองค์การการท่องเที่ยว การจัดการด้านบุคลากร การจัดระบบการดำเนินงาน และการจัดรายการนำเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

สุชาดา รัตนภูมิพงษ์ (2546 : 42) ได้วิจัยวัฒนธรรมชุมชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว : ศึกษากรณีแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมดั้งเดิมและวัฒนธรรมปัจจุบันของชุมชนบ้านปราสาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่าชาวบ้านปราสาทมีวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งปรากฏตามหลักฐานทางโบราณคดีทำให้บ้านปราสาทเป็นแหล่งท่องเที่ยว และทำหน้าที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และมีวัฒนธรรมปัจจุบันคือด้านการผลิต ความเชื่อ การอยู่ร่วมสัมพันธ์กันเป็นวัฒนธรรมรองทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชน การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องอาศัยพื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นหลัก ดังนั้นชาวบ้านจึงให้ความสำคัญในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมโดยเน้นให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกัน

จงรักษ์ อินทยนต์ (2536 : 76-77) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านโป่งน้ำร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอกะกาศ จังหวัดลำปาง กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวบริเวณแหล่งท่องเที่ยวไว้เป็น 2 ประการคือ

1. การให้บริการและอำนวยความสะดวก ตลอดจนให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
 2. การรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป
 นอกจากนี้ในการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวต้องคำนึงความสามารถที่รองรับได้ 3 ประการคือ

2.1 ความสามารถที่จะรองรับในเชิงกายภาพ (Physical Carrying Capacity) หมายถึง สภาพหรือลักษณะของพื้นที่ที่จะเอื้ออำนวยให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

2.2 ความสะดวกที่จะรองรับทางสังคม (Social Carrying Capacity) หมายถึง ความสามารถที่จะอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว หรือ ความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการ แก่ผู้มาเที่ยวได้สูงสุด โดยปกติสถานที่ท่องเที่ยวประเภทชายหาดจะมีความสามารถที่จะรับนักท่องเที่ยวและได้สูงกว่าสถานที่ท่องเที่ยวประเภทอุทยานแห่งชาติ

2.3 ความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศวิทยา (Ecological Carrying Capacity) หมายถึง ความสามารถของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในสถานที่นั้น และบริเวณใกล้เคียงกับ สถานที่ท่องเที่ยวนั้นในการรองรับธุรกิจการท่องเที่ยว ทั้งนี้ในพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติ

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์ (2529 : 25-28) ได้ศึกษาแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เกี่ยวกับการสร้างงาน และผลกระทบทางเศรษฐกิจ เกิดผลดังนี้ คือ สภาพเศรษฐกิจมีลักษณะการค้ำมากขึ้น ราสินค้าจะผูกพันกับราคาสินค้าจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี และมีราคาสูงขึ้น การพัฒนาการท่องเที่ยวสามารถสร้างงานสร้างอาชีพ ลดช่องว่างงานแฝง นอกฤดูกาล ลดการว่างงาน มีอาชีพใหม่เกิดขึ้น

ชินจิต จันโทมรัตน์ (2531 : 32-33) ได้ศึกษาทัศนคติของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ที่มีต่อนักท่องเที่ยวในประเทศไทย ได้สรุปแนวทางที่จะปรับปรุงและชักจูงให้นักท่องเที่ยว เดินทางเข้ามาเพิ่มขึ้นตามเป้าหมายไว้ดังนี้

1. ควรปรับปรุงกิจกรรมบริการในด้านอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวภายในประเทศให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ
2. ปัญหาการจราจรติดขัดควรได้รับการแก้ไขโดยเร็ว
3. ปัญหาความสะอาด ความเป็นระเบียบ ควรมีการออกกฎหมายห้ามเร่ แผงลอยเข้ามาขายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ควรจัดระเบียบร้านค้าให้เหมาะสม เพิ่มพนักงานรักษาความสะอาดให้เพียงพอ จัดที่สำหรับทิ้งขยะมูลฝอย
4. ปัญหาด้านความปลอดภัย ควรเพิ่มกำลังตำรวจท่องเที่ยวร่วมกับเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวให้เพียงพอ
5. ปัญหาด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติ ควรประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีบทบาทในการดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีสภาพดีต่อไป

6. สถานเริงรมย์ควรมีการยกระดับมาตรฐานการบริการให้ดีขึ้น
7. ที่พักและอาหารควรเพิ่มความสะดวกและรักษาระดับราคาให้อยู่ในระดับ

พอสมควร

สถาบันราชภัฏเลย (2533 : 42-43) ได้ศึกษาผลกระทบของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเลย ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดเลย ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญของการท่องเที่ยว คือ นโยบายการดำเนินงาน เป้าหมายภาครัฐ และเอกชนในการประชาสัมพันธ์ การทำปฏิทินและเอกสารแนะนำการท่องเที่ยว และการจัดทำของที่ระลึก

เดือนรัตน์ รัตนศิริ (2533 : 106) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยวในภาคกลางตอนล่าง ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางไปเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้รับข่าวสารเผยแพร่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวจากสื่อบุคคลมากที่สุด รองลงมาได้รับจากสื่อมวลชนมากที่สุด และสื่อเฉพาะกิจตามลำดับ

สุจิต บุตรประเสริฐ (2533 : 31-34) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่มีผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยว : การศึกษาเฉพาะกรณีบ้านเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวสามารถกระจายรายได้สู่กลุ่มต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน เช่น ร้านจำหน่ายอาหาร กลุ่มสินค้าพื้นเมือง กลุ่มที่พัก เป็นต้น นอกจากนี้ยังส่งผลทางอ้อมสามารถรองรับและผลิตสินค้าให้กับร้านค้าในท้องถิ่นในอำเภอเรณูนคร เช่น กิจกรรมทอผ้า ดัดเย็บเสื้อผ้า ทำให้เกิดระบบธุรกิจส่งผลต่อรายได้ เกิดแรงงานเพิ่มขึ้น และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการบริโภค

จุฑามาศ ไชยสร (2536 : 63) ได้ศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษาปรากฏว่า แหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด 49 แห่ง แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม 7 แห่ง โดยวัดจองคำ วัดจองกลาง ในเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนมีค่าศักยภาพสูงสุด และแม่ลาเกะ ในเขตอำเภอขุนยวมมีค่าศักยภาพต่ำสุด การจัดลำดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว พบว่า ศักยภาพสูงและปานกลางจะพบในแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในเขตตัวเมือง โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน และค่าศักยภาพต่ำ จะพบกระจายอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภท พบว่าแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน และทางศิลปวัฒนธรรม มีค่าศักยภาพมากกว่าแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

เพ็ญพร ถิตย์ประดิษฐ์ (2540 : 48) ได้ศึกษาปัญหาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า เส้นทางคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยาง สภาพดี พาหนะที่ใช้ในการเดินทางสามารถใช้ได้ทุกประเภท สิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวก และการบริการในแหล่งท่องเที่ยวที่ส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำ สภาพธรรมชาติ และระบบนิเวศส่วนใหญ่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง แหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งไม่มีมลภาวะ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นชาวจังหวัดกาฬสินธุ์ รองลงมาคือนักท่องเที่ยวในจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และน้อยที่สุด คือ นักท่องเที่ยวจากจังหวัดในภาคอื่น ๆ ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการบริการ ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า การบริการอยู่ในระดับปานกลาง ความคิดเห็นต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับการบริการ สาธารณูปโภคมากที่สุด วิธีการแก้ไขปัญหาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นว่าควรมีการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้สวยงาม เป็นระเบียบ

อรวรรณ พันธุ์เนตร (2541 : 38) ได้ศึกษาการประเมินความต้องการการมีส่วนร่วมและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวของประชาชน กรณีบ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย พบว่าประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยว และมีความต้องการให้หมู่บ้านมีการพัฒนาในระดับสูง และประชาชนต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหาดจับปลาบึก ในระดับกลางด้านปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านจิตวิทยา ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการการมีส่วนร่วมและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความต้องการการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กรณีของประชาชนที่มีภูมิลำเนาแตกต่างกันมีความต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ธวัชชัย รัตนซื่อน (2542 : 85) ได้ศึกษาถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนที่สูง พบว่า การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชน ในด้านระบบคุณค่า ระบบการผลิต และระบบความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมที่เคยได้ปฏิบัติกันมา ทำให้ชุมชนสามารถร่วมกันจัดทำกรท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นมาได้ และทำให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยวอย่างสัมพันธ์กันกับวัฒนธรรมชุมชน

วีระชัย มงคลพันธุ์ (2542 : 26) ได้ศึกษาความต้องการและความพร้อมของประชาชนในท้องถิ่นในการเข้าร่วมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง อำเภอฝาง จังหวัดลำพูน พบว่าประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีความต้องการเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวธรรมชาติ แต่ประชาชนท้องถิ่นเหล่านั้นส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ด้านสถานที่ท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติแม่ปิง และยังขาดความพร้อมด้านเงินทุน และทรัพยากรที่ใช้ การให้บริการด้านพาหนะส่งนักท่องเที่ยว ไม่ต้องการบริการที่พักแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงไม่ต้องการจัดบริการขายอาหาร และเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยวและประชาชนท้องถิ่นไม่มีใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยว

มธุรส ปราบไพรี (2543 : 42) ได้ศึกษาศักยภาพชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว : กรณีชุมชนไทยทรงดำ และพบว่า แนวคิดทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เข้าสู่ชุมชนโดยมุ่งเน้นให้ชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นอาชีพเสริมในการเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน โดยการอาศัยพื้นฐานด้านอาชีพเสริมเป็นหลักในการรวมกลุ่ม อันจะเป็นศักยภาพในการพึ่งตนเองให้กับชุมชน โดยชุมชนจะไม่เกิดความสั่นคลอน หรือล่มสลายทางเศรษฐกิจ และความสัมพันธ์เมื่อเกิดวิกฤตทางการท่องเที่ยว เนื่องจากการท่องเที่ยวไม่ใช่อาชีพหลัก แต่ชุมชนเป็นผู้ร่วมกันค้นหา และตรวจสอบทรัพยากรของตนเอง

นิฐริน ไล่พันธ์ (2544 : 41) ได้ศึกษาศักยภาพ และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติภูจองนายอย จังหวัดอุบลราชธานี ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติภูจองนายอยเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 6 ด้าน คือ ด้านการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อม ด้านการให้คำปรึกษาและสร้างจิตสำนึก ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ด้านการส่งเสริมการตลาดและการนำเที่ยว ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการ และด้านการส่งเสริมการลงทุน

สุภาวดี ทรงพรพาณิชย์ (2546 : 51) ได้ศึกษานิเวศวัฒนธรรมรากฐานใหม่แห่งการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาคได้นำเสนอตัวอย่างการวิจัยทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ตำบลห้วยฮี อำเภอบางบาล จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับชนเผ่าปกากะญอ เช่นเดียวกับเอกสารอื่น ๆ เป็นส่วนใหญ่ งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม นับตั้งแต่การร่วมกันกับผู้วิจัย ในการสำรวจเส้นทางการเรียนรู้ธรรมชาติ เช่น ฝืนป่าต้นน้ำแม่เขียนและน้ำตกแม่เขียน ฝืนป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อย และน้ำตกแม่ปิงน้อย บ่อน้ำร้อนท่าปาย ฯลฯ การร่วมกับชาวปกากะญอ จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ปกากะญอ ตลอดจนการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมต่าง ๆ ได้แก่ การประชุมระดมความคิด การร่วมกันคิดวางแผน การตัดสินใจ การกำหนดแนวทางดำเนินงาน ประเมินผลงาน และการรับประโยชน์ร่วมกัน ทั้งนี้ผลการวิจัยพบว่าฐานทรัพยากรด้านวัฒนธรรม ฐานทรัพยากรด้านธรรมชาติ และฐานทรัพยากรบุคคล กระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวก่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวที่ไม่กระทบต่อธรรมชาติ การอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี และรื้อฟื้นภูมิปัญญา และก่อให้เกิดการเคารพในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน

พะยอม วงษ์สารศรี (2538 : 31 -36) ได้ศึกษาองค์การและการจัดการสรุปได้ 3 ประเด็นดังนี้

1. การจัดการเป็นศิลปะของการใช้บุคคลอื่นทำงานให้แก่องค์กร โดยการสนองตอบความต้องการ ความคาดหวังและจัดโอกาสให้เขาเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้าในการทำงาน

2. การจัดการเป็นกระบวนการที่เป็นระบบ มีการประสานงานและความร่วมมือร่วมใจจากทรัพยากรมนุษย์ กระบวนการในการขั้นตอนต่าง ๆ นี้ไม่ได้เริ่มต้นและสิ้นสุดในแต่ละขั้นตอนของตัวเอง แต่เป็นการดำเนินการที่ต่อเนื่องหมุนเวียนไปเรื่อย ๆ ขั้นตอนบางตอนอาจจะเข้าไปแทรกในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งก็ได้ ฉะนั้น คำว่ากระบวนการนี้จึงมีลักษณะต่อเนื่องเป็นวัฏจักรไม่มีการสิ้นสุด

3. การจัดการคือกลุ่มของผู้จัดการ ในความหมายนี้ มององค์การเป็นบุคคลที่หน้าที่บริหารหรือจัดการต่าง ๆ ในองค์กร เป็นผู้ดำเนินการตัดสินใจ กำหนดเป้าหมายขององค์กร และประสานงานให้สมาชิกในองค์กรดำเนินการไปในทิศทางที่เป็นเป้าหมายเดียวกัน

หลักการในการสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ที่ชุมชนจะสามารถได้คือ ต้องมีเงื่อนไขและโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้กระทำได้แก่ การเมืองให้อำนาจท้องถิ่นการให้บทบาทกับสื่อมวลชนท้องถิ่นเสนอข่าว ประชาสัมพันธ์ ชุมชนต้องมีแนวทางที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของท้องถิ่นให้ยั่งยืน ไม่ทำลายรากฐานชีวิต ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของคนที่เป็นเจ้าของสถานที่ การรักษาระหว่างคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นกับรายได้จากการท่องเที่ยวไม่เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเกินขีดจำกัด โดยมุ่งหวังแต่รายได้จนทำลายรากฐานของท้องถิ่นคนทั้งวิถีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ช่วยกันพัฒนาและรักษาเอกลักษณ์ท้องถิ่น ความรู้เรื่องการจัดการการทำการตลาด ตลอดจนประชาสัมพันธ์อาจอาศัยชุมชนนอกท้องถิ่น เช่น สถาบันการศึกษา

พจนาน สวนศรี (2540 : 22-23) ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้สรุปว่า การจัดการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นมิติของการพัฒนาแบบยั่งยืนในด้าน

1. สิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรรวมทั้งจัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด
2. การเมือง เป็นการให้ความสำคัญกับประชาชนระดับล่าง โดยการสร้างกระบวนการวางแผนในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน
3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ของกลุ่มคนที่ต่างวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการรับรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมเมืองที่เติบโตจนไร้ราก

4. ด้านเศรษฐกิจ นำไปสู่การกระจายรายได้และผลกำไรที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้เกิดกับชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้นประชาชนในพื้นที่ที่เป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาและควบคุมความเติบโตของการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง ภายใต้มิติที่ไม่มีความขัดแย้งการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

รัฐทิทยา หิรัณยหาค (2544 : 48) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ได้เสนอแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพบ้านหนองขาวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยได้เลือกแนวคิดทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เลือกรูปแบบชุมชนบริหารจัดการเอง โดยมีองค์กรภายนอกสนับสนุนให้คำปรึกษา และได้มีการวางแผนในการพัฒนาในด้านสิ่งแวดล้อม ความสะอาด นอกจากนี้ยังมีการวางแผนพัฒนาบุคลากรเพื่อรองรับการท่องเที่ยว และกำหนดแนวทางการบริหารจัดการในลักษณะของการเลือกตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลการท่องเที่ยว โดยเฉพาะ

พจนา กริ่งไกร (2545 : 2) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม : กรณีศึกษา ตำบลโป่งงามอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พบว่า บทบาทของผู้นำชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมทั้งด้านการร่วมคิดวางแผนการร่วมดำเนินการ การร่วมประสานงาน การร่วมรับผลประโยชน์ และการร่วมติดตามผลการประเมินการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ส่วนปัจจัยส่วนของบุคคลของประชาชนเฉพาะด้านเพศมีผลต่อการมีส่วนร่วมด้านการคิดวางแผนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น และผลการศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้นำชุมชนกับการมีส่วนร่วม และปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนกับการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมตำบลโป่งงาม

สมสมัย อ่อนคำ (2547 : 76) ได้ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีแข่งเรือ ประเพณีแข่งเรือจะถูกจัดขึ้น ณ บ่อพันขันทุกปี ในเทศกาลออกพรรษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อบวงสรวงปู่ผ่านเจ้าพ่อบ่อพันขัน ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มาแต่โบราณ ให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากภัยทั้งปวง และเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงตลอดจนส่งเสริมความสามัคคีระหว่างชุมชน เป็นงานประจำระดับอำเภอที่ยิ่งใหญ่ และเมื่อปี พ.ศ. 2540 ทางกิ่งอำเภอหนองฮี และสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเด่นราษฎร์ ได้จัดทำแผนโครงการขอพระราชทานถ้วยรางวัลจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มาเป็นรางวัลเทศกาลบวงสรวงปู่ผ่านเจ้าพ่อบ่อพันขัน

ธัญญา นวลละออง (2547 : 23-29) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม จังหวัดปทุมธานี ได้กล่าวถึงการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศไทยถูกจัดว่าเป็นสาขาทางเศรษฐกิจหลักที่สำคัญที่สร้างรายได้เข้าประเทศได้เป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดการหมุนเวียนและกระจายได้สู่ภูมิภาค รวมทั้งส่งเสริมการลงทุน

ในธุรกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตามการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยมุ่งหวังที่จะให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการวางแผนการพัฒนาอย่างรอบคอบชัดเจน เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีส่วนสัมพันธ์กับทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งด้านธรรมชาติ ประเพณี จนถึงชีวิตของผู้คนในสังคมผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวย่อมส่งผลต่อสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการสำคัญและจำเป็นในการกำหนดกรอบทิศทางขั้นตอนและเป้าหมายการพัฒนา การท่องเที่ยวเพื่อป้องกันมิให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปตามยถากรรมและส่งผลเสียต่อสังคมในที่สุด

ยศ สันตสมบัติ (2540 : 10) ได้วิจัยแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี กล่าวถึงความหมายของวัฒนธรรม พร้อมได้สรุปลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไว้ 6 ประการ ด้วยกันคือ

1. วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม (Shared Ideas) และค่านิยมทางสังคม เป็นสิ่งกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมของคนในสังคมเดียวกัน
2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (Culture is Learned) เปรียบเสมือน “มรดกทางสังคม” ที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดหรือกระบวนการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม (Enculturation)
3. วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งสัญลักษณ์ที่สำคัญที่มนุษย์ใช้ก็คือ ภาษา สำหรับเป็นเครื่องมือสื่อความหมายระหว่างกัน นอกจากนั้นภาษาและระบบสัญลักษณ์อื่น ๆ ยังช่วยให้มนุษย์สามารถเก็บรวบรวมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติอย่างเป็นระบบ และสามารถถ่ายทอดความรู้นั้นไปยังคนรุ่นหลังต่อไป
4. วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ช่วยให้ผู้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และยังเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี
5. วัฒนธรรม คือ กระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิต และสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว โดยกระบวนการกำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิต อาจจะออกมาในรูปแบบของความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม แล้วกลายมาเป็นการสร้าง “แนวความคิด” พื้นฐานของระบบการเมืองการปกครองในสังคมนั้น ๆ
6. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีสาเหตุหลายประการเช่น การเปลี่ยนแปลงอาจเป็นผลมาจาก

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion) การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีเกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “Culture Lag” ทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นเกิดความรู้สึกแปลกแยก (Alienation) หรืออาจมีผลกระทบรุนแรงถึงขั้นทำให้วัฒนธรรมเกิดการแตกแยกและเสื่อมสลายไปในที่สุด

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้ให้กับประเทศและส่งผลบวกต่อระบบเศรษฐกิจ ดังนั้นการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญยิ่ง ซึ่งในการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวนี้ต้องเริ่มจากชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของพื้นที่นั่นก็คือองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีบทบาทสำคัญในชุมชนที่สามารถควบคุม ดูแล ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง ดังนั้นหากองค์การบริหารส่วนตำบลทราบถึงบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ดีก็จะทำให้ชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามลำดับ

ทรงคุณ จันทจร (2549 : 96-101) ได้วิจัยการศึกษาและการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจองค์ความรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่สามารถนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาการท่องเที่ยวในภาคอีสาน โดยเน้นจังหวัดมหาสารคามเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางศิลปะและวัฒนธรรมภาคอีสาน ทำได้โดยใช้ยุทธศาสตร์ MICE กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยว ใช้การประชุมสัมมนาการแสดงสิ่งประดิษฐ์ การประชุมใหญ่ระดับนานาชาติ และการจัดแสดงนิทรรศการควรรให้สถาบันอุดมศึกษา และส่วนราชการเป็นแกนนำ เพราะจังหวัดมหาสารคามมีสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐมากที่สุดในภาคอีสาน กิจกรรมจะต้องสามารถนำเสนอจุดขายที่เด่นของสถาบัน หรือองค์กรเน้นการวางแผนร่วมกันอย่างต่อเนื่องตลอดปี และควรวางแผนจัดการท่องเที่ยวให้กระจายไปทุกอำเภอเพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้รับประโยชน์และมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายสินค้าแก่นักท่องเที่ยว ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยครั้งนี้คือ การเน้นการท่องเที่ยวสำหรับกลุ่มนักวิชาการ ข้าราชการ นักศึกษาที่เป็นกลุ่มเป้าหมายรอง ควรจัดการท่องเที่ยวช่วงสั้น 1-2 วัน เน้นให้นักวิชาการ ข้าราชการ นักธุรกิจ ควรมี Package การท่องเที่ยวให้เลือกอย่างหลากหลาย เน้นการใช้จ่ายอย่างครบวงจรของนักท่องเที่ยว เริ่มตั้งแต่การเดินทาง การพักผ่อนแบบท้องถิ่น โรงแรมที่พักสินค้าพื้นบ้าน การแสดงวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ควรให้สถาบันอุดมศึกษาและหน่วยราชการต่าง ๆ เป็นเจ้าภาพในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดทุกเดือน และควรคำนึงถึงฤดูกาลที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวแต่ละประเภท นอกจากนี้ควรส่งเสริมการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

เดชา ได้สูงเนิน (2543 : 41) ได้ศึกษาการบริการจัดการท่องเที่ยวเกษตรกรรมศึกษา บ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นใน 3 พื้นที่ คือ บริเวณศูนย์ท่องเที่ยวเกษตรม่วงคำ บริเวณถนนเชื่อมต่อระหว่าง บ้านม่วงคำ และบ้านโป่งแยงใน และหน้าผานกกก ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการบริหารจัดการท่องเที่ยวมีสาเหตุมาจากการมอบหมายอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารงานด้านการท่องเที่ยวไม่ชัดเจน เข้าหน้าที่ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเกษตรบ้านม่วงคำยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการบริหารงานด้านการท่องเที่ยว ขาดงบประมาณ ขาดบุคลากร ขาดการประสานงาน และความร่วมมือระหว่างองค์กร และเกิดความขัดแย้งภายในและภายนอกชุมชน ดังนั้นสิ่งที่ต้องการดำเนินการโดยเร่งด่วน คือ การประสานความร่วมมือระหว่างชุมชน ในท้องถิ่นและองค์กรภายนอกอย่างต่อเนื่อง ลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แต่ต้องเร่งสร้างความสามัคคี เพื่อเพิ่มการต่อรองทางการตลาดในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเกษตรให้มากขึ้น

2. งานวิจัยต่างประเทศ

ฮริต (Hritz. 2006 : 324-327) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวกับผลกระทบต่อท้องถิ่น : กรณีรัฐอินเดียนาโพลิส มหาวิทยาลัยอินเดียนา ระดับปริญญาเอก กล่าวได้ว่าเมื่อสิบกว่าปีมาแล้ว เมืองอินเดียนาโพลิส ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าของรัฐอินเดียนา มีความเจริญเติบโตทางด้านการท่องเที่ยวและเจริญขึ้นเรื่อย ๆ จากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีมากมาย จากการศึกษาผลกระทบการท่องเที่ยวใน 30 ปีล่าสุด มีการพัฒนาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาว่ามีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างไร และประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยว ธุรกิจการท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรม การประชุมการท่องเที่ยวด้านกีฬาอาจมีในรัฐอินเดียนา การศึกษานี้ใช้แก้ปัญหาที่กระทบต่อการท่องเที่ยว ระบบเศรษฐศาสตร์ สิ่งแวดล้อมและสังคม ความแตกต่างก็ถูกค้นพบจากการศึกษา และให้เราสนับสนุนการท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรม ผู้มีนโยบายเกี่ยวข้องและผู้วางแผนการท่องเที่ยวของอินเดียนาโพลิส ควรจะติดตามคุณภาพชีวิต และความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในตัวเมือง และการโฆษณา เพื่อดึงดูดความสนใจ กระตุ้นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์แก่สังคมและชุมชน

บันเทน (Bunten. 2006 : 171) ได้ศึกษาการเป็นเจ้าของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับอุตสาหกรรมของท้องถิ่น ระดับปริญญาเอก มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ลอสแอนเจลิส กล่าวว่า วิชานิพนธ์นี้นำเสนอเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยของอเมริกาที่มีและไม่มีต้นกำเนิดหรือการกระทำผิดด้านการท่องเที่ยว และศึกษาให้เข้าใจเอกลักษณ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมของพวกเขา ทั้งหลายการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมนั้นเหมาะแก่การรักษาไว้ วิจัยนี้ใช้เวลากว่า 3 ปี ที่เก็บข้อมูล ศึกษาเกี่ยวกับชนเผ่าซึ่งเป็นเจ้าของธุรกิจการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมในเมือง Sitka อลาสกา

และการได้เข้าไปมีส่วนร่วมของการท่องเที่ยวชาวอเมริกันอินเดียด้วย การท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม และส่วนอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

เมเยอร์ (Mayor. 2006 : 34-51) ได้วิจัยการปรับปรุงการท่องเที่ยวของเราเอง (We come to rebuild ourselves : tourist spaces, and reconceptualizing transformative learning theory) การศึกษาระดับปริญญาเอกมหาวิทยาลัยคอร์เนล ได้กล่าวถึงงานวิจัยของเขาว่า ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีโอกาสเดินทางเพื่อที่จะเรียนรู้ และตรวจดูว่านักท่องเที่ยวที่หลากหลาย และมีประสบการณ์ และได้ร่วมวงสนทนากับอาสาสมัครระยะสั้น ๆ เหล่านี้ และพักกับพวกเขา ในมอญเลีย ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลใช้เวลาหกเดือนครึ่ง ใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ อะไรเป็น สิ่งที่ผู้วิจัยพบว่านักท่องเที่ยวเหล่านั้นมีส่วนร่วมในการทำวิจัยครั้งนี้ ตามประสบการณ์ที่เขามี ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวเหล่านี้ความแตกต่างกัน และเขาได้ให้ข้อมูลที่จะพัฒนา ปรับปรุง การท่องเที่ยวพอ ๆ กับเจ้าของบ้าน และผู้วิจัยได้ค้นพบทสรูปหลักคือ นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม ในการเติมเต็ม

ชาร์ลส์ และวาร์ (Chales and Var. 1976 : 231-A) ได้ศึกษา Planning For Tourism Development ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชม แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มธรรมชาติ ได้แก่ ความงามทางธรรมชาติ และสภาพภูมิอากาศ
2. กลุ่มสังคม ได้แก่ งานประเพณี สินค้าพื้นเมือง งานแสดงสินค้า เอกถักษ์ณ์ ของพื้นบ้าน
3. กลุ่มทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ โบราณสถาน ลักษณะเด่นทางประวัติศาสตร์
4. ความบันเทิงและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ได้แก่ ร้านขายสินค้า ด้านการพักผ่อน ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ สถานบันเทิง
5. โครงสร้างพื้นฐานด้านอาหารและที่พัก

ชาน (Chan. 2005 : 1123) ได้ศึกษาธุรกิจการค้าขาย และการท่องเที่ยวในลาวใกล้ เวียดนาม กรณีศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจีน-เวียดนาม และการพัฒนาชายแดน งานวิจัยนี้ชี้บอก ถึงความสัมพันธ์ระหว่างจีน-เวียดนาม และการพัฒนาชายแดน งานวิจัยนี้บอกถึงความสัมพันธ์ ระหว่างเวียดนามและจีน ทางวัฒนธรรม การเมือง ซึ่งแสดงให้เห็นแน่ชัดว่า สังคมได้มี ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชาวเวียดนามและจีน ในแง่เศรษฐกิจ การค้า และการท่องเที่ยว ในบริเวณชายแดนของจีนและเวียดนาม ซึ่งนำไปสู่ ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชาวเวียดนามและจีน ในแง่เศรษฐกิจ การค้า และการท่องเที่ยว ในบริเวณชายแดนของจีนและเวียดนาม ซึ่งนำไปสู่

ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ การพัฒนาสภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจได้มีการฟื้นฟูขึ้น ตั้งแต่ปี 1990 ได้มีการขยายขอบเขตในการติดต่อ ในขณะที่ศึกษาพบว่าการค้าระหว่างพรมแดน ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การร่วมงาน การใช้กลยุทธ์ และหนทางในการพัฒนา ความสัมพันธ์ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากรัฐ มีการสร้างมิตรภาพ และความสัมพันธ์ที่ดี ลดความสลับซับซ้อนยุ่งยากในการแข่งขัน สิ่งสำคัญที่สุดในการพัฒนาเศรษฐกิจ และประสบความสำเร็จ จะต้องมีเป้าหมาย มีทัศนคติ มุมมองจากจุดเริ่มต้นด้วยกัน นอกจากนี้ต้องศึกษา เรียนรู้มานุษยวิทยา และวัฒนธรรมที่นำไปสู่ความทันสมัยต่อไป

โรเบิร์ต และเฮลเบอร์ (Robert and Helber. 1980 : 108) ได้ศึกษา Tourism : Principles, Practies, Philosophies จากการศึกษาพบว่าตัวกระตุ้น (Motivator) ให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวเกิดขึ้นมี 4 ประเภทคือ

1. ตัวกระตุ้นทางกายภาพ (Physical Motivator) เป็นตัวกระตุ้นเพื่อผ่อนคลายทางกายภาพ หรือเพื่อร่างกายเช่น การไปพักผ่อนร่างกาย การไปตากอากาศชายทะเล เป็นต้น
2. ตัวกระตุ้นทางวัฒนธรรม (Culture Motivators) เป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้เกิดการเดินทางเพื่อการเรียนรู้วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของผู้คน
3. ตัวกระตุ้นทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Motivators) เป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้เกิดการเดินทางไปเยี่ยมญาติ เพื่อน หรือพบคนอื่น ๆ
4. ตัวกระตุ้นด้านฐานะและชื่อเสียง (Status and Prestige Motivators) เป็นตัวกระตุ้นที่ต้องการยกฐานะของตนเองให้สูงขึ้น เป็นการเดินทางไปประกอบธุรกิจ ในต่างประเทศ หรือไปศึกษาต่อ

กันน์ (Gunn. 1994 : 479-490) ได้ศึกษาการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวว่า การวางแผนการท่องเที่ยวควรเริ่มจากกิจกรรมของคนเข้ามาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว และต้องการรวบรวมข้อมูลเพื่อหากิจกรรมของนักท่องเที่ยว ตลอดจนสามารถคาดการณ์ถึงแนวโน้มการเชื่อมโยงของสภาพแวดล้อมได้ การพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ควรคำนึงถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเดียวควรมีการพัฒนาบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นเจ้าบ้าน (Host) และแขก (Guest) หรือนักท่องเที่ยวที่มาเยือนอีกด้วย

ไซ (Xie. 2001 : 3348-A) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไหหลำ ประเทศจีน (Authenticating Cultural Tourism : Folk Villages in Haiman, Chaina) จากการศึกษาพบว่า การไปเที่ยวที่ไหหลำ เป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึง วัฒนธรรมประจำเผ่าที่สืบทอดต่อกันมา ในขณะที่เดียวกันก็มีการพิจารณาว่ามีความเหมาะสมกับการลงทุนหรือไม่ นักวิจัยได้ทำการวิจัยโดยแสดงให้เห็นว่าเกาะไหหลำเป็นสถานที่เยี่ยมไปด้วย วัฒนธรรมอันเก่าแก่ วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายหลักก็คือ อธิบายให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชนเผ่า

ลี ในเกาะไหหลำ ประเทศจีน โดยพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คนที่เข้ามามีบทบาทสำคัญคือรัฐบาล นักลงทุน นักท่องเที่ยว และกลุ่มชนพื้นเมือง โดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานการพัฒนา ปี ค.ศ. 1989 เกี่ยวกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสินค้า วิวัฒนาการทางวัฒนธรรม ตัวการที่เกี่วกับรักษาวัฒนธรรม ความมีเสริภาพของชนเผ่า และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ แม้ว่าวัฒนธรรมหลายอย่างค่อนข้างจะสมบูรณ์และสวยงาม มีเอกลักษณ์แต่นักลงทุนบางคนมีความคิดเห็นขัดแย้งกับความพึงเคียดในกลุ่มนักลงทุน เนื่องจากรัฐบาลสนใจเรื่องเสริภาพของประชาชนมากกว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ฝ่ายนักลงทุนเข้าใจในเจตนาของชนเผ่าคิดไปว่าพวกเขาต้องการทำงานและเงิน แต่พวกเขาต้องการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของพวกเขามากกว่า วิทยานิพนธ์ฉบับนี้แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่คืออยู่แล้วไม่ควรจะไปให้ใครประเมินค่าเพื่อทำให้เกิดความสนใจ อีกทั้งเกาะไหหลำนี้ควรยึดความเป็นธรรมชาติและเอกลักษณ์ของตนเองไว้ไม่ควรยึดมาตรฐานพื้นฐานการศึกษา

ครูอาโก (Cruago. 1997 : 252) ได้ศึกษาการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมและพฤติกรรมของสังคมเมืองจากกรุงเทพฯ ไปสู่หมู่บ้าน ผลการศึกษาพบว่า หมู่บ้านที่อยู่ใกล้เมืองจะมีระบบการเปลี่ยนแปลงมากกว่าหมู่บ้านที่ไกลออกไป ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวชาวบ้านได้รับเอาสิ่งใหม่ทางวัตถุก่อนที่จะมีความรู้ความเข้าใจในสภาวะแวดล้อมของการมีชีวิตในสังคมเมือง

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบเดียวกัน เพราะว่าหมู่บ้านแต่ละแห่งจะมีตัวแปรที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นในด้านองค์ประกอบทางประชากร องค์การทางสังคม และสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อความต้องการเศรษฐกิจและสังคม

โซเปอร์ (Soper. 2006 : 2) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเดินทางสู่โลกของการค้าพัฒนา กลายมาเป็นที่นิยม เพราะโลกยุคโลกาภิวัตน์ นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปไกล ๆ เพื่อค้นหาภูมิภาคอื่น ผู้คนสามารถเดินทางรอบโลกซึ่งเป็นสิ่งที่ท้าทายเพื่อค้นหาระบบนิเวศน์ที่สมบูรณ์และยังคงมีการปฏิบัติตามวัฒนธรรมเดิม ปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้เยือนต่างประเทศ คือความเชื่อมั่นของรัฐบาลในการพัฒนาประเทศ

หลิว (Liu. 2002 : 432-439) ได้วิจัยการศึกษาแนวทางการพัฒนาและการวางแผนการท่องเที่ยว กรณีศึกษาจาก PR จีน และมาเลเซียพบว่า การพัฒนาอย่างสำคัญในธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งได้รับการวางแผน การสร้างรากฐาน จุดประสงค์ในการพัฒนาธุรกิจ การใส่ใจต่อลูกค้า นโยบายแบบแผนที่พอเพียง การเตรียมความพร้อม แหล่งที่มาสมาคมและการทำงานเพื่อพัฒนาในธุรกิจการท่องเที่ยว ได้สรุปนโยบายดังนี้คือ ขอบเขตของธุรกิจการท่องเที่ยวต้องมีการวางแผน สมาคมต้องการว่าจ้างและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและธรรมชาติเพื่อนำมา

ผู้ท้องถิ่น ทรัพยากรที่ใช้ประโยชน์ต้องได้ฝึกฝนการเรียนรู้ เข้าใจในการพัฒนาเพื่อประชาชนในจังหวัด Haiman ของจีน และ Kedan ของมาเลเซีย เป็นตัวอย่างการพัฒนา มิชุทธศาสตร์ กลไกการช่วยรัฐบาลแบ่งเบาหน้าที่ ผลลัพธ์ชี้ให้เห็นว่าการว่าจ้างในธุรกิจการท่องเที่ยวควรมีสถานที่กว้างและมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยว อุปสรรคที่สำคัญคือความขาดแคลนและปริมาณนักท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวจึงมีขีดจำกัด และความพอใจของนักท่องเที่ยว การบริการจะต้องมาตรฐาน มิชุทธศาสตร์รวมทั้งมีความหลากหลาย

มิทซ์ (Mitz. 2006 : 286-291) ได้วิจัยการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวผลจากการสำรวจ โดยเฉพาะจากการสำรวจการท่องเที่ยวในชุมชน จากการเก็บข้อมูลจากบุคคลที่มีส่วนร่วมทั้งกลุ่มเล็กกลุ่มใหญ่ ผลลัพธ์ที่ได้มีทั้งผลดีและผลเสีย การที่ชุมชนมีรากฐานที่มั่นคง แข็งแรงควบคู่กับการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวไปด้วย จะเป็นแนวทางที่มีประโยชน์และเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพในการท่องเที่ยวต่อไป

บาสกิน และอโรนอฟ (Baskin and Aronoff. 1980 : 59, 173) กล่าวว่ากลุ่มเป็นระบบย่อยขององค์การ และมีความหมายถึงการรวมตัวกันของบุคคลจำนวนหนึ่งซึ่ง

1. มีวัตถุประสงค์เดียวกัน เพื่อที่จะดำเนินการให้ถึงจุดหมายเดียวกัน
2. มีปฏิภิกิริยาโต้ตอบต่อกันระหว่างบุคคลภายในกลุ่ม เพื่อบรรลุเป้าหมาย

เดียวกัน

3. บุคคลภายในกลุ่มมองตัวเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม และนอกจากนี้ความเป็นปึกแผ่นของกลุ่มนั้นประกอบด้วย ความคล้ายคลึงกันของทัศนคติ ค่านิยม พฤติกรรมของบุคคลในกลุ่ม จำนวนสมาชิกของบุคคลในกลุ่ม ความคาดหวังของบุคคลที่มีต่อการรวมกลุ่มหรือสิ่งที่คาดหวังได้รับการตอบสนอง ประสิทธิภาพของการสื่อสารระหว่างสมาชิกของกลุ่ม

กูลิลลี (ไวไลจัน กฤษณะภูติ และคณะ. 2529 : 8 ; อ้างอิงมาจาก Gullely. 1999 : 25-29) อธิบายเกี่ยวกับกลุ่มว่า จะต้องประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการ ได้แก่

1. มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน แล้ววัตถุประสงค์นั้นจะต้องสนองตอบความต้องการของสมาชิกแต่ละคน

2. ผลของการดำเนินงานจะเกิดความร่วมมือของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม

3. มีการสื่อสารด้วยวาจา หรือมีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง

คาร์ทไรท์ (Cartwright. 1949 : 253-267) ได้กล่าวถึงเหตุที่บุคคลจัดตั้งและเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มว่า มีสาเหตุ หรือปัจจัยดึงดูดให้เข้ากับกลุ่มอยู่ 2 ประการ คือ

1. ตัวกลุ่มเป็นความต้องการของบุคคล (The group itself is the object of the need) หมายความว่า บุคคลมีความพอใจในการรวมกลุ่มเพื่อสนองความต้องการของตนเอง เป็นการรวมกลุ่มที่เกิดจากความสนใจในกิจกรรม หรือโครงการขององค์การ หรือกลุ่มนั้น ๆ

2. การเข้าร่วมกลุ่มจะเป็นวิธีสนองความต้องการมากกว่าอยู่นอกกลุ่ม (Groups as a means of satisfying needs outside the group) หมายถึงบุคคลเข้าเป็นสมาชิกภาพของกลุ่มเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายประการต่าง ๆ ซึ่งถ้าอยู่ภายนอกกลุ่ม ก็จะไม่สามารถบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้

นอกจากนี้ กิฟสัน และดอนแนลลี่ (Gibson and Donnelly. 1982 : 183-184) ได้กล่าวถึงกลุ่มที่เป็นทางการ (Formal Groups) และกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (Informal Groups) ว่ามีการจัดตั้งขึ้น โดยมีสาเหตุสำคัญ คือ

1. จัดตั้งขึ้นเพื่อสนองความต้องการและความพึงพอใจของมนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัย (Security Needs) ความต้องการทางสังคม (Social Needs) ความต้องการด้านชื่อเสียงเกียรติยศ (Esteem Needs)
2. จัดตั้งขึ้นตามลักษณะความคล้ายคลึงและสิ่งดึงดูด (Proximity and Attraction) หมายถึงกลุ่มที่ถูกจัดตั้งขึ้นจากที่บุคคลได้มีการปฏิสัมพันธ์กัน โดยอาศัยการจัดตั้งตามคุณลักษณะทางกายภาพของบุคคลที่มีความเหมือนหรือความคล้ายคลึงกัน และจัดตั้งตามสิ่งดึงดูดให้บุคคลมารวมกลุ่มกัน เพราะว่าคุณเหล่านั้นมีทัศนคติ หรือแรงจูงใจในบางสิ่งบางอย่างที่คล้ายคลึงหรือเหมือนกันนั่นเอง

3. การจัดตั้งกลุ่มเพราะเหตุผลในเชิงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (Economic Reasons) การจัดตั้งกลุ่มในกรณีนี้เกิดขึ้นเพราะบุคคลมีความเชื่อมั่นว่า ถ้าหากเข้ามารวมตัวกันเป็นกลุ่มแล้ว จะทำให้ได้รับผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจจากกิจกรรมที่ทำอยู่

บราวน์ (Brown. 1976 : 36) กล่าวว่า การยอมรับหรือการสร้างพฤติกรรมใหม่ของคนในสังคมต้องอาศัยปัจจัยสำคัญหลายอย่าง เช่น ความเชื่อในศักยภาพของคนที่จะพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อม การเปิดใจกว้างที่จะรองรับสิ่งใหม่ หรือประสบการณ์ใหม่ ความมุ่งมั่นที่จะก้าวเดินไปสู่ความสำเร็จของตนเอง และลูกหลาน การรู้คุณค่าของการเปลี่ยนแปลงและการวางแผน รวมทั้งการมีอิสระในการคิดหรือการกระทำสิ่งใหม่ ๆ

เคนนาคี (Kennedy. 1977 : 22) กล่าวว่า การที่คนจะยอมรับสิ่งใหม่ ๆ นั้นขึ้นอยู่กับว่าตัวเรามีความเชื่อ หรือศรัทธาในสิ่งใหม่นั้นเพียงใด เพราะการยอมรับอะไรใหม่ ๆ นั้น มีผลกระทบไม่เฉพาะแต่ตัวผู้รับแต่ยังรวมไปถึงบุคคลรอบข้างอีกด้วย

แมรี (Marie. 2003 : 4) ได้ประเมินติดตามการดำเนินงานตามโครงการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นชุมชนเป็นฐานที่ประเทศเนปาล ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ก่อให้เกิดประโยชน์ระหว่างการท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยเน้นที่การดูแลสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม ถือเป็นสิ่งกระตุ้นทางเศรษฐกิจของประเทศ ผลการติดตาม

โครงการพบว่าโครงการสามารถทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวไปยังท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ทรัพยากรธรรมชาติยังไม่ได้รับการดูแลอย่างเพียงพอสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ว่า สิ่งที่นักท่องเที่ยวคาดหวัง จะได้รับจากการเดินทางท่องเที่ยว คือ ความสะดวกสบาย ความเป็นส่วนตัว ความปลอดภัย ในการเดินทางและที่พักอาศัย ดังนั้นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวตามเส้นทางสายหิน จะต้องอยู่บนพื้นฐานธรรมชาติและชุมชน มีการจัดการที่ยั่งยืน ให้ความรู้และสื่อความหมายแก่นักท่องเที่ยว และคนในท้องถิ่น คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม และนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ และมุ่งเน้น ความสำคัญขององค์ประกอบการท่องเที่ยว 4 อย่างคือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านการจัดการ องค์ประกอบด้านการจัดกิจกรรมเชิงการศึกษา และองค์ประกอบการมีส่วนร่วม ของประชาชน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเส้นทางสายหิน : แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) โดยผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเบื้องต้น (Primary Research) จากการสำรวจ ศึกษาค้นคว้า รวบรวมเอกสารทางวิชาการ แนวความคิด และบทความจาก เอกสารต่าง ๆ ให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เส้นทางสายหิน และการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อเศรษฐกิจชุมชนของจังหวัดนครราชสีมา ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดกรอบ แนวคิด และแนวทางการศึกษา และการศึกษาภาคสนาม (Field Study) ผู้วิจัยมุ่งศึกษาศักยภาพ ของเส้นทางสายหินในจังหวัดนครราชสีมาที่มีต่อการท่องเที่ยว และเศรษฐกิจของชุมชน ในสภาพปัจจุบัน และสภาพที่ควรจะเป็นในอนาคตตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้ กรอบแนวคิดด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์หาแนวทางการจัดการเส้นทางสายหิน : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินงานตามขอบเขตและวิธีการ วิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตการวิจัย

- 1.1 เนื้อหา
- 1.2 วิธีวิจัย
- 1.3 ระยะเวลา
- 1.4 พื้นที่วิจัย
- 1.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2. การดำเนินการวิจัย

- 2.1 เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล
- 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 2.3 การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล
- 2.4 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขอบเขตการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาในการศึกษาแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตามเส้นทางสายหิน จังหวัดนครราชสีมา เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน มีประเด็นการศึกษาดังนี้

1.1 ประวัติความเป็นมาของเส้นทางสายหิน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา

1.2 สภาพปัจจุบัน และปัญหาของเส้นทางสายหิน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา

1.3 ศึกษา แนวทางการจัดการเส้นทางสายหิน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา

2. ด้านวิธีวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงในทุก ๆ มิติ เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อม โดยเน้นความสำคัญของข้อมูลด้านความรู้สึนึกคิด การให้ความหมาย การนิยาม หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนการกำหนดค่านิยม และอุดมการณ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์นั้น ๆ

3. ด้านระยะเวลา

ในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตามเส้นทางสายหิน จังหวัดนครราชสีมา เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2551 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2552

4. ด้านพื้นที่ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ขอบเขตพื้นที่ศึกษาคือ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตามเส้นทางสายหิน จังหวัดนครราชสีมา โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว คือ

1. การสำรวจข้อมูลกำหนดขอบเขตแหล่งท่องเที่ยวโดยเลือกจากบริเวณที่เคยเป็นชุมชนโบราณที่มีความสำคัญมาก่อน หรือที่ตั้งถิ่นฐานมานานเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา
2. เลือกเฉพาะการสร้างสรรคผลงานที่เป็นหินทราย ทั้งที่เป็นสถาปัตยกรรมและงานประติมากรรมในยุคสมัยทวารวดี และขอมดังนี้

- 2.1 แหล่งอารยธรรมอำเภอสีคิ้ว
- 2.1.1 แหล่งหินตัด บ้านมอจะบก หมู่ที่ 6 ตำบลมิตรภาพ อำเภอสีคิ้ว
- 2.1.2 แหล่งหินตัด วัดเขาหินตัด บ้านโคกกระชาย ตำบลลาดบัวขาว อำเภอสีคิ้ว
- 2.2 แหล่งอารยธรรมตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน
- 2.2.1 วัดธรรมจักรเสมาราม บ้านคลองขวาง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน
- 2.2.2 พระพุทธไสยาสน์ วัดธรรมจักรเสมาราม ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน
- 2.2.3 ธรรมจักรศิลา วัดธรรมจักรเสมาราม ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน
- 2.2.4 โบราณสถานนอกเมืองเสมา 9 แห่ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน
- 2.2.5 ศิลาคารีภูป่ออีกา พบที่โบราณสถานนอกเมืองเสมา ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน
- 2.2.6 บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน
- 2.3 แหล่งอารยธรรมตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน
- 2.3.1 โบราณสถานนอกเมืองเสมา (ปราสาทโนนกู่) ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน
- 2.3.2 โบราณสถานนอกเมืองเสมา (ปราสาทเมืองแขก) ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน
- 2.3.3 โบราณสถานนอกเมืองเสมา (ปราสาทเมืองเก่า) ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน

5. ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่จะทำการศึกษาคั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 53 คน ใน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นพื้นที่ศึกษา และกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลทั้งภาครัฐ ภาคชุมชน และภาคเอกชน ดังรายละเอียดที่จะเสนออยู่ในข้อที่ 2 วิธีดำเนินการวิจัยต่อไป

การวิธีดำเนินการวิจัย

ผู้ศึกษาวิจัยจะดำเนินการศึกษาค้นคว้าเส้นทางสายหิน : แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา โดยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งตามประเภทกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

1.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) เป็นบุคลากรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางสายหิน : แนวทางการจัดการ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านนโยบาย การวางแผนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของภาครัฐ การประสานงาน การวางแผนประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว การให้บริการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ จำนวน 15 คน

1) ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการจังหวัด หรือตัวแทน จำนวน 1 คน

2) นายกองค้การบริหารส่วนตำบล 4 ตำบล ๆ ละ 1 คน หรือตัวแทน รวม 4 คน

3) ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอ หรือตัวแทน จำนวน 2 คน

4) ผู้จัดการท่องเที่ยว จำนวน 2 คน

5) นักวิชาการ จำนวน 2 คน

6) ประชาชนชาวบ้านหรือผู้อาวุโส จำนวน 4 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยกับกลุ่มผู้รู้ คือ

1. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) เป็นประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยใช้สำหรับสอบถามกับผู้ให้ข้อมูลอย่างกว้าง ๆ และสามารถเจาะลึกได้ทันที โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์ ดังนี้

1.1 ความคิดเห็นต่อความโดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ใช้ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้

1.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.3 ปัญหา และอุปสรรคในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

2. แบบสำรวจ (Basic Surver) ใช้สำรวจพื้นที่ที่จะศึกษา เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานที่อำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เพื่อใช้ประกอบเป็นแนวทางในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม เพื่อบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสนทนา การสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัยเอง ในการลงภาคสนาม ผู้วิจัยใช้การถ่ายภาพ สำหรับบันทึกข้อมูล และเหตุการณ์สำคัญเพื่อนำมาทบทวนทำความเข้าใจระหว่างการวิเคราะห์

1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) เป็นกลุ่มที่ให้ข้อมูลเชิงลึกในการปฏิบัติเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 18 คน ได้แก่

- 1) ผู้นำท้องถิ่น หรือตัวแทน 4 ตำบล ตำบล ๆ ละ 1 คน รวม 4 คน
- 2) พระสงฆ์ 4 ตำบล ๆ ละ 1 รูป รวม 4 รูป
- 3) ผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวในจังหวัด จำนวน 2 คน
- 4) ยูวมัคคุเทศก์ จำนวน 3 คน
- 5) มัคทายกของวัดในเขตพื้นที่ จำนวน 3 คน
- 6) กรรมการจัดการท่องเที่ยวของแต่ละอำเภอ 2 อำเภอ ๆ ละ 1 คน

รวม 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยกับกลุ่มผู้ปฏิบัติ คือ

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) เป็นการสังเกตสภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นพื้นฐานในการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร

2. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non Structure Interview) เพื่อรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับความมุ่งหมาย โยกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบกว้าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก

1.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่เป็นจุดดึงดูดความสนใจ ความพึงพอใจ ความปลอดภัย ความสะดวกในการเดินทางท่องเที่ยว จำนวน 20 คน ได้แก่

- 1) นักท่องเที่ยว จากแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 2 อำเภอ จำนวน 10 คน
- 2) พ่อค้า แม่ค้าในแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยกับกลุ่มผู้ปฏิบัติ คือ

1. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) เป็นการสังเกตสภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น ความน่าสนใจ หรือคุณค่าในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์หาแนวทางการวิจัยให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการวิจัย

2. การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non Structure Interview) เป็นการสัมภาษณ์ และสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม ดังนี้

1. วิธีการวิจัยจากเอกสาร ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ หนังสือนิตยสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

- 1.1 สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- 1.2 ห้องสมุดสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- 1.3 ห้องสมุดมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- 1.4 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา
- 1.5 ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬา และนันทนาการ จังหวัดนครราชสีมา
- 1.6 การท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 1
- 1.7 ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยสำรวจพื้นที่ที่ทำการวิจัยใช้วิธี 4 ลักษณะ ดังนี้

- 2.1 แบบสำรวจ (Basic Surver) เพื่อบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 2.2 แบบสัมภาษณ์ (Interivew Guide) ใช้สัมภาษณ์ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไปเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นความรู้เกี่ยวกับสภาพและปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และแนวทางการจัดการเศรษฐกิจชุมชนจากการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง
- 2.3 แบบสังเกต (Observation Guide) ใช้สังเกต กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไปเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นความรู้เกี่ยวกับสภาพและปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจากการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม
- 2.4 แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยการจัดสนทนากลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็นร่วมกัน ในแต่ละสถานที่ท่องเที่ยวทั้ง 2 อำเภอ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นความรู้เกี่ยวกับสภาพและปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และแนวทางการจัดการเศรษฐกิจชุมชนจากการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

โดยกลุ่มคณะกรรมการที่รับผิดชอบดูแลสถานที่ท่องเที่ยวในแต่ละแห่งประมาณกลุ่มละ 10 คน เพื่อระดมความคิดเห็นร่วมกันให้ได้ข้อสรุปผลของแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา

การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากภาคสนาม มาแยกแยะประเด็นออกตามความมุ่งหมายของการวิจัย เสร็จแล้วนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้อง โดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Methodological Triangulation) หากมีส่วนใดที่ยังยังไม่สมบูรณ์ผู้วิจัยก็จะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหาย และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เพื่ออธิบายตามความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของเส้นทางสายหิน : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของเส้นทางสายหิน : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเส้นทางสายหิน : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาแล้ว จึงนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่อง เส้นทางสายหิน : แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของ เส้นทางสายหิน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา
2. สภาพปัจจุบันและปัญหาของเส้นทางสายหิน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา
3. แนวทางการจัดการ เส้นทางสายหิน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา

ประวัติและความเป็นมาของเส้นทางสายหิน : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา

เส้นทางสายหินจากอำเภอสีคิ้ว อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เป็นร่องรอยอารยธรรมขอม และทวารวดี ที่นำหินทรายขาวจากแหล่งหินตัดมาสร้างสรรค์เป็นผลงานด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรมที่ทรงคุณค่า ดังเช่น ปราสาทหินพิมาย อำเภอพิมาย และปราสาทพนมวัน ในเขตอำเภอเมืองแล้ว ยังมีเส้นทางสายเล็ก ๆ ที่ปรากฏร่องรอยปราสาทเล็กปราสาทน้อยรายทาง ภายในเมืองเสมา บ้านเสมา ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน ที่ปรากฏศาสนสถานที่ยังคงตามรูปแบบสถาปัตยกรรมขอมและ ที่บ้านกุดหิน บ้านกอกอกตำบลโคราช เขตอำเภอสูงเนิน ได้แก่ ปราสาทโนนกู่ ปราสาทเมืองแขก ปราสาทเมืองเก่า ซึ่งจะมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ตามเส้นทางสายหินสายนี้ยังมีร่องรอยของอารยธรรมทวารวดีปรากฏในท้องถิ่นนี้ และมีชื่อเสียงเป็นพระนอนที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยได้แก่ พระพุทธไสยาสน์ มีธรรมจักรศิลาที่สมบูรณ์ มีหินตั้งที่แสดงถึงความเชื่อความศรัทธา และพิธีกรรมของคนในยุคประวัติศาสตร์โบราณ

เส้นทางสายหินจึงเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา เริ่มต้นจากแหล่งหินตัด อำเภอสีคิ้ว ถึงแหล่งอารยธรรมทวารวดี แหล่งอารยธรรมขอม ตำบลเสมา และตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมาประกอบด้วย

1. แหล่งอารยธรรมอำเภอสีคิ้ว
 - 1.1 แหล่งหินตัด บ้านมอจะบก หมู่ที่ 6 ตำบลมิตรภาพ อำเภอสีคิ้ว
 - 1.2 แหล่งหินตัด วัดเขาหินตัด บ้านโคกกระชาย ตำบลลาดบัวขาว อำเภอสีคิ้ว
2. แหล่งอารยธรรมตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน
 - 2.1 วัดธรรมจักรเสมาราม บ้านคลองขวาง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน
 - 2.2 พระพุทธไสยาสน์ วัดธรรมจักรเสมาราม ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน
 - 2.3 ธรรมจักรศิลา วัดธรรมจักรเสมาราม ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน
 - 2.4 โบราณสถานนอกเมืองเสมา 9 แห่ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน
 - 2.5 ศิลจารีกรูปอึกา พบที่โบราณสถานนอกเมืองเสมา ตำบลเสมา

อำเภอสูงเนิน

- 2.6 บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน
3. แหล่งอารยธรรมตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน
 - 3.1 โบราณสถานนอกเมืองเสมา (ปราสาทโนนกู่) ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน
 - 3.2 โบราณสถานนอกเมืองเสมา (ปราสาทเมืองแขก) ตำบลโคราช

อำเภอสูงเนิน

- 3.3 โบราณสถานนอกเมืองเสมา (ปราสาทเมืองเก่า) ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน
1. แหล่งอารยธรรมอำเภอสีคิ้ว

แหล่งหินตัด : สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์อำเภอสีคิ้ว

ภาพประกอบ 14 สภาพพื้นที่ และทางขึ้นแหล่งหินตัด ตำบลมิตรภาพ

ความสำคัญของแหล่งหินตัด

กษัตริย์ของขอมส่วนใหญ่นับถือพระเจ้าหลายองค์ ตามคติความเชื่อของศาสนาฮินดู มีความเชื่อว่าเทพเจ้าจะสถิตอยู่บนเขาพระสุเมรุ หรือภูเขาไกรลาส ดังนั้น การบวงสรวงบูชาจึงต้องมีศาสนสถานเป็นปราสาทหินขึ้นเพื่อให้ดูเหมือนที่อยู่ของเทพพระเจ้า หินทรายเป็นวัสดุสำคัญในการสร้างปราสาทหินศิลปะเขมรโบราณ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-18 หรือประมาณ 1400-900 ปีมาแล้ว ในภาคอีสานมีภูเขาหินทรายกระจายอยู่ทั่วไป ในเขตจังหวัดนครราชสีมามีแหล่งตัดหินทรายโบราณที่สำคัญ อยู่ 3 แห่งคือ ที่บ้านมอจะบก ตำบลลาดบัวขาว อำเภอสีคิ้ว บ้านส้มกบงาม ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน และที่ตำบลริมบึง อำเภอสีคิ้ว (สมเดช ติลามโนธรรม. 2552 : สัมภาษณ์)

1.1 แหล่งหินตัด บ้านมอจะบก หมู่ที่ 6 ตำบลมิตรภาพ อำเภอสีคิ้ว

ตั้งอยู่ที่บ้านมอจะบก หมู่ที่ 6 ต.มิตรภาพ อ.สีคิ้ว จ.นครราชสีมา อยู่บนถนนมิตรภาพ (ทางหลวงหมายเลข 2) ห่างจากตัวเมืองประมาณ 40 กิโลเมตร บริเวณกิโลเมตรที่ 206-207 ด้านซ้ายมือเป็นเนินเขาที่เต็มไปด้วยหินทรายสีขาว จัดอยู่ในหินชุดภูพาน ปรางค์ร่องรอยของการสกัดหินเป็นร่องลึกรูปทรงลูกบาศก์สี่เหลี่ยมขนาดประมาณ 75X90 ซม. และ 100X300 ซม. และยังมีร่องรอยของคมสิ่วที่ใช้เป็นเครื่องมือในการสกัดหินอยู่หลายแนว สันนิษฐานว่าเดิมคงจะนำหินทรายบริเวณนี้ไปสร้างปราสาทหินที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง เช่น ปราสาทในเมืองเสมา ปราสาทเมืองแขก ปราสาทโนนกู่ ปราสาทเมืองเก่า

ภาพประกอบ 15 แหล่งหินตัด ถนนมิตรภาพ ตำบลมิตรภาพ กิโลเมตรที่ 203

จากร่องรอยการตัดหิน ณ บริเวณแหล่งตัดหินพบว่า เมื่อเลือกแหล่งหินได้แล้ว ก็จะทำการถากถางปรับพื้นที่ แล้ววางผังขนาดของหินทรายเป็นก้อน ๆ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แล้วใช้เครื่องมือเหล็กประเภทสิ่วสกัดขนาดใหญ่ สกัดตัดหินพร้อมตกแต่งให้หินแต่ละก้อน ให้เป็นรูปแท่งสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตามที่ต้องการแล้วจึงจัดออกจากร่องหินนำไปใช้งานต่อไป (บุญยิ่ง เกิดสิงห์. 2552 : สัมภาษณ์)

ดังนั้นกล่าวได้ว่าขั้นตอนการสกัดหินมี 3 ระยะด้วยกัน คือ

1. การเซาะร่องแนวขนาดของก้อนหินที่จะนำไปใช้
2. การสกัดหินให้เป็นก้อนทั้ง 4 ด้าน
3. การเซาะหรือจัดก้อนหินออกจากแหล่งหิน

ร่องรอยการตัดหิน ณ บ้านมอจะบก หมู่ที่ 6 ต.มิตรภาพ อ.สีคิ้ว จ. นครราชสีมา เป็นแท่งสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดต่าง ๆ ซึ่งมีรอยตัดแล้ว 3 ด้าน เหลือแต่เพียงด้านล่างที่ยังไม่ได้สกัดออก สันนิษฐานว่าเป็นบริเวณที่ช่างก่อสร้างปราสาทสมัยโบราณพากันมาตัดหินเรียงไว้แล้วทำการขนย้ายไปบริเวณที่สร้างปราสาท นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าใกล้กับแหล่งหินตัดอาจมีลำน้ำซึ่งเป็นเส้นทางลำเลียงหินลงแพไปยังบริเวณที่จะสร้างปราสาทขอม ดังปรากฏร่องรอยบ่อรูปหม้อหรือ หลุมที่พื้นดิน เมื่อน้ำไหลผ่านจะพาก้อนกรวดมาไหลวนก้นกร่อนพื้นให้เป็หลุม

แหล่งตัดหินนี้ เป็นหินทรายสีขาวเนื้อละเอียดและแข็งแกร่ง คุณภาพดี นิยมนำไปก่อสร้างส่วนที่สำคัญของปราสาท เช่น ปราสาทประธาน เสาประดับกรอบประตู เสาติดผนัง ทับหลัง และกรอบหน้าต่าง เป็นต้น ถ้าพิจารณาระยะทางของปราสาทหินพิมาย ห่างจากแหล่งหินตัด ประมาณ 105 กิโลเมตร ซึ่งเป็นระยะที่ห่างกันมาก ความเป็นไปได้ น่าจะเป็นการนำไปสร้างปราสาทบริเวณสูงเนิน เช่น ปราสาทเมืองแขก ปราสาทหินเมืองเก่า และปราสาทหินโนนกู่ ซึ่งห่างจากแหล่งหินตัดนี้เพียง 40 กิโลเมตรเท่านั้น

ภาพประกอบ 16 ร่องรอยบ่อรูปหม้อหรือ หลุมที่พื้นดิน

1.2 วัดป่าเขาหินตัด (สาขาวัดหนองป่าพงที่ 55) บ้านคลองตะแบก ตำบลลาดบัวขาว อำเภอสีคิ้ว

พระอาจารย์สมภาส อธิปัญญา เจ้าอาวาสวัดเขาหินตัด ให้ข้อมูลพื้นที่วัดเขาหินตัด มีเนื้อที่ 30 ไร่ ตั้งอยู่บนเขาโคกกระชาย จะปรากฏร่องรอยการตัดหินไปใช้ในการสร้างปราสาท จะมีร่องรอยมากกว่าทางด้านฝั่งซ้ายของถนนมิตรภาพขาเข้ากรุงเทพมหานคร ภายในวัดพบครั้งแรกบริเวณสร้างศาลา ซึ่งจะขุดเป็นหลุมเพื่อตั้งเสาขุดลึกลงไปประมาณ 30 เซนติเมตร แต่ก็สร้างอาคารศาลาคร่อมทับลงไป แต่ก็ยังมีหลักฐานปรากฏบริเวณอื่น ๆ อีก เช่น บริเวณหลังกุฏิ จะปรากฏหินที่ตัดไว้เป็นก้อน ๆ พร้อมทั้งจะเคลื่อนได้ ยิ่งลึกเข้าไปในป่ารกชัฏ จะพบร่องรอยการตัดอยู่จำนวนมาก

ภาพประกอบ 17 แหล่งหินตัด วัดเขาหินตัด

ความสำคัญของวัดป่าเขาหินตัด

คนที่เข้ามาในวัด มีความมุ่งหมายในการมาทำบุญ มาปฏิบัติธรรม มากกว่าที่จะสนใจความเป็นมาของแหล่งหินตัด ไม่มีการสอบถาม หรือสืบหาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ นักโบราณคดีเคยนิมนต์เจ้าอาวาสไปร่วมสัมมนาเรื่อง หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นโบราณสถาน ณ จังหวัดอุบลราชธานี จากการสัมมนาท่านเจ้าอาวาสได้นำแนวคิดการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมควบคู่กับการเข้ามาทำบุญ เช่น ป้ายแสดงความสำคัญของแหล่งหินตัด ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 และในปี พ.ศ. 2534 มีนายไสว พรหมณี เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด นายดำรงรัตนพานิช ดำเนินการปรับปรุงแหล่งหินตัด เพื่อรับเสด็จสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และมีนักเรียนนายร้อยตามเสด็จเพื่อศึกษาแหล่งหินตัด ซึ่งเจ้าอาวาสนำเสนอหินตัดบริเวณวัดเขาหินตัด หากแต่ผู้นำของจังหวัดเห็นว่าจะเป็นการยากในการเสด็จพระราชดำเนิน จึงตัดสินใจปรับปรุงพื้นที่แหล่งหินตัดบริเวณ

ฝั่งซ้ายของถนนมิตรภาพทางเข้ากรุงเทพมหานครจากจังหวัดนครราชสีมา แทนพื้นที่บนเขา
โคกกระชาย จึงเป็นเหตุให้ผู้คนไม่รู้จักแหล่งหินตัดแห่งนี้

2. แหล่งอารยธรรมด้าบลเสมา อำเภอสูงเนิน

2.1 วัดธรรมจักรเสมา : โบราณสถานเมืองเสมา (นอกเมืองเสมา)

วัดธรรมจักรเสมาราม ตั้งอยู่เลขที่ 97 บ้านคลองขวาง หมู่ที่ 3 ตำบลเสมา
อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาของชุมชน
ชาวบ้านคลองขวางมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีการบำเพ็ญบุญตามประเพณี และ
วัฒนธรรมสืบทอดจากบรรพบุรุษ เช่น ประเพณีทำบุญกลางบ้าน ทำบุญวันเข้าพรรษา ทำบุญ
วันสารทกลางเดือน 10 ทำบุญตักบาตรเทโว ทำบุญเทศน์มหาชาติ และงานประเพณีที่สำคัญ
ในเทศ กาล คือ งานประเพณีปิดทอง และสงฆ์น้ำพระพุทธไสยาสน์ (พระนอน) ซึ่งจัดให้มีขึ้น
ในวันที่ 14 เมษายน ของทุกปี เพื่อให้ประชาชนขอพรเพื่อความ เป็นสิริมงคล ถือเป็นประเพณี
สืบทอดจนถึงปัจจุบัน (พระอธิการ ชีระพล ชินวโร. 2552 : สัมภาษณ์)

เมื่อวันที่ 15 ไร่ 3 งาน 30 ตารางวา ของวัดธรรมจักรเสมารามมีทัศนียภาพ
ร่มรื่น ภายในบริเวณวัดมีต้นสาละ ซึ่งเป็นต้นไม้ที่สำคัญในพุทธประวัติ คือ เป็นสถานที่ประสูติ
ของเจ้าชายสิทธัตถะ เป็นต้นพันธุ์มาจากสถานที่ประสูติของพระพุทธเจ้าในประเทศอินเดีย
ปลูกเมื่อปี พ.ศ. 2514 มีอาคารเก็บรักษาเสมาธรรมจักร และวัตถุโบราณ ที่ขุดได้บริเวณ
พระนอน ผู้คนและนักท่องเที่ยวมาสักการะกราบไหว้ประจำทุกวัน (วัง หงิมสูงเนิน. 2552 :
สัมภาษณ์)

กรมการศาสนา กล่าวว่า วัดนี้สร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2205 เดิมชื่อวัด
บ้านคลองขวาง เปลี่ยนชื่อเป็นวัดธรรมจักรเสมาราม เมื่อปี พ.ศ. 2488 แต่เดิมบริเวณนี้เป็น
ศาสนสถานในสมัยทวารวดี เป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่พบนอกเมืองเสมา อยู่ไปทางทิศ
ตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 500 เมตร มีโบราณวัตถุที่สำคัญคือ พระพุทธรูปปางไสยาสน์
หรือพระนอนหินทราย อายุราว พ.ศ. 1200 พุทธศตวรรษที่ 12-13 หลักฐานทางโบราณคดีอื่นๆ
ที่ค้นพบบริเวณพระนอนและภายในเมืองเสมา ได้แก่ ธรรมจักรศิลา พระพุทธรูปสำริด ประพิมพ์
ดินเผา ลูกปัดแก้ว แวดินเผาที่ใช้ปั้นฝ้าย และจารึกที่บ่ออีกา ซึ่งปัจจุบันถูกนำไปเก็บไว้ที่
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย (สมเดช ลีลามโนธรรม. 2551 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 18 พระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาท ปางแสดงธรรม ศิลปะทวารวดี
พุทธศตวรรษที่13-15

ภาพประกอบ 19 สถูปจำลอง สัมฤทธิ์พุทธศตวรรษที่ 13-15

2.2 พระพุทธไสยาสน์ วัดพระนอนธรรมจักรเสมาราม

ภาพประกอบ 20 อาคารประดิษฐานองค์พระพุทธไสยาสน์วัดพระนอนธรรมจักรเสมาราม

สำนักงานโบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 9 นครราชสีมา (หน่วยศิลปากรที่ 6 ขณะนั้น) ได้เข้าดำเนินการขุดแต่งพระพุทธไสยาสน์ วัดธรรมจักรเสมาราม เมื่อปีงบประมาณ 2533 บริเวณเมืองเสมาซึ่งเป็นเมืองโบราณสมัยทวารวดีคู่กับเมืองโคราชประชุมชนโบราณแห่งแรกของจังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบันคือ บ้านคลองขวาง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน พระพุทธไสยาสน์ ประดิษฐานอยู่ในอาคารก่ออิฐรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้าง 6.50 เมตร ยาว 26 เมตร ฐานอาคารที่ปรากฏมีความสูง 80 เซนติเมตร ภายในอาคารแบ่งเป็น 2 ห้อง คือ ห้องใหญ่ที่ประดิษฐานองค์พระ และห้องที่อยู่ถัดมาทางด้านทิศเหนือมีบันไดขึ้นด้านหน้า ต่อมาได้มีการก่อบันไดทางเข้าด้านข้างทางทิศตะวันออกเพิ่มขึ้น พร้อมกับก่อสร้างลานด้านหน้าเพิ่มเติมขึ้นซึ่งลานนี้จะล้อมทับใบเสมาและแนวกำแพงเดิม และมีการสร้างแท่นบูชาในสมัยหลัง ต่อมาด้วย (สำนักงานศิลปากรที่ 12. ม.ป.ป. : แผ่นพับ)

ภาพประกอบ 21 พระพุทธไสยาสน์ วัดพระธรรมจักรเสมาราม

ลักษณะศิลปกรรม

พระพุทธไสยาสน์ เป็นพระพุทธรูปปางเสด็จปรินิพพาน ทำด้วยหินทรายแดง มีพุทธลักษณะแบบทวารวดีตอนปลาย และพบร่องรอยการซ่อมแซมในสมัยหลัง เพราะได้พบชิ้นส่วนกรอบประตูกรอบหน้าต่างของสมัยขอมมาเสริมความแข็งแรง (กรมศิลปากร. 2534 : 1) สร้างขึ้นราว พ.ศ. 1200 ประดิษฐานอยู่ในโบสถ์ ซึ่งก่อสร้างด้วยอิฐเหลือให้เห็นแต่ฐาน และผนังโบสถ์เพียงเล็กน้อย ตัวโบสถ์กว้าง 7.00 เมตร ยาวประมาณ 26.00 เมตร ด้านนอกโบสถ์มีใบเสมาหินคู่อยู่รอบใน ใบเสมาหินเดี่ยวอยู่รอบนอก ทางเข้าโบสถ์อยู่ทางทิศเหนือ ลักษณะองค์พระนอนตะแคงขวา หันพระเศียรไปทางทิศใต้ พระพักตร์หันไปทางทิศตะวันออกตามขนบของศาสนสถานในศาสนาพุทธ ก่อสร้างด้วยหินทรายแดงที่มีความเก่าแก่ และใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีความยาว 13.30 เมตร สูง 2.80 เมตร ส่วนของพระพักตร์ใช้หินทรายแดงสีก้อนวางประกบซ้อนกันแล้วจึงสลักเป็นรูปวงพระพักตร์ ซึ่งมีลักษณะค่อนข้างเป็นสี่เหลี่ยม พระขนงสลักเป็นสันนูนรูปปีกนก พระนาสิกค่อนข้างกว้าง พระเนตรเหลือบลงต่ำ ทรงยิ้ม พระสรวลที่มุมโอษฐ์ชี้ขึ้น ขมวดพระเกศาเป็นรูปก้นหอย ด้านหลังพระเศียรเป็นเพียงรอยสลักหินไว้อย่างคร่าว ๆ ส่วนพระศอก เป็นหินทรายทรงกลมหนึ่งก้อนหนาประมาณ 35 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง 90 เซนติเมตร พระวรกายประกอบด้วยหินทรายขนาดใหญ่หลายก้อน พระหัตถ์ขวารองอยู่ใต้พระเศียร พระกรซ้ายวางแนบพระวรกาย ครองจีวรห่มคลุม พระบาทวางซ้อนกัน ปลายพระบาทเสมอกัน (วิมล จิโรจพันธุ์ และคณะ. 2537 : 47)

ภาพประกอบ 22 เสมาหินคู่ ถานในอาคาร

หลักฐานทางโบราณคดีที่พบบริเวณพระพุทธรูปไสยาสน์ และภายในเมืองเสมา ได้แก่ พระพุทธรูปสำริด พระพิมพ์ดินเผา เศษภาชนะดินเผา ลูกปัดแก้ว แวดินเผา รวมทั้งจารึกบ่ออิกา ซึ่งเป็นศาสนสถานพราหมณ์ แบบศิลปะขอมที่พบภายในเมืองเสมา กล่าวถึงดินแดนนอกกำแพงแห่งนี้ว่ามีพระราชอาณาจักรชื่อศรีจะนาสะ ซึ่งได้ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา มาแต่เดิม ภายหลังจากพุทธเจ้าได้รับดินแดนนี้ไว้ และสร้างศิวลึงค์เป็นตัวแทนพระศิวะ ในพุทธศักราช 1411 ทำให้ทราบว่าเดิมทีบริเวณนี้เป็นที่อยู่อาศัยของชุมชนทวารวดี จึงได้สร้างพระพุทธรูปไสยาสน์ขึ้นเป็นที่สักการะของชุมชน รวมทั้งในสมัยหลังที่รับเอาวัฒนธรรมแบบขอมที่บูชาพระศิวะพร้อมกันด้วย

พระนอนในสมัยก่อนจะเห็นเพียงครึ่งองค์ ในปี พ.ศ. 2537 กรมศิลปากรได้เข้ามาขุดแต่งองค์พระทำให้ว่าองค์พระอยู่ในแอ่งขอบของแอ่งคือรอยดินเดิมที่ปิดองค์พระไว้ครึ่งองค์นั่นเอง (ปุ่น เพ็ญโลกกรวด. 2551 : สัมภาษณ์)

พระอธิการธีระพล ชินวโร อายุ 47 ปี เจ้าอาวาสวัดธรรมจักรเสมาราม ให้ข้อมูลดังนี้ วัดธรรมจักรเสมารามสร้างและขึ้นทะเบียนเป็นวัดกับกรมการศาสนามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2295 ในสมัยรัชกาลที่ 3 พระพุทธรูปไสยาสน์ ทำจากหินทราย ซึ่งกรมศิลปากรให้ข้อมูลว่า น่าจะนำหินมาจากแหล่งหินตัด ที่อำเภอสีคิ้ว ซึ่งท่านก็เห็นด้วยเพราะสภาพพื้นที่ของอำเภอสูงเนินเป็นที่ราบลุ่มจึงไม่น่าจะมีหินทราย และมีลำน้ำถึง 3 สาย คือ ลำตะคอง คลองขวาง และลำห้วยไผ่ ที่สามารถนำหินร่องแพมาได้ บริเวณพระพุทธรูปไสยาสน์นี้เดิมน่าจะเป็นวิหาร เพราะมีเสมาหินเป็นสองชั้น ด้านในเป็นเสมาคู่ ซึ่งทำให้น่าเชื่อว่าเป็นวัดหลวง แต่ด้านนอกอาคารจะเป็นเสมาเดี่ยว แสดงความเป็นขอบขัณฑสีมา หลักฐานที่ปรากฏ และออกแบบอาคาร นายชาติชายชุมหวัด ได้มาวางศิลาฤกษ์ (พระอธิการธีระพล ชินวโร. 2552 : สัมภาษณ์)

2.3 ธรรมจักรศิลา

ภาพประกอบ 23 ธรรมจักรศิลา

ธรรมจักรศิลา เป็นเสาธรรมจักรชนิดหัวสิงห์ แกะสลักด้วยรูปหน้ากาล ขุดพบบริเวณพระพักตร์ของพระพุทธไสยาสน์ ประดิษฐานภายในอาคารซึ่งอยู่ทางซ้ายของโบสถ์ของวัดพระนอนธรรมจักรเสมาราม เป็นศิลปะสมัยทวารวดี ซึ่งนิยมสร้างธรรมจักรคู่กับ กวางหมอบเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า ธรรมจักร หมายถึง พระธรรมคำสอนที่พระพุทธเจ้า ทรงแสดงแก่สาวกทั้งห้า หรือปัญจวัคคีย์ นับเป็นการแสดงธรรมครั้งแรกหลังการตรัสรู้ ที่เรียกว่า ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ธรรมจักรศิลาสร้างด้วยหินทรายขนาดใหญ่ รูปสี่เหลี่ยม ลักษณะเหมือน เสาธรรมจักรที่ขุดพบที่จังหวัดนครปฐม มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.45 เมตร ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง คู่มือ 31 เซนติเมตร ส่วนล่างมีลายสลักคล้ายหน้าพนักสบดี (เจ้าป่า ต้นโพธิ์ ต้นไทร) ซึ่งเป็นพาหนะของพระพุทธเจ้าตามความเชื่อของพุทธฝ่ายมหายาน และมีลักษณะผสมสัตว์ หลายชนิด คือ มีเขาเหมือนโค มีปากเป็นครุฑ มีปีกเหมือนหงส์ สัตว์เหล่านี้ล้วนเป็นพาหนะ ของเทพในศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู ซึ่งลายเช่นนี้อาจได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะศรีวิชัยทาง ตอนใต้ของประเทศไทย ธรรมจักรศิลา ที่บ้านคลองขวาง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัด นครราชสีมาเป็นธรรมจักรศิลาที่สมบูรณ์ที่สุด (มงคล พงษ์ชนสถิตย์ และทัศนีย์ สุโกศล. ม.ป.ป. : แผ่นพับ)

2.4 โบราณสถานเมืองเสมา (ภายในเมืองเสมา)

ร่องรอยการก่อสร้างศาสนสถานทั้งอิทธิพลของขอมและทวารวดี 9 แห่ง โบราณสถานหมายเลข 2-6 เป็นโบราณสถานภายในเมืองชั้นใน โบราณสถานหมายเลข 7-9 ภายในเมืองชั้นนอก ซึ่งเหล่านี้เป็นผลงานสร้างสรรค์ในยุคสมัยทวารวดี ส่วนโบราณสถานหมายเลข 1 ภายในตัวเมืองชั้นใน ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมขอม (สมเด็จพระรามาธิบดี 2552 : สัมภาษณ์) ดังนี้

โบราณสถานหมายเลข 1

ภาพประกอบ 24 โบราณสถานภายในเมืองเสมา หมายเลข 1

เป็นศาสนสถานที่สร้างขึ้นตามรูปแบบสถาปัตยกรรมขอม มีขนาดใหญ่ที่สุดในเมืองเสมา ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของบ่ออ็อกกา อายุราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 เป็นโบราณสถานเนื่องในศาสนาฮินดูก่อสร้างด้วยหินทรายและอิฐ ผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้าง 45 เมตร ยาว 50 เมตร หันหน้าไปทางทิศใต้ สภาพชำรุดเหลือเพียงส่วนฐานสูงประมาณ 1 เมตร ประกอบด้วยปราสาทประธาน 1 หลัง วิหาร 2 หลัง อาคารต่าง ๆ ดังนี้

1. ปราสาทประธาน ผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้าง 8 เมตร ยาว 22 เมตร หันหน้าไปทางทิศใต้ เหลือเพียงส่วนฐาน ตัวปราสาทมณฑปยื่นออกมาทางด้านหน้า มีบันไดทางขึ้น 3 ทาง โดยทางด้านหน้ามีการก่ออิฐเป็นทางเดินเชื่อมต่อกับประตูทางเข้าของกำแพงแก้ว
2. อาคาร 2 หลัง ขนาดกว้าง 6 เมตร ยาว 12.30 เมตร ก่อด้วยอิฐ ส่วนฐานก่อด้วยหินทราย หันหน้าไปทางทิศใต้ ขนาบข้างปราสาทประธาน
3. อาคารขนาดเล็ก ขนาดกว้าง 3.80 เมตร ยาว 5 เมตร ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของปราสาทประธาน

อาคารทั้งหมดล้อมรอบด้วยกำแพงแก้วรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีซุ้มประตูทาง
 เข้า-ออก (โคปุระ) ทางด้านทิศใต้ 3 ประตู
 โบราณสถานหมายเลข 2

ภาพประกอบ 25 โบราณสถานภายในเมืองเสมา หมายเลข 2

ลักษณะเป็นโบราณสถานประเภทเจดีย์อิฐเพิ่มมุม อยู่ทางทิศใต้ของปอ
 อิกา ตรงข้ามกับโบราณสถานหมายเลข 1 ผนังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดกว้าง 8 เมตร ยาว 8 เมตร
 สภาพชำรุดมากเหลือเพียงส่วนฐานสูงประมาณ 1 เมตร แกนกลางถูกทำลายจากการขุดหา
 วัตถุโบราณ ทางด้านทิศใต้และทิศตะวันออกยังคงเห็นสภาพของฐาน ประกอบด้วยฐานหน้า
 กระดานแล้วต่อด้วยฐานบัวเพิ่มมุมไม้ 20 ส่วนด้านอื่น ๆ มีสภาพที่ชำรุดหักพัง มีทางเดินเข้าสู่
 องค์เจดีย์ทางด้านทิศตะวันออก ด้านทิศเหนือปรากฏทางเดินเพียงเล็กน้อย ด้านทิศตะวันตก
 เฉียงใต้มีอิฐปูเป็นลานกว้าง ห่างออกไปประมาณ 15 เมตร ในทิศเดียวกันนี้มีการก่ออิฐขนาดเล็ก
 ตั้งอยู่อีกหลังหนึ่ง

โบราณสถานหมายเลข 3

ภาพประกอบ 26 โบราณสถานภายในเมืองเสมา หมายเลข 3

เป็นโบราณสถานประเภทเจดีย์อิฐ ประกอบด้วยอาคาร 2 หลัง คือ เจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม อาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเป็นพระวิหาร อยู่ห่างจากโบราณสถานหมายเลข 2 ไปทางทิศตะวันออกประมาณ 40 เมตร

1. เจดีย์แปดเหลี่ยม ก่อด้วยอิฐไม่สอปูน สภาพชำรุดมาก เหลือเพียงส่วนฐานสูงจากพื้นประมาณ 70 เซนติเมตร มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 6.70 เมตร
2. อาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า อยู่ทางทิศเหนือของเจดีย์แปดเหลี่ยม ขนาดกว้าง 40 เมตร ยาว 10.90 เมตร มีโบสถ์มาโกศล แต่งอย่างหยาบ ๆ ไม่มีลวดลาย ปักอยู่โดยรอบเป็นโบสถ์มาคู่ เดิมจะปักอยู่รอบแปดทิศ แต่ปัจจุบันเหลือเพียงสี่ทิศ ได้แก่ ทิศใต้ ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ทิศตะวันตก และทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

โบราณสถานหมายเลข 4

ภาพประกอบ 27 โบราณสถานภายในเมืองเสมา หมายเลข 4

ลักษณะเป็นอาคารก่ออิฐฉาบปูน สภาพชำรุดเหลือเพียงส่วนฐาน สูงจากพื้นประมาณ 1.20 เมตร มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง 8.25 เมตร ยาว 13.50 เมตร มีทางเข้าด้านทิศตะวันออก โดยก่อเป็นบันไดออกมา ที่ด้านเดียวกันนี้ปรากฏลวดลายปูนปั้นประดับ ผนังด้านนอกทั้งสี่ด้านรอบอาคารมีใบเสมาโคลนแต่งอย่างหยาบ ๆ ไม่มีลวดลายใด ๆ ปักอยู่เป็นคู่ ๆ เดิมอาจจะปักทั้งแปดทิศ แต่ปัจจุบันเหลือเพียงสี่ทิศ คือ ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ทิศตะวันตก และทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

โบราณสถานหมายเลข 5

ภาพประกอบ 28 โบราณสถานภายในเมืองเสมา หมายเลข 5

ลักษณะเป็นเจดีย์ก่ออิฐขนาดเล็ก มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด 6.12 เมตร ยาว 6.40 เมตร สภาพชำรุดเหลือเพียงส่วนฐาน สูงประมาณ 1 เมตร

โบราณสถานหมายเลข 6

ภาพประกอบ 29 โบราณสถานภายในเมืองเสมา หมายเลข 6

ตัวโบราณสถานถูกทำลายจากการลักลอบขุดหาโบราณวัตถุจนโบราณสถานเสื่อมสภาพ

โบราณสถานหมายเลข 7

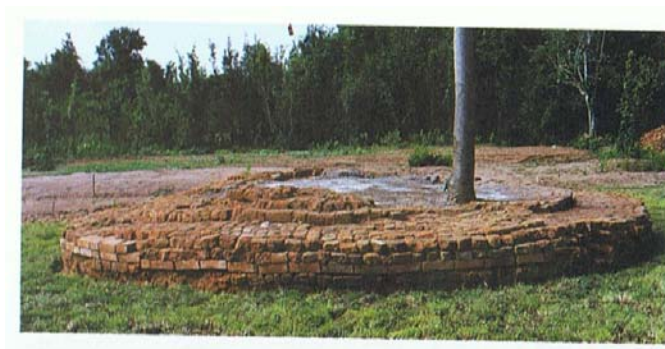

ภาพประกอบ 30 โบราณสถานภายในเมืองเสมา หมายเลข 7

ลักษณะเป็นอาคารก่ออิฐฉาบปูน มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด 9.60 เมตร ยาว 9.60 เมตร มีทางเข้าด้านทิศใต้ สภาพชำรุดเหลือเพียงส่วนฐาน ประมาณ 1.80 เมตร

ภายในมีลักษณะเป็นห้องฉาบพื้นด้วยก้อนหินทรายและฉาบพื้นด้วยปูนขาว กึ่งกลางของผนังแต่ละด้านยกเว้นด้านใต้ ก่อเป็นบันไดทางขึ้นสู่ซุ้มที่ประดิษฐานรูปเคารพ ที่ผนังด้านทิศเหนือยังเหลือร่องรอยของฐานบัวอยู่

โบราณสถานหมายเลข 8

ภาพประกอบ 31 โบราณสถานภายในเมืองเสมา หมายเลข 8

ลักษณะเป็นเจดีย์ทรงกลมขนาดเล็ก เส้นผ่าศูนย์กลาง 7.70 เมตร เหลือเพียง
ส่วนฐานสูงประมาณ 50 เซนติเมตร ด้านทิศตะวันตกขององค์เจดีย์มีแนวอิฐเป็นบริเวณกว้าง
โบราณสถานหมายเลข 9

ภาพประกอบ 32 โบราณสถานภายในเมืองเสมา หมายเลข 9

ลักษณะเป็นอาคารก่ออิฐขนาดเล็ก มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้าง
4.10 เมตร ยาว 8.10 เมตร เหลือเพียงส่วนฐานสูงประมาณ 70 เซนติเมตร
บริเวณที่ตั้งของโบราณสถานทั้ง 9 หลังนี้ ชาวบ้านจะมาประกอบพิธีกรรม
เช่น ไหว้ และบวงสรวงเจ้าที่เจ้าทาง เนื่องมาจากการขุดพบโครงกระดูก ด้วยเครื่องบูชาสำคัญ
ได้แก่ บายศรี ขนมเส้น สลับกับถ้วยเตี้ย เป็นต้น ในปัจจุบันเจ้าอาวาสวัดหินตั้งเป็นผู้นำ
ประกอบพิธีกรรมในช่วงเวลาเช้า 7.00 น.–8.00 น. ทุกวันที่ 15 ของทุก ๆ เดือน ทำให้ชาวบ้าน
มีการรวมตัวกัน ครั้งละประมาณ 80-100 คน รับประทานอาหารและสนทนาร่วมกัน ทุกวันที่
15 ของทุก ๆ เดือน (พระครูปลัดสายชล สันตจิตโต. 2551 : สัมภาษณ์)

2.5 ศิลาจารึกบ่ออีกา

จากการขุดแต่งโบราณสถานที่บ้านอำเภอสูงเนิน ยังพบจารึกอักษรขอม มีอายุ
ประมาณพุทธศตวรรษที่ 15 คือ จารึกบ่ออีกา พบที่บ่ออีกา ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน

ภาพประกอบ 33 ศิลาจารึกบ่ออีกาพุทธศตวรรษที่ 15

ศิลาจารึกบ่ออีกา เป็นศาสนสถานพราหมณ์แบบศิลปะขอม ได้กล่าวถึงอาณาจักรจามาศะ หรือเมืองเสมา ว่ามีการนับถือพุทธศาสนาแต่เดิม ต่อมาภายหลังได้รับวัฒนธรรมแบบขอมที่บูชาพระศิวะเข้ามาพร้อมกันด้วย ราวพุทธศตวรรษที่ 15 ศิลาจารึกบ่ออีกา เป็นหินทราย กว้าง 65 ซม. หนา 27 ซม. จารึกด้วยอักษรอินเดียใต้ (อักษรก่อนอักษรขอมสมัยพระนคร) เป็นภาษาสันสกฤต และภาษาเขมร ลงศักราช 790 (พ.ศ. 1141) มีข้อความกล่าวถึงองค์เทพพราหมณ์คนสำคัญของอาณาจักรศรีจามาศะ หรือ จามาศะปุระ และพระราชแห่งอาณาจักรศรีจามาศะที่ทรงนับถือศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย, 2551 : 71) และยังปรากฏข้อความกล่าวถึงกษัตริย์กษัตริย์ทั้งสามองค์ในศาสนาพราหมณ์ กษัตริย์กษัตริย์พระเทวี กล่าวนามพระเจ้าชยวรมันที่ 5 หรือพระบาทบรมวิโรโลก และพระกรรมกิจสุดท้ายกล่าวถึงข้าราชการผู้ใหญ่ได้สร้างพระพุทธรูป และเทวรูป พร้อมทั้งถวายบริวารทั้งหญิงชาย และสิ่งของต่าง ๆ ได้แก่ศาสนสถาน จากจารึกนี้ทำให้ทราบว่า ช่วงพุทธศตวรรษที่ 15 ดินแดนที่ราบสูงโคราช มีอาณาจักรศรีจามาศะเป็นศูนย์กลางของดินแดนทางอีสานใต้ที่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งอาณาจักรขอมในสมัยเดียวกันนี้นับถือศาสนาพราหมณ์ยังแผ่อิทธิพลมาถึงศรีจามาศะ หรือ จามาศะปุระ จึงเป็นดินแดนอิสระอยู่นอกอาณาจักรกัมพูชา (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย, 2542 : 1999)

2.6 บ้านหินตั้ง

บ้านหินตั้งเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณ อยู่ที่บ้านหินตั้ง หมู่ 5 ตำบลเสมา อำเภอสองเนินจังหวัดนครราชสีมา มีเนื้อที่ 3021 ไร่ จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 144 จัดเป็นแหล่งอารยธรรมในเขตนอกเมืองเสมาสภาพแวดล้อมโดยรอบเป็นชุมชนโบราณที่ตั้งอยู่ใกล้กับเมืองเสมา

โดยอยู่ทางทิศใต้ของเมืองเสมา ภายในหมู่บ้าน พระปลัดสายชลพบหินตั้งจากการเดินบิณฑบาต และรับนิมนต์ในหมู่บ้าน จึงพบเสมาหินปักเรียงรายอยู่เป็นระยะ ๆ ตามรั้วบ้าน หน้าลานบ้าน และที่สร้างคร่อมไว้ ภายในบ้านทั่ว ๆ ไปในหมู่บ้าน (พระครูปลัดสายชล สันตจิตโต. 2551 : สัมภาษณ์)

หินตั้ง (Standing Stones หรือ Menhirs) เป็นวัฒนธรรมหนึ่งของมนุษย์ ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ จัดอยู่ในวัฒนธรรมหินใหญ่ (Megalithic Culture) เป็นพัฒนาการ ที่มนุษย์นำหินมาใช้ในการก่อสร้าง ได้แก่ แท่งหินที่ตั้งอยู่โดดเดี่ยวไม่อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม หรือเป็นวงกลม (Stone circles หรือ Cromlechs)หรือเป็นแถว แบ่งเป็น หลายประเภท เช่น

1. โถ๊ะหิน (Dolmens)
2. หินตั้ง (Standing Stones หรือ Menhirs) ได้แก่ แท่งหินที่ตั้งอยู่โดดเดี่ยวไม่อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม หรือเป็นวงกลม หรือเป็นแถว
3. หินตั้งเป็นวงกลม (Stones Circles หรือ Cromlechs)
4. หินตั้งที่เป็นแถวขนาน (Alignments)

ภาพประกอบ 34 หินตั้ง บ้านเลขที่ 62/2 บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน
จังหวัดนครราชสีมา

หินตั้ง ที่บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน เป็นแบบหินตั้งเป็นวงกลม (Stones Circles หรือ Cromlechs) มีลักษณะสำคัญคือ การนำเอาหินขนาดใหญ่ มาปักฝังลงในพื้นดินโดยวางตำแหน่งให้จัดเรียงเป็นวงกลม มีการขุดพบโครงกระดูกเป็นจำนวนมาก สันนิษฐานกันว่าใช้เป็นที่ชุมนุมหรือที่พ่อนรำ (ชิน อยู่ดี. 2529 : 107) การจัดเรียงหิน

ในลักษณะนี้จัดอยู่ในวัฒนธรรมหินใหญ่รุ่นเก่า (Older Megaliths) ตรงกับยุคหินใหม่ อายุประมาณ 2500 ปีถึง 1500 ปีก่อนคริสตศักราช ก็คือประมาณอายุ 3500- 4500 ปี เชื่อกันว่าพวกที่สร้างหินใหญ่รุ่นเก่านี้เคลื่อนลงมาจากตอนเหนือของทวีปเอเชีย อพยพลงมาตามลุ่มแม่น้ำทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ กรมศิลปากรสำรวจพบเมื่อปี พ.ศ. 2502 แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 อยู่ทางทิศเหนือ มีหินเหลืออยู่ 5 ก้อน แต่ละก้อนมีความสูงประมาณ 1.30-2.00 เมตร ก้อนเหนือสุดยาว 1.50 เมตร วัดโดยรอบ 1.70 เมตร หินก้อนนี้พียงอยู่กับหินอีกก้อนหนึ่งตั้งเอนอยู่ยาว 1.30 เมตร วัดโดยรอบ 2.20 เมตร วัดโดยรอบ 1.95 เมตร ห่างจากหินที่พียงกันอยู่คู่นี้ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ 5.50 เมตร ห่างออกมาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ 5.10 เมตร มีหินอีกก้อนหนึ่งตั้งอยู่ ยาว 2 เมตร มีหินล้มนอนอยู่ก้อนหนึ่ง ยาว 1.50 เมตร วัดโดยรอบ 1.95 เมตร หินทั้ง 5 ก้อนนี้ เรียงกันเป็นส่วนโค้งของวงกลม

ภาพประกอบ 35 หินตั้งกลุ่มที่ 1

กลุ่มที่ 2 อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของกลุ่มแรก ห่างออกมา 24 เมตร มีหิน รวม 8 ก้อน ตั้งเป็นวงยาวรี เส้นผ่าศูนย์กลางวัดจากเหนือไปได้ 16 เมตร และวัดจากตะวันออกเฉียงใต้ตะวันตก 11 เมตร ปักอยู่ในตำแหน่งทิศทั้งแปด พื้นที่ภายในเป็นรูปแปดเหลี่ยมวงรี กว้าง 11 เมตร ยาว 16 เมตร (ชิน อยู่ดี. 2529 : 111-112)

ผศ.สุนีย์ หาญวงษ์ กล่าวไว้ในบทความ แหล่งโบราณคดีในจังหวัด นครราชสีมาว่า หินที่อยู่ทางเหนือสุดหักกลางความยาวเมื่อต่อกันแล้ว 2.10 เมตร วัดโดยรอบ 2.15 เมตร ห่างจากก้อนนี้ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ 5.10 เมตร มีหินตั้งเอนอยู่ก้อนหนึ่ง ยาว 1.65 เมตร วัดโดยรอบ 1.85 เมตร ห่างจากหินก้อนที่ 2 นี้ไปทางทิศใต้ 8.70 เมตร มีหินล้มนอนยาว 2.30 เมตร ถัดหินก้อนที่ 3 ไปทางทิศใต้ 7.80 เมตร มีหินเอนก้อนหนึ่งยาว 1.45 เมตร วัดโดยรอบ 2.30 เมตร ทางทิศตะวันตกของหินก้อนที่ 4 ห่างออกไป 3.90 เมตร

มีหินลึมนอนก้อนหนึ่งยาว 2.50 เมตร วัดโดยรอบ 1.80 เมตร ห่างจากหินก้อนที่ 5 ไปทางทิศตะวันตก 4.90 เมตร มีหินตั้งก้อนหนึ่งยาว 1.80 เมตร วัดโดยรอบ 2.10 เมตร ทางทิศเหนือของหินก้อนที่ 6 ห่างออกไป 8.50 เมตร มีหินก้อนหนึ่งยาว 2.50 เมตร วัดโดยรอบ 2.10 เมตร หินก้อนที่ 8 ยาว 2.00 เมตร วัดโดยรอบ 1.95 เมตร อยู่ทางทิศตะวันตกของก้อนที่ 1 ห่างออกมา 3.60 เมตร และอยู่ทางทิศเหนือของก้อนที่ 7 ห่างออกมา 8 เมตร หินตั้งเป็นวงกลมทั้ง 2 กลุ่มนี้ จะสังเกตได้ว่ามีขนาดใกล้เคียงกัน ความยาวของหินที่มีบางส่วนฝังในพื้นดินจะวัดความยาวอยู่ในระหว่าง 1.30–2.00 เมตร ส่วนหินที่ลึมแล้ววางตัวนอนอยู่บนพื้นดินจะวัดความยาวได้อยู่ในระหว่าง 1.50–2.50 เมตร ขนาดวัดโดยรอบอยู่ระหว่าง 1.70–2.30 เมตร จากขนาดดังกล่าวมานี้ หินเหล่านี้จะปรากฏในขนาดใกล้เคียง กันไม่มีความแตกต่างกันมากนัก (สุนีย์ หาญวงษ์. 2551 : เว็บไซต์)

ไบเสมากลุ่มที่ 2 นี้ สันนิษฐาน ว่าเป็นหินตั้งในวัฒนธรรมหินใหญ่ เพื่อกำหนดขอบเขต การทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ ไบเสมาบ้านหินตั้งมีอยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12-16 (สรिया ทรรทรานนท์. 2552 : สัมภาษณ์)

ชิน อยู่ดี (2529 : 111-112) กล่าวว่า หินตั้งเป็นวงกลมทั้ง 2 กลุ่ม ในหมู่บ้านหินตั้งที่พบนี้ยังไม่ทราบว่าเป็นของชนเผ่าใด บางทีอาจจะเป็นของไทยเผ่าที่อยู่ในถิ่นหัว (Thanh-hoa) ดั้งเกี่ย ประเทศญวน ซึ่งเรียกกันว่า “ไทยแดง” ซึ่งยังมีการเอาหินมาตั้งเป็นวงกลมรอบหลุมศพ หินตั้งเป็นวงกลมที่บ้านหินตั้ง อาจจะเป็นของพวกไทยแดงที่อพยพลงมาก็ได้ ชาวบ้านหินตั้งที่มีอายุอยู่ในวัยชรา จะกล่าวถึงความเป็นมาของหินตั้งว่า เคยพบเห็นหินตั้งมาตั้งแต่เด็ก ๆ จะพบเห็นเพียงกลุ่มเดียวอยู่บริเวณบ้านเลขที่ 62/1 และ 62/2 หมู่ 5 บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ส่วนป้ายหินที่ตั้งบอกชื่อหมู่บ้านปากทางเข้าหมู่บ้านนั้นเป็นหินก้อนใหม่ที่นำมาตั้งไว้ให้ผู้ผ่านไปมาเห็นเป็นสัญลักษณ์ของหมู่บ้านหินตั้งนั่นเอง (อนงค์ ใจสุก. 2552 : สัมภาษณ์)

หากแต่เมื่อเดินทางไปวัดบ้านโป่ง ซึ่งติดเขตแดนของอำเภอสีคิ้ว ก็จะมีหินตั้งกระจายเป็นจุด ๆ ไป ตามธารน้ำบริเวณปลายของชาวบ้าน จากคำบอกเล่าถึงขนาดของหินตั้งที่มองเห็นด้านบนจะดูเล็ก แต่ถ้าขุดลึกลงไปแล้วจะเป็นฐานที่ใหญ่มาก น่าจะเป็นเพราะการทำลายของธรรมชาติและฝีมือของมนุษย์ หินตั้งน่าจะเป็นการบ่งบอกความเชื่อในเรื่องของพิธีกรรม การฝังศพ เพราะขุดบริเวณที่เป็นหินตั้งลงไปจะพบโครงกระดูกเสมอ อาจจะเป็นเพราะคนโบราณจะไม่มีพิธีกรรมเผาศพก็เป็นได้ โครงกระดูกที่พบมีความยาวประมาณ 8 ศอก บางทีก็พบลูกปิดหินอยู่ด้วย (พระสมศักดิ์ จาโร และพระเกรียงไกร เขมาสะโบล. 2552 : สัมภาษณ์)

โบราณสถานเมืองโคราฆะปุระ (โคราช)

ตำบลโคราช หรือ เมืองโคราฆะปุระ ในบริเวณเมืองมีปราสาทหินย่อม ๆ 2-3 แห่ง แห่งหนึ่งเคยตรวจพบศิวิลิ่งค์ศิลา ขนาดยาว .92/ .28 เมตร กับศิลาทับหลังประคูดำหลักลาย เป็นรูปพระอิศวรประทับยืนบนหลังโคอุสุภราช จึงน่าจะเชื่อว่าปราสาทหินหลังนี้อาจสร้างเป็นเทวสถานฝ่ายนิยายไศวะ เมืองนี้ในสมัยหนึ่งคงเป็นเมืองสำคัญ ตั้งรักษาเส้นทางที่ลงมายังแผ่นดินต่ำทางลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและลุ่มแม่น้ำปราจีนบุรี เพราะอยู่ในที่ร่วมของเส้นทางเดินทางช่องดงพระยาไฟกับดงพระยากลาง ที่หน้าอำเภอสูงเนินมีศิลาจารึกเป็นภาษาสันสกฤตกับภาษาขอมแผ่นหนึ่งหักเป็น 2 ท่อน เดิมอยู่ที่หมู่บ้านบ่ออีกันในเขตเมืองเสมา เป็นหลักฐานสำคัญที่ยืนยัน อายุของเมืองในอำเภอสูงเนิน เนื้อความในจารึกเล่าถึงพระเจ้าศรีจนาศ (หรือ ศรีจนาเศศวร) ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายพระภิกษุสงฆ์ เมื่อ พ.ศ. 14.11 เมืองโบราณที่ตำบลโคราช ประกอบด้วย ปราสาทโนนกู่ ปราสาทเมืองแขก (จรัส เลิศเข็มนาค. 2551 : สัมภาษณ์)

3. แหล่งอารยธรรมตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน

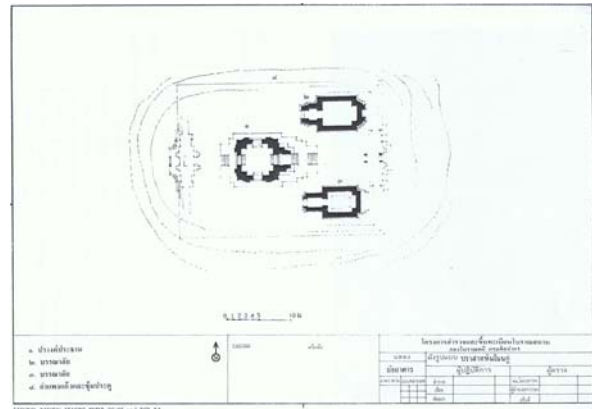
3.1 ปราสาทโนนกู่

ภาพประกอบ 36 ปราสาทโนนกู่

ตั้งอยู่ที่บ้านกุดหิน หมู่ที่ 7 ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน ห่างจากแยกวัดญาณโศภิตวนาราม 3 กิโลเมตร อยู่ใกล้กับปราสาทเมืองแขก เป็นศาสนสถานแบบศิลปะขอมร มีการขุดแต่งปราสาทแห่งนี้ในปี พ.ศ. 2534-2535 สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 15 (กรมศิลปากร. 2532 : 138)

ภาพประกอบ 37 แผนผังที่ตั้งปราสาทโนนกู่

โบราณสถานแห่งนี้มีลักษณะเป็นปราสาทขนาดเล็ก หันหน้าไปทางทิศตะวันออก สร้างด้วยอิฐปนหินทราย เป็นปราสาทหลังเดี่ยวบนฐานสูง ด้านหน้ามีวิหารหรือบรรณาลัยหันเข้าหาปราสาทประธานอยู่ 2 หลัง อาคารทั้งหมดล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว มีซุ้มประตูสองด้าน คือ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกเป็นทางเข้า-ออก ถัดออกไปทางทิศตะวันออก มีฐานของสิ่งก่อสร้างมีลักษณะคล้ายซุ้มประตูอีกชั้นหนึ่ง และที่ลานระหว่างวิหารทั้งสองนั้นพบโคนนทีหมอบในอาคารเคารพปราสาทประธาน อันเป็นที่สถิตของพระศิวะมหาเทพ ตามคติความเชื่อของศาสนาฮินดู ในราวพุทธศตวรรษที่ 16 ปัจจุบันขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อปี พ.ศ. 2479 (สมเดช ติลลามโนธรรม. 2552 : สัมภาษณ์)

3.2 ปราสาทเมืองแขก

ภาพประกอบ 38 ปราสาทเมืองแขก

ตั้งอยู่ที่บ้านกกกอก หมู่ที่ 7 ตำบลโคธราษ อำเภอสองเนิน จังหวัดนครราชสีมา อยู่ห่างไปจากเมืองเสมาไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 4 กิโลเมตร อยู่เลยปราสาทโนนกู่ไปประมาณ 600 เมตร มีพื้นที่ 1 ไร่ 2 งาน 27 ตารางวา ปราสาทเมืองแขกเป็นศาสนสถานแบบศิลปะเขมร ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน เมื่อปี พ.ศ. 2479 มีลักษณะเป็นอโรคยาศาล หรือโรงพยาบาล ส่วนประกอบสำคัญ ได้แก่ มีปราสาทอยู่ตรงกลาง หันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีบรรณาลัยอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของปราสาทประธาน หันหน้าไปทางทิศตะวันตก มีกำแพงแก้วล้อมรอบ และมีซุ้มประตู (โคปุระ) ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ กำแพงแก้ว ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือมี จะสระน้ำ (สมเด็จ ลีลามโนธรรม. 2552 : สัมภาษณ์)

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของปราสาทเมืองแขกค่อนข้างจะแตกต่างจากโบราณสถานขอมแห่งอื่น ๆ ในเขตนี้ สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสานกล่าวว่า จากลักษณะของผังอาจแบ่งได้เป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนในสุด ประกอบด้วยปราสาท 3 หลัง ก่อด้วยอิฐปนหินทราย ประกอบด้วยปราสาทประธานขนาดข้างด้วยปราสาทบริวาร 2 หลัง ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน หันหน้าไปทางทิศเหนือ เฉพาะองค์ปราสาทประธานมีมุขซึ่งมีลักษณะเป็นห้องต่อออกมาทางด้านหน้าอย่างที่เราเรียกว่ามณฑป เช่นเดียวกับปราสาทประธานของปราสาทหินพิมายและปราสาทหินพนมรุ้ง ปัจจุบันปราสาทปราสาทปราสาทหักพังไปมากเหลือเพียงฐานอาคาร และมณฑปด้านหน้าทางด้านข้างของมุขปราสาทประธานมีฐานอาคาร 2 หลัง ซึ่งอาจจะเป็นวิหารหรือบรรณาลัยข้างละ 1 หลัง หันหน้าเข้าสู่มณฑป อาคารทั้งหมดล้อมรอบด้วยกำแพงแก้วก่อด้วยอิฐล้อมรอบทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกำแพงมีห้องก่ออิฐเป็นผนังอิฐขนานไปกับกำแพง

ส่วนที่สองเป็นกำแพงชั้นนอก ซึ่งขุดเป็นสระเกือบล้อมรอบโบราณสถาน ใช้ดินจากการขุดสระเป็นคันกำแพงทางด้านทิศเหนือมีทางเดินเชื่อมกับส่วนที่หนึ่ง กำแพงชั้นนอกมีลักษณะเป็นห้องยาวชั้นในด้านนี้มีโคปุระ (ซุ้มประตู) รูปกากบาทตรงกับโคปุระกำแพงเป็นทางเข้า-ออก

ส่วนที่สามอยู่นอกกำแพงชั้นที่สองออกมาทางด้านหน้า มีอาคารสองหลังหันหน้าเข้าหากัน ฐานก่อด้วยศิลาแลงและหินทราย ส่วนบนคงจะสร้างด้วยไม้ซึ่งไม่เหลือหลักฐานให้เห็นแล้วในปัจจุบัน ฐานอาคารทั้งสองหลังนี้เป็นสี่เหลี่ยมมีมุขยื่นมาทางด้านหน้า มีกำแพงล้อมรอบ แต่ละหลังมีโคปุระหันหน้าเข้าหากัน (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย เล่ม 11. 2542 : 3664-3666)

กองโบราณคดี กรมศิลปากรได้ทำการขุดแต่งปราสาทเมืองแขกมาแล้ว 2 ครั้ง ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2502 ครั้งหลังสุด ปี พ.ศ. 2533-2534 ได้พบทับหลังรูปเทวดาประทับนั่งในซุ้มเหนือหน้ากาล เป็นการสลักลายตามแบบศิลปะเขมรสมัยเกาะแกร์-แปรรูป

(ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15) นอกจากนี้ยังพบชิ้นส่วนทับหลังอีกหลายชิ้น ศิวลึงค์ ฐานศิวลึงค์ และโคนนที อันเป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่าศาสนสถานแห่งนี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อประกอบศาสนกิจ ในศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกายที่นับถือพระศิวะหรือพระอิศวร ที่เป็นใหญ่เหนือปวงเทพทั้งหมด รวมทั้งศิลาจารึกที่ถูกนำมาแกะเป็นฐานประตูล้อมชั้นนอกสุด (สมเดช ลีลามโนธรรม. 2552 : สัมภาษณ์)

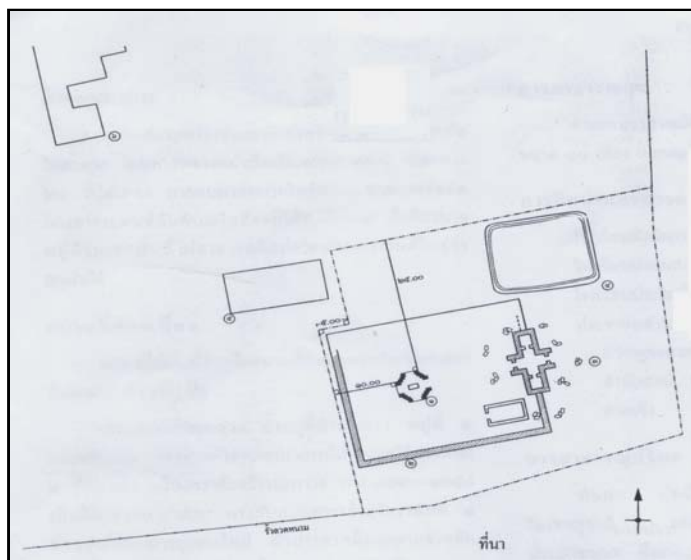
3.3 ปราสาทเมืองเก่า

ภาพประกอบ 39 ปราสาทเมืองเก่า

ตั้งอยู่ในวัดปรังกะเมืองเก่า ตำบลโคราข ห่างจากที่ว่าการอำเภอไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ 5 กิโลเมตร ห่างจากเมืองเสมาทางตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 7 กิโลเมตร อยู่เลยปราสาทโนนกู่ไปประมาณ 600 เมตร อยู่เลยปราสาทเมืองแขกไปอีกประมาณ 3.3 กิโลเมตร เชื่อกันว่าเป็นศาสนสถานประจำสถานพยาบาล หรือ อโรคยาศาล อีกแห่งหนึ่งในจำนวน 102 แห่ง ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 มหาราชองค์สุดท้ายแห่งราชอาณาจักรเขมร ทรงสร้างขึ้นระหว่าง พ.ศ. 1724-1763 (จรัส เลิศเขมมนาค. 2551 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 40 แผนผังที่ตั้งอโรคยาศาลปราสาทเมืองเก่า

อโรคยาศาล วัดปรangk เมืองเก่า ตำบลโคราช สร้างด้วยศิลาแลง มีแผนผังเป็นบริเวณสี่เหลี่ยมกว้างประมาณ 80 เมตร ยาว 100 เมตร (กรมศิลปากร. 2532 : 148) ประกอบด้วยปรangkประธานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสองหรือเพิ่มมุม กว้างด้านละ 5 เมตร สูง 3.95 เมตร มีประตู 4 ทิศ ไม่ปรากฏยอดปราสาท อยู่ตรงกลางก่อนมาทางทิศตะวันตกของกำแพงแก้ว สร้างด้วยศิลาแลงและหินทราย หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีบรรณาลัยอยู่ทางมุมขวาด้านหน้าทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของปราสาทประธาน หันหน้าไปทางทิศตะวันตกสร้างด้วยศิลาแลงขนาดย่อม เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าไม่มีหลังคาล้อมรอบด้วยกำแพงแก้วซึ่งมีซุ้มประตูทางเข้า (โคปุระ) ทางทิศตะวันออกเพียงด้านเดียว นอกกำแพงแก้วด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีสระน้ำรูปสี่เหลี่ยมกรวดด้วยศิลาแลง และปัจจุบันขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2479 ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2534 กรมศิลปากรได้ดำเนินการขุดแต่งพบจารึก หินบดยา พระพุทธรูป สังกัจจายน์ สำหรับศิลาจารึกนั้น จารึกด้วยอักษรขอม ภาษาสันสกฤต ข้อความนั้นกล่าวถึงการที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 โปรดให้สร้างอโรคยาศาล (สมเดช ลีลามโนธรรม. 2552 : สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่า เส้นทางสายหิน จากอำเภอสีคิ้ว ถึงอำเภอสูงเนิน จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ของจังหวัดนครราชสีมาที่สามารถให้คุณค่าที่เป็นองค์ความรู้เป็นความงดงามของศิลปกรรมขอม อันเป็นมรดกของชุมชนได้เป็นอย่างดี

สภาพปัจจุบันและปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตามเส้นทางสายหิน จังหวัดนครราชสีมา

จากการศึกษาการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตามเส้นทางสายหิน จังหวัดนครราชสีมา ของอำเภอสีคิ้ว และอำเภอสูงเนิน สรุปได้ว่า มีลักษณะที่บ่งบอกสภาพปัจจุบันและปัญหา ดังนี้

สภาพปัจจุบัน แหล่งหินตัดสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

ปรากฏร่องรอยที่พบ 2 แห่ง คือ

1. แหล่งหินตัดที่บ้านมอจะบก หมู่ที่ 6 ตำบลมิตรภาพ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา อยู่บนถนนมิตรภาพ (ทางหลวงหมายเลข 2) ห่างจากตัวเมืองประมาณ 40 กิโลเมตร บริเวณกิโลเมตรที่ 206-207
2. แหล่งหินตัดวัดป่าเขาหินตัด มีเนื้อที่ 30 ไร่ อยู่บนเขาโคกกระชาย บ้านโคกกระชาย ตำบลลาดบัวขาว อยู่บนถนนมิตรภาพ (ทางหลวงหมายเลข 2) ห่างจากตัวเมืองประมาณ 39 กิโลเมตร บริเวณกิโลเมตรที่ 206-207 มีเนื้อที่ 30 ไร่

การจัดการแหล่งหินตัด

1. พระอาจารย์สมภาส อธิบุญโญ เจ้าอาวาสวัดป่าเขาหินตัด ให้ข้อมูลไว้ว่า ร่องรอยการตัดหินไปใช้ในการสร้างปราสาทของขอม ในวัดป่าเขาหินตัดจะมีร่องรอยมากกว่าทางด้านฝั่งซ้ายของถนนมิตรภาพขาเข้ากรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2532 ท่านเจ้าอาวาสได้นำแนวคิดการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมควบคู่กับการเข้ามาทำบุญ เช่น ป้ายแสดงความสำคัญของแหล่งหินตัด
2. ปี พ.ศ. 2534 มีนายไสว พรหมณี เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด นายดำรง รัตนพานิช ดำเนินการปรับปรุงแหล่งหินตัดเพื่อรับเสด็จสมเด็จพระรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี และมีนักเรียนนายร้อยตามเสด็จเพื่อศึกษาแหล่งหินตัด ซึ่งเจ้าอาวาสนำเสนอแหล่งหินตัดบริเวณวัดเขาหินตัด หากแต่ผู้นำของจังหวัดเห็นว่าจะเป็นการยากในการเสด็จพระราชดำเนิน จึงตัดสินใจปรับปรุงพื้นที่แหล่งหินตัดบริเวณฝั่งซ้ายของถนนมิตรภาพทางเข้ากรุงเทพมหานครจากจังหวัดนครราชสีมา แทนพื้นที่บนเขาโคกกระชาย จึงเป็นเหตุให้ผู้คนไม่รู้จักแหล่งหินตัดแห่งนี้

ภาพประกอบ 41 สภาพแหล่งหินตัด ณ วัดป่าเขาหินตัด

1. ลักษณะที่บ่งบอกความโดดเด่น และน่าสนใจของแหล่งหินตัด ตำบลมิตรภาพ และตำบลลาดบัวขาว

1.1 เป็นโบราณสถานที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของการสร้างสรรค์ผลงานด้านวิศวกรรมการก่อสร้าง ของมนุษย์ในยุคประวัติศาสตร์สมัยขอม ในการตัดหินเพื่อนำไปใช้ในการสร้างศาสนสถาน เช่น พระพุทธรูปไสยาสน์ ธรรมจักรศิลา ปราสาทขอม เป็นต้น

1.2 เป็นแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นของชุมชน เป็นตัวอย่างในการศึกษาแง่มุมทางประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ รวมทั้งปรากฏการณ์ธรรมชาติ เรื่องการสึกกร่อน และการเปลี่ยนแปลงธรณีสัณฐานเหตุจากธรรมชาติเอง

1.3 เป็นแหล่งท่องเที่ยว อยู่บริเวณใกล้เคียงถนนซึ่งสามารถเข้าไปศึกษาได้โดยสะดวก

1.4 แหล่งหินตัด ณ วัดป่าเขาหินตัด เป็นศาสนสถานที่อยู่ในทำเลที่ตั้งอยู่บนเขา ทำให้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติร่มรื่น อากาศเย็นสบาย เหมาะแก่การทำบุญ และปฏิบัติธรรม

สภาพปัญหาของแหล่งหินตัด

1. ด้าน การวางแผน
2. ด้านบุคลากร
3. ด้านการจัดการ
4. ด้านงบประมาณ

แหล่งหินตัดทั้ง 2 แห่ง ต่างก็มีจุดด้อยแตกต่างกันไป แต่แหล่งหินตัดตำบลมิตรภาพ และตำบลลาดบัวขาว ต่างก็มีปัญหาและอุปสรรคที่คล้ายคลึงกัน คือ ปัจจุบันเป็นสถานที่รกร้างเนื่องจากขาดการดูแล การจัดการ และการสนับสนุนจากหน่วยงานระดับท้องถิ่น และระดับจังหวัด ทำให้ผู้คนไม่รู้จักสถานที่ เนื่องจากป้ายบอกทางที่เข้าชมไม่ชัดเจน

ส่วนแหล่งหินตัด ณ วัดเขาหินตัด จะไม่เป็นที่รู้จักของคนโดยทั่วไปในแง่มุมทางประวัติศาสตร์ เพราะผู้คนที่เข้ามาวัดมีจุดมุ่งหมายมาเพื่อทำบุญ ปฏิบัติธรรม มากกว่าจะสนใจความเป็นมาและความสำคัญของแหล่งหินตัด รวมทั้งเจ้าของพื้นที่ยังไม่มีการประชาสัมพันธ์เล่าเรื่องราว ความสำคัญของแหล่งหินตัด และที่มองเห็นได้ในวัดก็เป็นบริเวณเล็ก ๆ หลังกุฏิเท่านั้น เพราะร่องรอยขนาดใหญ่ถูกเป็นป่าช้า (พระสมภาส อธิบุญโญ. 2551 : สัมภาษณ์)

1. ด้าน การวางแผน

ด้านการวางแผนของแหล่งหินตัด ที่เป็นจุดเริ่มต้นของเส้นทางสายหิน ในสภาพปัจจุบันจะปรากฏร่องรอยให้เห็นตามข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สันนิษฐานกันมา แต่ไม่มีข้อมูลที่จัดทำบันทึกไว้อย่างชัดเจนถึงประวัติความเป็นมาของการตัดหินเพื่อนำไปสร้าง โบราณสถานต่างๆที่เป็นแหล่งทางอารยธรรม ในปัจจุบันไม่มีการวางแผนการพัฒนาที่เจาะจง ในแหล่งโบราณสถานนี้ จากปัญหาที่พบทำให้ทางราชการและองค์กรส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ ไม่ได้ เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อพัฒนาเส้นทางสายหินให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ ที่เป็นแหล่ง ศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับการตัดหิน ดังนั้นจึงขาดการวางแผนที่ดีในการจัดการ สภาพปัจจุบัน ทำให้การดูแล เป็นเพียงแหล่งประวัติศาสตร์ที่ไม่สามารถหาข้อมูลอ้างอิงได้ (พระสมภาส อธิบุญโญ. 2551 : สัมภาษณ์)

2. ด้านบุคลากร

บุคลากรในการดูแลหรือรับผิดชอบนั้น ปัจจุบันพบว่า สภาพบริเวณ แหล่งหินตัดตำบลมิตรภาพ เป็นสถานที่ที่อยู่ในเส้นทางผ่านไปมาของการเดินทางระหว่างจังหวัด นครราชสีมาและกรุงเทพมหานคร ไม่ปรากฏการจัดการบุคคลดูแลเรื่องการให้ข้อมูล การดูแลสถานที่ องค์กรการบริหารส่วนตำบลจัดเตรียมบุคคลเพียงทำความสะอาดโดยการตัดหญ้าเท่านั้น และแหล่ง หินตัดอีกแห่งเป็นสถานที่ที่อยู่ในวัดเขาหินตัด ซึ่งกลุ่มคนที่เข้ามาในวัดจะไม่ทราบถึงความเป็นมา ของแหล่งหินตัด การจัดการมีเพียงป้ายติดประกาศเป็นแหล่งหินตัดเท่านั้น ดังนั้นจึงทำให้ขาดผู้รู้ ทางด้านข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว ขาดการจัดการในการเผยแพร่ความรู้ ความสำคัญของ แหล่งหินตัด และขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านการจัดการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง รวมทั้ง การรวบรวมข้อมูลที่ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร ของเอกสารแผ่นพับนั้น บางส่วนเป็นข้อมูล ที่ได้จากกลุ่มคนที่อาศัยอยู่เป็นเวลานาน เช่น เมื่อเริ่มการก่อตั้งหมู่บ้านก็พบแหล่งหินตัดแล้ว ในปัจจุบันจึงเริ่มมีการรวบรวมข้อมูลขึ้นมา (บุญยัง เกิดสิงห์. 2551 : สัมภาษณ์)

3. ด้านการจัดการ

การจัดการแหล่งหินตัดในปัจจุบัน พบว่าหน่วยงานในท้องถิ่น และชุมชน ให้ความสำคัญของแหล่งหินตัดน้อยกว่าแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีแหล่งโบราณสถาน ภาพเขียนสีโบราณ ยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่วัดเขาจันทร์งาม ทำให้ขาดการดูแลในเรื่องการบริหาร

จัดการแหล่งหินตัดโดยเฉพาะการเก็บรวบรวมข้อมูล การประชาสัมพันธ์ การจัดสรรพื้นที่ในการอนุรักษ์ พื้นที่ ในอดีตเคยมีการปรับพื้นที่แหล่งหินตัด ตำบลมิตรภาพอย่างเป็นทางการ ในครั้งที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จทอดพระเนตรแหล่งหินตัด ของพื้นที่อำเภอสีคิ้ว บริเวณถนนมิตรภาพ เมื่อปี พ.ศ. 2540 ได้มีการดูแลรักษาบริเวณพื้นที่ดังกล่าวชัดเจน แต่ปัจจุบันเป็นสถานที่รกร้าง วางเปล่า ป่ารกชัฏ ป้ายบอกตำแหน่งมีขนาดเล็ก ไม่ชัดเจน และไม่สะอาด หากเลยตำแหน่งที่ตั้งไปก็ยากแก่การเลี้ยวกลับมาดู เพราะการจราจรบนถนนมิตรภาพจะวิ่งด้วยความเร็วสูง ส่วนแหล่งหินตัดในวัดเขาหินตัด วัดเป็นผู้ดำเนินการบริหารจัดการเอง แต่ทำได้ช้า เพราะเป็นวัดตั้งใหม่ อยู่ลึก และขึ้นไปบนเขา ทายก ทายิกา และชาวบ้านมีกำลังช่วยงาน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่มีการวางแผนในการบริหารจัดการอย่างจริงจัง ทำให้กลุ่มคนไม่ทราบถึงสถานที่แหล่งหินตัด (พระสมภาส อธิปัญญา. 2551 : สัมภาษณ์)

4. ด้านงบประมาณ

ด้านงบประมาณ ไม่มีการจัดงบประมาณดำเนินการดูแลอย่างต่อเนื่อง มีเพียงงบประมาณทำความสะอาดพื้นที่ ไม่มีการจัดโครงสร้างรับผิดชอบในหน้าที่ รวมถึงงบประมาณจากส่วนราชการและองค์กรส่วนท้องถิ่น จึงทำให้คนในพื้นที่ไม่มีส่วนในการจัดการดูแลแหล่งหินตัด ทำให้คนในพื้นที่ไม่เกิดการหวงแหนพื้นที่ในแหล่งหินตัด ไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ จึงไม่สามารถทำให้เกิดการอนุรักษ์ พัฒนา และส่งเสริมแหล่งหินตัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนได้ (บุญยิ่ง เกิดสิงห์. 2551 : สัมภาษณ์)

สภาพปัจจุบัน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลเสมา

ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เป็นชุมชนโบราณที่สำคัญแห่งหนึ่งในภาคอีสาน มีผังเมืองรูปวงรีล้อมรอบด้วยคูน้ำและคันดิน 1 ชั้น ประกอบด้วยพื้นที่ 2 บริเวณ เรียกว่าเมืองชั้นนอก และเมืองชั้นใน ภายในเมืองชั้นในมีโบราณสถาน 6 แห่ง ส่วนเมืองชั้นนอกมีโบราณสถานจำนวน 3 แห่ง และบริเวณกลางเมืองชั้นนอกยังปรากฏแนวคูน้ำ มีแผนผังรูปสี่เหลี่ยมอีกด้วย

จากการขุดค้น ขุดแต่งทางโบราณคดี พบว่าชุมชนโบราณแห่งนี้มีลำดับการอยู่อาศัยของมนุษย์สืบเนื่องต่อกันมา ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย มีอายุราว 2,000 ปีมาแล้ว และสมัยประวัติศาสตร์ ที่ปรากฏหลักฐานที่สร้างขึ้นตามคติความเชื่อทางศาสนา ในวัฒนธรรมทวารวดี และวัฒนธรรมขอม ปัจจุบันคนในท้องถิ่นให้ความสำคัญ และสืบสานความเป็นมาไว้ เช่น

1. วัดธรรมจักรเสมาราม เป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาของชุมชนชาวบ้านคลองขวางที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีการบำเพ็ญบุญตามประเพณี และวัฒนธรรมสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ทัศนียภาพภายในบริเวณวัดร่มรื่น มีต้นสาละ ซึ่งเป็นต้นไม้ที่สำคัญในพุทธประวัติ เป็นสัญลักษณ์แสดงสถานที่ประสูติของเจ้าชายสิทธัตถะ ต้นสาละในวัดนี้เป็นต้นพันธุ์มาจากสถานที่ประสูติของพระพุทธเจ้าในประเทศอินเดีย นำมาปลูกเมื่อปี พ.ศ. 2514 สามารถนำมาใช้เป็นการสอนสำหรับนักเรียนและผู้เข้ามาเยี่ยมชมได้รู้จักเป็นอย่างดี นอกจากนี้ภายในวัดยังมีอาคารเก็บรักษาเสมาธรรมจักร และวัตถุโบราณ ที่ขุดได้บริเวณพระนอน จัดรูปแบบเป็นพิพิธภัณฑ์สำหรับผู้คนและนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม สักการะกราบไหว้พระนอนได้เป็นประจำทุกวัน (วัง หงิมสูงเนิน. 2552 : สัมภาษณ์)

หลักฐานทางโบราณคดีอื่น ๆ ที่ค้นพบบริเวณพระนอนและภายในเมืองเสมา ได้แก่ พระพุทธรูปสำริด ประพิมพ์ดินเผา ลูกปัดแก้ว แวดินเผาที่ใช้ปั้นฝ้าย และจารึกที่บ่ออิกา ซึ่งปัจจุบันถูกนำไปเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย (สมเดช ลีลามโนธรรม. 2551 : สัมภาษณ์)

2. พระพุทธไสยาสน์ วัดพระนอนธรรมจักรเสมาราม

สำนักงานโบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 9 นครราชสีมา (หน่วยศิลปากรที่ 6 ขณะนั้น) ได้เข้าดำเนินการขุดแต่งพระพุทธไสยาสน์ วัดธรรมจักรเสมาราม เมื่อปีงบประมาณ 2533 ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในวัดธรรมจักรเสมาราม ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

3. ธรรมจักรศิลา

ธรรมจักรศิลา เป็นเสมาธรรมจักรชนิดหัวสิงห์ แกะสลักด้วยรูปหน้ากาล ประดิษฐานภายในอาคารซึ่งอยู่ทางซ้ายของโบสถ์ ของวัดพระนอนธรรมจักรเสมาราม ธรรมจักรศิลาสร้างด้วยหินทรายขนาดใหญ่ รูปสี่เหลี่ยม ลักษณะเหมือนเสมาธรรมจักรที่ขุดพบที่จังหวัดนครปฐม มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.45 เมตร ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางคุมล้อ 31 เซนติเมตร เป็นธรรมจักรศิลาที่สมบูรณ์ที่สุด ปัจจุบันนำไปแสดงไว้ที่วัดธรรมจักรเสมาราม ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา (สมชาติ จอมอุยมะดัน. 2552 : สัมภาษณ์)

4. โบราณสถานเมืองเสมา (ภายในเมืองเสมา)

ร่องรอยการก่อสร้างศาสนสถานทั้งอิทธิพลของขอมและทวารวดี 9 แห่ง โบราณสถานหมายเลข 2-6 เป็นโบราณสถานภายในเมืองชั้นใน โบราณสถานหมายเลข 7-9 ภายในเมืองชั้นนอก ซึ่งเหล่านี้เป็นผลงานสร้างสรรค์ในยุคสมัยทวารวดี ส่วนโบราณสถานหมายเลข 1 ภายในตัวเมืองชั้นใน ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมขอม (สมเดช ลีลามโนธรรม. 2552 : สัมภาษณ์) ส่วนใหญ่ตัวโบราณสถานถูกทำลายจากการลักลอบขุดหาโบราณวัตถุ จนโบราณสถานเสื่อมสภาพ ชำรุดหักพังมากเหลือเพียงส่วนฐานเท่านั้น

ภาพประกอบ 42 โบราณสถานที่ถูกทำลายเนื่องจากการลักลอบขุดหาโบราณวัตถุ ณ เมืองเสมา ทำให้โบราณสถานเสื่อมสภาพยากแก่การบูรณะ

บริเวณที่ตั้งของโบราณสถานทั้ง 9 หลังนี้ ชาวบ้านจะมาประกอบพิธีกรรม เช่น ไหว้ และบวงสรวงเจ้าที่เจ้าทาง เนื่องมาจากการขุดพบโครงกระดูก ด้วยเครื่องบูชาสำคัญ ได้แก่ บายศรี อาหารคาว หวาน มีขนมเส้น (ขนมจีน) สลัดกับกล้วยเตี๋ย เป็นต้น กิจกรรมนี้ นายสมชาย กิริวัฒน์ศักดิ์ ประธานสภาวัฒนธรรม อำเภอสูงเนิน และประธานกลุ่มอนุรักษ์เมืองเสมา นำชาวบ้านประกอบพิธีนี้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 ปรากฏว่าจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมลดลงไปเรื่อย ๆ ปัจจุบันพระครูปลัดสายชล สันตุจิตโต เจ้าอาวาสวัดหินตั้ง ผู้นำทางพุทธศาสนา ในชุมชน ร่วมกับประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอสูงเนิน เป็นผู้นำประกอบพิธีกรรมในช่วงเวลาเช้า 7.00 น.–8.00 น. ทำให้ชาวบ้านมีการรวมตัวกัน ครั้งละประมาณ 80-100 คน รับประทานอาหาร และสนทนาร่วมกัน ทุกวันที่ 15 ของทุก ๆ เดือน ทำให้ชาวบ้านได้พบปะสังสรรค์กันทุกเดือน เป็นการสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชน และเป็นโอกาสที่ทำให้ได้บอกเล่าเรื่องราว และความสำคัญของท้องถิ่นจากผู้นำชุมชนอย่างแท้จริง (พระครูปลัดสายชล สันตุจิตโต. 2551 : สัมภาษณ์)

5. ศิลจารีกระบ่ออีกา

ศิลจารีกระบ่ออีกา เป็นศาสนสถานพราหมณ์แบบศิลปะขอม เป็นหินทราย กว้าง 65 ซม. หนา 27 ซม. จารึกด้วยอักษรอินเดียดั้งเดิม (อักษรก่อนอักษรขอมสมัยพระนคร) เป็นภาษาสันสกฤต และภาษาเขมร ลงศักราช 790 (พ.ศ. 1141) จากจารึกนี้ทำให้ทราบว่า ช่วงพุทธศตวรรษที่ 15 ดินแดนที่ราบสูงโคราช มีอาณาจักรศรีจะนาสะเป็นศูนย์กลางของดินแดนทางอีสานใต้ที่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งอาณาจักรขอมในสมัยเดียวกันนี้นับถือศาสนาพราหมณ์ ยังแผ่อิทธิพลมาไม่ถึง ศรีจะนาสะ หรือ จนาสะปุระ จึงเป็นดินแดนอิสระอยู่นอกอาณาจักรกัมพูชา (สมเดช ลีลามโนธรรม. 2552 : สัมภาษณ์)

6. บ้านหินตั้ง

บ้านหินตั้งเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณ อยู่ที่บ้านหินตั้ง หมู่ 5 ตำบลเสมา อำเภอสูงเนินจังหวัดนครราชสีมา มีเนื้อที่ 3021 ไร่ จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 144 จัดเป็นแหล่งอารยธรรมในเขตนอกเมืองเสมาสภาพแวดล้อมโดยรอบเป็นชุมชนโบราณที่ตั้งอยู่ใกล้กับเมืองเสมา โดยอยู่ทางทิศใต้ของเมืองเสมา ภายในหมู่บ้าน พระครูปลัดสายชลพบหินตั้งจากการเดินบิณฑบาต และรับนิมนต์ในหมู่บ้าน จึงพบเสมาหินปักเรียงรายอยู่เป็นระยะ ๆ ตามรั้วบ้าน หน้าลานบ้าน และที่สร้างคร่อมไว้ ภายในบ้านทั่ว ๆ ไปในหมู่บ้าน (พระครูปลัดสายชล สันตจิตโต. 2551 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 43 หินตั้ง บ้านเลขที่ 62/2 บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

ชาวบ้านหินตั้งที่มีอายุอยู่ในวัยชรา อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้มาตั้งแต่เด็ก จะกล่าวถึงความเป็นมาของหินตั้งว่า เคยพบเห็นหินตั้งมาตั้งแต่เด็ก ๆ พบเห็นเพียงกลุ่มเดียว อยู่บริเวณบ้านเลขที่ 62/1 และ 62/2 หมู่ 5 บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ส่วนป้ายหินที่ตั้งบอกชื่อหมู่บ้านปากทางเข้าหมู่บ้านนั้นเป็นหินก้อนใหม่ที่นำมาตั้งไว้ให้ผู้ผ่านไปมาเห็นเป็นสัญลักษณ์ของหมู่บ้านหินตั้งนั่นเอง (อนงค์ ใจสุก. 2552 : สัมภาษณ์)

จากคำบอกเล่าถึงขนาดของหินตั้ง ที่มองเห็นด้านบนจะดูเล็ก แต่ถ้าขุดลึกลงไปแล้วจะเป็นฐานที่ใหญ่มาก น่าจะเป็นเพราะการทำลายของธรรมชาติและฝีมือของมนุษย์ หินตั้งน่าจะเป็นการบ่งบอกความเชื่อในเรื่องของพิธีกรรมการฝังศพ เพราะขุดบริเวณที่เป็นหินตั้งลงไปจะพบโครงกระดูกเสมอ อาจจะเป็นเพราะคนโบราณจะไม่มีพิธีกรรมเผาศพก็เป็นได้ โครงกระดูกที่พบมีความยาวประมาณ 8 สอก บางทีก็พบลูกปัดหินอยู่ด้วย (พระสมศักดิ์ จาโร และพระเกรียงไกร เขมาสะโบล. 2552 : สัมภาษณ์)

2. ลักษณะที่บ่งบอกความโดดเด่น และน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวตำบลเสมา

2.1 มีแหล่งโบราณคดีเมืองเสมา ซึ่งเป็นเมืองโบราณของจังหวัดนครราชสีมา มีหลักฐานที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ แสดงถึงพัฒนาการของมนุษย์ในยุคสมัยทวารวดี และขอม เช่น วัดธรรมจักรเสมารามเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปศิลาของตำบลเสมา ซึ่งชาวบ้านได้พบเห็น และเป็นสิ่งสักการบูชาของคนในชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน แต่เดิมจะเห็นองค์พระเพียงครึ่งองค์ที่โผล่พื้นดินขึ้นมา จนกระทั่งนายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครราชสีมาได้บริจาคเงิน 1,000,000 บาท โดยประสานกับกรมศิลปากรให้ทำการขุดแต่ง ออกแบบควบคุมการก่อสร้างอาคารประดิษฐานองค์พระ จากนั้นเชิญ ฯพณฯ ชาติชาย ชุณหะวัณ อดีตนายกรัฐมนตรี เป็นประธานวางศิลาฤกษ์ก่อสร้างอาคาร เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2538 และจัดงานสมโภช เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2537 ทำให้วัดธรรมจักรเสมารามกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (ประโคน มีสูงเนิน. 2551 : สัมภาษณ์)

2.2 ลักษณะทางสังคมของชาวบ้าน ชุมชนตามบ้านเรือนในละแวกเดียวกัน ส่วนใหญ่ยังคงรักษาระดับความสัมพันธ์แบบเครือญาติ แม้จะไม่ได้เกี่ยวข้องเป็นญาติพี่น้องกันด้วยสายเลือด โดยมีการช่วยเหลือกันทางเศรษฐกิจและพิธีกรรม เช่น ในช่วงงานบุญชาวบ้านจะช่วยกันทำอาหารเอง โดยใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นและฤดูกาล

2.3 รักษาไว้ซึ่งความเชื่อและประเพณีของท้องถิ่น ที่แบ่งเป็นแต่ละเดือน เช่น เดือนอ้าย ประเพณีปีใหม่วาบ้านเวลาเช้าจะร่วมกันไปตักบาตรที่วัด รับผิดชอบ รับศีล รับพร ช่วงเย็นมีการเลี้ยงสังสรรค์ และร้องรำทำเพลงกัน

เดือนสาม เทศน์มหาชาติ ซึ่งเชื่อกันว่าถ้าใครได้ฟังเทศน์ครบ 13 กัณฑ์ จะได้นิพพาน เดือนนี้จะมีประเพณีพื้นบ้านสำคัญที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อำเภอ จังหวัด และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ให้การส่งเสริมเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัสบรรยากาศย้อนยุค ที่เรียกว่า “กินเขาค้า” จัดที่ปราสาทเมืองแขก มีการแสดง แสง สี เสียง ประกอบการฟ้อนรำที่แสดงถึงเรื่องราวของปราสาท ผู้ชมที่เข้าร่วมงานก็จะนั่งรับประทานข้าว และชมการแสดงไปด้วย

เดือนห้า ตรุษสงกรานต์ ถ้าเดือนห้า ประเพณีลำเดือนห้า เป็นการละเล่นพื้นเมือง ตำบลเสมาจะเริ่มเล่นตั้งแต่วันที่ 13 เมษายน เป็นต้นไป จนถึงเดือน 6 ขึ้น 6 ค่ำ จึงจะถือว่าเป็นวันหมดสงกรานต์

เดือนหก ประเพณีการบวช เลี้ยงภูมิบ้านหรือศาลตาปู่ ใช้เวลาจาก 07.00-11.00 น. เครื่องเช่นไหว้ประกอบด้วย อาหารคาวหวาน เช่น หัวหมู ไก่หนึ่ง ข้าวต้มขาว-แดง เหล้า เครื่องบายศรีปากชาม คนทรงจะเป็นคนแก่ นุ่งขาวห่มขาว นำกล่าวบวงสรวง ขอพรให้คุ้มครองชาวบ้าน ขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล และให้อยู่เย็นเป็นสุข

เดือนเจ็ด ประเพณีทำบุญชำระผีและวิญญาณต่าง ๆ บุญชำระ หมายถึง การสระหรือล้าง เป็นการชำระสิ่งที่เป็นเสนียดจัญไรในทำนองเอาของบริสุทธิ์ สักดิ์สิทธิ์ไล่เสนียดจัญไร เช่น การปลุกเรือนคร่อมหลุมฝังศพ ทำให้ผู้อาศัยเจ็บไข้ได้ป่วยเดือดร้อน เช่น นางปรานอม สอนสุข อายุ 49 ปี มีอาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 62/2 บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน บริเวณที่ปลูกบ้านมีหินตั้งที่ไม่สามารถขุดออก หรือรื้อถอนได้ จึงวางแบบหลุมหินตั้ง เมื่อเข้าไปอยู่ได้แต่ฝันเห็นผู้คนมาของร้องให้ช่วย จึงทำพิธีบุญชำระ ขุดลงไปบริเวณหินตั้ง พบโครงกระดูกมนุษย์โบราณความยาวประมาณ 8 ศอก จึงแจ้งให้กรมศิลปากรทราบ และดำเนินการตามหลักวิชาการโดยนำไปเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย

ประเพณีนี้มีการปรับเปลี่ยนไปในเรื่องของกำหนดวันเวลา เพราะอิทธิพลจากวิทยาการสมัยใหม่ทำให้ความเชื่อเปลี่ยนไป พระครูปลัด สายชล สุนตจิตโตเจ้าอาวาสวัดหินตั้ง บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน กล่าวว่า ก่อนที่ท่านจะเข้ามาจำพรรษา ณ วัดหินตั้ง นายสมชาย กิริวัฒน์ศักดิ์ ประธานวัฒนธรรมอำเภอ อำเภอสูงเนิน เป็นผู้นำชาวบ้านประกอบพิธีกรรมเช่นนี้ ณ บริเวณโบราณสถานเมืองเสมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 แต่ผู้เข้าพิธีกรรมน้อยลงไปทุกที จึงได้ประชุมผู้นำชุมชนปรับเปลี่ยนการประกอบพิธีโดยให้กลุ่มอนุรักษ์เมืองเสมา ดำเนินการ กำหนดกระทำพิธีทุกวันที่ 15 ของทุก ๆ เดือน ตั้งแต่เวลา 08.00-09.00 น. มีกิจกรรมสำคัญ คือ สวดมนต์ นั่งสมาธิ เทศน์ ปราศรัยให้ความรู้เรื่องเมืองเสมา พิธีบวงสรวงด้วยเครื่องคาวหวาน และรับประทานอาหารร่วมกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นอาหารเส้น เช่น ขนมจีน ก๋วยเตี๋ยว ลาดหน้า กระทบะปลาที่มีสูตรเฉพาะที่เรียกว่า “สูตรข้างวัง” ทำให้ชาวบ้านมีความสามัคคี มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่นของตน และได้มีการพบพูดคุยกันเป็นวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นที่ดี เป็นผลให้วัฒนธรรมได้มีโอกาสทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชน เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ทำให้ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมที่ดีงามโดยเน้นให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน

เดือนแปด ประเพณีเข้าพรรษา

เดือนเก้า ลงทำนา

เดือนสิบ ประเพณีวันสารท เป็นบุญถวายข้าวสารทแด่พระสงฆ์ ซึ่งชาวบ้านจะจัดเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่นำไปถวายพระสงฆ์ ได้แก่ ขนมเทียน ข้าวต้มมัด กระจ่างสารทกล้วย อีกส่วนจะจัดเป็นข้าวที่ผสมกับอาหารไว้เสร็จห่อใบตองเตรียมไว้ และนำไปวางตามโคนต้นไม้ในวัด ด้วยคิดว่าญาติที่ล่วงลับไปแล้วจะมารับเอาห่อข้าวนี้ด้วย

เดือนสิบเอ็ด ประเพณีออกพรรษา

เดือนสิบสอง ประเพณีลอยกระทง นายสมชาย กิริวัฒน์ศักดิ์ ประธาน วัฒนธรรมอำเภอ อำเภอสูงเนิน และหน่วยงานส่วนท้องถิ่นของอำเภอทุกหน่วยร่วมดำเนินการ จัดงาน และพัฒนาเป็นงานลอยกระทงพระราชทาน

จุดเด่นทางวัฒนธรรม ประเพณีของตำบลเสมา และความสามารถในการ รวมกลุ่มกันของชุมชนท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นไปตาม แนวทางการพัฒนาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 นั่นคือการ เชื่อมโยง บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน สถาบันทางศาสนา และสถานศึกษาในการสืบสาน วัฒนธรรมจารีตประเพณีที่ดีงามของชุมชน การฟื้นฟูค่านิยมการทำงานร่วมกัน เช่น ประเพณี ลงแขก สืบชะตาลำน้ำ เป็นต้น การปฏิบัติตามหลักธรรมและการทำนุบำรุงศาสนา การช่วยเหลือ เกื้อกูลกันฉันท์เครือญาติโดยเฉพาะคนยากจน การเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชน รวมทั้งการสร้างความเข้าใจและเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชนต่างชาติพันธุ์ องค์กรสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้คนในชุมชนเป็นพลเมืองดีมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์ รักและภาคภูมิใจในบ้านเกิด รวมทั้งสนับสนุนการเป็นอาสาสมัครชุมชน

สภาพปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวตำบลเสมา

1. ด้าน การวางแผน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีแผนงานและนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ในท้องถิ่นที่เป็นรูปแบบสอดคล้องกับนโยบายของส่วนกลาง ซึ่งการดำเนินงานตามนโยบาย ดังกล่าวขัดกับหลักการของศิลปากรจึงทำให้องค์กรส่วนท้องถิ่นไม่สามารถที่จะพัฒนาให้เกิด ประสิทธิภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้สมบูรณ์ตามนโยบายขององค์กรส่วนท้องถิ่นได้ คณะกรรมการวัดขาดการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการประเมินผล การดำเนินงาน การจัดทำสารสนเทศเพื่อการพัฒนา และแผนการประชาสัมพันธ์สู่ชุมชนภายนอก ที่จะเชิดชูวัฒนธรรมเด่นของชุมชนให้เป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมได้ ซึ่งปี พ.ศ. 2552 ตำบลเสมาวางแผนจัดการเรื่องทางวัฒนธรรมประเพณี โดยกำหนดเป้าหมาย เพื่ออนุรักษ์ และสร้างความสามัคคีในชุมชนท้องถิ่นระดับตำบล เช่น ประเพณีสงกรานต์ ณ บ้านคลองขวาง ดำเนินการจัดเป็นงานของตำบล โดยให้ทุกหมู่บ้านเข้าร่วมกิจกรรมสงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ มีการละเล่นพื้นเมือง เป็นต้น (พระอธิการธีระพล ชินวโร. 2551 : สัมภาษณ์)

2. ด้านบุคลากร

เจ้าหน้าที่ที่ดูแลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ มีจำนวนน้อย และไม่ทราบข้อมูลประวัติความเป็นมาและความสำคัญของสถานที่ เนื่องจากเป็นคนที่มา ปฏิบัติงานจากพื้นที่อื่นจึงทำให้ข้อมูลไม่เป็นที่ประจักษ์ และไม่ชำนาญการในการรวบรวมข้อมูล

ทางสารสนเทศ รวมถึงประวัติความเป็นมาที่แน่ชัด บุคคลากรแต่ละองค์กรในท้องถิ่นไม่ให้ความสำคัญกับแหล่งท่องเที่ยวและขาดการให้ความร่วมมือกันในการประสานงานเกี่ยวกับข้อมูลและกิจกรรมต่าง ๆ บุคคลจำนวนมากทั้งในและภายนอกท้องถิ่น มุ่งทำลายโบราณสถานจากการลักลอบขุดหาโบราณวัตถุ ทำให้โบราณสถานเสื่อมสภาพยากแก่การบูรณะ และที่สำคัญ บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การทำงานด้านการท่องเที่ยวจึงไม่พัฒนาเท่าที่ควร เพราะผู้มีบทบาทในการดำเนินงานเป็นไปโดยคนในชุมชนนั่นเอง (อภิศักดิ์ มีธนามันต์. 2551 : สัมภาษณ์)

3. ด้านการจัดการ

ในระยะแรกของการขุดแต่ง ขุดค้น การบริหารพื้นที่ ชุมชนท้องถิ่นไม่ได้มีส่วนร่วมในการรับรู้ความคิดของผู้นำโดยเฉพาะกระบวนการและวิธีการของกรมศิลปากรในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว จากนั้นก็ได้มีส่วนร่วมในการจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการวัด เพื่อส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณี ตามศักยภาพของชุมชน แต่ด้วยความศักดิ์สิทธิ์ ความศรัทธาที่บอกเล่าสืบต่อกันของพระพุทธรูปไสยาสน์ จึงทำให้มีผู้คนเข้ามาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว ณ วัดธรรมจักรเสมารามสม่ำเสมอ การทำงานของชาวบ้านแสดงออกถึงความพร้อมในหน้าที่ และความถนัดในงานที่ตนเองได้รับนั่นเอง สิ่งที่ชาวบ้านได้คือ ความสามัคคี การรวมกลุ่ม และความมุ่งมั่นที่จะเชิดชูมรดกทางวัฒนธรรมของตน แต่การจัดการด้านการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลในด้านการจัดกิจกรรม การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่นยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายเนื่องจากการเก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศเพื่อการประชาสัมพันธ์ เพื่อการสืบค้นข้อมูลของประวัติความเป็นมา และการดำเนินงานประชาสัมพันธ์และเอกสารเผยแพร่ รวมถึงแผ่นพับ ป้ายบอกตำแหน่งที่ตั้งในการเดินทางเนื่องจากอยู่ในที่ไม่เด่นชัด ส่วนใหญ่ผู้ที่เข้าเยี่ยมชมวัดธรรมจักรเสมารามจะใช้วิธีการสอบถามข้อมูลจากบุคคลในสถานที่และญาติพี่น้อง หรือบุคคลที่เคยมาเยี่ยมชมสถานที่ดังกล่าวมาก่อน โดยยังไม่ทราบถึงความสำคัญของพื้นที่ใกล้เคียง เช่น โบราณสถานนอกเมืองเสมา และหินตั้ง เป็นต้น (อภิศักดิ์ มีธนามันต์. 2551 : สัมภาษณ์)

4. ด้านงบประมาณ

เนื่องด้วยการจัดสรรงบประมาณของตำบลเสมาได้มีการจัดสรรงบประมาณในการกระจายรายได้ให้กับท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรส่วนท้องถิ่นและชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ทำให้ งบประมาณการจัดสรรอย่างเกิดประโยชน์ มีการจัดกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น เช่น ประเพณีกินเขาค่ำ ประเพณีลอยกระทงพระราชทาน ประเพณีสงกรานต์รดน้ำดำหัวที่วัดธรรมจักรเสมาราม กิจกรรมกลุ่มอนุรักษ์เมืองเสมาพิธี

บวงสรวง ทำให้งบประมาณกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชน ส่วนงบประมาณกลางนั้น องค์กรท้องถิ่น ได้จัดตามความเหมาะสมของพื้นที่เพื่อแบ่งความรับผิดชอบ โดยการเน้นการมีส่วนร่วมของคน ในชุมชน ซึ่งงบประมาณนี้ได้ให้ตามโครงการประจำปีของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งได้จัดเป็นประจำ ทุกปี ถือเป็นกิจกรรมต่อเนื่องเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวโดยใช้ความโดดเด่นทางวัฒนธรรม ของท้องถิ่นเข้ามาเป็นสื่อกลางนั่นเอง (อภิศักดิ์ มีธนามันต์. 2551 : สัมภาษณ์)

สภาพปัจจุบัน แหล่งท่องเที่ยวตำบลโคราช

โบราณสถานเมืองโคราฆะปุระ (โคราช)

ตำบลโคราช หรือ เมืองโคราฆะปุระ เป็นเมืองโบราณของจังหวัด

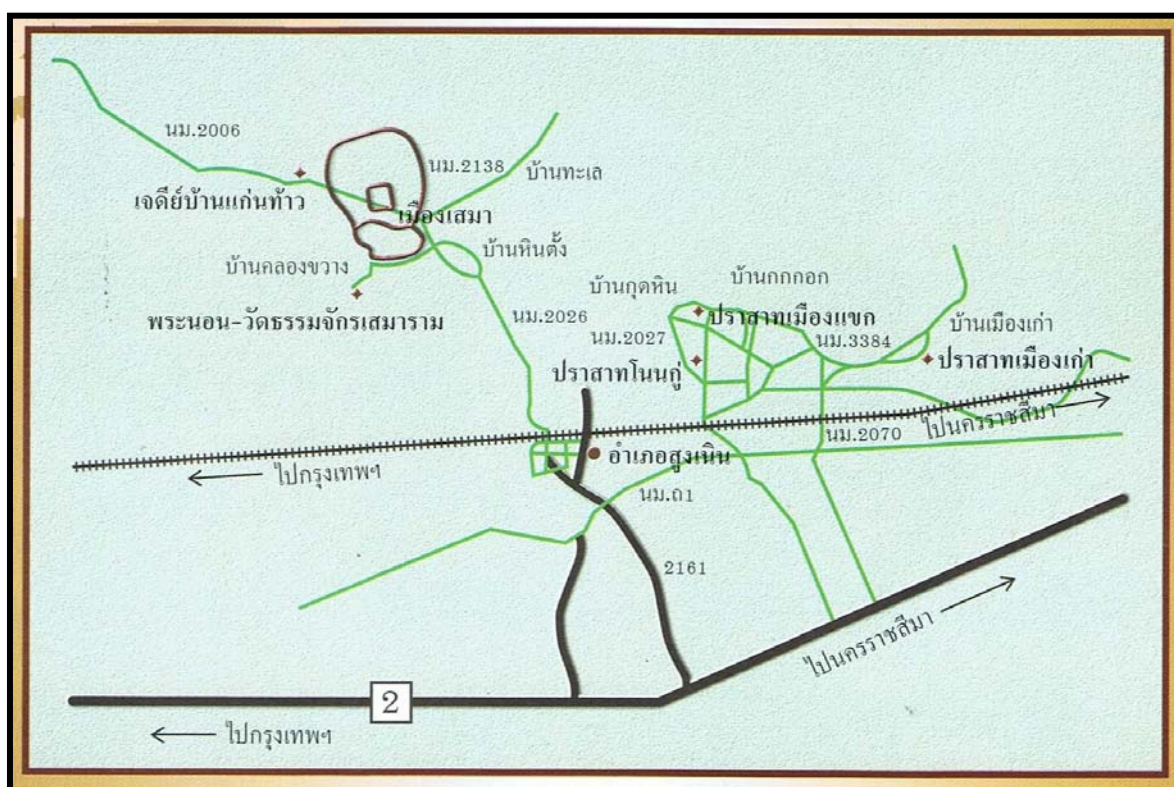
นครราชสีมาคู่กับเมืองเสมา แต่ไม่พบร่องรอยของเมืองโบราณจากภาพถ่ายทางอากาศ หรือจากการสำรวจภาคพื้นดินของนักโบราณคดี พบแต่โบราณสถานอิทธิพลศิลปะขอมวัฒนธรรมขอม (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิม พระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. 2542 : 53) ในบริเวณเมืองมีปราสาทหินย่อม ๆ 2-3 แห่ง เมืองนี้ในอดีตเป็นเมืองสำคัญ ตั้งรักษาเส้นทางที่ลงมายังแผ่นดินต่ำทางลุ่มแม่น้ำ เจ้าพระยาและลุ่มแม่น้ำปราจีนบุรี เพราะอยู่ในที่ร่วมของเส้นทาง เดินทางช่องดงพระยาไฟกับดง พระยากลาง เมืองโบราณที่ตำบลโคราช ประกอบด้วย ปราสาทโนนกู่ ปราสาทเมืองแขก (จรัส เลิศเข็มนาค. 2551 : สัมภาษณ์) กองโบราณคดี กรมศิลปากรทำการขุดแต่งปราสาท 3 แห่งนี้ ในปี พ.ศ. 2533-2535 ปัจจุบันขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน เมื่อปี พ.ศ. 2479 (สมเดช ลีตามโนธรรม. 2552 : สัมภาษณ์)

3. ลักษณะที่บ่งบอกความโดดเด่น และน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวตำบลโคราช

3.1 มีแหล่งโบราณคดีเมืองเสมา ซึ่งเป็นเมืองโบราณของจังหวัดนครราชสีมา มีหลักฐานที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ แสดงถึงพัฒนาการของมนุษย์ในยุคสมัยทวารวดี และขอม เช่น ปราสาทโนนกู่ ปราสาทเมืองแขก ปราสาทเมืองเก่า ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับเส้นทางคมนาคม และเส้นทางท่องเที่ยว และเป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้ เป็นแนวทางการศึกษา ด้านศิลปะ และสถาปัตยกรรม

3.2 การเดินทางสู่โบราณสถานเมืองโคราฆะปุระ

ภาพประกอบ 44 เส้นทางสู่โบราณสถานเมืองโคราชปุระ

3.2.1 การเดินทางเข้าถึงปราสาทโนนกู่ ในปัจจุบันค่อนข้างสะดวก โดยใช้เส้นทางถนนมิตรภาพ กรุงเทพฯ-นครราชสีมา จะถึงโรงงานทอกระสอบแหลมทองที่ทางแยกเข้าสู่อำเภอสองเนิน ซึ่งเป็นถนนลาดยาง เมื่อเข้าไปประมาณ 3 กิโลเมตร ก่อนถึงที่ว่าการอำเภอสองเนิน จะมีถนนแยกเข้าสู่ปราสาทโนนกู่ ตรงวัดป่าสูงเนิน เป็นถนนลาดยางตัดกับทางรถไฟ และตรงไปอีกประมาณ 1 กิโลเมตร ก็จะถึงที่ตั้งของปราสาททางด้านซ้ายเห็นได้ชัดเจน

3.2.2 การเดินทางเข้าถึงปราสาทเมืองแขกในปัจจุบันสะดวกพอสมควร โดยใช้ถนนสายมิตรภาพ สายสระบุรี-นครราชสีมา ผ่านอำเภอสี่คิ้ว สูงเนิน ก่อนถึงโรงงานทอกระสอบสูงเนินแหลมทอง จะมีทางแยกเป็นถนนลาดยางเข้าไปถึงอำเภอสองเนิน เมื่อเข้าไปประมาณ 2 กิโลเมตร จะพบวัดป่าสูงเนินแล้วแยกขวามือ ไปตามถนนลาดยางเลี้ยวซ้ายข้ามทางรถไฟไปประมาณ 3 กิโลเมตรจะถึงปราสาทเมืองแขกอยู่ติดกับถนนลาดยาง ระยะทางลาดยางประมาณ 8 กิโลเมตร จากอำเภอสองเนินถึงปราสาทเมืองแขก และ 38 กิโลเมตรจากอำเภอเมืองนครราชสีมาถึงปราสาทเมืองแขก

3.2.3 การเดินทางเข้าถึงปราสาทเมืองเก่า การเดินทางสะดวกพอสมควร โดยไปได้ 2 เส้นทาง คือ

1) เส้นทางถนนสายมิตรภาพ สายโคราช-สูงเนิน-สีคิ้ว จากทางแยกถนนมิตรภาพเข้าสู่อำเภอสูงเนินทางขวามือ ซึ่งเป็นถนนลาดยาง เข้าไปประมาณ 2 กิโลเมตรเศษ ก่อนที่ว่าการอำเภอสูงเนิน จะมีทางแยกเข้าสู่ปราสาทโนนกู่ อยู่ทางด้านขวามือ มีวัดป่าสูงเนิน ตั้งอยู่ตรงทางแยกเห็นได้ชัด เป็นถนนลูกรังเข้าไปประมาณ 1 กิโลเมตร จากปราสาทโนนกู่ ไปทางขวามือ ข้ามทางรถไฟ ผ่านบ้านโบสถ์ล้อมที่น้เลี้ยงขวา จะมีถนนลูกรังเข้าไปปราสาทเมืองเก่า ประมาณ 2 กิโลเมตร

2) ทางถนนมิตรภาพ สายโคราช-สูงเนิน จากทางแยกถนนมิตรภาพ ลงตรงบ้านบุใหญ่ มีถนนลูกรัง เข้าไปประมาณ 2 กิโลเมตรเศษ ข้ามทางรถไฟเลีย่วซ้าย ผ่านแปลงนา 2 ข้างทางบ้านโบสถ์ จากบ้านโบสถ์เลีย่วขวาไปอีกประมาณ 1 กิโลเมตร ก็จะถึงปราสาทบ้านเมืองเก่า

สถานที่ทั้งสามแห่งเป็นโบราณสถานที่ได้รับการขุดแต่งจากกรมศิลปากร และได้มอบให้ท้องถิ่นเข้าไปจัดการดูแลภายใต้เงื่อนไขของกรมศิลปากร นั่นคือ การดูแลรักษาความสะอาด เพื่อไม่ให้เกิดความรกร้าง แต่การจัดการด้านการท่องเที่ยว เช่น ศูนย์ข้อมูลร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก ไม่สามารถทำได้เนื่องจากจะเป็นการทำลายภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว สิ่งที่อำเภอสูงเนินได้ดำเนินการเพื่อเผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวท้องถิ่น ได้แก่ การจัดกิจกรรมร่วมกับท้องถิ่นและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจัดประเพณีกินเขาค่ำ ในการนี้ได้นำเสนอแหล่งท่องเที่ยวท้องถิ่นในรูปแบบของการแสดง แสง สี เสียง และงานลอยกระทงพระราชทานเพื่อเป็นการสืบสานประเพณีไทย ให้คนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวได้เข้ามารู้จักคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.3 ตำบลโคราชนิมิแหล่งน้ำ และทัศนียภาพที่สอดคล้องกับโครงการอีสานเขียว ทำให้พื้นที่เหมาะแก่การพัฒนาการเกษตร แบบเกษตรอินทรีย์ และการทำการเกษตรเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิม สร้างระหัดวิดน้ำผันเข้าแปลงเกษตรโดยใช้แรงน้ำ การทำสวนส้ม การเผาข้าวหลาม การทำเครื่องจักสานโดยใช้วัสดุจากธรรมชาติ

3.4 มีที่ตั้งศูนย์สาธิตการตลาดบ้านเมืองเก่า หมู่ที่ 1 ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เป็นการรวมกลุ่มของกรรมการหมู่บ้านพัฒนาหมู่บ้านอย่างมีเป้าหมาย ทำให้ได้รับการยกย่องเป็นศูนย์การเรียนรู้ ในเรื่องการค้าเกษตรแบบพอเพียง มีธุรกิจวิสาหกิจชุมชนเป็นร้านค้าชุมชนตามรูปแบบของสหกรณ์ร้านค้า ศูนย์กลางประสานงานตามโครงการ SML เช่น โครงการประกอบกิจการอาหารโต๊ะจีน ที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น ปี พ.ศ. 2552 ตั้งเป้าหมายในการจัดตั้งปั้มน้ำมันของชุมชน ซึ่งจะเป็้นปั้มน้ำมันแรกของตำบล และจัดทำร้านค้าชุมชนให้เป็นร้านค้าสะดวกซื้อ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และรองรับการท่องเที่ยวชุมชนให้ได้รับความสะดวกและกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชนมากขึ้น

3.5 ชาวบ้านกกกอก ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เป็นหมู่บ้านเก่า ชาวบ้านตั้งบ้านเรือนเลียบลำตะคองมาแต่โบราณ ความยาวจากด้านทิศใต้ไปทางเหนือของหมู่บ้านเมืองเก่ายาวประมาณ 3 กิโลเมตร โดยเฉพาะบ้านหัวบึง ซึ่งใช้ชื่อตามชื่อสระน้ำขนาดใหญ่รูปสี่เหลี่ยม หรือ บาราย ในภาษาเขมรนั่นเอง ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำสวน ทำไร่สวนผสม ทำให้ความเป็นอยู่ดีกว่าหลายหมู่บ้านในอำเภอสูงเนิน ปัจจุบัน ผู้นำชุมชนร่วมกับ พัฒนาการจากศูนย์วิจัยและพัฒนาวิสาหกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ซึ่งมีโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ผู้นำและสมาชิกในตำบลโคราชได้เข้าร่วมอบรมโฮมสเตย์มาตรฐานไทย ศึกษาดูงานที่อำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดสมุทรปราการ เพื่อเตรียมการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน และขอรับการประเมินให้ได้มาตรฐานจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กำหนดการท่องเที่ยวชุมชนเป็นพักค้างคืน โฮมสเตย์วิถีชีวิตและประวัติศาสตร์ ดังนี้ (จรัส เลิศเข็มนาค. 2552 : สัมภาษณ์)

ตาราง 4 แสดงข้อมูลที่พักทางวัฒนธรรม (Home Stay) ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

สถานที่ตั้งที่พักทางวัฒนธรรม	ปริมาณที่พัก	ราคาค่าบริการ	กิจกรรมและบริการเสริมบ้านพักทางวัฒนธรรม (Home Stay)
หมู่ที่ 1 บ้านเมืองเก่า	7	ค่าที่พักพร้อมอาหารเช้า	1. การท่องเที่ยววิถีชีวิตทางเรือ ศึกษาธรรมชาติ และ อารยธรรมสองฝั่งลำตะคอง ระยะทาง 4 กม. 2. การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โดยรถอีแต๋น เยี่ยมชมปราสาทเมือง เก่า ปราสาทโนนกู่ และปราสาท เมืองแขก 3. กิจกรรมยามค่ำกิน สัมผัสกับ อารยธรรมท้องถิ่นเช่นเพลงโคราช รำวงย้อนยุค กินเข่าคำ เป็นต้น
หมู่ที่ 1 บ้านวังวน	1	150 บาท	
หมู่ที่ 3 บ้านโบสถ์	1	ศึกษาประวัติศาสตร์ 40 บาท	
หมู่ที่ 4 บ้านตะโครก	2	อาหารกลางวัน 60 บาท	
หมู่ที่ 5 บ้านหัวบึง	1	ล่องเรือ-อาหารว่างผลไม้ 150 บาท อาหารเย็นพร้อมการแสดง 150 บาท	
		หมายเหตุ : บ้านพัก ๆ ได้ หลังละ 5-10 คน	

ตาราง 5 แสดงข้อมูลผู้เข้าร่วมจัดที่พักทางวัฒนธรรม (Home Stay) ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน
จังหวัดนครราชสีมา

สถานที่ตั้ง ที่พักทางวัฒนธรรม	รายชื่อผู้เข้าร่วมโครงการ/ เจ้าของบ้าน	สภาพที่พักทางวัฒนธรรม	จำนวนคน ที่เข้าพัก
หมู่ 1 บ้านเมืองเก่า	1. นายจรัส เลิศเข้มนาค	1 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ	3
	2. นางรัตนา เจริญกิจศิริวงศ์	3 ห้องนอน 3 ห้องน้ำ	10
	3. นายบุญเกื้อ ค้อนสูงเนิน	1 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ	3
	4. นางศิริพร เฟ็งสูงเนิน	1 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ	3
	5. นายเย็น หน่ยสูงเนิน	2 ห้องนอน 2 ห้องน้ำ	10
	6. นางสมจิต เอาสูงเนิน	1 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ	3
	7. นางสุภารัตน์ รูปแท้	1 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ	3
หมู่ 2 บ้านวังวน	8. นายชนะชัย ชัยชนะ	1 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ	3
หมู่ 3 บ้านโบสถ์	9. นายกฤษณะ หุ่นสูงเนิน	1 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ	3
หมู่ 4 บ้านตะโครก บ้านหัวบึง	10. นายสมปอง คงสูงเนิน	1 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ	3
	11. นายสายม่าน โฉสูงเนิน	1 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ	3
	12. นายธีรพงษ์ นูรพาชน	1 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ	3

ระยะแรกที่เปิดดำเนินการเมื่อ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2551 ชุมชนตำบลโคราช มีงบประมาณจัดการน้อย ต้องอาศัยความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน มีชาวบ้านเข้าร่วมโครงการ 12 หลังคาเรือน แบ่งออกเป็น 5 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านเมืองเก่า มี 7 หลัง บ้านวังวน มี 1 หลัง หมู่ที่ 3 บ้านโบสถ์ มี 1 หลัง หมู่ที่ 4 บ้านตะโครก มี 2 หลัง และหมู่ที่ 5 บ้านหัวบึง มี 1 หลัง ให้คัดแต่ง คูแลให้เป็นที่ไปตามมาตรฐานการท่องเที่ยว ด้านความปลอดภัย มี อพ.ป.ร.ทำหน้าที่คอยดูแล การบริการการท่องเที่ยวการเดินทางท่องเที่ยวปราสาทโนนกู่ เมืองแขก และเมืองเก่า เป็นรถอีแต๋น การท่องเที่ยวทางเรือ ใช้เวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที ทางตำบลได้ขอยืมเรือมาจากเทศบาลตำบลสูงเนิน 2 ลำ แต่ละลำรับนักท่องเที่ยวได้ 25-30 คน โดยใช้ชื่อว่า “โฮมสเตย์ วิถีชีวิตและประวัติศาสตร์” มีที่ตั้งที่ ศูนย์สาธิตการตลาดบ้านเมืองเก่า หมู่ที่ 1 ตำบลโคราช อำเภอเมือง จ.นครราชสีมา มีคณะกรรมการดูแลกิจการจำนวน 2 คณะ คือ

คณะกรรมการดำเนินงาน

1. นายจรัส เลิศเข็มนาค	ประธาน
2. นายธีระพงษ์ บุรพาชน	รองประธาน
3. นายพรชัย สุขนิรันดร์	เลขานุการ
4. นายชนวัฒน์ หุนสูงเนิน	ประชาสัมพันธ์
5. นายสุระ มั่งสูงเนิน	เหรียญก
6. นายวงศ์ มิตรสูงเนิน	อาสาสมัครนำเที่ยว
7. นางรัตนา เจริญกิจศิริวงศ์	ฝ่ายที่พัก
8. นางลำยอง หน่ายสูงเนิน	ฝ่ายอาหาร
9. นางบุญเกื้อ ก้อนสูงเนิน	ฝ่ายบันเทิง
10. นางละเอียด กองคุณนท	ฝ่ายของที่ระลึก

คณะกรรมการที่ปรึกษา

1. นายวิระ จันทาทิพรักษ์ นายอำเภอสูงเนิน
2. นายสมาน ศิริพูลสวัสดิ์ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน
3. นางบังอร แสงอินทร์ เกษตรกรอำเภอสูงเนิน
4. นางอรุณี สุขสงวน พัฒนาการอำเภอสูงเนิน
5. นางวรรณเพ็ญ ศรีบรรจง นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร

การจัดการ “โฮมสเตย์ วิถีชีวิตและประวัติศาสตร์” เป็นการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน และก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร สร้างกระบวนการวางแผนในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนทำให้เกิดผลดีแก่ชุมชน เช่น ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มคนที่ต่างวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการรับรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมเมืองที่เติบโตจนไร้ราก และนำไปสู่การกระจายรายได้และผลกำไรที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นชุมชนอย่างแท้จริง มีการจัดสรรรายได้เป็นหลักการ ดังนี้ หักจากรายได้ทุกอย่าง 10 % นำเข้ากองกลาง ซึ่งการดำเนินการตลอดระยะเวลา 10 เดือน ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และมีผลกำไรสำหรับกลุ่มดำเนินการ แต่ยังมีผลรับจำนวนน้อย เนื่องจากการพัฒนาขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ ขาดงบประมาณสนับสนุน อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

สภาพปัญหาแหล่งท่องเที่ยวตำบลโคราช

1. ด้านการวางแผน

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีแผนงานและนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ในท้องถิ่นที่เป็นรูปแบบสอดคล้องกับนโยบายของส่วนกลาง ซึ่งการดำเนินงานตามนโยบายดังกล่าว ขัดกับหลักการของศิลปากรจึงทำให้องค์กรส่วนท้องถิ่นไม่สามารถที่จะพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้สมบูรณ์ตามนโยบายขององค์กรส่วนท้องถิ่นได้ และการดำเนินงานยังต้องการความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐบาล และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมดำเนินงานและเฝ้าต่อกลุ่มในด้านการจัดสรรงบประมาณ การติดตาม การประเมินผล เพื่อการบริหารจัดการที่มั่นคงในอนาคตต่อไป ดังนั้นกลุ่มดำเนินการของท้องถิ่นจึงต้องมีการวางแผนร่วมกับหน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อนำองค์ความรู้ที่นำมาพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้เป็นอย่างยั่งยืน เป็นระบบตามขั้นตอนอย่างสมบูรณ์ เพื่อการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนและการสร้างรายได้ให้เกิดแก่คนและชุมชน (จรัส เลิศเข็มนาค. 2551 : สัมภาษณ์)

2. ด้านบุคลากร

เจ้าหน้าที่ คณะกรรมการของชุมชน และชาวบ้านที่ดูแลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ มีจำนวนน้อย และ ไม่ทราบข้อมูลประวัติความเป็นมาและความสำคัญของสถานที่ และ ไม่มีความชัดเจนในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการบริหารจัดการที่พักทางวัฒนธรรม (Home Stay) เนื่องจากเป็นคนที่มาปฏิบัติงานจากพื้นที่อื่นจึงทำให้ข้อมูลไม่เป็นที่ประจักษ์ ไม่ชำนาญการในการรวบรวมข้อมูลทางสารสนเทศ รวมถึงประวัติความเป็นมาที่แน่ชัด ขาดความรู้ในการบริหารจัดการที่พักทางวัฒนธรรม (Home Stay)

บุคลากรแต่ละองค์กรในท้องถิ่น ไม่ให้ความสำคัญกับแหล่งท่องเที่ยว ชาวบ้านในชุมชนไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการต้อนรับนักท่องเที่ยว และขาดการให้ความร่วมมือกันในการประสานงานเกี่ยวกับข้อมูลและกิจกรรมต่างๆ (จรัส เลิศเข็มนาค. 2551 : สัมภาษณ์)

3. ด้านการจัดการ

การจัดการ กล่าวถึงปัญหาที่ได้รับจากการจัดการ “โฮมสเตย์ วิถีชีวิตและประวัติศาสตร์” ที่สำคัญ คือ การประชาสัมพันธ์ ซึ่งได้ดำเนินการเผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวทางอินเทอร์เน็ต คือ [www. Fims.nrru.ac.th/cbtkn_korat](http://www.Fims.nrru.ac.th/cbtkn_korat) และความต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐ และเอกชนอย่างเป็นทางการที่ต่อเนื่องอย่างยั่งยืน เช่น การจัดสรรงบประมาณ การอบรมบุคลากร การศึกษาดูงานเพื่อนำประสบการณ์มาเป็นแบบแผนการพัฒนาในท้องถิ่นตน

ปัญหาการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลในด้านการจัดกิจกรรมยังดำเนินการไม่เต็มที่ ทำให้แหล่งท่องเที่ยวยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายเนื่องจากระบบสารสนเทศ การสืบค้นข้อมูลของประวัติความเป็นมา การวิเคราะห์ผล การประเมินผลเพื่อวางแนวทางในการจัดการ ยังไม่มีการดำเนินการ เอกสารเผยแพร่ รวมถึงแผ่นพับ และป้ายบอกตำแหน่งที่ตั้งในเส้นทาง การเดินทางนั้นไม่โดดเด่น ไม่สะดุดตา นักท่องเที่ยวต่างถิ่นส่วนใหญ่จะใช้วิธีการสอบถามข้อมูลจากบุคคลในสถานที่และญาติพี่น้อง หรือบุคคลที่เคยมาเยี่ยมชมสถานที่ดังกล่าวมาก่อน (จรัส เลิศเข็มนาค. 2551 : สัมภาษณ์)

4. ด้านงบประมาณ

การจัดสรรงบประมาณตามนโยบายของรัฐในการสร้างรัฐวิสาหกิจชุมชนรูปแบบต่าง ๆ ตามความถนัด และความพร้อมของแต่ละชุมชนนั้น ตำบลโคราซได้กระจายรายได้ให้กับชุมชนตามโครงการ SML โครงการอาหารโต๊ะจีน โครงการ “โฮมสเตย์ วิถีชีวิตและประวัติศาสตร์” โดยการก่อตั้งกลุ่มดำเนินการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน มุ่งเป้าหมายการรองรับนักท่องเที่ยวในรูปแบบการพักแรมของนักท่องเที่ยว (Home Stay) ซึ่งยังขาดการสนับสนุนจากองค์กรส่วนท้องถิ่น และองค์กรที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ที่จะเข้ามาพัฒนาให้การกระจายรายได้ของชุมชนก้าวหน้าขึ้น เช่น การจัดสรรงบประมาณให้กับชุมชน เพื่อสร้างร้านสะดวกซื้อ ร้านจำหน่ายของที่ระลึก วิทยุชุมชนที่จะใช้ประสานขอความร่วมมือเพื่อการท่องเที่ยว ปั่นน้ำมัน ทำเรือ เรือท่องเที่ยว ห้องน้ำห้องส้วมบริเวณท่าเรือ ซึ่งปัจจุบันต้องอาศัยชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงไม่สะดวกแก่นักท่องเที่ยว แนวคิดในการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนตำบลโคราซมีความเหมาะสม เพราะจะเน้นให้ความสำคัญของการกระจายรายได้ให้กับบุคลากรในชุมชน เพื่อชุมชนเข้มแข็งและชุมชนสามารถอยู่รอด ดังนั้นจึงควรมีงบประมาณที่จะสามารถนำมาช่วยการไหลเวียนเศรษฐกิจชุมชนเพื่อจัดการแหล่งท่องเที่ยวในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ มีผู้คนเข้ามาท่องเที่ยวเพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน (จรัส เลิศเข็มนาค. 2551 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 45 ศูนย์สาธิตการตลาดบ้านเมืองเก่า

**แนวทางการจัดการเส้นทางสายหิน : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน
จังหวัดนครราชสีมา**

พื้นที่ในเขตอำเภอสีคิ้ว และอำเภอสูงเนิน มีพัฒนาการของผู้คนอย่างต่อเนื่องกันมา ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยมีการค้นพบหินตั้ง ที่หมู่บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน และภาพเขียนสีที่วัดเขาจันทร์งาม อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น ในยุคสมัยประวัติศาสตร์ของมนุษย์ในดินแดนประเทศไทยยังมีโบราณวัตถุสถานที่สร้างขึ้นมากมาย แสดงร่องรอยทางอารยธรรมในวัฒนธรรมทวารวดี เช่น พระนอนและเสมาธรรมจักร อำเภอสูงเนิน และวัฒนธรรมขอม เช่น แหล่งหินตัด อำเภอสีคิ้ว ที่นำไปสร้าง ปราสาทโนนกู่ ปราสาทเมืองแขก และปราสาทเมืองเก่า ในเขตอำเภอสูงเนิน

นอกจากโบราณวัตถุสถานที่แล้ว ผลผลิตทางปัญญาจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ในด้านอื่น ๆ ก็ปรากฏให้เห็นเช่นเดียวกัน ซึ่งสิ่งเหล่านั้นล้วนเกี่ยวพันและเป็นรากฐานเกี่ยวกับชีวิตในปัจจุบัน เป็นผลผลิตทางศิลปวัฒนธรรม เช่น งานศิลปกรรม การรำยรำ การแต่งกาย การละเล่น การบวงสรวง การบูชา การอาชีพและภูมิปัญญา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นหลักฐาน การเชื่อมโยงพัฒนาการของมนุษย์ที่คนปัจจุบันต้องการสัมผัสความงดงาม ความสงบนิ่ง และความยิ่งใหญ่ของคนในอดีต เส้นทางสายหินจึงทรงคุณค่าในการดำรงรักษาและเผยแพร่ ให้เป็นที่ประจักษ์ได้ จากพื้นฐานเหล่านี้สามารถสร้างแนวทางการจัดการได้ ดังนี้

การจัดการเส้นทางสายหิน : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริม เศรษฐกิจชุมชน โดยสำนักงานศิลปากรที่ 12

กรมศิลปากรมีบทบาทในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน เพื่อให้คงไว้ในฐานะเป็นมรดกทางวัฒนธรรม และเป็นประจักษ์พยานแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ เป็นประโยชน์ทางการศึกษา ให้ประชาชนตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม สำนักศิลปากรที่ 12

จังหวัดนครราชสีมา ได้ดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาตามโครงการพัฒนาแหล่งโบราณคดีเมืองเสมา เมื่อปี พ.ศ. 2534 ตามขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

1. การสำรวจศึกษาวิจัย เป็นการสำรวจทรัพย์สินโบราณสถาน โบราณวัตถุ เพื่อขึ้นทะเบียนไว้ และการศึกษาวิจัยเพื่อสืบประวัติย้อนหลังไปหาอดีตโดยใช้ข้อมูลโบราณคดี และหลักฐานเอกสารทางประวัติศาสตร์ เพื่อสร้างภาพขึ้นมาใหม่ให้คนอื่นเห็น

2. การพิทักษ์รักษา เป็นการจัดทำมาตรการในการดูแลทรัพย์สินหรือโบราณสถานให้คงสภาพเดิมด้วยการป้องกันและปราบปราม โดยการออกกฎหมายคุ้มครอง และควบคุมโบราณสถานหรือทรัพย์สินทางวัฒนธรรม

3. การอนุรักษ์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อการปกป้องรักษาคุณภาพและคุณค่าของโบราณสถาน หรือทรัพยากรทางวัฒนธรรม ยึดหลักความเป็นของแท้ดั้งเดิม และความสมบูรณ์ของทรัพยากรทางวัฒนธรรม

4. การจัดการให้เกิดประโยชน์ในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ทางการศึกษา การท่องเที่ยว ทางสังคม ทางเศรษฐกิจ และการกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่น

แผนแม่บท หรือแผนปฏิบัติการของกรมศิลปากรที่ 12 ในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอสูงเนิน ได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรที่ 12 ลงตรวจสอบผลการดูแลด้านความสะอาด ความเรียบร้อยของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอสูงเนิน ปีละ 2 ครั้ง และให้ความร่วมมือในการจัดงานประเพณีกินเข่าคำด้วยการตรวจสอบข้อมูลการเผยแพร่และการแสดงแสงสีเสียง (อนันต์ ชูโชติ. 2552 : สัมภาษณ์)

1. แนวทางการจัดการเส้นทางสายหิน : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ของตำบลเสมา (วัดธรรมจักรเสมาราม พระพุทธไสยาสน์ ธรรมจักรศิลา โบราณสถานเมืองเสมา บ้านหินตั้ง)

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลเสมา จัดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ โดยเฉพาะ มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวยังคงดำเนินชีวิตโดยยึดถือแนวปฏิบัติตามบรรพบุรุษ ยังคงเอกลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี กำนันเฒ่า ตลอดจนวิถีชีวิตไว้ได้ ชาวบ้านมีความพร้อมในการให้ความร่วมมือ มีการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว ดังนั้นแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวจึงควรมีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้

1.1 การวางแผน

พระอธิการธีระพล ชินวโร เจ้าอาวาสวัดธรรมจักรเสมารามกล่าวถึง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ณ วัดธรรมจักรเสมาราม มีไวยาวัจกร จำนวน 2 คน มรรคทายก จำนวน 2 คน และกรรมการพัฒนาวัด จำนวน 16 คน เป็นผู้ดูแล ดำเนินการ ด้านวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวโดยเชิญ กลุ่มแม่บ้านผู้สูงอายุ พ่อค้าในตลาดแม่ฮ่อง สภาวัฒนธรรมอำเภอประชุมกำหนดงานเป็นกิจกรรม ๆ ไป ดังนั้นการดำเนินงานเพื่อพัฒนา การท่องเที่ยวท้องถิ่นให้ยั่งยืนจึงควรมีการจัดทำแผนการดำเนินงาน จัดทำโครงการ ร่วมกับ องค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มแม่บ้านผู้สูงอายุ พ่อค้าในตลาดแม่ฮ่อง สภาวัฒนธรรมอำเภอ และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นคนในพื้นที่ การบริหารจัดการที่สำคัญ โดยเน้นแนวทาง การให้ชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ เพื่อร่วมกันบริหารจัดการแหล่ง ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของตำบลให้เป็นที่ประจักษ์ สามารถต้อนรับนักท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน (พระอธิการธีระพล ชินวโร. 2552 : สัมภาษณ์)

1.2 ผู้รับผิดชอบ

บุคลากรที่เป็นผู้นำในท้องถิ่น มีศักยภาพ มีความพร้อมในการให้ ความร่วมมือ ซึ่งการบริหารจัดการที่พบอยู่ในรูปแบบคณะกรรมการของวัดธรรมจักรเสมาราม ซึ่งประกอบด้วยกรรมการ 2 ส่วน คือ ไวยาวัจกรมรรคทายก และกรรมการพัฒนาวัด ดังนี้

1.2.1 ไวยาวัจกรมรรคทายก ได้แก่

1. นายเพิ่ม	แหลมจันทิก	ไวยาวัจกร
2. นายละม่อม	พรพิมลรัตน์	ไวยาวัจกร
3. นายเที่ยง	วงศ์สูงเนิน	มรรคทายก
4. นายสัจด์	สระสูงเนิน	มรรคทายก

1.2.2 กรรมการพัฒนาวัด

1. นายประคอง	มีสูงเนิน	ประธานกรรมการ
2. นายกาวิ	เรืองสูงเนิน	กรรมการ
3. นายมานิตย์	กล่องสูงเนิน	กรรมการ
4. นายไพศาล	แสงศรี	กรรมการ
5. นางพัชรี	วงศ์สูงเนิน	กรรมการ
6. นางสาวน้อย	เรืองสูงเนิน	กรรมการ
7. นายภูมิต	แขนสูงเนิน	กรรมการ
8. นามนตรี	ฝัดสูงเนิน	กรรมการ
9. นายอุดม	ฝืดจันทิก	กรรมการ

10. นายสมมิตร	เผือกจันทิก	กรรมการ
11. นายสมศักดิ์	กายสิทธิ์	กรรมการ
12. นายดำรงศักดิ์	ฐปขุนทด	กรรมการ
13. นายเจียม	เผือกจันทิก	กรรมการ
14. นางประมุข	สมจิตรชอบ	กรรมการ
15. นางกร	ฉูดสูงเนิน	กรรมการ
16. นายมนัส	ชาญสูงเนิน	กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการนี้มีบทบาทในการจัดการกิจกรรมทางวัฒนธรรมภายในวัด
 ธรรมจักรเสมาราม กิจกรรมวัฒนธรรมของตำบล และหน่วยงานท้องถิ่น มีหน่วยงาน
 ในความรับผิดชอบสังกัดวัด ที่มีบทบาทช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่คนในชุมชน ได้แก่

1. ร้านค้าจำหน่ายของที่ระลึก มีเพียงร้านเดียว ผู้รับผิดชอบดูแลการจำหน่าย
 ภายในอาคารพระพุทธไสยาสน์ คือ นางสาววัง หงิมสูงเนิน ในส่วนของวัดที่มีการดำเนินการ
 ได้แก่ ผู้รับบริจาคค่าน้ำ ค่าไฟ ทำบุญพระประจำวัน บูชาพระเครื่อง วัดอุดมคง กลุ่มแม่บ้าน
 ผู้สูงอายุ จัดทำกระถางต้นไม้ประดิษฐ์มาฝากจำหน่าย นอกอาคารมีร้านค้าขายเครื่องดื่ม
 และอาหารว่างของชาวบ้านที่อยู่ติดเขตวัด (ปุ่น เพ็ญโกกรวด. 2551 : สัมภาษณ์)

2. กลุ่มอาชีพแปรรูปอาหาร มีสมาชิก 20 คน โดยใช้วัสดุจากท้องถิ่น เช่น
 ก๋วยเตี๋ยวแปรรูปเป็นก๋วยเตี๋ยวหี 3 รส ก๋วยเตี๋ยวฉาบ ก๋วยเตี๋ยวปลาปีก้า นำมาจำหน่ายในวัดธรรมจักรเสมาราม

3. กลุ่มแม่บ้านผู้สูงอายุ มีนางลดาวัลย์ จันทรานนท์ (แขนสูงเนิน)
 เป็นประธานร่วมงานกับสภาวัฒนธรรมอำเภอสูงเนิน ดำเนินการฝึกอบรมการทำดอกไม้ประดิษฐ์
 จากวัสดุท้องถิ่น นำมาจำหน่ายในร้านค้าจำหน่ายของที่ระลึก

ดังนั้นการบริหารจัดการเพื่อการท่องเที่ยวท้องถิ่นของตำบลเสมา ควรสรรหา
 บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทางด้านการท่องเที่ยว เทคโนโลยีสารสนเทศ ประวัติศาสตร์
 ท้องถิ่น เข้ามาเป็นนักวิชาการประจำสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล ควรจัดการอบรม
 ให้ความรู้แก่คนในท้องถิ่นให้มองเห็นความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นที่สามารถ
 ช่วยเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนได้ เช่น การปลูกฝังเยาวชนในโรงเรียนบ้านทะเล ตามโครงการ
 ยุวมัคคุเทศก์ และการฝึกปฏิบัติگردต้อนรับ การให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว ประสานงานกับ
 หน่วยงานพัฒนาอาชีพตามโครงการ “ต้นกล้าอาชีพ” มาให้ความรู้แก่ชุมชน สามารถสร้างสรรค์
 จัดทำสินค้า เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน และที่สำคัญองค์กรท้องถิ่นต้องให้ปราชญ์ชาวบ้าน
 ที่มีความสามารถเฉพาะทางเข้ามามีบทบาทนำภูมิปัญญามาใช้ในการผลิตสินค้าของที่ระลึก
 ให้นักท่องเที่ยวได้เก็บไว้เป็นความทรงจำในการเดินทางสู่เส้นทางสายหินของตำบลเสมา

ภาพประกอบ 46 ร้านค้าชุมชนในวัดธรรมจักรเสมาราม

1.3 การจัดการ

1.3.1 การจัดการในรูปแบบการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ดังตัวอย่าง

ราคาสินค้าของที่ระลึก	ราคา(บาท) / หน่วย
กรอบรูป	60
พระนอนดินเผา	180
พวงกุญแจ	35
วัตถุมงคล	10
กระถางต้นไม้	99

ปัจจุบันเริ่มมีอาชีพเสริม เช่น กลุ่มแม่บ้านผู้สูงอายุ ทำดอกไม้ประดิษฐ์ จากวัสดุพื้นบ้าน กลุ่มอาชีพแปรรูป ของชาวบ้านคลองขวาง มีการแปรรูปกล้วย เป็นกล้วยหยี 3 รส กล้วยฉาบ กล้วยป้าปี้ก้า เป็นต้นโดยมีพัฒนาการจากอำเภอ และวัฒนธรรมอำเภอมาส่งเสริม นอกจากนี้ยังมีอาชีพเสริมตามความสามารถและภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมา เช่น ช่างจักสาน ช่างทำเรือนช่างฉักแห ช่างแกะสลัก ช่างบายศรี เป็นการสร้างรายได้ และสร้างความเข้มแข็ง ให้กับชุมชน สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ชุมชนเกิดจากการรวมตัวของผู้คนทั้งในชนบทและในเมืองในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด ในอาชีพหนึ่งหรือในความสนใจร่วมกันของคนหลายอาชีพจากหลายแห่งหลายพื้นที่ การรวมตัวกันดังกล่าวมีทั้งที่เป็นมูลนิธิ เป็นสหกรณ์ สมาคม หรือรูปแบบอื่น ๆ ที่ไม่ได้จดทะเบียนรวมกันเป็นกลุ่มอาชีพ เป็นชมรม มีกติกาหลักการและกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน การเสริมสร้างให้ชุมชน

มีการรวมตัวอย่างเข้มแข็งมาร่วมคิดร่วมเรียนรู้สู่การปฏิบัติ มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบที่หลากหลายตามภูมิสังคมที่เหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตบนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา และวิถีวัฒนธรรมชุมชนด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรักความเอื้ออาทร มีความสามัคคี เสียสละ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและผู้อื่น จึงเป็นการอัญเชิญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อมุ่งไปสู่ความสุขที่เกิดจากความสมดุล ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้

ภาพประกอบ 47 ปราชญ์ชาวบ้าน นายหล่า ลาสูงเนิน อายุ 87 ปี บ้านเลขที่ 86 หมู่ 5 บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

ชุมชนสามารถบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ เช่น เงินตามโครงการ ตามนโยบายที่หน่วยราชการ จัดให้ ทุนทางสังคม เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ที่เป็นช่างฝีมือ ในการทำเครื่องจักรสาน การทำบายศรี ช่างแกะสลัก ช่างฉักแห สวิง การละเล่น ท้องถิ่น เช่น ลำเคื่อนห้า รำวง ฟ้อนแคน และการละเล่นของเด็ก ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เช่น ลำตะคอง ลำน้ำสาขาของลำตะคอง ได้แก่ ห้วยไผ่ ซึ่งมีน้ำตลอดปี ตั้งต้นจากตำบลเสมา ไหลลงลำตะคองในตำบลไค้ยาง กว้าง 30 เมตร ยาว 15 กิโลเมตร มีวัดหินตั้งอยู่ริมน้ำ พื้นที่ดังกล่าวไม่ห่างจากเส้นทางหลัก ถนนมิตรภาพ จึงสามารถที่จะจัดการให้นักท่องเที่ยวเข้าสู่ตำบลเสมา อำเภอสูงเนินได้ จัดเป็นตลาดน้ำสูงเนิน เชื่อมโยงวิถีเศรษฐกิจชุมชนกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพสอดคล้องกัน สร้างศาสนสถาน เช่น ดอกบัวที่ใหญ่ที่สุดในโลก เพื่อเป็นพุทธบูชารองรับนักท่องเที่ยวที่มาจากพุทธสถานสมเด็จพระพุทธจารย์ (โต พรหมรังสี) อำเภอสีคิ้ว เพิ่มพูนความสัมพันธ์อันใกล้ชิดทางสังคมระหว่าง

ผู้คนที่ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้ การรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชนนอกจากจะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ยาก และสลับซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนที่มีความเป็นองค์รวมเกี่ยวพันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครอง ซึ่งต้องอาศัยชุมชนที่เข้มแข็งเป็นเสาหลักในการร่วมมือร่วมใจดำเนินการให้หลุดพ้นจากความยากจนตลอดไปแล้ว ยังช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาอนาคตของชุมชนได้อีกด้วย

1.3.2 การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์วัดธรรมจักรเสมาราม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว กรมศิลปากรได้จัดทำข้อมูลเผยแพร่ในรูปแบบของป้ายนิเทศ ซึ่งจัดแสดงไว้บริเวณด้านตะวันออกของอาคาร แผ่นพับให้วัดแจกเผยแพร่แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม และเป็นเอกสารประกอบการอบรมยุวมัคคุเทศก์ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมหาวิหาร

อำเภอสูงเนินและสภาวัฒนธรรมอำเภอสูงเนิน นำเสนอข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวนี้โดยนำเสนอเป็นการแสดงแสง สี เสียง เล่าประวัติความเป็นมาของเมืองเก่า 2 เมือง คือเมืองเสมา และเมืองโคราชปุระ ในงานประเพณีกินเข่าคำ ซึ่งเป็นงานประจำปีของอำเภอในเดือนมีนาคมของทุกปี

ภาพประกอบ 48 ป้ายนิเทศประวัติความเป็นมาของวัดธรรมจักรเสมาราม

คณะกรรมการไวยาวัจกร มรรคทายก และกรรมการวัด ร่วมกันบงการ บริหารส่วนตำบลส่งเสริมความสำคัญและเผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวโดยจัดกิจกรรมประเพณีสงกรานต์ ระหว่างวันที่ 13-14 เมษายน ของทุกปี ให้มีงานสมโภชในวันที่ 13 เมษายน มีการแสดง การละเล่นพื้นบ้าน เช่น รำเดือนห้า (รำแคน) มวย ตะกร้อรอดหัวง ลิเก เพลงโคราช การสงฆ์พระจะสงฆ์พระองค์จำลอง พระพุทธรูปไสยาสน์องค์จริงในอาคารแสดงพระพุทธรูปไสยาสน์ ซึ่งก็ยังประสบปัญหาการก้าวล้ำเข้าไปรดน้ำองค์จริง นอกจากนี้ยังให้มีการรดน้ำคำหัว

ผู้สูงอายุ 16 หมู่บ้าน แจกของที่ระลึก ซึ่งกิจกรรมนี้เป็นการดึงผู้คนในชุมชนที่จากบ้านไปกลับ
สู่ท้องถิ่นตามเทศกาลเท่านั้น

ทางวัดธรรมจักรเสมาราม และคณะกรรมการวัด ไม่ได้ให้ความสำคัญ
แก่ระบบสารสนเทศ และการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จึงยังไม่มีการจัดทำประวัติความเป็นมา
ของวัดไว้เป็นเอกสารค้นคว้า และจัดทำสารสนเทศการดำเนินงานที่เป็นระบบ เพื่อใช้เป็น
ฐานข้อมูลในการพัฒนาองค์การเพื่อการท่องเที่ยวต่อไป

ภาคเอกชน คุณสุรัตน์ หรือคุณโด่ง เทียนไชยสง เจ้าของร้านทำฟัน
ในอำเภอสูงเนิน จัดทำของที่ระลึกเพื่อจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว เป็นการเผยแพร่แหล่งท่องเที่ยว
ทางวัฒนธรรมแห่งนี้ เช่น พวงกุญแจ กรอบรูป พระพิมพ์ดินเผา พระพิมพ์ตะกั่ว วัดอุ้มงคล
เป็นต้น หากแต่ของระลึกเหล่านี้ขาดการนำเสนอข้อความที่บ่งบอกชื่อวัตถุ สถานที่ตั้ง หรือ
แหล่งที่มา นักท่องเที่ยวที่ซื้อไปเป็นที่ระลึกอาจจะขาดโอกาสในการเผยแพร่และลิ้มได้ในอนาคต

ภาพประกอบ 49 สินค้าของที่ระลึกวัดธรรมจักรเสมาราม อำเภอสูงเนิน

1.3.3 การเดินทางสู่แหล่งท่องเที่ยวตำบลเสมา

จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวทั้งในเขตพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา
และต่างจังหวัด พบว่าการเข้ามาสักการะพระพุทธไสยาสน์นี้มาตามคำแนะนำของญาติพี่น้อง
และคนรู้จักที่เคยมาสักการะก่อน การเดินทางมาวัด ถนนลาดยางอย่างดีแต่ยังขาดป้ายบอกทาง
ที่ชัดเจน ป้ายที่ติดอยู่เล็ก และอยู่ในจุดที่ไม่โดดเด่น ต้องอาศัยการสอบถามจากชาวบ้าน
ซึ่งให้คำแนะนำและบอกเส้นทางด้วยดี (กัลยา ต้องเชื้อ, 2552 : สัมภาษณ์)

ในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ชุมชน และกรรมการดำเนินการต้องให้ความสำคัญต่อการจัดทำข้อมูลเพื่อประชาสัมพันธ์ เผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น และบันทึกการทำงานตามระบบสารสนเทศอย่างจริงจัง และประสานความร่วมมือกับกรมทางหลวงเพื่อจัดทำป้ายบอกทางให้เห็นเด่นชัดกว่านี้

1.4 งบประมาณ

สภาวัฒนธรรมอำเภอจัดสรรงบประมาณเพื่อการอบรมกลุ่มแม่บ้านอาวุโส โดยเชิญวิทยากรจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนมาเป็นวิทยากรฝึก ทำให้เกิดชาวบ้านมีอาชีพเสริมจากการทำนา ทำไร่ โดยการกำหนดรายได้ให้กับผู้ผลิตและผู้จำหน่ายคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ ดังนี้ 15 % จากยอดขายจะเก็บไว้เป็นหุ้นลอย สำหรับการซื้อสินค้าอื่น ๆ เข้าร้านเพิ่มเติม 75% ของรายได้ให้เป็นของผู้ผลิต ส่วนอีก 10 % เก็บไว้ให้วัดสำหรับดำเนินการขยายงานและจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด

การจัดสรรงบประมาณของตำบลเสมาได้มีการจัดสรรงบประมาณในการกระจายรายได้ให้กับท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรส่วนท้องถิ่นและชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ทำให้ งบประมาณการจัดสรรอย่างเกิดประโยชน์ มีการจัดกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น เช่น ประเพณีกินเขาค่ำ ประเพณีลอยกระทงพระราชทาน ประเพณีสงกรานต์รดน้ำดำหัวที่วัดธรรมจักรเสมาราม กิจกรรมกลุ่มอนุรักษ์เมืองเสมาพิธีบวงสรวง ทำให้งบประมาณกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชน ส่วนงบประมาณกลางนั้น องค์กรท้องถิ่นได้จัดตามความเหมาะสมของพื้นที่เพื่อแบ่งความรับผิดชอบ โดยการเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งงบประมาณนี้ได้ให้ตามโครงการประจำปีของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งได้จัดเป็นประจำทุกปี ถือเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง ซึ่งท้องถิ่นได้รับงบประมาณสนับสนุนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในท้องถิ่น ซึ่งแต่ละโครงการเป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสร้างเครือข่ายให้เข้มแข็ง โดยการรวมตัวของกลุ่มและหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง จึงทำให้เศรษฐกิจชุมชนเกิดการหมุนเวียนที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน

2. แนวทางการจัดการเส้นทางสายหิน : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ของตำบลโคราช (ปราสาทโนนกู่ ปราสาทเมืองแขก ปราสาทเมืองเก่า)

การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตตำบลโคราช มีพัฒนาการจากศูนย์วิจัยและพัฒนาวิสาหกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา จัดโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ในเขตอำเภอหนองบุญมาก อำเภอโชคชัย อำเภอปักธงชัย อำเภอครบุรี และอำเภอสูงเนิน โดยเริ่มจากการนำผู้นำและสมาชิกในตำบลโคราชเข้าร่วมอบรมโสมมาตรฐานไทย ศึกษางานที่อำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดสมุทรปราการ เพื่อเตรียมการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน และขอรับการประเมินให้ได้มาตรฐานจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กำหนดการ

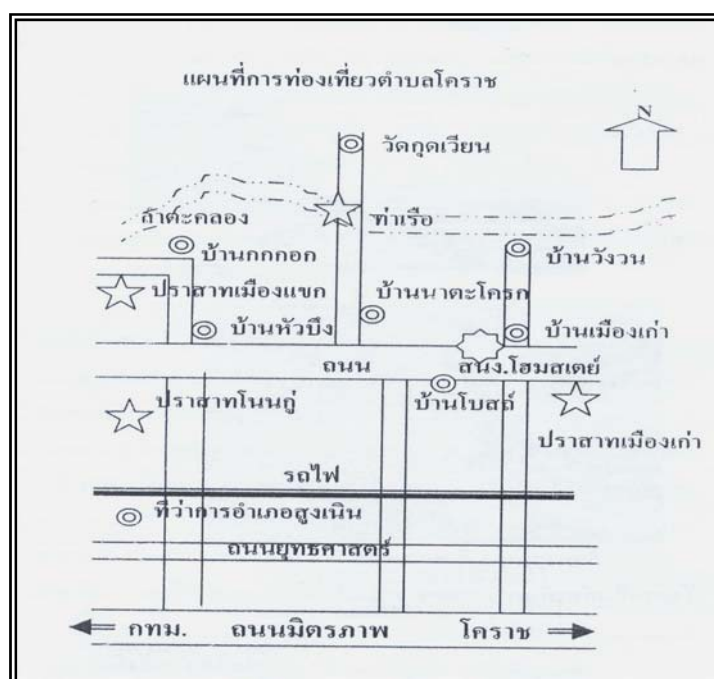

ท่องเที่ยวชุมชนเป็นพักค้างคืน หรือบ้านพักวัฒนธรรม (Home Stay) ในชื่อของ โฮมสเตย์ วิถีชีวิตและประวัติศาสตร์ ดังนี้ (จรัส เลิศเข็มนาค. 2552 : สัมภาษณ์)

1. การท่องเที่ยววิถีชีวิตทางเรือ ระยะทาง 4 กิโลเมตร ตามลำน้ำลำตะคอง มีกิจกรรมศึกษาธรรมชาติ และศึกษาอารยธรรมของสองฝั่งลำตะคอง มีทั้งสวนนานาพรรณ ได้แก่ ส้มโอหวาน มะปรางค์ การแปรรูปมะพร้าวเผา ข้าวหลาม ลอดช่องใบเตย ข้าวต้มมัด ข้าวเม่า เมี่ยงคำ เป็นต้น ชมสวนเกษตรอินทรีย์ และการทำการเกษตรเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมในการใช้ระหัดวิดน้ำผันเข้าแปลงเกษตรใช้แรงงาน

2. การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โดยรถอีแต๋น เยี่ยมชมปราสาทเมืองเก่า ปราสาทโนนตู และปราสาทเมืองแขก

3. กิจกรรมยามค่ำคืน จะได้สัมผัสกับอารยธรรมท้องถิ่น เช่น เพลงโคราช รำวง ย้อนยุค กินเข้าคำ เป็นต้น

ภาพประกอบ 50 แผนที่การท่องเที่ยวตำบลโคราช

2.1 การวางแผน

การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น เป็นขั้นตอนแรกของการจัดการการวางแผนกลุ่ม ต้องศึกษาลักษณะทางกายภาพของโบราณสถาน โบราณวัตถุ คุณค่า ความสำคัญ ข้อจำกัด และปัญหาการจัดการ (จรัส เลิศเข็มนาค. 2551 : สัมภาษณ์)

การอนุรักษ์ขั้นพื้นฐาน คืองานบำรุงอย่างต่อเนื่องต่อโบราณสถาน เพื่อหยุด
และบรรเทาเหตุแห่งการเสื่อมสภาพ เพื่อบรรเทาการอนุรักษ์ขั้นสูงต่อไป ดังนี้

การรักษาความสะอาด ถากถางวัชพืช
การกำจัดสิ่งกีดขวาง คูแล่งรักษาสภาพแวดล้อม
การซ่อมแซมเบื้องต้น
การค้ำยัน

การอนุรักษ์ขั้นสูง

การป้องกันการเสื่อมสภาพ
การสงวนรักษา
การเสริมความมั่นคงแข็งแรง
การจำลองแบบ
การบูรณะ
การปฏิสังขรณ์
การประกอบคืนสภาพ
การประยุกต์การใช้สอย

การควบคุมงานอนุรักษ์ ได้แก่ การกำกับดูแลให้การอนุรักษ์โบราณสถาน
เป็นไปตามรูปแบบรายการ และถูกต้องตามหลักวิชาช่าง และหลักการอนุรักษ์ บันทึก
การดำเนินงานทุกขั้นตอน และสิ้นสุดภารกิจที่การตรวจรับงาน

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น อาคารศูนย์
ข้อมูล ร้านค้าของที่ระลึก สุขา รวมทั้งการปรับปรุงภูมิทัศน์ การจัดแต่งบริเวณ สวนไม้ประดับ
ทางเท้า หรือทางสัญจรอื่น ๆ เพื่อความสะดวกในการเยี่ยมชม

การวางแผนพัฒนา ใช้การประชุมกลุ่ม และการประสานงานกับสถาบันที่มี
โครงการวิจัยเข้าร่วม โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และกำหนดแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
โดยใช้งบประมาณจากภาครัฐตามโครงการต่าง ๆ เช่น SML เป็นต้น (อนันต์ ชูโชติ. 2552 :
สัมภาษณ์)

2.2 บุคลากร

ชุมชนตำบลโคราชมิ่งบประมาณจัดการน้อย ต้องอาศัยความร่วมมือจากสมาชิก
ในชุมชน มีชาวบ้านเข้าร่วมโครงการ 12 หลังคาเรือน แบ่งออกเป็น 5 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1
บ้านเมืองเก่า มี 7 หลัง บ้านวังวน มี 1 หลัง หมู่ที่ 3 บ้านโบสถ์ มี 1 หลัง หมู่ที่ 4 บ้าน
โครก มี 2 หลัง และหมู่ที่ 5 บ้านหัวบึง มี 1 หลัง ให้ตกแต่ง คูแล่งให้เป็นไปตามมาตรฐาน
การท่องเที่ยว ด้านความปลอดภัยมี อพ.ป.ร.ทำหน้าที่คอยดูแล การบริการการท่องเที่ยว

การเดินทางท่องเที่ยวปราสาทโนนคุ้ เมืองแขก และเมืองเก่า เป็นรถอีแต่น การท่องเที่ยวทางเรือใช้เวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที ทางตำบลได้ขอยืมเรือมาจากเทศบาลตำบลสูงเนิน 2 ลำ แต่ละลำรับนักท่องเที่ยวได้ 25-30 คน โดยใช้ชื่อว่า “โสมสณฑ์ วิถีชีวิตและประวัติศาสตร์” มีที่ตั้งที่ศูนย์สาธิตการตลาดบ้านเมืองเก่า หมู่ที่ 1 ตำบลโคราช อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีคณะกรรมการดูแลกิจการ 2 ชุด คือ คณะกรรมการดำเนินงาน ซึ่งเป็นบุคลากรในท้องถิ่น ทั้งที่เป็นผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้เข้าร่วมกิจการ ส่วนคณะกรรมการที่ปรึกษาได้แก่นายอำเภอ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน เกษตรกรอำเภอสูงเนินพัฒนากรอำเภอสูงเนิน นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร

2.3 การจัดการ

2.3.1 สร้างองค์ความรู้ด้านฐานข้อมูลเชิงพื้นที่หน่วยงานของรัฐ เช่น กรมศิลปากรที่ 12 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มหาวิทยาลัย และโรงเรียนในเขตพื้นที่ ควรรณรงค์ให้ความรู้ กับเยาวชน ชาวบ้าน และหน่วยงานท้องถิ่นที่รับผิดชอบ เช่น อ.บ.ต. ให้มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ

2.3.1.1 ประวัติความเป็นมา และความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ในทางเศรษฐกิจที่จะเพิ่มรายได้ให้กับท้องถิ่น

2.3.1.2 วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ที่สืบทอดกันมายาวนานว่ามีลำดับขั้นตอนการประกอบกิจกรรมของประเพณีอย่างไรบ้าง เช่น ประเพณีลอยกระทงพระราชทาน ประเพณีกินเข้าคำ และผลของประเพณีนั้นมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสนับสนุนอย่างไรบ้าง

2.3.1.3 คุณค่าในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ให้มีความรู้พื้นฐานในการพัฒนาโดยไม่ให้กระทบ หรือเสียคุณค่าอันดีงามทางวัฒนธรรม และคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ร้านค้า ร้านจำหน่ายของที่ระลึก คำนึงถึงความสวยงามทางภูมิทัศน์

2.3.1.4 จัดตั้งศูนย์ข้อมูล เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอย่างเป็นระบบ โดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และการเผยแพร่ผ่านหน่วยงานราชการ

2.3.1.5 พัฒนาความร่วมมือระหว่างตำบล เพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เช่น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ส่งเสริมบทบาทการท่องเที่ยวของชุมชนให้มีความโดดเด่นเพื่อสร้างความภูมิใจร่วมกัน และสร้างเครือข่ายเชื่อมโยง และถ่ายทอดความรู้ด้านแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น กระบวนการสร้างองค์ความรู้ด้านฐานข้อมูล ให้เกิดกับเยาวชนและชาวบ้าน ประกอบด้วย การอบรม การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ และการเผยแพร่ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

2.3.2 ด้านบุคลากร

2.3.2.1 กลุ่มเยาวชน ให้รับการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ เพื่อทำความเข้าใจประวัติความเป็นมา ความสำคัญ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่นตน สามารถอธิบายให้นักท่องเที่ยวเข้าใจบริบทของแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้องชัดเจน เพราะเจ้าของท้องถิ่นหากมีความเข้าใจที่ถูกต้องย่อมสามารถถ่ายทอดแนวคิด และสะท้อนความรู้สึกเกี่ยวกับท้องถิ่นตนเองได้อย่างที่ตรงกับความเป็นจริง

2.3.2.2 ผู้นำชุมชน และแกนนำ ควรได้ไปศึกษาดูงานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ประสบผลสำเร็จมาแล้ว เพื่อเป็นการเรียนรู้ เพิ่มประสบการณ์ พร้อมรับคำแนะนำการบริหารจัดการจากผู้นำชุมชนมาประยุกต์ใช้ในท้องถิ่นต่อไป

2.3.2.3 ผู้นำชุมชน และแกนนำ ต้องสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยจัดกิจกรรมเสริมความรู้ จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ ให้ชุมชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็น และร่วมมือออกแบบแนวทางการจัดการเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว และการสร้างเศรษฐกิจชุมชนจากการท่องเที่ยว

2.3.3 ด้านวัตถุประสงค์

2.3.3.1 สร้างเส้นทางเชื่อมโยงพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม จัดให้มีการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กันทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ในอำเภอสีคิ้ว อำเภอสูงเนิน และอำเภอพิมายซึ่งเป็นที่ตั้งของปราสาทหินพิมาย โดยเฉพาะด้านโบราณสถาน และโบราณคดี

2.3.3.2 เส้นทางด้านวัฒนธรรมประเพณี จัดกิจกรรมเชื่อมโยงวัฒนธรรมและประเพณีระหว่างตำบล เช่น สงกรานต์ แห่เทียนเข้าพรรษา ลอยกระทง กินเข้าคำ

2.3.3.3 เส้นทางด้านศิลปหัตถกรรมชุมชน จัดให้มีการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเป็นกลุ่มเครือข่ายของกลุ่มผู้ผลิต และจัดให้มีศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกในแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอสีคิ้วและอำเภอสูงเนิน

2.3.3.4 เส้นทางสายธรรมชาติ ใช้วิถีชีวิตของชุมชนที่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยเน้นการนำแนวพระราชดำริแบบพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้เป็นจุดเสริม

ให้แหล่งท่องเที่ยวมีคุณค่าและน่าสนใจมากขึ้น เช่น ล่องเรือศึกษาวิถีชุมชนสองฝั่งลำตะคอง เป็นต้น

2.3.3.5 พัฒนาเส้นทางเดินทางโดยร่วมมือกับกรมทางหลวง และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อจัดทำป้ายบอกทางที่ได้มาตรฐาน อยู่ในจุดที่มองเห็นได้เป็นระยะสำหรับคนที่ไม่คุ้นเคยเส้นทาง

2.3.3.6 ตั้งศูนย์การท่องเที่ยวของชุมชนในอำเภอ เพื่อจัดทำเอกสาร แผนที่แนะนำและให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

2.4 งบประมาณ

การจัดสรรงบประมาณของตำบลโคราชได้มีการจัดสรรงบประมาณในการกระจายรายได้ให้กับท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรส่วนท้องถิ่นและชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานระดับจังหวัด เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา ทำให้การจัดสรรงบประมาณเกิดประโยชน์ต่อชุมชน มีการจัดกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น เช่น ประเพณีบวงสรวง ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์รดน้ำดำหัวที่วัดเมืองเก่า กิจกรรมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวชุมชนแบบพักค้างคืน (Home Stay) เป็นการเพิ่มมูลค่าทางสังคม วัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่นให้สูงขึ้น ทำให้งบประมาณกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชน ส่วนงบประมาณกลางนั้น องค์กรท้องถิ่นได้จัดตามความเหมาะสมของพื้นที่เพื่อแบ่งความรับผิดชอบ โดยการเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งงบประมาณนี้ได้ให้ตามโครงการประจำปีของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งได้จัดเป็นประจำทุกปี ถือเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง ซึ่งท้องถิ่นได้รับงบประมาณในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่น ซึ่งแต่ละโครงการเป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสร้างเครือข่ายให้เข้มแข็ง โดยการรวมตัวของกลุ่มและหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง จึงทำให้เศรษฐกิจชุมชนเกิดการหมุนเวียนที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน

สรุปแนวทางในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวจึงต้องเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้เห็นคุณค่าของร่องรอยอารยธรรมทางประวัติศาสตร์ ควบคู่ไปกับประเพณีท้องถิ่น และนำธรรมชาติเข้ามาเป็นบริบทในการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น โดยความร่วมมือของคน และหน่วยงานในท้องถิ่น นอกจากนี้หน่วยงานของรัฐ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด และองค์กรบริหารส่วนตำบล ควรให้การสนับสนุน และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ตลอดจนการจัดสรรงบประมาณในการปรับปรุง ดูแลรักษา และพัฒนาองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว เช่น จัดทำป้ายบอกทาง สิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายประชาสัมพันธ์ข้อมูลสารสนเทศ จัดทำเอกสารหรือแผ่นพับแนะนำแหล่งท่องเที่ยว ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ให้มากขึ้น จัดอบรมมัคคุเทศก์ ให้ความรู้แก่เยาวชน อาสาสมัครในหมู่บ้าน และบุคลากรผู้ดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้มีศักยภาพในการบริหารจัดการ และนำนักท่องเที่ยวเข้ามาได้

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง เส้นทางสายหิน : แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา สรุปผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของเส้นทางสายหิน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการเส้นทางสายหิน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเส้นทางสายหิน : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา

สรุปผล

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง เส้นทางสายหิน : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา สรุปผลการศึกษาได้ตามความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้ ความมุ่งหมายข้อที่ 1 ประวัติและความเป็นมาของเส้นทางสายหิน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา

เส้นทางสายหิน : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา เป็นส่วนหนึ่งของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา เริ่มต้นจากแหล่งหินตัด อำเภอสีคิ้ว ถึงแหล่งอารยธรรมทวารวดี และอารยธรรม อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วย

- 1.1 แหล่งอารยธรรมอำเภอสีคิ้ว
- 1.1.1 แหล่งหินตัด บ้านมอจะบก หมู่ที่ 6 ตำบลมิตรภาพ อำเภอสีคิ้ว
- 1.1.2 แหล่งหินตัด วัดเขาหินตัด บ้านโคกกระชาย ตำบลลาดบัวขาว อำเภอสีคิ้ว
- 1.2 แหล่งอารยธรรมตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน
- 1.2.1 วัดธรรมจักรเสมาราม บ้านคลองขวาง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน
- 1.2.2 พระพุทธไสยาสน์ วัดธรรมจักรเสมาราม ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน
- 1.2.3 ธรรมจักรศิลา วัดธรรมจักรเสมาราม ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน
- 1.2.4 โบราณสถานนอกเมืองเสมา 9 แห่ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน
- 1.2.5 ศิลจารีกรูปอীগา พบที่โบราณสถานนอกเมืองเสมา ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน
- 1.2.6 บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน
- 1.3 แหล่งอารยธรรมตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน
- 1.3.1 โบราณสถานนอกเมืองเสมา (ปราสาทโนนคู๋) ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน
- 1.3.2 โบราณสถานนอกเมืองเสมา (ปราสาทเมืองแขก) ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน
- 1.3.3 โบราณสถานนอกเมืองเสมา (ปราสาทเมืองเก่า) ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน

ความมุ่งหมายข้อที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการเส้นทางสายหิน :
แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา

2.1 ด้านการวางแผน

ขาดการวางแผนการเผยแพร่ข้อมูลในด้านการจัดกิจกรรม ในด้านการสืบค้นข้อมูลของประวัติความเป็นมาและการดำเนินงาน และเอกสารเผยแพร่ รวมถึงแผ่นพับ และป้ายบอกตำแหน่งที่ตั้งในการเดินทางเนื่องจากอยู่ในที่ไม่เด่นชัด ไม่มีข้อมูลที่บันทึกไว้อย่างชัดเจนถึงประวัติความเป็นมาของการตัดหินเพื่อนำไปสร้างโบราณสถานต่างๆที่เป็นแหล่งทางอารยธรรมในปัจจุบันไม่มีการวางแผนการพัฒนาที่ชัดเจน จากปัญหาที่พบทำให้ทางราชการและองค์กรส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อพัฒนาเส้นทางสายหินให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ ที่เป็นแหล่งศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับการตัดหิน ดังนั้นจึงขาดการวางแผนที่ดีในการจัดการสภาพปัจจุบันทำให้การดูแลเป็นเพียงแหล่งประวัติศาสตร์ที่ไม่สามารถหาข้อมูลอ้างอิงได้

2.2 ด้านบุคลากร

จากการวิจัยพบว่าปัญหาด้านบุคลากรนั้นเป็นปัญหาสำคัญ เช่น เจ้าหน้าที่ที่ดูแลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีจำนวนน้อย และไม่ทราบข้อมูลประวัติความเป็นมาความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว บุคลากรแต่ละองค์กรในท้องถิ่นไม่ให้ความสำคัญกับแหล่งท่องเที่ยวจึงขาดการให้ความร่วมมือกันในด้านการประสานงานเกี่ยวกับการสืบค้นข้อมูล การจัดทำสารสนเทศ การดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว และการสร้างบุคลากรที่มีประสบการณ์ รวมถึงปราชญ์ชาวบ้านที่มีองค์ความรู้

2.3 ด้านการจัดการ

จากการวิจัยพบว่าการจัดการยังไม่เป็นรูปแบบที่ชัดเจน เพราะชุมชนไม่สามารถจัดการได้ด้วยกลุ่มของตัวเอง จึงต้องอาศัยแรงจูงใจจากผู้ที่มิปฏิสัมพันธ์ร่วมกับชุมชนหรือบุคคลที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างกลุ่มคนและชาวบ้าน ดังที่กลุ่มของบ้านเสมา มีการจัดการผ่านพระ ซึ่งเป็นกลางในการประสานความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านและกลุ่มคน ให้ยึดหลักการมีส่วนร่วมในการประสานแรงใจเกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มที่สามารถเป็นแรงสามัคคีในการร่วมมือกัน ดังนั้นพบว่า การจัดการกลุ่มเป็นลักษณะการจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีแผนงานและนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นที่เป็นรูปแบบสอดคล้องกับนโยบายของส่วนกลาง ซึ่งการดำเนินงานตามนโยบายดังกล่าวขัดกับหลักการของศิลปากรจึงทำให้องค์กรส่วนท้องถิ่นไม่สามารถที่จะพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้สมบูรณ์ตามนโยบายขององค์กรส่วนท้องถิ่นได้

2.4 ด้านงบประมาณ

จากการวิจัยพบว่า ด้านงบประมาณ ด้านการจัดการงบประมาณไม่มีการดำเนินการในด้านการดูแล และการจัดโครงสร้างรับผิดชอบในหน้าที่ รวมถึงงบประมาณจากส่วนราชการและองค์กรส่วนท้องถิ่น จึงทำให้คนในพื้นที่ไม่มีส่วนในการจัดการดูแล ทำให้คนในพื้นที่ไม่เกิดการหวงแหนพื้นที่ รวมทั้งงบประมาณจากองค์กรในท้องถิ่นที่ดูแลพื้นที่จึงไม่สามารถทำให้เกิดการอนุรักษ์ ส่งเสริมพื้นที่ในการจัดสรรงบประมาณที่จะดำเนินการ ซึ่งต่างจากงบประมาณในบางกลุ่มที่จัดการเองโดยเน้นกระบวนการจัดการตามนโยบายของรัฐร่วมกับชุมชน

ความมุ่งหมายข้อที่ 3 แนวทางการจัดการเส้นทางสายหิน : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตามเส้นทางสายหิน ในเขตพื้นที่อำเภอสีคิ้ว และอำเภอสองเนิน เป็นสิ่งที่ต้องร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน และร่วมกันบริหารจัดการทั้งบุคลากรในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

นับตั้งแต่เมื่อการทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักแหล่งท่องเที่ยว การเดินทางสู่แหล่งท่องเที่ยวจนกระทั่งเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างความประทับใจ ความพึงพอใจ และปลอดภัย เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชวนเพื่อนกลับมาเยือนอีกครั้ง จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้แก่

1. ระบบข้อมูลสารสนเทศด้านการท่องเที่ยวไว้อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวไม่เพียงพอ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างชาติ ขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลให้นักท่องเที่ยวรู้จักทั้งในระดับประเทศ และต่างประเทศ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอำเภอสิเกาและอำเภอสูงเนิน ไม่เป็นที่รู้จักมักคุ้นกันแม้แต่คนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา การรู้จักเป็นไปด้วยการบอกเล่าต่อกันมา ดังนั้นการสารสนเทศ การประชาสัมพันธ์ โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ ที่ข้อมูลข่าวสารถึงกันได้ทั่วโลก แต่ทั้งสองอำเภอยังให้ข้อมูลข่าวสารความโดดเด่นของแหล่งอารยธรรมนี้ไม่เพียงพอกับการท่องเที่ยวที่เป็นนโยบายสำคัญในการสร้างเสริมความมั่นคงทางเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน

2. การประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพื่อการวางแผนการตลาดในเชิงรุก และการวางแผนพัฒนาระยะยาว การดำเนินของตำบลแหล่งท่องเที่ยว สะท้อนออกมาในแง่มุมมองของความความต้องการที่จะพัฒนาแบบยั่งยืน และต้องการการประสานงานและความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อให้การดำเนินงานไปสู่จุดมุ่งหมาย และเป้าหมายที่วางไว้

3. งบประมาณในการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นมากสำหรับแหล่งท่องเที่ยวตำบลโคราชที่การเดินทางตามเส้นทางสายหินของตำบลนี้มีระยะห่างกันพอสมควร เมื่อถึงจุดแวะพัก และเปลี่ยนกิจกรรมการท่องเที่ยวจะประสบกับปัญหาห้องน้ำห้องส้วมสำหรับนักท่องเที่ยว ขาดเรือสำหรับนำเที่ยวของกลุ่มเพราะยังต้องขอยืมจากชาวบ้านมาใช้ท่าลงเรือสำหรับนักท่องเที่ยวยังไม่ได้มาตรฐาน ขาดงบประมาณในการอบรมผู้นำชมแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น เหล่านี้ล้วนแต่ต้องใช้งบประมาณจำนวนมากเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน

อภิปรายผล

ข้อค้นพบจากการศึกษา เส้นทางสายหิน : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสมัยทวารวดี และขอชม กระบวนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนที่มีแบบอย่างของตนเอง ภายใต้นโยบาย โครงการและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทำให้สร้างแนวทางในการ

จัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชนให้พัฒนาได้อย่างเป็นระบบ สามารถอภิปรายตามความมุ่งหมายของการวิจัยได้ดังนี้

1. จากผลการวิจัยในประเด็นการศึกษาประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตามเส้นทางสายหิน อำเภอสีคิ้ว และอำเภอสูงเนิน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีประวัติความเป็นมาที่ทรงคุณค่าในทางประวัติศาสตร์ ศาสนา ศิลปกรรม ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม ประเพณี ที่มนุษย์ในอดีตได้รังสรรค์ขึ้นบนพื้นฐานแห่งความเชื่อ ความศรัทธา ที่ก่อให้เกิดความสามัคคี การรวมกลุ่มเอกลักษณ์เฉพาะตน ที่คนรุ่นต่อ ๆ มานำมาดัดแปลงให้เข้ากับสภาพและความเป็นไปได้ในการเพิ่มมูลค่าทางสังคม วัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่นของตนตามความเหมาะสม ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชศ สันตสมบัติ (2540 : 10) ที่ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี กล่าวถึงความหมายของวัฒนธรรม พร้อมได้สรุปลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไว้ 6 ประการ ด้วยกันคือ

1. วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม (Shared Ideas) และค่านิยมทางสังคม เป็นสิ่งกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมของคนในสังคมเดียวกัน

2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (Culture is Learned) เปรียบเสมือน “มรดกทางสังคม” ที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดหรือกระบวนการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม (Enculturation)

3. วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งสัญลักษณ์ที่สำคัญที่มนุษย์ใช้ก็คือ ภาษา สำหรับเป็นเครื่องมือสื่อความหมายระหว่างกัน นอกจากนั้นภาษาและระบบสัญลักษณ์อื่น ๆ ยังช่วยให้มนุษย์สามารถเก็บรวบรวมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติอย่างเป็นระบบ และสามารถถ่ายทอดความรู้นั้นไปยังคนรุ่นหลังต่อไป

4. วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ช่วยให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และยังเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี

5. วัฒนธรรม คือ กระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว โดยกระบวนการกำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิต อาจะออกมาในรูปของความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม แล้วกลายมาเป็นการสร้าง “แนวความคิด” พื้นฐานของระบบการเมืองการปกครองในสังคมนั้น ๆ

6. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีสาเหตุหลายประการเช่น การเปลี่ยนแปลงอาจเป็นผลมาจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion) การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีเกิดปรากฏการณ์

ที่เรียกว่า “Culture Lag” ทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นเกิดความรู้สึกแปลกแยก (Alienation) หรืออาจมีผลกระทบรุนแรงถึงขั้นทำให้วัฒนธรรมเกิดการแตกแยกและเสื่อมสลายไปในที่สุด

ข้อค้นพบจากการศึกษาประวัติความเป็นมาของเส้นทางสายหิน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอสีคิ้ว และอำเภอสูงเนิน ได้แก่ วิธีการทางประวัติศาสตร์จากการขุดแต่งบูรณะโบราณสถาน โบราณวัตถุของกลุ่มงานโบราณคดี กรมศิลปากร ที่จัดทำเป็นรายงานการขุดค้น รายงานการขุดแต่ง ทำให้เห็นพัฒนาการของมนุษย์ในแต่ละชุมชน แต่ละท้องถิ่นที่มีเงื่อนไข มีสภาพแวดล้อมที่ทำให้เกิดความแตกต่างทางวัฒนธรรมอย่างเห็นได้ชัดซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีประวัติศาสตร์ (Historical Particularism) ของโบแอส (Boas 1940. Orig. 1920 : 120-122) ซึ่งเสนอว่า วิธี “Historical Method” จะเน้นการศึกษาวิเคราะห์ประเพณีต่าง ๆ อย่างละเอียดถี่ถ้วนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม และพิจารณาการกระจายตัวของประเพณีต่าง ๆ ในวัฒนธรรมใกล้เคียง ซึ่งจะช่วยให้นักมานุษยวิทยาได้มองเห็นเงื่อนไข สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรม และมองเห็นภาพวัฒนธรรมในอดีต ภายใต้บริบทของสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน ตามข้อสันนิษฐานของเขา วัฒนธรรมหนึ่ง ๆ คือผลรวมที่เกิดจากกระบวนการทางจิตวิทยาของมนุษย์ที่มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และการติดต่อทางวัฒนธรรมในประวัติศาสตร์ ฉะนั้นด้วย “Historical Method” นักมานุษยวิทยาสามารถจะอธิบายความแตกต่างทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่าง ๆ ได้

ข้อค้นพบจากประเด็นที่ตั้งของโบราณสถานทั้ง 9 หลังของตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ชาวบ้านจะมาประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้ และบวงสรวงเจ้าที่เจ้าทาง เนื่องมาจากการขุดพบโครงกระดูก ด้วยเครื่องมือสำคัญ ได้แก่ บายศรี ขนมน้ำมัน สลัดกับถ้วยเตี้ย เป็นต้น ในปัจจุบันเจ้าอาวาสวัดหินตั้งเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรมในช่วงเวลาเช้า 7.00 น – 8.00 น. ทุกวันที่ 15 ของทุก ๆ เดือน ทำให้ชาวบ้านมีการรวมตัวกัน ครั้งละประมาณ 80-100 คน รับประทานอาหารและสนทนาร่วมกัน ทุกวันที่ 15 ของทุก ๆ เดือน

สอดคล้องกับทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของเลสลี ไวท์ (Leslie A. White) ได้เสนอว่า วัฒนธรรมมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. เทคโนโลยีมีบทบาทในสังคม และเกิดขึ้นเพื่อความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม
2. เมื่อเกิดความสัมพันธ์ มนุษย์จะสร้างระบบสังคมจนสามารถกำหนดแนวคิดของมนุษย์ในที่สุด
3. ระบบวัฒนธรรมจะควบคุมระบบสังคม ระบบสังคมจะควบคุมระบบจิตของมนุษย์แต่ละคนผลงานของเลสลี ไวท์ (Leslie A. White) เรื่อง The evolution of culture เสนอข้อคิด ดังนี้

4. วัฒนธรรมเป็นปัจจัยผลักดัน ทำให้มนุษย์สามารถผลิตพลังงานเพิ่ม
5. ความพยายามของมนุษย์ทุกวัฒนธรรมทำให้เกิดพัฒนาอันยิ่งใหญ่
6. วัฒนธรรมเป็นแรงกระตุ้นทำให้มนุษย์มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น

และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุชาติ รัตนภูมิพงษ์ (2546 : 98-101) ทำการวิจัยเรื่องวัฒนธรรมชุมชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว : ศึกษากรณีแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมดั้งเดิมและวัฒนธรรมปัจจุบันของชุมชนบ้านปราสาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่าชาวบ้านปราสาทมีวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งปรากฏตามหลักฐานทางโบราณคดีทำให้บ้านปราสาทเป็นแหล่งท่องเที่ยวและทำหน้าที่เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และมีวัฒนธรรมปัจจุบันคือด้านการผลิต ความเชื่อ การอยู่ร่วมสัมพันธ์กันเป็นวัฒนธรรมรองรับทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชน การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องอาศัยพื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นหลัก ดังนั้นชาวบ้านจึงให้ความสำคัญในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม โดยเน้นให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน

ประเด็นการจัดการ“โฮมสเตย์ วิถีชีวิตและประวัติศาสตร์” ของตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เป็นการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน และก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พงณา สวนศรี (2540 : 22–23) ได้แก่ การศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้สรุปว่า การจัดการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นมิติของการพัฒนาแบบยั่งยืนในด้าน

1. สิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรรวมทั้งจัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด
2. การเมือง เป็นการศึกษาความสำคัญกับประชาชนระดับล่าง โดยการสร้างกระบวนการวางแผนในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน
3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นการแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ของกลุ่มคนที่ต่างวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการรับรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมเมืองที่เติบโตจนไร้ราก
4. ด้านเศรษฐกิจ นำไปสู่การกระจายรายได้และผลกำไรที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้เกิดกับชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้นประชาชนในพื้นที่ที่เป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาและควบคุมความเติบโตของการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง ภายใต้มิติที่ไม่มีความขัดแย้งการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

สรุปได้ว่า ประวัติความเป็นมาของเส้นทางสายหิน : แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา มีร่องรอยประวัติศาสตร์เป็นแหล่งอารยธรรมโบราณที่มีคุณค่าแก่การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาพัฒนาการความรุ่งเรือง และการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปกรรม หัตถกรรม ศาสนา ความเชื่อ และภูมิปัญญา หากได้รับการดูแลและพัฒนาอย่างเหมาะสม มีการบริหารจัดการที่ดี จัดระบบการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ทราบข้อมูล และดึงดูดใจด้วยจุดเด่นของสถานที่พร้อมทั้งประวัติศาสตร์ อารยธรรมโบราณ ประเพณีและวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์ที่ยั่งยืน และเพิ่มมูลค่าให้กับการอาชีพของคนในท้องถิ่นรุ่นหลังสืบไปได้

2. จากผลการวิจัยในประเด็นการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา การจัดการเส้นทางสายหิน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีโครงสร้าง และหน้าที่ ซึ่ง ชนิตา รักษ์พลเมือง (2525 : 33) ได้สรุปไว้ว่า ระบบสังคม ซึ่งประกอบด้วยระบบย่อยต่าง ๆ จะต้องประกอบด้วย

1. หน้าที่ของสังคม (Social Function)

2. คุณภาพของสังคม หรือระบบ (System Equilibrium and Homeostasis) หรือระเบียบสังคม (Social Order)

3. การพึ่งพาอาศัยของระบบย่อย (Social Interdependence)

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ มีมีสมมติฐานเกี่ยวกับสังคมว่า ภายในสังคมจะประกอบด้วยโครงสร้างที่เป็นระบบย่อย ๆ หลายระบบ แต่ละระบบมีหน้าที่แตกต่างกันไป เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมีระเบียบ ซึ่งถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายของสังคม หากระบบใดไม่ทำหน้าที่ของตนเอง จะก่อให้เกิดการปรับตัวเอง และเกิดความสมดุลในที่สุด ซึ่งระบบต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ในสังคมจะมองว่าสมดุลอยู่แล้ว สิ่งที่จะทำให้ระบบย่อยต่าง ๆ ได้มีการปรับตัวเข้าหากัน และมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้า ๆ เพื่อรักษาสมดุลในระบบ จากการกระทำของบุคคลและสังคม ดังนั้นในการพัฒนาชุมชนจึงต้องเน้นโครงสร้างของชุมชนอันได้แก่ บุคคล กลุ่ม และองค์กร โดยมีเป้าหมายร่วมกัน มีการปรับตัวในลักษณะบูรณาการให้ทุกคนมีส่วนร่วมและปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เต็มศักยภาพเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองต่อไป

ในการวิจัยครั้งนี้มีข้อค้นพบที่ควรนำมาอภิปรายดังนี้

1. ด้านการวางแผน

จากการวิจัยพบว่า หน่วยงานของรัฐควรเป็นผู้สนับสนุนการดำเนินงาน การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในด้านนโยบายและแผน ควรจัดสรรงบประมาณ บุคลากร การฝึกอบรม การให้ข้อมูลข่าวสารและแนวทางการพัฒนาในอนาคต เพื่อให้การดำเนินการท่องเที่ยวสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น การต้อนรับด้วยความเต็มใจ

ความซื่อสัตย์ ความปลอดภัย ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความต้องการประสบการณ์แปลกใหม่ ที่มีต่อการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีความเห็นว่าปัจจัยสนับสนุนอื่น ๆ ที่มีส่วนทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจและตัดสินใจเลือกซื้อบริการ ได้แก่ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2529 : 6-7)

1. การคมนาคม เมื่อผู้ซื้อเดินทางซื้อบริการถึงที่ผลิต การคมนาคมขนส่งทั้งจากต่างประเทศและภายในประเทศจะต้องสะดวกรวดเร็วและปลอดภัยทั้ง 3 ทาง คือ ทางบก มีสถานที่ พานะต่าง ๆ ผ่านเข้า-ออกได้สะดวก หรือมีบริการรถไฟ ทางน้ำมีท่าเทียบเรือ และอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทางอากาศมีท่าอากาศยานสมัย มีสายการบินมาลงมาก
2. พิธีการเข้าเมือง และการบริการข่าวสาร มีการผ่อนคลายเป็นพิเศษ พิธีการเข้าเมืองได้สะดวกรวดเร็วมีบริการให้ข่าวสาร บริการจองที่พัก บริการขนส่งผู้ที่พัก เป็นต้น
3. ที่พักแรม มีโรงแรมระดับต่าง ๆ ให้เลือก มีอัตราที่พักที่เหมาะสมกับคุณภาพสะอาดและบริการตามมาตรฐานสากล
4. ร้านอาหาร นอกจากจะมีอาหารให้เลือกหลายชนิดแล้ว จะต้องถูกสุขลักษณะมีบริการที่สุภาพและมีการกำหนดราคาอาหารให้แน่นอน
5. บริการนำเที่ยว มีบริการจัดนำเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ โดยมีมัคคุเทศก์ที่มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีอักษาศัพท์ และมีความรับผิดชอบต่อนักที่
6. สินค้าของที่ระลึก ต้องมีการควบคุมคุณภาพ กำหนดราคา รวมทั้งการส่งเสริมการใช้วัสดุพื้นบ้าน การออกแบบสินค้าให้มีเอกลักษณ์ รวมทั้งการบรรจุหีบห่อที่สวยงาม
7. ความปลอดภัย ในการตัดสินใจเลือกจุดหมายการเดินทางท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะคำนึงถึงความปลอดภัยและทรัพย์สินเป็นประการสำคัญ มาตรการรักษาความปลอดภัยจึงต้องมีประสิทธิภาพ และทั่วถึงทุกแหล่งท่องเที่ยว
8. การโฆษณาเผยแพร่ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นกรรมวิธีที่จะทำให้แหล่งท่องเที่ยว เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งจากต่างประเทศ และภายในประเทศ

ประเด็นข้อมูลที่เป็นระบบเกี่ยวกับสารสนเทศในด้านเนื้อหาต่าง ๆ รวมถึงประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานท้องถิ่นต้องให้ความสำคัญ และให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการที่เป็นระบบเพื่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ก้าวทันการท่องเที่ยวยุคโลกาภิวัตน์ที่ต้องมีสมรรถภาพให้การค้นหาข้อมูล และจัดทำข้อมูลเป็นไปด้วย

ความสะดวกและรวดเร็ว โดยเข้าฐานข้อมูลของหน่วยงานองค์กรท้องถิ่นและมีการพัฒนาระบบสารสนเทศ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ด้านกิจกรรม วัฒนธรรมและประเพณี จนเป็นที่แพร่หลายและทำให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจ รวมไปถึงผู้ที่เข้ามาศึกษาได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจาย (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2540 : 14-18) กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion Theory) คือ การติดต่อกับโลกภายนอก (Contact) นี้ก็เหมือนกัน อธิบายการพัฒนาว่าเกิดจากการติดต่อกันระหว่างสังคม โดยเฉพาะสังคมด้อยพัฒนาที่ติดต่อกับสังคมพัฒนาจะทำให้สังคมด้อยพัฒนามีระดับการพัฒนาสูงขึ้น

2. ด้านบุคลากร

จากการวิจัยพบว่าประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวยังคงดำเนินชีวิตไปตามเดิม ยังคงเอกลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ตลอดจนวิถีชีวิตไว้ได้ การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต้องให้ความรู้แก่ประชาชนท้องถิ่นและบุคลากรที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยการมีส่วนร่วม มีบทบาทในการวางแผน การตัดสินใจ และการได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว เช่น จัดอบรม ประชุมปฏิบัติการ การศึกษาดูงานจากหน่วยงาน องค์กรเอกชน จัดกิจกรรมเสริมความรู้ จัดการประชุมเชิงวิชาการ และปฏิบัติการ เช่น การจัดอบรมยุวมัคคุเทศก์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของพจนานุกรม (กริ่งไกร (2545 : 2) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม : กรณีศึกษา ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พบว่า บทบาทของผู้นำชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วม ทั้งด้านการร่วมคิดวางแผนทางการร่วมดำเนินการ การร่วมประสานงาน การร่วมรับผลประโยชน์ และการร่วมติดตามผลการประเมินการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชน เฉพาะด้านเพศมีผลต่อการมีส่วนร่วมด้านการคิดวางแผนทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

3. ด้านการจัดการ

จากการวิจัยพบว่าการระดมการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานในด้านการวางแผนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่นโดยสอดคล้องกับแผนของส่วนกลางเพื่อสนองต่อนโยบายของรัฐบาล ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนและให้ผู้นำชุมชนเข้ามามีบทบาทในการร่วมดำเนินกิจกรรมให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของชานวาลละออง (2547 : 23-29) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม จังหวัดปทุมธานี ได้กล่าวถึงการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศไทยถูกจัดว่าเป็นสาขาทางเศรษฐกิจหลักที่สำคัญที่สร้างรายได้เข้าประเทศได้เป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดการหมุนเวียนและกระจายได้สู่ภูมิภาค รวมทั้งส่งเสริมการลงทุนในธุรกิจต่าง ๆ

ที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตามการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยมุ่งหวังที่จะให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการวางแผนการพัฒนาอย่างรอบคอบชัดเจน เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีส่วนสัมพันธ์กับทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งด้านธรรมชาติ ประเพณี จนถึงชีวิตของผู้คนในสังคมผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวย่อมส่งผลต่อสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการสำคัญและจำเป็นในการกำหนดกรอบทิศทางขั้นตอนและเป้าหมายการพัฒนา การท่องเที่ยวเพื่อป้องกันมิให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปตามยถากรรมและส่งผลเสียต่อสังคมในที่สุด

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรกำหนดแผนปฏิบัติในการต้อนรับนักท่องเที่ยว เพื่อให้กลุ่มนักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจสอดคล้องกับแนวคิดของ บราวน์ (Brown. 1976 : 36) กล่าวว่า การยอมรับหรือการสร้างพฤติกรรมใหม่ของคนในสังคมต้องอาศัยปัจจัยสำคัญหลายอย่าง เช่น ความเชื่อในศักยภาพของคนที่จะพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อมที่เปิดกว้างที่จะรองรับสิ่งใหม่ หรือประสบการณ์ใหม่ ความมุ่งมั่นที่จะก้าวเดินไปสู่ความสำเร็จของตนเอง และลูกหลาน การรู้คุณค่าของการเปลี่ยนแปลงและการวางแผน รวมทั้งการมีอิสระในการคิดหรือการกระทำสิ่งใหม่ ๆ ควรปฏิบัติ ดังนี้

1. ควรจัดศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยว
2. ควรจัดเตรียมมัคคุเทศก์ไว้ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว
3. ควรจัดทำแผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยว แลเส้นทางเดินทางสู่แหล่งท่องเที่ยวในแต่ละแห่ง
4. หากเป็นนักท่องเที่ยวที่มาพักเพียงคืนเดียวก็จะเดินทางกลับ หลังจากรับประทานอาหารเช้าแล้ว ก็ต้องมีการกล่าวอำลาและมอบของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว

4. ด้านงบประมาณ

จากการวิจัยพบว่า กลุ่มตำบลเสมามีการจัดสรรงบประมาณของตำบล เน้นการกระจายรายได้ให้กับท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรส่วนท้องถิ่นและชุมชน เช่น การมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ทำให้ งบประมาณการจัดสรรเกิดประโยชน์ยิ่งต่อรายได้ของประชากร การจัดกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น เช่น ประเพณีกินเขาค้ำ ประเพณีลอยกระทงพระราชทาน ประเพณีสงกรานต์รดน้ำดำหัวที่วัดธรรมจักรเสมาราม กิจกรรมกลุ่มอนุรักษ์เมืองเสมาคัดพิธิบวงสรวงโบราณสถาน ณ เมืองเสมา จัดร้านขายของที่ระลึก จัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพแปรรูป ทำให้งบประมาณกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชน ส่วนงบประมาณกลางนั้น

องค์กรท้องถิ่นได้จัดตามความเหมาะสมของพื้นที่เพื่อแบ่งความรับผิดชอบ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งงบประมาณนี้ได้ให้ตามโครงการประจำปีของท้องถิ่นนั้นๆ ถือว่าเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง แต่ละโครงการเป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสร้างเครือข่ายให้เข้มแข็ง ทำให้เศรษฐกิจชุมชนเกิดการหมุนเวียนที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พจนา สวนศรี (2540 : 22-23) ได้แก่การศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้สรุปว่า การจัดการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นมิติของการพัฒนาแบบยั่งยืนในด้านเศรษฐกิจ นำไปสู่การกระจายรายได้และผลกำไรที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ดังนั้นประชาชนในพื้นที่ที่เป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาและควบคุมความเติบโตของการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง ภายใต้มิติที่ไม่มีความขัดแย้งการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

3. จากผลการวิจัยในประเด็นการศึกษาแนวทางการจัดการ เส้นทางสายหิน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ต้องเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้เห็นคุณค่าของร่องรอยอารยธรรมทางประวัติศาสตร์ ควบคู่ไปกับประเพณีท้องถิ่น และนำธรรมชาติเข้ามาเป็นบริบทในการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น โดยความร่วมมือของคนและหน่วยงานในท้องถิ่น นอกจากนี้หน่วยงานของรัฐ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด และองค์การบริหารส่วนตำบลควรให้การสนับสนุน และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ตลอดจนการจัดสรรงบประมาณในการปรับปรุง ดูแลรักษา และพัฒนาองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว เช่น จัดทำป้ายบอกทาง สิ่งอำนวยความสะดวก จัดอบรม ให้ความรู้แก่บุคลากรให้มีศักยภาพในการบริหารจัดการ และนำนักท่องเที่ยวเข้าชมได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เดชา ไต้สูงเนิน (2543 : 41) ได้ศึกษา เรื่อง การบริการจัดการท่องเที่ยวเกษตรกรรมศึกษา บ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการบริหารจัดการท่องเที่ยวมีสาเหตุจากการมอบหมายหน้าที่ไม่ชัดเจน เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการบริหารงานด้านการท่องเที่ยว ขาดงบประมาณ ขาดบุคลากร ขาดการประสานงาน และความร่วมมือระหว่างองค์กร และเกิดความขัดแย้งภายในและภายนอกชุมชน ดังนั้นสิ่งที่ต้องการดำเนินการโดยเร่งด่วน คือ การประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนในท้องถิ่นและองค์กรภายนอกอย่างต่อเนื่อง ลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แต่ต้องเร่งสร้างความสามัคคี เพื่อเพิ่มการต่อรองทางการตลาดในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเกษตรให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยเรื่อง เส้นทางสายหิน : แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา มีข้อเสนอแนะจากการวิจัยเพื่อนำไปพัฒนางาน และเป็นประโยชน์ คือ

1.1 ควรมีการนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตามเส้นทางสายหิน ในเขตอำเภอสีคิ้ว และอำเภอสูงเนิน โดยรวบรวม เรียบเรียง จัดทำเป็นรูปเล่มไว้ให้บุคคลภายนอก หรือผู้สนใจได้มาทำการศึกษาค้นคว้า จัดทำแหล่งเก็บข้อมูล เป็นห้องสมุดชุมชน ทำแผ่นพับเพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ จัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยวของอำเภอ ดำเนินการเผยแพร่ข้อมูลผ่านทางระบบอิเล็กทรอนิกส์

1.2 หน่วยงานในชุมชน เช่น โรงเรียน และ อบต. จัดอบรมและฝึกหัดเยาวชน หรือคนในท้องถิ่นให้เป็นผู้นำชมแหล่งท่องเที่ยว

1.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขอความร่วมมือจากกรมทางหลวงในการจัดทำป้ายบอกทาง และป้ายนิเทศแสดงข้อมูลสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวกับรายได้จากการประกอบอาชีพเดิมของประชาชน เพื่อเป็นข้อเสนอสถักสรรูปแบบภาคประชาชนให้ดำเนินการต่อไป

2.2 ควรศึกษาวิจัยการพัฒนาประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ โดยใช้รูปแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. นำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย. กรุงเทพฯ : ถาวรกิจการพิมพ์, 2542.
- . นิยามศัพท์. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2550.
- . โบราณสถานขอมในประเทศไทย เล่ม 1 จังหวัดนครราชสีมา. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2532.
- . เมืองพิมาย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2531.
- . เมืองเสมา. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ม.ป.ป.
- . รายงานการขุดแต่งปราสาทเมืองแขก บ้านกกกอก ตำบลโคกราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2533.
- กรมสามัญศึกษา. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2541.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ข้อมูลการท่องเที่ยวประเทศไทย. 2551.
<<http://www.tourism.go.th/index.php?optio>> 21 กันยายน 2551.
- . คู่มือท่องเที่ยว นครราชสีมา. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.
- . คู่มือท่องเที่ยว เส้นทางปราสาทหิน. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.
- . คู่มือเส้นทางสุขใจเที่ยวไทยล้น 10 ล้าน. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., ม.ป.ป.
- . แผนพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างปี : 2544-2553. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2544.
- กุลธิดา สามะพุทธิ. “การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : ทางเลือกใหม่ของการเดินทาง,” สารคดี. 13(153) : 36, 38 ; พฤศจิกายน, 2543.
- “ข้อมูลทั่วไปอำเภอสีคิ้ว,” 2551 <<http://www.geocities.com/sikuidho/O1.htm>> 21 พฤศจิกายน 2551.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พัฒนาการ วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา. กรุงเทพฯ : 2542

- จรงค์ อินทนต์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. การค้นคว้าแบบอิสระ ศสม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.
- จังหวัดนครราชสีมา. “ตราประจำจังหวัดนครราชสีมา,” 2551.
<<http://www.mc41.com/special/logo-province.htm>> 7 กันยายน 2551.
- “จป. เด็กหน้าวัด, เปิดประตูอินโดจีนด้วยเส้นทางอาระธรรมขอม,” วารสารพล.ร.6. 1(1) : 59-61 ; มกราคม, 2537.
- จิตติมา ผลเสวก. นายรอบรู้ นักเดินทาง : นครราชสีมา. กรุงเทพฯ : สารคดี, ม.ป.ป.
- จีระ หงส์ดรามภ์. “สู่ศตวรรษใหม่,” แนวหน้า. 29 มกราคม 2548. หน้า 11.
- จุฑามาศ ไชยศรี. การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2536.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ภูมิทัศน์ประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2534.
- ฉลองศรี พิมลสมพงษ์. ท่องเที่ยวทั่วไทย. กรุงเทพฯ : สารคดี, 2531.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจิตรศิลป์, 2546.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา. วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2541.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์บุ๊คเซนเตอร์, 2540.
- ชิน อยู่ดี. สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2529.
- ชื่นจิต จันโทมรัตน์ และคณะ. “สรุปการวิจัย : ทำหน้าที่ของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,” จุฬาลงกรณ์ปริทัศน์. 11(41) : 32-33 ; มิถุนายน, 2531.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. “ภูมิปัญญาและทุนทางวัฒนธรรมกับการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ,” ใน เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องแนวทางการนำทุนทางวัฒนธรรมสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ. หน้า 3. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ, 2549.
- ดุสิต ทุมมาภรณ์. เอกสารประกอบการอบรมโครงการอบรมครู อาจารย์ หมวดสังคมศึกษา ในเขตอำเภอโนนสูง ชุมพวง และห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา. นครราชสีมา : พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย, 2546.

- เดชา ไต้สูงเนิน. การบริหารจัดการท่องเที่ยวเกษตร : กรณีศึกษาบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่อิง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549.
- ดุษฎี ชุมสาย, หม่อมหลวง. ประชุมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- ทรงคุณ จันทอร. การวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549 ก.
- . การศึกษาและพัฒนารท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน, 2549 ข.
- ธวัชชัย รัตนซ้อน. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่ราบสูง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- ธัญญา นวลละออง. แนวทางการพัฒนารท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- ธีรภาพ โลหิตกุล. “การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : ทางเลือกใหม่ของการเดินทาง,” สารคดี. 13(53) : 36-38 ; พฤศจิกายน, 2540.
- ธีรยุทธ บุญมี. การเปลี่ยนแปลงสังคม วัฒนธรรม การเมือง ครั้งที่ 2 ของไทย. กรุงเทพฯ : สายธาร, 2548.
- นฤมล ปิยวิทย์. เอกสารประกอบการอบรมโครงการอบรมครู อาจารย์ หมวดสังคมศึกษา ในเขตอำเภอโนนสูง ชุมพวง และห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา. นครราชสีมา : พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย, 2546.
- นายรอบรู้. เที่ยวทั่วไทยไปกับนายรอบรู้ : นครราชสีมา. กรุงเทพฯ : สารคดี, ม.ป.ป.
- นิฐริน ไล่พันธ์. ศึกษาภาพและแนวทางการพัฒนารท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติภูจองนายอย จังหวัดอุบลราชธานี. การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2544.
- นิยพรรณ วรรณศิริ. มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : พี.เอ.อีฟวิง, 2540.
- เนตรชนก นันท์. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอสี จังหวัดลำพูน. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- ปัญญา รุ่งเรือง. “แนวทางในการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน,” ใน แนวทางการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านไทย. หน้า 65. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2531.

- ปริศนา สิริอาษา. แร่และซากดึกดำบรรพ์. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2548.
- “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ของไทย (พ.ศ. 2550-2553),”
ประชาชาติธุรกิจ. วันที่ 6-9 กรกฎาคม 2549 หน้า 35.
 <<http://www.matichon.co.th/prachachart>> 21 ตุลาคม 2551.
- พจนานุกรมไกร. การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม : กรณีศึกษาดำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- พจนานุกรมสวนศรี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, 2547.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). สืบสานวัฒนธรรมในระบบฐานแห่งการศึกษาที่แท้. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สหธรรมมิก, 2537.
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย. เอกสารชุดสาระน่ารู้จากโบราณวัตถุ เรื่อง “เรื่องราวจากทับหลัง”. นครราชสีมา : โจเซฟ พลาสติก การ์ด (โคราช) แอนด์ปริ้นท์, 2546.
- . เอกสารประกอบการอบรมโครงการอบรมครู อาจารย์ หมวกสังคมศึกษาในเขตอำเภอโนนสูง ชุมพวง และห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา. นครราชสีมา : โจเซฟ พลาสติก การ์ด (โคราช) แอนด์ปริ้นท์, 2546.
- . เอกสารชุดสาระน่ารู้จากโบราณวัตถุ เรื่อง “เทพประจำทิศ เทพพาหนะ”. นครราชสีมา : โจเซฟ พลาสติก การ์ด (โคราช) แอนด์ปริ้นท์, 2547.
- . นำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย. นครราชสีมา : พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย, 2551.
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มหาวิทยาลัย จังหัดนครราชสีมา. เอกสารประกอบการบรรยายโครงการเยาวชนพิพิธภัณฑ. นครราชสีมา : พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มหาวิทยาลัย, 2551.
- พิสิฏฐ์ บุญไชย. คู่มือปฏิบัติการ การวิจัยทางวัฒนธรรมหลักการและแนวทางปฏิบัติ. เอกสารประกอบการสอนรายวิชา การวิจัยทางวัฒนธรรม. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.
- เพ็ญพร ถิตย์ประดิษฐ์. ปัญหาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2540.
- เพ็ญศรี เจริญวานิช และนิติพล ภูตโชติ. การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2548.

- ไพฑูรย์ มิกุล. แนวคิดทั่วไปของการศึกษาศังคมนุญย์. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะ และวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2548.
- มงคล ผจงธนสฤษฏ์ และทัศนีย์ สุโกศล. ธรรมจักรศิลา. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., ม.ป.ป.
- มัญญ วงศ์คำดี. ของดีโคราช เล่มที่ 1 จดหมายจากโคราช. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2524.
- มธุรส ปราบไพรี. ศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว : กรณีไทยทรงดำบ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 6. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย, 2542.
- . สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 11. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย, 2542.
- . สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 13. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย, 2542.
- ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- รัฐทิศา หิรัณยหาด. แนวทางเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา หมู่บ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.
- วรรณกาญจน์ เอกฉันท. อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2548.
- วรรณ วลัยวานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมชาติ, 2539.
- . ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- วิมล วิโรจน์รุ้ และคณะ. มรดกทางวัฒนธรรม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ : แสงดาว, 2537.
- วิไลวัจน์ กฤษณะภูติ และคณะ. รายงานการวิจัย เรื่อง กลุ่มศึกษาเฉพาะกรณีบ้านหินลาด ตำบลบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. ขอนแก่น : โครงการวิจัยระบบการทำ ฟาร์ม มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2529.

- วิโรฒ ศรีสุโร. “วัฒนธรรมอีสานกับการพัฒนา,” วารสารศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง. 3(1) : 20-25 ; มกราคม-เมษายน, 2548.
- วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี. “กรณีตัวอย่างการสำรวจงานจากการพัฒนาการท่องเที่ยว,” จุลสารการท่องเที่ยว. 5(1) : 25-28 ; พฤษภาคม, 2529.
- . “ศักยภาพสำคัญอย่างไรต่อการท่องเที่ยว,” จุลสารการท่องเที่ยว. 8(2) : 20 ; เมษายน, 2532.
- วิระ อัมพันธ์สุข. “ส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม,” ใน การสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง วัฒนธรรมพื้นบ้าน. หน้า 365-368. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2532.
- วิระชัย มงคลพันธ์. ความต้องการและความพร้อมของประชาชนในการเข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่อิง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดนครราชสีมา. คู่มือท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา. นครราชสีมา : ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดนครราชสีมา, ม.ป.ป.
- . แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว พ.ศ. 2550-2553 จังหวัดนครราชสีมา. นครราชสีมา : ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดนครราชสีมา, 2549.
- ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา. “ข้อมูลวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา,” 2537.
<<http://www.pm.ac.th/jk/khom/korat3>> 7 กันยายน 2551.
- ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา วิทยาลัยครุนครราชสีมา. ของดีโคราช เล่มที่ 1
จดหมายจากโคราช. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2524.
- . มรดกโคราช. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2537.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเกาะสมุย. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2531.
- สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. Tourism Fun (D) Fair 2003. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2546.
- สมมต สมบูรณ์ และนีก ทองมีเพชร. ภูมิศาสตร์ ม.6. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2548.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม : แนวความคิด วิธีวิทยา และทฤษฎี. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2547.

- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และสุวรรณ บัวทวน. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน
ในจังหวัดขอนแก่น : หมู่บ้านอัมพวัน และหมู่บ้านคำแก่นคูณ. ขอนแก่น :
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาลังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง
 จุฬาลงกรณ์, 2536.
- สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา. แผนพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา 4 ปี พ.ศ. 2551-2554.
 นครราชสีมา : สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา, ม.ป.ป.
- สำนักงานศิลปากรที่ 12. พระพุทธไสยาสน์ วัดพระนอนธรรมจักรเสมาราม. นครราชสีมา :
 ม.ป.พ., ม.ป.ป.
- สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏนครราชสีมา. ของดีโคราช เล่มที่ 1 สาขามนุษยศาสตร์.
 พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2541.
- สุจิต บุญประเสริฐ. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว :
กรณีศึกษาบ้านเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
 มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2546.
- สุชาดา รัตนภูมิพงษ์. วัฒนธรรมชุมชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว : ศึกษากรณี
แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา.
 วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546.
- สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. “ทรงสนะเกี่ยวกับการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน,” ใน
แนวทางการส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านไทย. หน้า 58. กรุงเทพฯ :
 โรงพิมพ์คุรุสภา, 2531.
- สุนีย์ หาญวงษ์. “แหล่งโบราณคดีในจังหวัดนครราชสีมา,” 2551.
 <http://www.koratcultural.com/thai/kongdee/database/aspboard1_Question.asp?GID=46>
 25 พฤศจิกายน 2551.
- สุภาวณี ทรงพรวานิชย์. นิเวศวัฒนธรรมรากฐานใหม่แห่งการท่องเที่ยวโดยชุมชน. เชียงใหม่ :
 วนิดาเพรส, 2546.
- สุรจิต นิตยคำหาญ. การศึกษาจิตสำนึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา
ขนาดใหญ่ สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุตรธานี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. ขอนแก่น :
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540.
- เสรีวัฒน์ สมิินทร์ปัญญา. โลกและหิน. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2543.

- หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมา. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม. เอกสารประกอบการอบรมเยาวชน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลนครราชสีมา : สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, 2541.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา. จุลสารข่าวองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมาฉบับพิเศษ. พฤษภาคม, 2551.
- อภิสิทธิ์ เอี้ยวหน่อ และคณะ. ภูมิศาสตร์ ม.4-ม.6. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2548.
- อมรา พงศาพิชญ์. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- อรุณศรี ศรีเมฆานนท์ ศาสตรานิติ. การส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือปี 2552. เอกสารนำเสนอประกอบการบรรยาย, 2551.
- อรวรรณ พันธุ์เนตร. การประเมินความต้องการมีส่วนร่วมและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวของประชาชน กรณีบ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- “อำเภอเมืองนครราชสีมา,” 2550. <www.amphoe.com> 29 กรกฎาคม 2550.
- “อำเภอสี่คิ้ว,” 2551. <<http://www.pm.ac.th/jk/khom/korat3.htm>> 7 กันยายน 2551.
- Baskin, S. and B. Aronoff. So, How Long Have You Been : Self-owned Cultural Tourism Industry. California : University of California, Los Angeles, 1980.
- Benedict, Ruth. Patterns of Culture. New York : Houghton Mifflin, 1934.
- Boas, Franz Race. Language and Culture. New York : Macmillan, 1948.
- Brown, Richard D. “Modernization,” in The Transformation of Merican Life 1600-1865. p. 36. New York : Hill and Wang, 1976.
- Bunten, Alexisc. So. How Long Have you been : Self-Commodification in Nativeowned Cultural Tourism Industry. California : University of California, Los Angeles, 2006.
- Cartwright, D. “Some Principles of Presuasion,” Human Relations. 2(4) : 253-267 ; October, 1949.
- Chailes, S. and A. Var. In Leslie White’s The Science of Culture : Study of Man and Culture. New York : The Free Peers, 1976.

- Chan, J.M. Rural Development Participation : Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation. Rural Development Committee Center for International Studies. Cornell : Cornell University, 2005.
- Cruage, M. Travel and Hospitality Research : A Handbook for Managers and Researchers. New York : John Wiley and Sone, 1997.
- Hritz, Nancy. Urban Host Community Perceptions of Tourism Market Segment Impacts : Evidence From Indianapolis (Indiana). Indiana : Indiana University, 2006.
- Kennedy, Eugene. A Time for Being Human. New York : Rolls Offset Printing Co., Inc. 1977.
- Liu, Shiau-Yang. Control Power, Tourism Development and Conservation : Planning an Island with a Traditional Culture (Taiwan, China). Hayward : Hayward University, 2002.
- Gibson, R. and S. Donnelly. "Rural Tourism and Marketing," Tourism Management. 10(1) : 183-184 ; March, 1982.
- Gullely, H.E. Discussion, Conference and Group Process. 2nd ed. New York : Holt Rinehart & Winston, 1968.
- Gunn, S. Travel and Hospitality : A Handbook for Manager and Researchers. New York : John Wiley & Sons, 1994.
- Mayor, Leah Elizabeth. We Cme to Rebuild Ourselves : Tourists, Tourist Spaces and Reconceptualuzing Transformative Learning Theory. Cornell : Cornell University, 2006.
- Mitz, Robyn. A Communitys Perspective on, Tourism Development. Canada : Royal Roads University, 1995.
- . A Community Perspective on Tourism Development. Canada : Royal Roads University Canada, 2006.
- Marie, R. Going Deutsch : Heritage Ourism and Identity in German Texas. Haward : Haward University, 2003.
- Robert, R. and J. Helber. Toursm : Principles Practies Philosophies. New York : McGraw-Hill Book Company, 1980.

Soper, Anne K. Culture heritage, Identity, and Tourism in Mauritius : Moving Beyond the Tourist Haze. Indiana : Indiana University, 2006.

Xie, Philip Feifan. Authenticating Cultural Tourism : Fork Villages in Hainan China. Canada : University of Waterboo (Canana), 2001.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือในการวิจัย

แบบสำรวจ

เรื่อง แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตามเส้นทางสายหิน เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา

1. การศึกษาแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตามเส้นทางสายหิน เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา

2. วัน , เวลา , สถานที่.....

3. สารสำคัญที่ได้จากการสำรวจ

3.1 บริบทพื้นที่ศึกษา.....

3.2 แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยว.....

.....

.....

.....

.....

4. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม.....

5. กิจกรรมประกอบการสำรวจ (สัมภาษณ์ , กล้องถ่ายรูป , จดบันทึก)

.....

.....

.....

.....

.....

6. ผู้สำรวจ.....ผู้วิจัย

ร่วมกับ.....ผู้ช่วยวิจัย

แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง

ใช้สัมภาษณ์เพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตามเส้นทางสายหิน เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา

คำชี้แจง เติมคำลงในช่องว่าง และใช้เครื่องหมาย / ตรงข้อที่ตอบ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 ชื่อ.....สกุล.....

1.2 อายุ.....ปี

1.3 เพศ.....

1.4 ที่อยู่ บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

มาอยู่ที่นี่โดย () แต่งงาน () อพยพครอบครัวมาอยู่

() ที่อยู่เดิม () อื่น ๆ ระบุ.....

อยู่ที่นี้นาน.....ปี

2. ระดับการศึกษา.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน

1. ประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว

ว.....

.....

.....

2. เอกลักษณ์หรือจุดเด่นของพื้นที่ในชุมชนของท่าน ได้แก่อะไรบ้าง

.....

.....

ตอนที่ 3 การจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1. แผนงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

- ใครรับผิดชอบวางแผน.....
- ท่านมีส่วนร่วมวางแผนหรือไม่ อย่างไร.....
- แผนที่วางไว้เหมาะสมหรือไม่อย่างไร.....

2. ผู้รับผิดชอบ

- ใครเป็นผู้รับผิดชอบ.....
- ผู้รับผิดชอบมีหน้าที่ บทบาทอะไรบ้าง.....
- ผู้รับผิดชอบทำหน้าที่ได้เหมาะสมหรือไม่.....

3. การจัดการ

- เจ้าหน้าที่บริการนักท่องเที่ยวอย่างไร.....
- หน่วยงานใดบ้างที่มีเจ้าหน้าที่อยู่ประจำแหล่งท่องเที่ยว.....
- ผู้นำในชุมชนมีบทบาทในการควบคุมอย่างไร.....
- นักท่องเที่ยวขอความร่วมมือช่วยเหลือข้ามหน่วยงานได้หรือไม่อย่างไร.....

4. งบประมาณที่เกี่ยวข้อง

- รายได้ควรมาจากแหล่งใดบ้าง.....
- การลงทุนธุรกิจได้รับความสะดวกหรือไม่.....
- มีการหมุนเวียนแลกเปลี่ยนสินค้าพื้นเมืองในชุมชนและระหว่างชุมชนหรือไม่ อย่างไร.....

ตอนที่ 4 แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1. ความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวก มีอะไรบ้าง.....
2. ลักษณะของฝากหรือของที่ระลึก ควรมีลักษณะอย่างไร.....
3. บทบาทของประชาชนในท้องถิ่น ควรมีบทบาทสำคัญอะไรบ้าง.....
4. ภาพในอนาคตของแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการ ควรเป็นอย่างไร.....
5. ข้อเสนอแนะ

.....

.....

(ลงชื่อ)ผู้สัมภาษณ์

วันที่เดือน.....ปี.....

เวลา.....น.

แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง

ใช้สัมภาษณ์นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปเพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตามเส้นทางสายหิน เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา

คำชี้แจง เติมคำลงในช่องว่าง และใช้เครื่องหมาย / ตรงข้อที่ตอบ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 ชื่อ.....สกุล.....

1.2 อายุ.....ปี

1.3 เพศ.....

1.4 ที่อยู่ บ้านเลขที่ หมู่ที่..... บ้าน.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

มาอยู่ที่นี้โดย () แต่งงาน () อพยพครอบครัวมาอยู่

() ที่อยู่เดิม () อื่น ๆ ระบุ.....

อยู่ที่นี้นาน.....ปี

2. ระดับการศึกษา.....

ตอนที่ 2

1. ท่านรู้จักแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้จากอะไร.....

2. การเดินทางสู่แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้มีจุดมุ่งหมายอย่างไร.....

3. ท่านทราบหรือไม่ว่าจุดเด่นหรือเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวนี้ได้แก่อะไรบ้าง.....

4. เมื่อท่านออกจากแหล่งท่องเที่ยวนี้แล้ว ท่านอยากกลับมาอีกหรือไม่.....

5. ท่านพอใจ การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ ในระดับใด.....

(ลงชื่อ)ผู้สัมภาษณ์

วันที่เดือน.....ปี.....

เวลา.....น.

แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง

เรื่อง แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตามเส้นทางสายหิน เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ
ชุมชน จังหวัดนครราชสีมา

ผู้ให้สัมภาษณ์.....

เรื่อง.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....

สถานที่.....

ส่วนที่ 2 เนื้อหาที่ได้จากการ

สัมภาษณ์.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(ลงชื่อ)ผู้สัมภาษณ์

วันที่เดือน.....ปี.....

เวลา.....น.

แบบสังเกตชนิดมีส่วนร่วม

เรื่อง แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตามเส้นทางสายหิน เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ
ชุมชน จังหวัดนครราชสีมา

-
1. กิจกรรมที่สังเกต.....
 2. วัน , เวลา , สถานที่.....
 3. บุคคลากร.....
 4. สาระสำคัญที่ได้จากการสังเกต (ตาหู/หูฟัง)
 - 4.1 การจัดการแหล่งท่องเที่ยว.....
 - 4.2 บทบาทของผู้นำชุมชน.....
 - 4.3 กิจกรรมการท่องเที่ยว.....
 - 4.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน.....
 5. กิจกรรมประกอบการสำรวจ (สัมภาษณ์ , กล้องถ่ายรูป , สมุดจดบันทึก)

.....

.....

.....

.....

.....
 6. ผู้สำรวจ.....ผู้วิจัย
ร่วมกับ.....ผู้ช่วยวิจัย

แบบสังเกตชนิดไม่มีส่วนร่วม

เรื่อง แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตามเส้นทางสายหิน เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ
ชุมชน จังหวัดนครราชสีมา

--

1. เรื่อง

ง.....

2. วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....

3. สถานที่.....

4. ชื่อเรื่องที่สังเกต.....

5. สาระสำคัญที่ได้จากการสังเกต

.....
.....
.....
.....
.....

6. สรุป

.....
.....
.....
.....
.....

7. เครื่องมือที่ใช้ประกอบการสังเกต () กล้องถ่ายภาพดิจิทัล () สัมภาษณ์

(ลงชื่อ)ผู้สังเกต

วันที่เดือน.....ปี.....

เวลา.....น.

ภาคผนวก ข
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- กัลยา ต้องเชื้อ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 129 หมู่ 4 ตำบลโคกกรวด อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2552.
- ขจรศักดิ์ แก้วสูงเนิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 62/1 บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2552.
- จรัส เลิศเจ็มนาค เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, กำนันตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2551.
- ฉวี หง่อมสูงเนิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 50 หมู่ 3 บ้านคลองขวาง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2552.
- ธีระพงษ์ บุรพาชน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 66 หมู่ 5 บ้านหัวบึง ตำบลโคราช ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2552.
- เนียง คิวสูงเนิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 53 หมู่ 5 บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2552.
- บุญยัง เกิดสิงห์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 290/1 หมู่ 9 ตำบลสีคิ้ว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2552.
- บุญเรือน ต่วนชะเอม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 24 หมู่ 5 บ้านคลองตะแบก ตำบลลาดบัวขาว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2551.
- ปรานอม สอนสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 62/2 บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2552
- ปีทมา ทองบาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 639 หมู่ 13 ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2552.
- ปูน เพียงโคกกรวด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 94 บ้านคลองขวาง หมู่ 3 ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2551.

- พระเกรียงไกร เขมาสะโอบ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดหินตั้ง บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2552.
- พระปลัดสายชล สันตจิตโต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดหินตั้ง บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2551.
- พระสมศักดิ์ จาโร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดหินตั้ง บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2552.
- พระอาจารย์สมภาส อธิบุญโญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดป่าเขาหินตัด บ้านคลองตะแบก ตำบลลาดบัวขาว อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2551.
- พระอธิการธีระพล ชินวโร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 97 บ้านคลองขวาง หมู่ 3 ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2551.
- ระพีพรรณ พจนโกสีย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงเรียนอนุบาลนครราชสีมา เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2551
- ลับ หวานสูงเนิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 29 หมู่ 3 บ้านคลองขวาง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2552.
- วสิน หินสูงเนิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 129 หมู่ 4 ตำบลโคกกรวด อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2552.
- วัง หงิมสูงเนิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 22 หมู่ 3 บ้านคลองขวาง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2552.
- สมชาติ จอมอุยมะดัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมายอำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2552.
- สมเดช ลีลามโนธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 12 นครราชสีมา กรมศิลปากร เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2552.

- สรिया ทรรทรานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์,
 ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พิมาย อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 29
 มกราคม 2552.
- สังวาล ผินสูงเนิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 62/1
 บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2552.
- สุระ ม่วงสูงเนิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 62
 หมู่ 1 บ้านเมืองเก่า ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 29
 ธันวาคม 2551.
- สุรินทร์ ผ่องสนาม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 61
 บ้านแก่นท้าว ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2552.
- เหล่า ลาสูงเนิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 86
 หมู่ 5 บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 13 มีนาคม
 2552.
- อนงค์ ใจสุก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 136/1 หมู่ 5
 บ้านหินตั้ง ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2552.
- อนันต์ ชูโชติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักศิลปากรที่ 12
 นครราชสีมา เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2552.
- อภิศักดิ์ มีธนาวัฒน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ปลัดองค์การ
 บริหารส่วนตำบล ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน
 2551.

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวพรวิไล วงศ์ไตรพิพัฒน์
วันเกิด	วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2499
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 89/2 มหาชัย ซอย 1 อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	ครูชำนาญการพิเศษ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนสุรนารีวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2515	มัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
พ.ศ. 2522	ปริญญาการศึกษาบัณฑิต (กศ.บ.) วิชาเอกประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตบางเขน
พ.ศ. 2552	ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

